

DOKTORA DARBS

**Nekustamais īpašums
laulāto mantiskajās attiecībās**

6.semestra doktorante

Doktorantūras
Juridiskās zinātnes
Civiltiesisko zinātņu
apakšprogrammas
Pilna laika klātienes

Ingmara Bergmane

Apliec. Nr. Dokt 020085

Darba vadītājs
Dr.iur., Asoc.prof.K.Balodis

Rīga 2006

SATURS

IEVADS	3
1. Nekustamais īpašums laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās	6
1.1. Laulāto kopīga manta	9
1.2. Laulāto atsevišķa manta	16
1.3. Laulāto atsevišķi iegūtā manta	29
1.4. Laulāto mantiskās attiecības regulējoši līgumi, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām	36
1.4.1. Līgums par laulātajiem piederošas mantas sadali un atsevišķās mantas noteikšanu, atbilstoši Civillikuma 91.panta 1.punktam	38
1.4.2. Līgums par vairāku īpašumu apvienošanu kopīgā īpašumā	41
1.4.3. Līgums par mantas pārvaldīšanu	43
1.5. Laulāto ģimenes un kopīgās mājaisaimniecības izdevumu segšana	46
1.6. Laulāto un šķirto laulāto tiesību uz uzturlīdzekļiem tiesiskais regulējums	65
2. Nekustamais īpašums laulāto līgumiskajās mantiskajās attiecībās	55
2.1. Līgums par visas laulāto mantas šķirtību	59
2.2. Līgums par laulāto mantas kopību	66
3. Laulāto mantisko attiecību tiesiskais regulējums citās valstīs	75
3.1. Vācijas Federatīvā Republika	76
3.2. Igaunijas Republika	87
3.3. Krievijas Federācija	95
4. Laulāto mantisko attiecību tiesiskā aizsardzība	104
4.1. Civillikuma noteikumu ievērošanas nozīme laulāto mantisko attiecību tiesiskajā aizsardzībā	105
4.2. Nekustamā īpašuma tiesiskā aizsardzība laulāto savstarpējās mantiskajās attiecībās	116
4.3. Amatpersonu darbības rezultātā laulāto mantiskajām interesēm nodarītā zaudējuma atlīdzības iespējas	121
4.4. Nekustamā īpašuma tiesiskā aizsardzība attiecībā pret trešajām personām	128
KOPSAVILKUMS. Nekustamā īpašuma laulāto mantiskajās attiecībās tiesiskā regulējuma problēmas, iespējamie risinājumi un aizsardzība	139

Anotācija	153
Annotation (angļu valodā)	155
Annotation (vācu valodā)	157
Аннотация	162
Izmantoto avotu rādītājs:	
Izmantotā literatūra	164
Tiesību akti	169
Tiesu nolēmumi	171
Pielikumi Nr.1-16	173-197

IEVADS

Promocijas darba tēmu “Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās” autore izvēlējās, pamatojoties uz vairāk kā deviņu gadu periodā veiktajos pētījumos kontaktēto un izdarītajiem secinājumiem, ka laulāto mantisko attiecību jautājums Latvijas Republikas tiesību sistēmā nav sakārtots, spēkā esošo tiesību aktu normas ir pretrunīgas, pastāv laulāto mantu grupas, kas vispār netiek atrunātas tiesību aktos, nav skaidrs laulāto mantas dalīšanas jautājums, nav skaidra laulāto mantas piederība vienam vai abiem laulātajiem, ir pretrunīga izpratne par laulības līgumiem kā Civillikuma normās tā arī šo normu piemērošanā praksē, tiek slēgti juridiski nekorekti laulāto mantas statusu regulējoši līgumi un laulības līgumi, tiesu prakse, kas saistīta ar strīdiem par laulāto mantiskajām attiecībām ir pretrunīga un tiesas nepareizi piemēro Civillikuma normas. Šos un citus problēmjaudājumus autore apskata savā promocijas darbā un iesaka iespējamās problēmu risinājumus.

Ievērojot laulāto mantisko attiecību jautājuma lielo apjomu, problēmjaudājumi laulāto mantiskajās attiecībās tiek skatīti saistībā ar nekustamajiem īpašumiem, tādējādi sašaurinot apskatāmo tēmu un tādēļ, ka nekustamie īpašumi ir manta, kas prasa publisku reģistrāciju, līdz ar to – tie ir precīzi fiksēti, zināmi, tiek norādīts to īpašnieks, statuss, kas atvieglo nekustamā īpašuma kā izpētes objekta analīzi laulāto mantiskajās attiecībās. Kā arī, parasti laulāto mantiskajos strīdos prioritāte ir nekustamajiem īpašumiem, pēc tiem seko kustamā manta, kura prasa publisku reģistrāciju, tad kustama manta, kuras statuss publisku reģistrāciju neprasa.

Spēkā esošās tiesību normas, publikācijas plašsaziņas līdzekļos un zinātniskajā literatūrā paustie viedokļi, kā arī tiesu prakse ir pierādījuši šī jautājuma aktualitāti, jo līdz šim nav vienotas izpratnes un vienota viedokļa par laulāto mantiskajās attiecībās pastāvošajiem tādiem pamatjēdzieniem kā “laulāto kopīga manta”, “laulāto atsevišķa manta”, “laulības līgums” un citiem.

Latvijas Republikā no Latvijas Civillikuma Ģimenes tiesību daļas spēka atjaunošanas 1993.gada 1.septembrī līdz pat šim brīdim nepastāv zinātnisku pētījumu par laulāto mantisko attiecību problēmjaudājumu tēmu, nav pat plašāku komentāru par šo jautājumu. Ir tikai atsevišķi raksti masu saziņas līdzekļos un specializētā juridiskajā literatūrā. Pēdējie plašākie komentāri ir no Latvijas Republikas tiesībzinātnieku rakstītā pagājušā gadsimta 40.gadiem, kad 1938.gada 1.janvārī spēkā stājās 1937.gada 28.janvārī pieņemtais Latvijas Civillikums, taču, ievērojot situāciju, ka Civillikums stājās spēkā 1938.gada 1.janvārī, savukārt, jau 1940.gadā tā darbība tika pārtraukta, pa šo neilgo laika periodu praktiski nebija iespējams uzkrāt Civillikuma normu piemērošanas un tiesu prakses pieredzi un no minētā laika posma mēs šodien varam izmantot tikai pārsvarā tiesībzinātnieku rakstītos teorētiskos secinājumus. Jāuzsver arī tas, ka 1993.gada 1.septembrī, atjaunojot Civillikuma Ģimenes tiesību daļas spēkā esamību, Civillikuma Ģimenes tiesību daļā vārdi “vīrs” vai “sievā” tika gramatiski aizstāti ar vārdiem “laulātais” vai “laulātā”. Taču šāda gramatiskā Civillikuma pielāgošana mūsdienu situācijai, neizvērtējot zinātniskā līmenī ar citām interpretācijas metodēm šo tiesību normu saturu, ir radījis virkni tiesību normu piemērošanas problēmu un neskaidrības laulāto mantiskajās attiecībās, kas attiecas uz konkrētiem laulāto mantas veidiem – laulāto kopīgo mantu un laulāto atsevišķo mantu kā likumiskajās tā līgumiskajās mantiskajās attiecībās.

Laulāto mantisko attiecību problēmjaudājumi kopumā Latvijas tiesībzinātnieku vidū zinātniskā līmenī nav apzināti un pētīti, laulāto mantisko attiecību jautājums joprojām ir nesakārtots un tādēļ arī aktuāls, jo, pamatojoties uz Civillikuma Ģimenes tiesību daļas normām, kā laulātā tā arī trešās personas iegūst kustamu un nekustamu mantu un rīkojas ar to, kas, savukārt, rada tiesiskas sekas.

Tādēļ var teikt, ka laulāto mantisko attiecību jautājums Latvijas Republikā zinātnisko pētījumu līmenī nav apskatīts un secinājumi nav izvirzīti, lai gan, kā to ir pierādījusi tiesu prakse un šī darba autore zinātniskie pētījumi šajā jomā līdz promocijas darba izstrādei, Latvijas Civillikuma Ģimenes tiesību daļas tiesību normas, kas regulē laulāto mantiskās attiecības ir pretrunīgas, neviennozīmīgi interpretējamas, neskaidras un ir atsevišķi laulāto mantas veidi, kas pašlaik Civillikumā netiek vispār regulēti, kā rezultātā katrā atsevišķā strīdus gadījumā nekustamie īpašumi tiek definēti vai nu kā laulāto kopīga vai atsevišķa manta. Tādēļ šī promocijas darba autore par sava darba tēmu izvēlējās tieši laulāto mantisko attiecību problēmjaudājumu izpēti un risinājumu izstrādi.

Šī promocijas darba autore laulāto mantisko attiecību jautājuma izpēti uzsāka, studējot Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesionālajā studiju programmā, iegūstot jurista kvalifikāciju. Laulāto mantisko attiecību jautājuma izpēti autore turpināja maģistra studiju programmā un, aizstāvot maģistra darbu. Pa šiem izpētes gadiem laulāto mantisko attiecību jautājums ir palicis tikai

komplīcētāks un ir radušies vēl vairāk problēmjautājumu, kuru atrisināšana ir būtiska un nepieciešama. Tādēļ arī autore turpināja uzsākt laulāto mantisko attiecību izpēti un ir izstrādājusi šo promocijas darbu. Promocijas darbā apskatīto problēmjautājumu analīze būtu nepilnīga bez citu valstu pieredzes analīzes un izpēti šajā jautājumā. Tādēļ darbā tiek analizēta tādu valstu pieredze kā Vācijas Federatīvās Republikas, Igaunijas Republikas un Krievijas Federācijas pieredze laulāto mantisko attiecību juridiskajā regulēšanā tiesību normu līmenī un praktiskajā pieredzē šo tiesību normu piemērošanā. Promocijas darbā tiek analizēts Vācijas Federatīvās Republikas Civilt kodekss (BGB), Igaunijas Republikas Likums par ģimeni un Krievijas Federācijas Ģimenes kodekss.

Promocijas darba mērķis ir, interpretējot Civillikuma normas par laulāto mantiskajām attiecībām un analizējot citu valstu tiesību aktus šajā jomā, izdarīt secinājumus par Civillikuma prasībām laulāto mantisko attiecību tiesiskajā regulēšanā likumiskajā un līgumiskajā sistēmā, un izdalīt konkrētus problēmjautājumus, kuru nesakārtošana noved un turpmāk novedīs pie Civillikuma normu nepareizas interpretācijas un piemērošanas praksē, kā rezultātā laulāto mantiskajās attiecībās iesaistītajām personām ir radušies un, ja šis jautājums netiks sakārtots, turpmāk radīsies mantiska rakstura zaudējumi vai nemantisks kaitējums, tā kā pašlaik Civillikums nepietiekami aizsargā laulāto mantiskās attiecības, un laulātajiem ir ierobežotas iespējas panākt savu aizsarkto civilo tiesību un mantisko interešu aizstāvību un atjaunošanu.

Promocijas darba uzdevums ir apskatīt laulāto mantisko attiecību attīstību dažādos vēstures periodos Latvijā, apskatot nekustamā īpašuma tiesisko statusu laulāto mantiskajās attiecībās, noteikt galvenās atšķirības nekustamā īpašuma tiesiskajā regulējumā laulāto mantiskajās attiecībās - likumiskajā un līgumiskajā sistēmā, apskatīt arī ārvalstu pieredzi laulāto mantisko attiecību tiesiskajā regulēšanā, saistībā ar nekustamajiem īpašumiem, kā arī, meklēt un ieteikt iespējamus risinājumus šo attiecību juridiskā sakārtošanā un noformēšanā, un apskatīt iespējamus problēmu risinājumus gadījumos, ja laulāto mantas statusa regulējošos līgumos vai laulāto mantiskās attiecības regulējošos līgumos (laulības līgumos) noteiktais ir pretrunā ar Civillikumu.

Tādēļ, lai izprastu laulāto mantisko attiecību institūta būtību, tā jēgu, kā arī, risinātu jautājumus, kurus mums uzdod Civillikums par laulāto mantiskām attiecībām, ieteiktu optimālāko laulāto mantisko attiecību tiesiskās regulēšanas modeli Civillikumā, kā arī, noteiktu laulāto mantiskām interesēm nodarīto zaudējumu iespējamās atdzīvības iespējas, autore par sava promocijas darba tēmu ir izvēlējusies nekustamā īpašuma tiesiskā regulējuma problēmas laulāto mantiskajās attiecībās.

1. Nekustamais īpašums laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās

20.gadsimta sākumā bija vērojams, ka daudzas valstis tiecas izstrādāt un izdot jaunus civillikumus. Pēc Pirmā pasaules kara jautājums par civillikumiem bija aktuāls visās jaunajās valstīs. Iemesli šādai vajadzībai pēc jauniem civillikumiem bija dažādi: tiesību normu nepilnība, tiesību nesaskaņotība vienas valsts ietvaros, tiesību atpalcība no pastāvošajām sabiedriskajām attiecībām. Latvijas kaimiņu valstīm Lietuvai un Igaunijai neizdevās pabeigt savu Civillikumu izstrādi sakarā ar padomju okupāciju. Lietuvā pie jaunā Civillikuma strādāja kopš 1928.gada. Igaunijā Civillikuma projekts tika iesniegts parlamentā 1940.gadā.

Arī Latvijai bija vairāki svarīgi iemesli, kuru dēļ jauna Civillikuma izstrādāšana bija nepieciešama. Galvenais: Latvija teritoriāli bija sadalīta divās civiltiesību sistēmās - Vidzemē, Zemgalē un Kurzemē bija spēkā Vietējo likumu kopojumu III daļa, kā arī Vidzemes un Kurzemes zemnieku likumi. Turpretim, Latgale bija atšķirta no pārējām Latvijas daļām un tur bija spēkā Krievijas likumu kopojuma X sējuma pirmā daļa. Zemniekiem tika piemērots Krievu zemnieku nolikuma pielikums pie IX sējuma.¹

Likumu sajaukums kļuva vēl lielāks, jo Kurzemes un Vidzemes laukiem un pilsētām bija partikulāri tiesību noteikumi. Baltijas provincēm kā Krievijas sastāvdaļām, nodibinot suverēnas valstis, bija jāatsakās no agrāko tiesību provinciālisma un partikulārisma.

Vietējo Civillikumu kopojumam, ko sastādīja G.E.Bunge 1864.gadā bija daži būtiski trūkumi, tāpēc to par vienotu Latvijas Civillikumu nevarēja saglabāt. Civillikuma galvenais trūkums bija tas, ka:

- likums pēc sava satura vairāk atgādināja sistematizētu likumu kopojumu nekā likumu;
- tas bija veidots uz kārtu principiem;
- likums bija pārlieku kazuistisks un tam bija pārāk sarežģīta valoda.²

Pēc Vietējo Civillikumu kopojuma III daļas, kas bija spēkā līdz 1938.gada 1.janvārim, pastāvēja pavisam septiņas laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmas, atkarībā no laulāto dzīves vietas un kārtas.³

¹ Latuņina A. Par 1937.gada Civillikuma attīstību// Latvijas Vēstnesis, 15.12.1995., 195.nr.

² Latuņina A. Par 1937.gada Civillikuma attīstību// Latvijas Vēstnesis, 15.12.1995., 195.nr.

³ Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, Nr.46., 1938, 6.lpp.

Vidzemē bija spēkā: Vidzemes pilsētu tiesības, Vidzemes lauku garīdznieku mantiskās tiesības, Vidzemes zemes un Vidzemes zemnieku tiesības; Kurzemē - Kurzemes zemes un pilsētu tiesības un Kurzemes zemnieku tiesības; Latgalē laulāto mantiskās attiecības noteica bij. Krievijas civillikumu kopojuma X. sējuma I.daļa. Minētās sistēmas atrisināja laulāto mantiskās attiecības dažādi.⁴

Vidzemes pilsētās pastāvēja laulāto mantas kopības sistēma. Visa abiem laulātiem piederīgā manta, kā tā, ko viņi laulībā ienesuši, tā arī tā, kas pa laulības laiku piekritusi vienam no viņiem vai abiem kopā, saplūst vienā kopējā masā, no kuras, kamēr laulība pastāv, nekāda daļa nepieder nevienam no laulātiem atsevišķi. No mantas kopības bija izslēgti nekustami īpašumi, kas atrodas ārpus pilsētas robežām un laulātā atsevišķā manta. Visa mantas kopība atradās vīra pārvaldībā un lietošanā, un vīra tiesība rīkoties ar kopējās mantas masu bija neaprobežota, izņemot to, ka viņš sievas nekustamu mantu nevarēja atsavināt un apgrūtināt ar hipotēkām un citām nastām. No vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesībām bija izņemta sievas atsevišķā manta, pie kuras, saskaņā ar Vietējo Civillikumu kopojuma 27.pantu piederēja:

- 1) viss tas, ko sieva no laulībā ienestā tieši paturējusi sev pašas pārvaldībā un lietošanā;
- 2) tas, ko viņai kāds piešķīris ar nosacījumu to pārvaldīt un lietot pašai;
- 3) tas, ko viņa, ar vīra ziņu un atļauju, ieguvusi par savu naudu, ar atsevišķu amatu vai vispār ar pūlēm un darbu;
- 4) tas, ko viņa dabū no vīra kā kabatas jeb adatu naudu;
- 5) viss, ko viņa ietaupījusi no šās savas atsevišķās mantas ienākumiem.

Laulības šķiršanas gadījumos manta sadalījās savās pirmatnējās sastāvdaļās: katrs laulātais paturēja to, ko tas laulībā ienesis, kā arī to, kas viņam piekritis vai ko viņš ieguvis personīgi laulības laikā; bet manta, ko viņi kopīgi ieguvuši laulības laikā bija izdalāma starp viņiem līdzīgās daļās.⁵

Vidzemes zemes un Kurzemes zemes un pilsētu tiesības paredzēja vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesības pār sievas mantu bez pienākuma dot norēķinu par mantas pārvaldīšanu un lietošanu. Pēc šīs sistēmas vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesības attiecas uz visu sievas mantu, kustamo un nekustamo, kā arī uz viņas kapitāliem un tiesībām uz svešas mantas lietošanu. Šādas vīra tiesības attiecas ne vien uz to mantu, ko sieva ienesusi laulībā, bet arī uz to, ko viņa ieguvusi, vai kas viņai piekritusi pēc laulības noslēgšanas, atskaitot viņas atsevišķo mantu, kas izņemta no vīra pārvaldīšanas un lietošanas. Sievas nekustamos īpašumus vīrs varēja iznomāt un izīrēt pēc sava ieskata uz nenoteiktu laiku. Turpretim, tos atsavināt vai ieķīlāt, vai apgrūtināt ar parādiem vai reālnastām vīrs bez sievas piekrišanas nevarēja. Vīra rīkojumus viņam piešķirtās pārvaldības robežās, kaut arī tie izrādītos nelietderīgi, sieva nevarēja apstrīdēt attiecībā uz trešām personām, kas ar to ieguvušas kādas tiesības. Vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesības uz sievas pieprasījuma pamata tiesa varēja atņemt, nododot tās sievai. Sievas tiesības uz vīra pārvaldībā stāvošo viņas mantu palika pa visu laulības laiku bez spēka, kādēļ arī viņai nebija tiesības bez vīra piekrišanas viņas mantu atsavināt, apgrūtināt to ar parādiem, ne vispār rīkoties ar to.⁶

Latgalē pastāvēja šķirtas mantas sistēma. Katrs laulātais paturēja ne vien to mantu, kas viņam piederēja pirms laulības, bet arī laulības laikā iegūto. Pēc šīs sistēmas katrs laulātais varēja brīvi rīkoties un lietot savu mantu, neatkarīgi no otra laulātā. Laulība laulāto mantiskās attiecībās nekādas pārgrozības neienes. Atsevišķā manta kā atsevišķa mantas kategorija nepastāvēja, jo katra laulātā manta kopumā jau bija viņa atsevišķā manta.⁷ Apskatot tikai konspektīvi dažas no teritoriālām laulāto mantas sistēmām, var redzēt, ka principu dažādība ir bijusi liela, un ka šīs institūts sava raibuma un dažādības ziņā ir ienesis lielu neskaidrību un nenoteiktību laulāto mantas kārtībā.

Domas par jaunā Civillikuma izstrādāšanu radās jau tūlīt pēc Latvijas valsts nodibināšanas. Radot jauno Civillikumu, bija jāatsakās no domas par latviešu, kuršu un lībiešu paražu tiesību restaurāciju. Šīs paražu tiesības nav dokumentētas. Valodas un folkloras pieminekļi uzglabājuši tikai baltu juridiskās civilizācijas fragmentus. Tāpēc likuma autoriem bija jāizvēlas, vai pārņemt svešus likumus, vai iedzīvināt civillikumu reformu.

1934.gadā, pirms izšķirties par to, vai radīt jaunu privāto tiesību kodeksu, vai aprobežoties ar jau esošās likumdošanas pilnveidošanu, radās doma pārņemt tajos laikos jaunāko un modernāko Eiropas kodeksu – Šveices Civillikodu – to pārtulkot un pieskaņot Latvijas prasībām un apstākļiem. Par pamatu Šveices Civillikodam tika izmantotas ģermāņu tiesības, bet Latvijas civiltiesībām - romiešu tiesības. Jauno likumu izstrādājot tika ievēroti divi principi: pirmkārt, saglabāt no vecā derīgo un atmett savu laiku pārdzīvojušo un, otrkārt, iekļaut jaunā laika prasībām atbilstošas jaunas normas, kas tiktu izstrādātas par paraugu ņemot labākos Vakarēiropas, sevišķi Vācijas un Šveices, civillikumus. Civillikuma pamatā tika likti līdz mūsdienām savu vērtību saglabājušie

⁴ Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 4.lpp.

⁵ Vietējo Civillikumu kopojums, 126.pants.

⁶ Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 6.lpp.

⁷ Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 7.lpp.

klasiskie romiešu tiesību principi, kas pastāv Eiropas ekonomiski attīstītajās valstīs. Civillikums balstās uz vieniem un tiem pašiem principiem, kuri tirgus ekonomikas mantisko attiecību regulēšanā ir izturējuši gadsimtiem ilgu laika pārbaudi.

1937.gada 28.janvārī Ministru kabinets pieņēma Civillikumu, nosakot par tā spēkā stāšanās dienu 1938.gada 1.janvāri. Pārejas laika noteikumus ievietoja atsevišķā likumā.

Civillikums ieviesa Latvijā vienu laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu, neatkarīgi no teritorijas un iedzīvotāju kārtas.

Ar Civillikuma spēkā stāšanos tika atcelti Latgales Civillikums, Vispārējais zemnieku nolikums, Vidzemes zemnieku un Kurzemes zemnieku likumi un likuma par laulību I – VII nodaļa. Tiesiskās attiecības, kas uz likuma vai darījuma pamata bija radušās pirms Civillikuma spēkā stāšanās, tika apspriestas pēc iepriekšējiem likumiem.⁸

Civillikumā ģimenes tiesības līdz zināmai pakāpei ir nodibinātas uz jauna sociālā principa. Ģimene, kaut vai tikai divu personu - vīra un sievas apmērā, ir maza sabiedrība, kur divi pilntiesīgi locekļi lemj savus jautājumus. Šī konstrukcija visumā skaidri izteic, ka civiltiesības, to starpā ģimenes tiesības, ir normatīva civiltiesiska sabiedrība. Izejot no ģimenes idejas, kā no mazas sabiedrības, Civillikumā viegli saprast, ka civiltiesiskā sabiedrība sastāv ne vairs no diviem, bet no daudziem sabiedrības locekļiem - tiesību subjektiem.

Pandektu viedoklis, ka tiesību subjekts ir atšķirts, pats par sevi eksistējošs subjekts, Civillikumā ir atvietots ar pareizu izpratni, ka tiesību subjekts tajā pašā laikā ir arī civiltiesiskās sabiedrības loceklis.⁹

Starp Vietējo Civillikumu kopojumā paredzētām laulāto likumiskām mantas sistēmām kā galvenās jāmin: mantas kopības sistēma; mantas šķirtības sistēma un vīra pārvaldības sistēma. Civillikums principā ir paturējis iepriekš minētās Vietējo Civillikumu kopojumā paredzētās trīs laulāto likumiskās mantas sistēmas, tikai ievēdot vīra pārvaldības sistēmu par likumisko visā Latvijā, bet visas mantas šķirtības un mantas kopības sistēmas atstājot kā līgumiskās.¹⁰

Pārvaldības sistēmas galvenie principi izteikti Civillikuma 89. un 90.pantā. Katra laulātā īpašums ir:

- 1) manta, kas viņam piederējusi pirms laulības;
- 2) manta, ko viņš ieguvis atsevišķi laulības laikā;
- 3) attiecīga daļa no laulības laikā kopīgi iegūtas mantas.¹¹

Neatkarīgajā Latvijā Civillikums bija spēkā tikai nepilnus trīs gadus. 1937.gada Civillikuma darbība tika apturēta 1940.gadā pēc Latvijas inkorporācijas Padomju Savienībā. Tāpēc Civillikuma izstrāde un pieņemšana netika pietiekami novērtēta kā viena no svarīgākajām Eiropas kodifikācijām 20.gadsimtā.

Nākamajā promocijas darba nodaļā tiks analizēta laulāto kopīgās mantas sistēma laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās, iezīmējot problēmjautājumus un piedāvājot to risinājumus.

⁸ Latuņina A. Par 1937.gada Civillikuma attīstību// Latvijas Vēstnesis, 15.12.1995., 195.nr.

⁹ Sinaiskis V. Civillikuma principi un ģimenes tiesības// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.1., 1938, 57.lpp.

¹⁰ Lettlands Civilgesetzbuch. Herderinstitut zu Riga, 1938, 194.lpp.

¹¹ Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 9.lpp.

1.1. Laulāto kopīga manta

Civillikuma sastādītāji 1937.gadā izvēlējās laulāto mantas šķirtības sistēmu ar vīra tiesībām lietot un pārvaldīt sievas mantu, izņemot viņas atsevišķo mantu. Bet reizē ar to viņi atzina arī mantas kopības sistēmu tajos gadījumos, kad laulātie ieguvuši mantu kopīgi.

Ja agrāk, Vietējo Civillikumu kopojuuma spēkā esamības laikā, laulāto pilnīgu mantas šķirtību vai kopību apsprieda pēc vietām, tad tagad šis princips pilnīgi atmests un laulāto mantiskās attiecības šķiro pēc gadījumiem, raugoties uz to, vai pastāv likumā noteiktā kārtībā noslēgts un reģistrēts līgums par atkāpšanos no likumiskajām mantiskajām attiecībām, vai arī laulāto mantiskās attiecības ir balsfītas uz likumiskiem pamatiem.¹²

Laulāto mantu 1937.gada Civillikums šķiro šādi:

- atsevišķi iegūtā;
- kopīgi iegūtā;
- atsevišķā manta.

Salīdzinot laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu ar agrāk pastāvējušām likumiskām mantisko attiecību sistēmām pēc Vietējo Civillikumu kopojuuma, var redzēt, ka kopumā Civillikumā paredzētā likumiskā sistēma līdzinājās Vidzemes zemes tiesībām un Kurzemes zemes un pilsētu tiesībām. Šis apstāklis ir ļoti svarīgs, jo lielai daļai Latvijas iedzīvotāju šīs tiesības bija pazīstamas, un tie līdz ar to šajā tiesību nozarē nekādas sevišķas pārmaiņas nesajuta.¹³

1937.gada Civillikums noteica, ka katrs laulātais patur to mantu, kas viņam piederējusi pirms laulības, tāpat arī to mantu, ko viņš iegūst laulības laikā. Viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta; šī manta laulātiem pieder tādās daļās, kādās viņi ir piedalījušies šīs mantas iegūšanā. Visos šaubu gadījumos, kad tieši nav iespējams noteikt laulāto līdzekļu un darbības palīdzības daļu kopīgas mantas iegūšanā, jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās, taču šī manta atrodas vīra pārvaldībā un lietošanā.

Jautājums par kopīgas mantas dalīšanu var rasties tikai tad, kad laulātie laulības laikā vispārīgi ir ieguvuši kopīgu mantu un otrkārt, kad vīrs pārvaldības tiesības pār sievas mantu tiek izbeigtas, jo nevar iedomāties tādu stāvokli, ka sieva jebkurā laikā varētu pieprasīt no kopīgas mantas viņas daļas izsniegšanu, tas būtu pretrunā ar Civillikuma 90.panta pirmo daļu.¹⁴

Šeit var redzēt atšķirību no romiešu tiesībām, kur šaubu gadījumā tika pieņemts, ka manta pieder vīram, bet sievai bija jāpierāda savas mantas piederība (Mucija prezumpcija jeb mūsdienās - legālās prezumpcijas princips).¹⁵

Lai noteiktu laulāto kopīgās mantas tiesiskā statusa īpatnības, kā vienu no raksturīgākām un mūsu dienām tuvākām, sīkāk analizēsim Vidzemes pilsētās pastāvējušā laulāto mantas kopības sistēmu.

Pēc Vidzemes pilsētās (pēc Vietējo Civillikumu kopojuuma) spēkā esošās sistēmas, visa abiem laulātiem piederīgā manta, tiklab tā, ko viņi laulībā ienesuši, kā arī tā, kas pa laulības laiku piekritusi kaut kādā likumīgā kārtā vienam no viņiem, vai abiem kopā, vai kuru viņi ieguvuši, saplūst vienā kopējā masā, no kuras, kamēr laulība pastāv, nekāda daļa nepieder nevienam no laulātiem atsevišķi. No mantas kopības bija izslēgti nekustamie īpašumi, kuri atradās ārpus pilsētas robežām, kas attiecībā uz laulāto mantiskām attiecībām bija padoti zemes tiesībām, un katra laulātā atsevišķā manta, kas pēc līguma, vai tieši likumā norādītos gadījumos, bija izslēgta no mantas kopības.¹⁶

Tātad, visa kustamā manta tika prezumēta kā laulāto kopīga manta un apvienota vienā kopīgā, nedalāmā mantas masā, savukārt, nekustamie īpašumi tika pakļauti īpašiem noteikumiem, uz tiem neattiecās vispārīgie noteikumi par Vidzemes pilsētās pastāvošo laulāto mantas kopības sistēmu. Nekustamo īpašumu tiesisko statusu regulēja zemes tiesības, tātad, var teikt, ka speciālās normas attiecībā uz nekustamajiem īpašumiem šajā gadījumā nebija ģimenes tiesības, bet gan lietu tiesības.

1937.gadā tika pieņemts Likums par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem, kura 12.pants noteica, ka gadījumos, kad šim likumam spēkā stājoties starp laulātiem pastāv mantas kopība, un laulātie to neturpina ar līgumu, tad pēc šī

¹² Kalnpūrs A. Pēdējie papildinājumi un pārgrozījumi Civilprocesa likumā un Civillikumā pagasttiesu darbībā// Pašvaldības Darbs, Nr.3., 1938, 69.lpp.

¹³ Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 23.lpp.

¹⁴ Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 9.lpp.

¹⁵ *Praesumptio Muciana, Pomp. D.24, 1, 51.*

likuma spēkā stāšanās no kopējas kustamas mantas katrs laulātais patur tiklab to, ko tas laulībā ienesis, tā arī to, kas viņam piekritis, vai ko viņš personīgi ieguvis laulības laikā; bet tas, ko laulātie kopīgi ieguvuši laulības laikā, skaitās par viņu kopīgu mantu līdzīgās daļās.

Ja

sievai nav rakstisku pierādījumu par kustamās mantas piederību viņai, tad pieņemams, ka kustamā manta pieder vīram, kamēr ieinteresētā persona nepierāda ko citu.¹⁷

Mūsdienā Civillikuma redakcijā (1937.gada 28.janvārī pieņemtais Civillikums, kas stājās spēkā 1938.gada 1.janvārī un kura ģimenes tiesību daļas spēkā esamība tika atjaunota no 1993.gada 1.septembra, turpmāk tekstā - Civillikums) Civillikuma 89.panta otrā daļa ir saglabājusies nemainīga no 1937.gada Civillikuma: "viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta; šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās".

Juridiskajā literatūrā tiek pausts viedoklis¹⁸, ka nekustamā īpašumā piederībā pastāv divas prezumpcijas – laulāto kopīgās mantas esības prezumpcija un nekustamā īpašuma piederības prezumpcija.

Laulāto kopīgās mantas esības prezumpcija izriet no Civillikuma 91.panta otrās daļas, kas nosaka, ka tas, kas zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo. Nekustamā īpašuma piederības prezumpcija izriet no Civillikuma 994.panta pirmās daļas, kas nosaka, ka par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā.¹⁹

Analizējot tiesu spriedumus laulāto strīdos par nekustamā īpašuma piederību, var konstatēt, ka tiesas šos strīdus izšķir divējādi – lieta tiek izspriesta saskaņā ar laulāto kopīgās mantas esības prezumpciju vai nekustamā īpašuma piederības prezumpciju.

Kā piemēru jāapskata šāda tiesas lieta. Vadoties no laulāto kopīgās mantas esības prezumpcijas, prasības cēlājs lūdz tiesu atzīt viņam īpašuma tiesības uz noteiktu domājamo daļu no nekustamā īpašuma. Prasība tiek pamatota ar Civillikuma 89.panta otro daļu un norādi, ka attiecīgā manta ir iegādāta laulības laikā par abu laulāto līdzekļiem.

Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2001.gada 6.novembrī izskatītajā civillietā Nr.C0501410034/01 prasītāja, norādot, ka atbildētājs labprātīgi nepiekrīt laulāto kopīgās mantas sadalei, lūdza sadalīt kopīgo mantu, atzīstot viņai īpašuma tiesības uz 1/2 domājamo daļu no prasības pieteikumā uzskaitītajiem nekustamajiem īpašumiem, un attiecīgi grozīt zemesgrāmatu ierakstus. Šādu prasību atbildētājs var apstrīdēt, mēģinot pierādīt, ka kopīgā manta dalāma citādās proporcijās vai arī ka nekustamais īpašums ir viņa atsevišķā manta. Atkarībā no tā, cik pamatoti un argumentēti atbildētājs atspēko prasību, prasītājam vai nu pietiek vērst tiesas uzmanību uz to, ka atbildētāja iebildumi ne ar ko nav pamatoti, vai arī nāksies celt tiesai priekšā pierādījumus, kas pamato prasību un atspēko atbildētāja iebildumus.

Saskaņā ar nekustamā īpašuma piederības prezumpciju prasītājam, ceļot prasību par īpašuma tiesību atzīšanu uz noteiktu daļu attiecīgās mantas, ir jāpierāda, ka šī manta ir abu laulāto kopīgā manta.

Tā 1998.gada 10.novembrī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijā, izskatot civillietu Nr.C-693/12 par dzīvokļa īpašuma sadali, prasītāja vispirms pierāda, ka strīdus dzīvoklis ir abu laulāto kopīgā manta, kas iegādāta laulības laikā par abu laulāto līdzekļiem.

Līdzīgi 1999.gada 17.septembrī, Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijai izskatot lietu Nr.2-207/13, prasītājs, apstrīdēt ierakstu zemesgrāmatā, vispirms pierāda, ka namīpašums ir laulāto kopīga manta.

Pamatā šādai tiesu praksei ir Augstākās tiesas plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma "Par likumu piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām" 15.punkta ceturtajā daļā dotais skaidrojums: ja saskaņā ar Zemesgrāmatu likuma 16.panta 1.a punktu nostiprinājuma ierakstā par nekustamā īpašuma īpašnieku nav atzīmes par to, ka nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķa manta, ka tas ietilpst laulāto mantas kopībā vai arī ka laulātiem ir visas mantas šķirtība, par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā. Šādu ierakstu otrs laulātais var apstrīdēt tiesā prasības kārtībā.

¹⁶ Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, Nr.46., 1938, 6.lpp.

¹⁷ Likums par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Valdības Vēstnesis, Nr.213., 1937.

¹⁸ Krūmiņš J. Tiesu prakse strīdos par laulāto mantas dalīšanu// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds.24.02.2004, Nr.7 (312).

Saskaņā ar nekustamā īpašuma piederības koncepciju un Augstākās tiesas plēnuma skaidrojumu lietas izskatīšana strīdā par laulāto mantas dalīšanu sākas ar to, ka prasītājs apstrīd ierakstu zemesgrāmatā, ar kuru īpašuma tiesības uz strīdus nekustamo īpašumu atzītās otram laulātajam. Šajā gadījumā saskaņā ar Civilprocesa likuma 93.panta pirmo daļu prasītājam ir jāpierāda tādi fakti, uz kuriem pamatojoties tiesa varētu atzīt, ka uz viena laulātā vārda zemesgrāmatā ierakstītais nekustamais īpašums patiesībā ir abu laulāto kopīpašums.

Te vairs nepietiek ar vienkāršu norādi par īpašuma iegādi laulības laikā par abu laulāto kopīgiem līdzekļiem, kā tas ir iespējams laulāto kopīgās mantas esības prezumpcijas gadījumā. Tagad atbildētājs var vērot, kā prasītājam veicas ar zemesgrāmatas ieraksta apstrīdēšanas pamatošanu, kas vairākumā gadījumu nebūt nav viegla, ja ne pat neiespējama.

Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2000.gada 12.janvārī civillietā Nr. C-51/9 noraidīja prasību par īpašuma tiesību atzīšanu uz 1/2 domājamo daļu no nekustamā īpašuma. Spriedumā tiesa norāda: "Prasītāja norādīja uz to, ka minētais īpašums iegūts laulības kopdzīves laikā par kopīgiem līdzekļiem, taču nevarēja lietā konkrēti iesniegt pierādījumus par to, kādi konkrēti ir viņas ieguldītie līdzekļi darījumā."

Jāatzīmē tomēr, ka lielākajā daļā izskatīto tiesas spriedumu, kad tiesas formāli sāk lietas izskatīšanu pēc nekustamā īpašuma piederības koncepcijas, tās ir samērā liberālas un neprasa stingrus un neapgāžamus pierādījumus tam, ka uz viena laulātā vārda zemesgrāmatā ierakstītais nekustamais īpašums patiesībā ir abu laulāto kopīpašums. Tas neattiecas uz tādiem gadījumiem, kad prasītāja rīcībā ir šādi pierādījumi un prasītājs tos izmanto savas prasības pamatošanai. Piemēram, prasītāja privatizācijas sertifikāti pārskaitīti uz atbildētāja sertifikātu grāmatiņu un pēc tam uz atbildētāja vārda privatizēts nekustamais īpašums. Šajos gadījumos tiesa kopīpašuma pastāvēšanu konstatē saskaņā ar šādiem pierādījumiem.

Pārsvārā gadījumu lietas izskatīšana sākas, prasītājam uzturot prasību, kurā norādīts, ka nekustamais īpašums iegādāts laulības laikā, ka prasītājs tajā laikā ir strādājis un īpašuma iegāde ir notikusi arī par viņa nopelnītajiem līdzekļiem, ka nekustamā īpašuma apsaimniekošanā prasītājs ir ieguldījis ļoti lielu darbu utt. Pēc būtības viss iepriekšminētais, skatot lietu no nekustamā īpašuma piederības prezumpcijas, ir vienīgi prasītāja paskaidrojumi, jo netiek pamatoti ne ar kādiem pierādījumiem. Tāpēc dažos gadījumos prasītājs saskaņā ar Civilprocesa likuma 104.pantu lūdz tiesu nopratināt viņa norādītos lieciniekus, kas varētu šos paskaidrojumus apstiprināt.

Pēc šāda rakstura prasības, kas būtu saprotama, ja lieta tiktu skatīta atbilstoši laulāto kopīgās mantas esības prezumpcijai, atbildētājs mēģina tiesai pierādīt, kāpēc tomēr nekustamais īpašums nebūtu uzskatāms par laulāto kopīgo mantu. Ja atbildētājs nav skrūpulozi dokumentējis finanšu izcelsmi un plūsmu, tad pierādīt, ka nekustamais īpašums iegādāts un uzturēts tikai par atbildētāja līdzekļiem, praktiski nav iespējams.

Lietas iztiesāšana, kas sākās no nekustamā īpašuma piederības koncepcijas, pamazām aizvirzās no tās un nonāk pie Civillikuma 89.panta otrās daļas, kura nosaka, ka viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta; šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās.

Tā Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2000.gada 25.augustā, izskatot apelācijas sūdzību par iepriekšminēto Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2000.gada 12.janvāra spriedumu civillietā Nr. C-51/9, konstatē: "Sakarā ar to, ka neviena no pusēm nav konkrēti pierādījusi savu ieguldīto līdzekļu apjomu nekustamā īpašuma iegādē, tādējādi radot šaubas par ieguldījumu apmēru no katra laulātā puses, Civillietu tiesu palāta atzīst, ka atbilstoši Civillikuma 89.pantam ir jāpieņem, ka nekustamā īpašuma 504/1000 domājamās daļas pieder prasītājai un atbildētājam līdzīgās daļās."

Jāpiezīmē, ka nevienā no izskatītajām lietām, kuras nosacīti sākās no nekustamā īpašuma piederības koncepcijas, atbildētājs neatsaucās uz Augstākās tiesas plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma Nr.3 "Par likumu piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām" 15.punkta ceturtajā daļā doto skaidrojumu, Civillikuma 994.panta pirmo daļu un nenorādīja tiesai, ka prasītājs nav pienācīgi pierādījis savas īpašuma tiesības uz daļu no nekustamā īpašuma, kas zemesgrāmatā reģistrēts uz atbildētāja vārda. Visos gadījumos pēc prasības noklausīšanās atbildētājs sāka pierādīt savas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu un centās

¹⁹ Krūmiņš J. Tiesu prakse strīdos par laulāto mantas dalīšanu// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds.24.02.2004, Nr.7 (312).

atspēkot

prasītāja

prasību.

Atkarībā no tā, vai tiesa, izskatot lietu par laulāto mantas sadali, vadīsies pēc nekustamā īpašuma piederības vai laulāto kopīgās mantas esības prezumpcijas, pierādījumu smagums gulsies vai nu uz prasītāju, vai atbildētāju.

Saistībā ar laulāto kopīgās mantas esības prezumpciju varētu iebilst, ka no lietas izskatīšanas laika ekonomijas viedokļa būtu jāprasa, lai prasītājs uzreiz iesniedz visus viņa rīcībā esošos pierādījumus un neaprobežojas tikai ar norādi, ka manta iegādāta laulības laikā par kopīgiem līdzekļiem un tāpēc atbilstoši Civillikuma 89.panta otrajai daļai dalāma līdzīgās daļās. Tomēr, ņemot vērā, ka civillietu iztiesāšana notiek saskaņā ar pušu sacīkstes principu, dažreiz no taktiskiem apsvērumiem var būt ļoti būtiski, kurai no pusēm pirmajai jāsāk celt priekšā pierādījumi.

Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2001.gada 18.oktobrī civillietā Nr. C 06024301-13, pamatojoties uz Civillikuma 994.panta pirmo daļu, ka par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatās, noraidīja prasību par īpašuma tiesību atzīšanu uz 1/3 domājamo daļu no nekustamā īpašuma. Tiesa savu lēmumu pamatoja ar to, ka prasītāja nav pierādījusi, ka nekustamais īpašums ir bijušo laulāto kopīgā manta.

Savukārt Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2002.gada 7.martā, izskatot šo lietu apelācijas instancē, apmierināja prasību un atzina prasītājas īpašuma tiesības uz 1/3 domājamo daļu no nekustamā īpašuma. Tiesa savu lēmumu pamatoja ar to, ka atbildētājs nav pierādījis, ka strīdus nekustamais īpašums ir viņa atsevišķā manta.

Tiesām vajadzētu izšķirties par vienotu pieeju, izskatot strīdus par laulāto mantas dalīšanu. Apsverot visus par un pret, jāņem vērā, ka ir grozīta likuma "Par tiesu varu" 49.panta otrā daļa, kura noteica, ka Augstākās tiesas plēnums pieņem tiesām saistošus izskaidrojumus par likumu piemērošanu. Tagad 49.panta otrā daļa nosaka, ka Augstākās tiesas plēnums apspriež aktuālus tiesību normu interpretācijas jautājumus. Ir jāņem vērā arī tāds apstāklis, ka strīds par īpašuma tiesību atzīšanu uz daļu vai visu nekustamo īpašumu, kas zemesgrāmatā ierakstīts uz viena laulātā vārda, nenotiek starp šo laulāto un trešo personu, kurai saskaņā ar Civillikuma 1060.panta pirmo daļu ir jāpierāda sava īpašuma tiesība. Strīds ir ar speciālo tiesību subjektu - otru laulāto. Laulāto strīdos par īpašuma tiesībām uz nekustamo īpašumu ir piemērojama Civillikuma 91.panta otrā daļa, kura nosaka: tas, ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo. Šī norma ir speciālā attiecībā pret Civillikuma 1060.panta pirmās daļas vispārējo normu.²⁰

Tātad, ja prasītājs nevar pierādīt, zemesgrāmatā ierakstītais nekustamais īpašums ir laulāto kopīga manta (ja tāds ir prasītāja prasījums), tad šī manta ir viena laulātā atsevišķa manta.

Savukārt, Augstākās tiesas plēnums ir norādījis²¹, ka viena laulātā ieguldījums otra laulātā atsevišķā mantā nerada īpašuma tiesības uz to, ja starp laulātajiem nav bijusi cita vienošanās. Ja laulātā atsevišķās mantas vērtība būtiski palielinājusies otra laulātā vai abu darbības rezultātā, šādu ieguldījumu var kompensēt naudā, bet ar īpašnieka piekrišanu – atzīt attiecīgajā daļā īpašuma tiesības.

Tātad, atsevišķās mantas statuss piešķir tās īpašniekam ne tikai ekskluzīvas tiesības vienam pašam to pārvaldīt un lietot, bet arī ekskluzīvas tiesības būt tikai vienam pašam šīs mantas īpašniekam, nepieļaujot piespiedu kopīpašumu.

Savukārt, ja laulātie iegūst mantu kopīgi, tad starp laulātiem nodibinās kopīgs īpašums, bet tas atšķiras no vispārējā kopīpašuma (*condominium*) jēdziena ar to, ka sadalīšanu sastāvdaļās sieva vai vīrs nevar prasīt jebkurā laikā, ja viņi nemaina savas laulības kā līguma vispārīgos mantiskos noteikumus.

Gadījumos, ja kopīga manta tiek iegūta par abu laulāto līdzekļiem, jautājuma izšķiršana, kādā daļā kopīgā manta pieder katram laulātam, parasti nerada nekādas grūtības. Piemēra, laulātie iegūst kopīgiem līdzekļiem nekustamu īpašumu, pie kam, vīrs dod 2/3 līdzekļu, bet sieva 1/3 līdzekļu; tādos apstākļos nevar būt šaubu, ka sievai pieder 1/3 nekustamā īpašuma, bet vīram – 2/3 nekustamā īpašuma.

Savukārt, ja mantu iegūst viens no laulātiem, bet ar abu laulāto kopīgiem līdzekļiem, tad šādas mantas piederības pierādīšanai arī problēmas nevajadzētu radīt. Šajā gadījumā būtiski ir fiksēt abu laulāto kopīgo līdzekļu ieguldījumu konkrētā nekustamā īpašuma iegādē.

²⁰ Krūmiņš J. Tiesu prakse strīdos par laulāto mantas dalīšanu// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds.24.02.2004, Nr.7 (312).

²¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 10.06.1996 lēmums "Par likumu piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām".

Kā piemērs jāapskata šāda tiesas lieta. Augstākās tiesas Senāts 2005.gada 5.oktobrī izskatīja kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas spriedumu par īpašuma tiesību atzīšanu uz laulāto kopmantas daļu, darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem un ierakstu dzēšanu zemesgrāmatā.²²

Prasītājas un atbildētāja laulība reģistrēta 1975.gada 5.septembrī. Atbildētājs, prasītājas vīrs, kā dzīvokļu celtniecības kooperatīva biedrs, pamatojoties uz 1991.gada 4.decembrī pieņemtā likuma „Par kooperatīvo dzīvokļu privatizāciju” 3.pantu, privatizēja kooperatīvo dzīvokli Rīgā un 1993.gada 15.februārī viņam tika izsniegta īpašuma tiesību uz dzīvokli reģistrācijas pagaidu apliecība. 1996.gada 15.maijā sakarā ar a/s „Parex banka” aizdevuma nodrošināšanu, atbildētājs noslēdza ar banku ķīlas līgumu, iekļaujot privatizēto dzīvokli. Savukārt a/s „Parex banka” uz atbildētāja izsniegtās pilnvaras pamata 2001.gada 15.februārī dzīvokli uz pirkuma līguma pamata atsavināja par Ls 3240 trešajai personai, kura īpašuma tiesības zemesgrāmatā tika nostiprinātas 2001.gada 3.aprīlī.

Trešā persona 2002.gada 7.maijā noslēdza pirkuma līgumu ar citu trešo personu, atsavinot viņai šo dzīvokli par Ls 9390, savukārt kura īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprināja 2002.gada 16.maijā.

Prasītāja, atbildētāja sieva, 2002.gada 25.aprīlī cēla prasību un lūdza atzīt, ka strīdus dzīvoklis iegūts laulības laikā, atzīt viņai īpašuma tiesības uz ½ domājamo daļu no dzīvokļa, atzīt par spēkā neesošiem abus iepriekš minētos darījumus ar šo dzīvokli un dzēst ierakstus zemesgrāmatā. Prasītāja norādīja, ka paja par dzīvokli tika nomaksāta līdz tā privatizācijai par abu laulāto kopējiem līdzekļiem un dzīvoklis ir laulāto kopējais īpašums. Vīrs bez viņas piekrišanas dzīvokli iekļāja, bet pēc tam atsavināja, pārkāpjot viņas tiesības uz īpašumu.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija kā pirmās instances tiesa 2003.gada 19.novembrī prasību noraidīja.

Izskatot lietu apelācijas kārtībā, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta prasību apmierināja daļēji. Tiesa atzina dzīvokli par laulāto kopmantu, piedzenot no atbildētāja, prasītājas vīra par labu prasītājai ½ daļas dzīvokļa vērtību Ls 5 383,50 apmērā. Pārējā daļā tiesa prasību noraidīja.

Civillietu tiesu palāta atzina, ka strīdus dzīvoklis atbilstoši Civillikuma 89.pantam ir abu laulāto kopmanta un prasītājai ir tiesības saņemt no atbildētāja naudas kompensāciju ½ daļas apmērā no kadastrālās vērtības Ls 10 767, jo trešā persona, kurai atbildētājs, prasītājas vīrs ir pārdevis minēto dzīvokli, ir labticīgs ieguvējs, kas izslēdz darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem.

Kasācijas sūdzību par spriedumu iesniegusi a/s „Parex banka”, lūdzot spriedumu atcelt daļā par dzīvokļa atzīšanu par laulāto kopmantu.

Kasācijas sūdzības iesniedzējs norādījis, ka tiesa nav piemērojusi Civillikuma 994.pantu, kaut gan dzīvoklis pēc privatizācijas bija reģistrēts tikai uz atbildētāja, prasītājas vīra vārda, ko prasītāja nebija apstrīdējusi. Atbilstoši likuma „Par kooperatīvo dzīvokļu privatizāciju” privatizācijas subjekts bija tikai atbildētājs.

Kasācijas sūdzību par spriedumu iesniegusi arī otrā trešā persona, kurai tika kā pēdējai pārdots strīdus dzīvoklis, lūdzot spriedumu lietā atcelt.

Kasācijas sūdzības iesniedzēja norādījusi, ka tiesa konstatējusi juridisku faktu par īpašuma iegūšanu laulības laikā, neskatoties uz to, ka juridiska fakta konstatējums nav izlemjams prasījuma kārtībā. Pie tam prasītāja nav norādījusi kāda vēl manta ir viņai un atbildētājam, kā arī tiesa nav noskaidrojusi vai atbildētājs nav izmaksājis prasītājai, savai sievai naudas kompensāciju, ja tāda viņai pienākas.

Apelācijas instances tiesa grozījusi prasības pamatu, jo īpašuma prasība pirmās instances tiesā netika celta. Pie tam pirmās instances tiesas spriedums, ar kuru konstatēts, ka dzīvoklis nebija kopmanta un atbildētājam bija tiesības to iekļāt, stājies likumīgā spēkā. Līdz ar to tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 203.pantu.

Starp prasītāju, sievu, un atbildētāju, viņas vīru, bija panākta vienošanās, ka dzīvoklis ir atsevišķa manta un tas tiek reģistrēts uz atbildētāja, viņas vīra vārda.

Pārbaudot lietā esošā sprieduma likumību attiecībā uz personām, kas spriedumu pārsūdzējušas, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, kas reglamentē lietas izskatīšanas robežas kasācijas instances tiesā, Senāts uzskatīja, ka apelācijas instances tiesas spriedums atstājams negrozīts.

Prasītāja un atbildētājs ir laulātie, kuru laulība nav šķirta. Tiesa nav konstatējusi arī laulāto attiecību izbeigšanas faktu un līdz ar to saskaņā ar likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” 8.pantu tiesa laulāto mantiskajām attiecībām piemērojusi Civillikuma noteikumus, jo norādītā tiesību norma nosaka: „Civillikuma noteikumi par laulāto mantiskajām attiecībām ar 1993.gada 1.septembri attiecas arī uz tiem laulātajiem, kuri laulībā stājušies pirms 1993.gada 1.septembra.”

²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 05.10.2005 spriedums lietā Nr. SKC-543.

Tiesa konstatēja, ka dzīvokļu celtniecības kooperatīvam piederošā dzīvokļu paja bijusi nomaksāta līdz dzīvokļa privatizācijai ar prasītājas palīdzību, kura ieguldījusi naudas līdzekļus. Šo juridisko faktu tiesa pareizi saistījusi ar Civillikuma 89.panta otrās daļas hipotēzi, kura nosaka: „Viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem, vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta; šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās.”

Kasatoru norāde uz Civillikuma 994.panta pirmo daļu par to, ka par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemes grāmatās, likuma „Par kooperatīvo dzīvokļu privatizāciju” 3.pantu, kas nosaka, ka privatizācijas subjekts ir dzīvokļu celtniecības kooperatīva biedrs, kurš pilnīgi vai daļēji nomaksājis paju par viņam lietošanā nodoto dzīvokli, kā arī uz likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” 24.pantu par to, ka gadījumos, kad Civillikumā paredzēta lietu tiesību ierakstīšana zemes grāmatās, piemērojami spēkā esošie noteikumi par nekustamā īpašuma reģistrāciju, jo atbildētājs, prasītājas laulātais, nekustamo īpašumu pēc privatizācijas bija reģistrējis Valsts tehniskās inventarizācijas birojā un Valsts zemes dienesta Nekustamā īpašuma vērtēšanas birojā, nedod pamatu atcelt spriedumu lietā.

Pamatoti saskaņā ar Civillikuma 89.panta otro daļu, atzīstot strīdus dzīvokli par laulāto kopīgo mantu, kā tas norādīts iepriekš, dzīvokļa reģistrācija tikai uz atbildētāja vārda nepadara to par viņa atsevišķu mantu un ir pretrunā Civillikuma 93.pantam: „Ja laulāto kopīgais nekustamais īpašums ierakstīts zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, pieņemams, ka otrs laulātais savu daļu šajā īpašuma nodevis viņa pārvaldībā”, ko kasācijas sūdzības iesniedzēji nav ņēmuši vērā. Civillikuma 94.panta trešā daļa paredz: „Lai laulātais ar viņa pārvaldībā esošajām otra laulātā mantiskajām vērtībām varētu rīkoties tā, ka viņa rīcība pārsniegtu parastās pārvaldības robežas, viņam jāizprasa otra laulātā piekrišana.”

Konstatējot, ka atbildētājs strīdus īpašumu atsavināja bez prasītājas piekrišanas labticīgam ieguvējam, trešajai personai, kas kasācijas sūdzībās netiek apstrīdēts, apelācijas instances tiesa pamatoti piedzina no atbildētāja par labu prasītājai naudas kompensāciju viņas daļas apmērā no laulāto kopīgās mantas, kas atbilst Civillikuma 1046.panta pirmajai daļai un 1047.pantam, jo norādītās tiesību normas nosaka, ka gadījumā, kas, nevaldīdams atprasāmo lietu, tomēr formāli atbild uz prasību, pret to var taisīt spriedumu it kā pret īsto valdītāju. Norādītā gadījumā atbildētājam var nospriest samaksāt atprasāmās lietas vērtību. Norādījums, ka tiesa nevarēja prasības kārtībā izlemt, ka dzīvoklis ir laulāto kopīgais īpašums, jo tas konstatējams kā juridisks fakts, neatbilst Civilprocesa likuma 258.pantam, kas paredz, ka strīda gadījumā, kā tas ir šajā lietā, strīds izšķirams tiesā prasības kārtībā.

Atsauce, ka prasītāja nav norādījusi kāda vēl ir manta viņai un atbildētājam, kā arī nav noskaidrots vai atbildētājs nav izmaksājis kompensāciju, nedod pamatu atcelt spriedumu lietā, kā to lūdz šī atbildētāja, jo tiesa izskata tikai apstrīdēto tiesību aizsardzību atbilstoši celtajai prasībai.

Kasācijas sūdzības iesniedzēja norādījusi, ka Rīgas Centra rajona tiesa 2001.gada 5.aprīlī izskatīja prasītājas, laulātās, prasību par ķīlas līguma atzīšanu par spēkā neesošu un konstatēja, ka dzīvoklis nebija kopmanta un atbildētājam bija tiesības to ieķīlāt. Spriedums stājies likumīgā spēkā. Senāts uzskata, ka arī šāds kasācijas sūdzības arguments nedod pamatu atcelt spriedumu lietā.

Lietas materiāli neapstiprina, ka prasība apgabaltiesā būtu celta par to pašu priekšmetu uz tā paša pamata starp tām pašām pusēm, par ko stājies likumīgā spēkā tiesas spriedums, kā to nosaka Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 5.punkts un 223.panta 3.punkts. Viņas atsauce, ka starp prasītāju un atbildētāju bijusi panākta vienošanās, ka dzīvoklis ir atbildētāja atsevišķa manta, neatbilst Civillikuma 93.pantam par laulātā savas daļas nodošanu otra laulātā pārvaldībā, kā to Senāts norādījis iepriekš.

Augstākās tiesas Senāts nosprieda, ka Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas spriedums atstājams negrozīts, bet a/s „Parex banka” un trešās personas kasācijas sūdzības noraidīt.

Kā var redzēt no iepriekš apskatītās tiesu lietas, tad tiesa, neskatoties uz to, ka bija jau spēkā stājies tiesas spriedums par konkrēto dzīvokli, ka tas nav laulāto kopīga manta, savukārt, tiesas spriedumā konstatētie fakti, ja spriedums ir stājies likumīgā spēkā, ir uzskatāmi par prejudiciāliem faktiem, kā arī laulātie savā starpā bija vienojušies, ka strīdus dzīvoklis atzīstams par vīra atsevišķo mantu, uz ierakstāms zemesgrāmatā uz vīra vārda, šo laulāto vienošanos neņēma vērā un nosprieda, ka dzīvoklis ir laulāto kopīga manta. Prasītāja, pie tam, vispirms norāda, ka starp viņu un vīru pastāvējusi vienošanās par to, ka dzīvoklis ir vīra atsevišķa, manta, savukārt, vēlāk norāda, ka prasītājs atsavinājis dzīvokli bez viņas piekrišanas un lūdz atzīt par spēkā neesošu dzīvokļa ieķīlāšanu un vēlāku tā pārdošanu trešajām personām. Redzams, ka šajā lietā tiesa devusi priekšroku laulāto kopīgas mantas esības prezumpcijai.

Nevar piekrist šim tiesas spriedumam, jo šajā gadījumā lietas izskatīšanas gaitā tika pierādīts, ka konkrētais nekustamais īpašums – dzīvoklis, ir viena laulātā atsevišķa manta, savukārt, Civillikuma 89.panta otrā daļa attiecībā pret Civillikuma 994.panta pirmo daļu ir speciāla norma. Tātad, laulāto mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā Civillikuma Ģimenes tiesību daļas normas ir speciālās normas attiecībā pret Civillikuma Lietu tiesību daļas normām, kas ir vispārīgās normas.

Bet Civillikuma nodaļu par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, savukārt, nevar tulkot sašaurināti. Ja tiek konstatēts, ka 89.panta otrā daļa ir speciālā norma attiecībā pret 994.panta pirmo daļu, tad, savukārt, tālāk ir jāanalizē 89.pants kopsakarībā ar 90. un 91.pantu. Tādēļ ir jāievēro Civillikuma minēto pantu uzbūves īpatnības un normu jēga (kas tika konstatēts promocijas darba iepriekšējās nodaļās), konkrēti, ka Civillikums nedod priekšroku laulāto mantas kopības sistēmai, tieši otrādi, vēsturiski jau no pašiem Civillikuma veidošanas pirmsākumiem laulāto mantas šķirtības sistēmai tiek dota priekšroka attiecībā pret mantas kopības sistēmu. Civillikumā katrs no laulātajiem tiek noteikts kā atsevišķs tiesību subjekts, kas pats par sevi iegūst tiesības un uzņemas pienākumus, radot tiesiskas sekas.

Jau 1938.gadā tiesībzinātnieki konstatēja²³, ka 1937.gada Civillikums ir pieņēmis laulāto mantas šķirtības sistēmu: „Laulāto mantisko attiecību regulēšanas rezultātā mēs redzam, ka Civillikums, pieņemdam par likumīgo sistēmu mantas šķirtību ar vīra tiesībām pārvaldīt un lietot sievas mantu, tomēr neliedz laulības slēdzējiem vai laulātiem brīvību regulēt savas mantiskās attiecības pēc divām citām sistēmām (mantas kopības un līgumiskā mantisko attiecību sistēma). Vai dzīve ies līgumiskās vai likumīgās mantas šķirtības sistēmas virzienā, vai mantas kopības virzienā, un kādā mērā, to rādīs dzīve.”

Civillikuma 1937.gada redakcijā (104.pants) bija noteikti gadījumi, kad pēc sievas pieprasījuma izbeidzas vīra tiesība lietot un pārvaldīt sievas mantu. Bez Civillikuma 104.pantā (1937.gada redakcijā) minētajiem gadījumiem vīra tiesības pārvaldīt un lietot sievas mantu izbeidzas arī uz likuma pamata un vīra pieprasījuma pamata. Likumiskie pamati – laulātā nāve, laulības šķiršana, laulības atsīšana par neesošo, laulātā atzīšana par maksātnespējīgu parādnieku un šķirtas mantas līguma noslēgšana. Kad sievas parādi pārsniedza viņas atsevišķās mantas vērtību, vīram bija tiesības pieprasīt sievas mantas lietošanas un pārvaldības tiesības izbeigšanos. Tātad, kad vīra pārvaldības un lietošanas tiesība aiz kāda iemesla izbeidzas, laulībai pastāvot, tad laulātie var noslēgt likumā paredzētos laulības līgumus un šādu līgumu nenoslēgšanas gadījumā starp laulātajiem nodibinājās mantas šķirtības sistēma. Tas arī pierāda to, ka Civillikums dod priekšroku laulāto mantas šķirtībai, nevis kopībai.

Kā jau zināms, tad Civillikums bija spēkā tikai trīs gadus un pa šo laika posmu nekāds praktiskais pielietojums un tā zinātniskā izpēte nenotika, līdz ar to, atjaunojot 1937.gada Civillikumu 1993.gada 1.septembrī, tika pārņemta arī Civillikumā noteicošā laulāto likumisko mantisko attiecību šķirtības sistēma. Līdz ar to no Civillikuma 89.panta pirmās un otrās daļas izriet un var secināt, ka Civillikums dod priekšroku laulāto mantas šķirtībai, nevis kopībai.

Tālāk apskatīsim Civillikuma 89.panta otro daļu, par kura interpretāciju pastāv neskaidrības. Kā jau varēja redzēt no iepriekš apskatītās tiesu prakses, tad tiesu praksē laulāto manta tiek dalīta uz pusēm, ja laulātie nepierāda citu mantas sadalījumu.

Konkrēti, uzmanība ir jāpievērš Civillikuma 89.panta otrās daļas tekstam "šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta (laulāto kopīga manta) pieder abiem līdzīgās daļās". Civillikuma 89.panta otrā daļa definē laulāto kopīgo mantu, un tālāk izdara slēdzieni - ja rodas šaubas par katram laulātajam piederošu daļu no šīs kopīgās mantas, tad kopīgā manta dalāma līdzīgās daļās. Šeit netiek domāts gadījums, ja rodas šaubas par mantas statusu vispār - vai tā ir kopīga vai atsevišķa manta. Mantai, par kuras statusu rodas šaubas, nav piemērojama Civillikuma 89.panta otrā daļa. 89.panta otrajā daļā ir noteikts, kā dalāma laulāto kopīgā manta un par to, ka šī manta ir kopīga (nevis atsevišķa), strīds nepastāv - strīds ir tikai par kopīgās mantas sadalījumu daļās.

Tiesu praksē gan šis pants tiek interpretēts savādāk, kā rāda sekojošs piemērs: Prasītāja, pēc laulības šķiršanas, sniedza tiesā prasību pret bijušo vīru, norādot, ka laulības laikā tika iegādāta automašīna (turpmāk - a/m), kas tika reģistrēta uz atbildētāja (vīra) vārda un uzskata, ka viņai ir tiesības uz pusi no šīs a/m vērtības, jo tā iegādāta laulības laikā. Vīrs tiesā norāda, ka naudu a/m iegādei aizņēmis, un no saviem nopelnītajiem līdzekļiem arī atdevis. Tiesa nolēma, ka prasītājas prasība apmierināma un viņai pienākas 1/2 no a/m vērtības, saskaņā ar 89.panta otro daļu - laulātie kopīgu mantu var iegūt kopīga tiesiska darījuma rezultātā, vai viens no laulātajiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, un tas nozīmē, ka tiesai manta jādala, atbilstoši laulāto ieguldītajiem līdzekļiem un, pastāvot šaubām par katra laulātā ieguldījuma apjomu, jāvadās no tā, ka manta abiem pieder līdzīgās daļās.²⁴

Tātad, var secināt, ka tiesa Civillikuma 89.panta otro daļu ir izpratusi nepareizi un, lai gan sieva nav pierādījusi, ka automašīnu laulības laikā ir ieguvusi 1) abi laulātie kopīgi - kopīga tiesiska darījuma rezultātā vai viens laulātais, bet 2) ar abu laulāto līdzekļiem vai 3) ar sievas darbības palīdzību, tiesa nosprieda piedzīt no vīra par labu sievai pusi no a/m vērtības. Šajā gadījumā sieva neiesniedza pierādījumus un arī neteica, ka viņa ir palīdzējusi vīram iegādāties a/m. Vienīgais viņas arguments bija, ka a/m ir iegādāta laulības laikā. Fakti, ka vīrs šo a/m iegādājās par saviem līdzekļiem, tiesa neņēma vērā. Tiesa minēja, ka vīrs nav pierādījis, ka tā ir viņa atsevišķa manta. Bet šī a/m pēc Civillikuma 91.pantā noteiktā nemaz nav vīra atsevišķa manta, jo viņš to ir iegādājies par līdzekļiem, kurus viens pats aizņēmis no trešās personas, un viens pats tai arī pēc tam šo naudu atdevis. Tiesas arguments, ka vīrs atzinis, ka

²³ Sinaiskis V. Tieslietu ministrijas Vēstnesis. 1938, Nr.1., 50.lpp.

²⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 11.04.2001 spriedums lietā Nr.C-04212100; C-1162/01.

laulātajiem a/m iegādes brīdī ir bijusi kopīga saimniecība, nedod pamatu to pieskaitīt Civillikuma 89.panta otrajā daļā minētajam iedalījumam - "ko laulātie iegūst kopīgi".

Arī Augstākās tiesas Plēnuma lēmums ir norādījis, ka "kopīgi" nozīmē kopīga tiesiska darījuma rezultātā un tiesai manta jādala atbilstoši laulāto ieguldītajiem līdzekļiem.²⁵

Izspriežot, cik liela ir katra laulātā domājamā daļa kopīgajā mantā, tiesas galvenokārt ņem vērā Civillikuma 89.panta otro daļu un piespiež katram laulātajam 1/2 domājamo daļu. Tikai tajos gadījumos, kad nav nekādu šaubu un tiesas rīcībā ir neapstrīdami pierādījumi par katra laulātā konkrēto ieguldījuma apmēru kopīgajā mantā, tiesa nospriež citādu kopīgās mantas sadales proporciju starp laulātajiem. Piemēram, Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2000.gada 11.oktobra spriedums lietā Nr. 2-221/13.

Kā redzams no aplūkotojumiem tiesas spriedumiem, ja laulātie nebūs pienācīgi sakārtojuši savas mantiskās attiecības, tad tiesu praksē konsekvences nav. Tāpēc, ierakstot zemesgrāmatā nekustamo īpašumu, jānorāda, ka attiecīgais īpašums ir vai nu viena laulātā atsevišķa manta, vai arī ka tas ir abu laulāto kopīpašums, kur katram laulātajam pieder konkrēta domājamā daļa. Tas palīdzēs nākotnē izvairīties no nevajadzīgiem tiesas darbiem.

Apkopojot iepriekš apskatīto, var secināt, ja viens laulātais laulības laikā ar saviem līdzekļiem, bez otra laulātā darbības palīdzības, iegūst mantu, kas nav personīgas lietošanas priekšmets vai der šī laulātā patstāvīgā darbā, tad tā nav ne laulāto kopīga manta, ne arī šī laulātā atsevišķa manta, jo neatbilst ne Civillikuma 89.pantam, ne 91.pantam.

Daudz sarežģītāks, nekā jautājums par kopīgās mantas dalīšanu (Civillikuma 89.panta otrā daļa: "šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta (laulāto kopīga manta) pieder abiem līdzīgās daļās"), ir Civillikuma 89.panta otrajā daļā minētā manta, "kas tiek iegūta ar otra laulātā darbības palīdzību".

Jau 1938.gadā tika konstatēts²⁶, ka jēdziens "darbības palīdzība", ko likums tuvāk nepaskaidro, ir nenoteikts un dod iespēju dažādi tulkot. Bieži vien būs grūti noteikt, kāda daļa no kopīgās mantas katram laulātajam pieder. Likumdevējs, paredzot šādas grūtības, dod iespēju šaubu gadījumā mantu dalīt līdzīgās daļās. Rodas jautājums, vai ir saskatāma sievas "darbības palīdzība" ģimenē, kur vīrs strādā algotu darbu, bet sieva vada mājsaimniecību? Vai sievas darbs mājās ir kvalificējams kā "darbības palīdzība" un kādos apmēros?

Prof. C.Schillings uzskatīja²⁷, ka šādā veidā iegūta manta ir kvalificējama kā vīra atsevišķi iegūtā manta. Tomēr, prof. C.Schillings piebilst, ka katrs konkrēts gadījums jāapskata atsevišķi, lai noteiktu sievas darbības mājsaimniecībā raksturu un tās iespaidu uz materiālo vērtību iegūšanu un uzkrāšanu.

Tāpat var rasties zināmas grūtības, atrisinot mantas piederības jautājumu laulībā, kurā sieva ienesusi lielāku kapitālu, ko vīrs iegulda savā uzņēmumā un rada jaunas materiālās vērtības. Kā taisnīgi sadalīt jaunradušās materiālās vērtības? Vai tās uzskatāmas kā sievas mantas pieaugums, kas, saskaņā ar Civillikuma 107.pantu, ir sievas īpašums, vai arī kā vērtības, kas radušās ar vīra darbības palīdzību un kā tādas, saskaņā ar Civillikuma 89.panta otro daļu, dalāmas līdzīgās daļās? Šķiet, ka pareizāks jautājuma atrisinājums būs pēdējais, bet katrā ziņā zināms pamatojums ir arī pirmajam viedoklim, tikai tādā gadījumā ir precīzi jāizvērtina sievas laulībā ienestās mantas vērtība – sākotnējā vērtība, mantas kopējā vērtība uz tās dalīšanas brīdi un attiecīgi, atņemot no mantas kopējās vērtības (uz dalīšanas brīdi) tās sākotnējo vērtību, tiks iegūta mantas pieauguma vērtība, līdz ar to būs iespējams noteikt katra laulātā daļu.

Visos tajos gadījumos, kur vīrs un sieva abi strādā vai nu brīvā profesijā vai arī algotu darbu, tur laulības laikā rodas vai nu laulātā atsevišķa manta, ja tā iegūta vai iegādāta ar viena laulātā līdzekļiem vai bez otra laulātā darbības palīdzības, vai arī rodas laulāto kopīga manta, kas tiek iegūta par abu laulāto kopīgiem līdzekļiem. Ja manta tiek iegūta par viena laulātā līdzekļiem un ar otra laulātā darbības palīdzību, tad, saskaņā ar Civillikuma 89.panta otro daļu šī manta būs laulāto kopīga manta. Taču "darbības palīdzība" šī panta izpratnē nebūs tāda veida darbība, kur, piemēram vīrs vai sieva strādā algotu darbu un par iegūtiem līdzekļiem iegādājas nekustamo īpašumu, bet otrs laulātais, nodarbojas ar mājsaimniecību, un tādēļ tiek prezumēts, ka viņam pienākas arī 1/2 no minētā nekustamā īpašuma. Tas tā nav. Ar "darbības palīdzību" laulātais var arī pretendēt uz otra laulātā iegādāto nekustamo īpašumu tādā gadījumā, ja šī darbība būs materiālu vērtību ieguldījums vai tādas tiesiskas darbības, bez kurām otrs laulātais attiecīgo nekustamo īpašumu nemaz nevarētu iegādāties.

²⁵ Augstākās tiesas Plēnuma 10.06.1996 lēmums Nr.3 "Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām"// Latvijas Vēstnesis, 1996, Nr.102., 15.punkta otrā daļa.

²⁶ Fridenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 10.lpp.

²⁷ Lettlands Zivilgesetzbuch, 1938, 207.lpp.

1937.gada Civillikumā 89.panta otrā daļa problēmas neradīja, jo 91.pantā bija punkts, ka sievas atsevišķa manta ir "manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu". Savukārt, 90.panta pirmajā daļā bija atsauce uz 91.pantu, ka vīram ir tiesības pārvaldīt un lietot visu sievas mantu, izņemot viņas atsevišķo mantu.

Līdz ar to bija skaidrs, ja sieva mantu ieguva par līdzekļiem, ko viņa nopelna ar savu patstāvīgu darbu, tad šī manta pieder sievietei, tā ir viņas atsevišķa manta, un toreiz nevarēja rasties tāds jautājums, kādu tagad uzdod atsevišķi autori - "vai viena laulātā "darbības palīdzība" ģimenē, kur otrs darbojas profesijā, ir uzskatāma par darbības palīdzību?"²⁸ Šī raksta autore M.Paļčikova uzskata, ka manta, ko ieguvis viens laulātais, darbojoties savā profesijā, bet otrs, nodarbojoties ar mājsaimniecību un ģimenes saimniecības lietām, palīdz šim laulātajam, kurš darbojas profesijā, un tādēļ šī viena laulātā iegūtā manta būtu uzskatāma par iegūtu ar otra laulātā darbības palīdzību.

Turpretim, prof. Sinaiskis uzskatīja, ka tā manta, ko viens laulātais ieguvis, darbojoties profesijā, būtu uzskatāma par vīra (vai sievas) atsevišķi iegūto mantu.²⁹

Jāpiekrīt profesora Sinaiska viedoklim, jo 1937.gada Civillikums 91.pantā skaidri pasaka, ka manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu, ir viņas atsevišķa manta. Vīrs šeit nav minēts, bet tas ir arī loģiski, jo 1937.gadā bija vīra pārvaldības sistēma, un manta, ko vīrs nopelnīja ar savu patstāvīgu darbu, bija viņa atsevišķā manta.

Mūsdienās problēmas ar jēdziena "darbības palīdzība" interpretāciju rodas tāpēc, ka: 1) Civillikuma 89.panta pirmajā daļā ir atsauce uz 91.pantu, tādējādi norādot, ka atsevišķā manta likumiskajās mantiskajās attiecībās ir tikai tā, kas noteikta Civillikuma 91.pantā. 1937.gada Civillikumā 89.panta pirmajā daļā atsauce uz 91.pantu nebija;

2) Civillikuma 90.panta pirmajā daļā nav atsauce uz 91.pantu. 1937.gada Civillikumā 90.panta pirmajā daļā bija atsauce uz 91.pantu;

3) Civillikuma 91.pantā nav punkta, kas nosaka, ka "manta, ko laulātais nopelna ar savu patstāvīgu darbu, ir šī laulātā atsevišķa manta". 1937.gada Civillikumā 91.pantā bija punkts, ka manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu, ir viņas atsevišķa manta.

Līdz ar to ir skaidrs, ka Civillikumā ir nepieciešams veikt atbilstošus grozījumus, lai jēdziens "darbības palīdzība" aptvertu visus Civillikumā regulētos laulāto mantas veidus, t.i., Civillikuma 89.panta pirmajā daļā ir svītrojama atsauce uz Civillikuma 91.pantu, Civillikuma 90.panta pirmajā daļā ir iekļaujama atsauce uz Civillikuma 91.pantu un Civillikuma 91.pants ir papildināms ar atsevišķu punktu šādā redakcijā: "Manta, ko laulātais nopelna ar savu patstāvīgu darbu, ir šī laulātā atsevišķā manta".

Civillikuma 89.panta otrajā daļā tiek lietots jēdziens laulāto "kopīga manta". Civillikuma Ģimenes tiesību daļā netiek lietots jēdziens "kopīpašums", "kopmanta", ar to norādot, ka starp šiem jēdzieniem Civillikuma Ģimenes tiesību daļā un Lietu tiesību daļā nav liekama vienādības zīme. Laulāto kopīgais īpašums nav identisks kopīpašumam Civillikuma Lietu tiesību daļas izpratnē. Civillikuma Lietu tiesību daļā noteiktais kopīpašums ir vispārīga norma, bet Civillikuma Ģimenes tiesību daļā subjekti ir savstarpēji saistīti arī ar laulības institūtu, un līdz ar to ģimenes tiesībās kā speciāla norma ir lietojams termins "kopīga manta", "kopīgais īpašums". Jo, saskaņā ar kopīpašuma vispārīgajiem principiem, ikkatrs kopīpašnieks jebkurā brīdī var prasīt kopīpašuma sadali, turpretim, Civillikuma Ģimenes tiesību daļā ir atsevišķi noteikumi, pastāvot kuriem tikai laulātais var prasīt, vai laulātie var vienoties par kopīgās mantas sadali.

Šādi gadījumi ir:

1) tiek atceltas laulāto likumiskās mantiskās attiecības un slēgts laulības līgums par visas laulāto mantas šķirtību vai mantas kopību;

2) pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulātie slēdz līgumu par laulāto kopīgās mantas sadali;

3) laulība tiek šķirta, izbeigta vai atzīta par neesošu;

4) ja laulātie atsavina kopīgo īpašumu (ar abu laulāto piekrišanu), kā arī, dāvināšanas vai testamenta (mantojuma līguma) sastādīšanas gadījumā;

5) laulības laikā tiesas ceļā sadalot kopīgo mantu, bet, nešķirot laulību.

Uz šīm terminu atšķirībām norāda arī Civillikuma Ģimenes tiesību daļā lietotais termins "kopīga manta", nevis "kopmanta" vai "kopīpašums".

1.2. Laulāto atsevišķa manta

²⁸ Paļčikova M. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības un to risinājums// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, Nr.36., 2000.

²⁹ Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. Rīga, 1938, 11.lpp.

1937.gada Civillikums pieņēma vienu laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu, tā saukto vīra pārvaldības sistēmu ar vīram piešķirtām tiesībām pārvaldīt un lietot visu sievas mantu, kā pirms laulības viņai piederējušo, tā arī laulības laikā iegūto, izņemot viņas atsevišķo mantu. Sievas atsevišķā manta bija izņemta no vīra pārvaldības un lietošanas tiesībām kā neietilpstoša mantas kopībā.

Pēc Vietējo Civillikumu kopojuma vispārējiem noteikumiem visos tiesību apgabalos vīrs ar laulības noslēgšanu kļuva par sievas aizbildni un kā tāds valdīja visu viņas mantu, ciktāl ar likumu vai līgumu nebija par to noteikts sevišķs izņēmums.³⁰

Pārejot 1937.gadā uz laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, pēc kurām vīrs pārvalda sievas mantu, bija vajadzīga skaidrība un noteiktība - ir pašu laulāto, ir trešo personu labā - par to, kāda manta no tās, kas pašlaik (pēc Vietējo Civillikumu kopojuma) ir laulāto rīcībā, ir vīra, un kāda ir sievas.

Īpašas grūtības izšķirt laulāto mantu bija Vidzemes pilsētās, kur starp laulātiem pastāvēja mantas kopība.³¹ No vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesībām bija izņemta sievas atsevišķā manta, pie kuras, saskaņā ar Vietējo Civillikumu kopojuma 27.pantu piederēja:

- 1) viss tas, ko sieva no laulībā ienestā tieši paturējusi sev pašas pārvaldībā un lietošanā;
- 2) tas, ko viņai kāds piešķīris ar nosacījumu to pārvaldīt un lietot pašai;
- 3) tas, ko viņa, ar vīra ziņu un atļauju, ieguvusi par savu naudu, ar atsevišķu amatu vai vispār ar pūlēm un darbu;
- 4) tas, ko viņa dabū no vīra kā kabatas jeb adatu naudu;
- 5) viss, ko viņa ietaupījusi no šās savas atsevišķās mantas ienākumiem.

Laulāto mantas sadalē par izšķirēju tika izraudzīts gluži formāls moments (kā vienīgais objektīvais) - mantas formāla, dokumentēta piederība: pēc ierakstiem zemesgrāmatā, tirdzniecības reģistrā, pēc tirdzniecības zīmes, pēc rakstiskiem pierādījumiem,³² pie kam, noguldījumus kredītiestādēs uz sievas vārda bija domāts viņai

atstāt par atsevišķo mantu, jo kādas naudas noguldīšana uz sievas vārda, t.i., nodošana sievas rīcībā, pastāvēt mantas kopībai, jau norāda, ka šāda nauda ir nodalīta sievai ar īpašu uzdevumu noderēt viņai vienai.

Ieviešot Civillikumu, Latgalē vīram piešķirto pārvaldības un lietošanas tiesību pilnību sievai bija atļauts ierobežot tādā ziņā, ka viņa varēja ar vienpusīgu deklarāciju paturēt savu mantu sev kā atsevišķu.³³

Likums par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem noteica, ja laulāto mantiskās attiecības līdz šim noteica Latgales Civillikums, tad, pakļaujoties likumiskām mantiskām attiecībām, noteikt, kādu mantu laulātais atstāj sev kā savu atsevišķo mantu, var tāpat kā dodoties laulībā - arī ar vienpusēju gribas izteikumu, bet tas līdz 1937.gada 31.decembrim jāpieteic ierakstam laulāto mantisko attiecību reģistrā.³⁴

Civillikuma 91.panta otrā daļā paredzētais ieraksts zemes grāmatās līdz 1937.gada 31.decembrim izdarāms uz viena laulātā pieprasījuma.³⁵

Pie mantas piederības noteikšanas Vidzemes pilsētās jau toreiz tika atzīmēts, ka, orientējoties šajā jautājumā pēc formālām pazīmēm, var nonākt kolīzijā ar īstenām attiecībām, kādas slēpjas aiz formālajiem ierakstiem. Tādēļ tika atļauts katram interesentam pierādīt patiesās attiecības un apstrīdēt uz formālo ierakstu dibināto pieņēmumu.³⁶

1937.gada Civillikuma 91.pantā var saskatīt trīs sievas atsevišķās mantas nodibināšanas pamatus:

- 1) ar laulības līgumu;
- 2) ar trešo personu bezatlīdzības piešķirumu;
- 3) ar likumu.

Tās tiesiskās attiecības, kas pēc likuma nodibina sievas atsevišķo mantu, uzskaitītas 1937.gada Civillikuma 91.panta 1., 2., 4., 5. un 6.punktā.

³⁰ Vietējo Civillikumu kopojums, 12.pants.

³¹ Tieslietu ministra paskaidrojums pie likuma par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.4., 939.lpp.

³² Likums par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Valdības Vēstnesis, 213.nr., 1937.

³³ Tieslietu ministra paskaidrojums pie likuma par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.4., 940.lpp.

³⁴ Likums par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Valdības Vēstnesis, 213.nr., 1937.

³⁵ Likums par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Valdības Vēstnesis, 213.nr., 1937, 8.pants.

³⁶ Turpat, 13.pants.

Civillikuma 91.panta 1.punkts satur sevī vienpusēji rezervētu un līguma ceļā konstruētu sievas atsevišķo mantu, t.i., likumisku un līgumisku pamatu.³⁷

Līgumiskais pamats ir pieņemts uz profesora Lēbera priekšlikuma pamata (tas bija paredzēts arī 1921., 1932., 1934.gada ģimenes tiesību likumprojektos). Likumdošanas komisijas protokolos var redzēt, ka šis priekšlikums ir izsaucis komisijas locekļos dzīvas debates. Izteikti iebildumi, ka šāda noteikuma ieviešana vēl vairāk sarežģīs likumisko mantisko attiecību sistēmu, un ka tādēļ, skaidrības labad, tikai uzskaitīšanas veidā jānosaka atsevišķās mantas saturs.

Nodibināt sievas atsevišķo mantu ar viņas vienpusēju gribas izteikumu likums atļāvis tikai dodoties laulībā, t.i., pirms laulības noslēgšanas, jo pēc tās sievas manta pāriet vīra pārvaldībā un lietošanā, un viņa bez vīra piekrišanas vairs nevar rīkoties ar šo mantu (Civillikuma 92.pants 1937.gada redakcijā). Tādēļ laulības laikā sievas atsevišķo mantu var nodibināt tikai ar formālu, notariālā kārtībā apliecinātu, laulāto starpā noslēgtu līgumu. Šā līguma noteikumi nevar skart trešo personu iegūtās tiesības uz laulāto mantu. Jāpiemin, ka gan Vācijas Civilkodekss (BGB)³⁸, gan Šveices Civilkodekss (ZGB)³⁹ neparedz sievas vienpusēju atsevišķās mantas paturēšanas iespēju, dodoties laulībā, bet tikai līgumisku iespēju.

Pēc 1937.gada Civillikuma 91.panta sievas atsevišķa manta ir:

- 1) manta, ko sieva paturējusi savā pārvaldībā un lietošanā dodoties laulībā, vai ko laulātie līgumā noteikuši par atsevišķu mantu;
- 2) priekšmeti, kas noder tikai viņas personīgai lietošanai, vai vajadzīgi viņas patstāvīgā darbā;
- 3) manta, ko sievai kāds bez atlīdzības piešķīris ar nosacījumu to pārvaldīt un lietot pašai;
- 4) mantojums, ko sieva pieņēmusi pret vīra gribu;
- 5) manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu;
- 6) viņas atsevišķās mantas ienākumi;
- 7) manta, ar ko atvietota iepriekšējos punktos minētā manta.

Ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātam, kas to apgalvo. Par to, ka nekustams īpašums ir sievas atsevišķa manta, ierakstāms zemes grāmatās.⁴⁰ Tātad, tas vien, ka nekustams īpašums ierakstīts zemesgrāmatā uz sievas vārda, vēl nav pietiekams atsevišķās mantas pierādīšanai, ja par to nav speciāla ieraksta.⁴¹

Bet, ja nekustams īpašums reiz ierakstīts zemesgrāmatās kā sievas atsevišķa manta, tad arī pēc viņas iestāšanās otrā laulībā tas patur atsevišķās mantas raksturu, ja ieraksts palicis negrozīts un nav vajadzīga vēl kāda "deklarācija" par to.⁴²

Tā kā jautājums par to, vai zināma manta ir atsevišķa, var būt strīdīgs, tad likums uzliek pienākumu pierādīt atsevišķās mantas raksturu tam laulātajam, kas to apgalvo (*onus probandi*). Civillikuma 91.panta 1.punktā paredzētās sievas atsevišķās mantas raksturs pierādāms ar ierakstu laulāto mantisko attiecību reģistrā, par ko gan likums šai vietā klusē⁴³.

Par 1937.gada Civillikuma 91.panta konstrukciju 1939.gadā Augstākās tiesas Senāts ir izteicis vairākus būtiskus paskaidrojumus. No 91.panta satura izriet, ka sievas atsevišķa manta varēja nodibināties uz pašas sievas gribas akta pamata, paturot mantu savā pārvaldībā un lietošanā, vai uz līguma pamata ar vīru (91.panta 1.punkts). Bez tam, par sievas atsevišķo mantu uz likuma pamata kļūst tie priekšmeti, kas noder tikai viņas personīgai lietošanai, vai vajadzīgi viņas patstāvīgā darbā (91.panta 2.punkts), vai tā manta, kuru sieva ieguvusi likumā noteiktā veidā (91.panta 3.-7.punkts).

Kas attiecas uz 91.panta 2.-7.punktā minēto sievas atsevišķo mantu, tad 1937.gadā ne Civillikums, ne instrukcija par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju⁴⁴ nav noteikuši, ka šī manta ierakstāma reģistrā kā sievas atsevišķā manta, lai trešās personas ar to varētu rēķināties. Šī manta *ipso iure* ir sievas atsevišķa manta, tāds noteikums arī trešajām personām ir saistošs uz likuma pamata, tikai laulātam šāds mantas stāvoklis ir jāpierāda (91.panta otrā daļa).

Citādā stāvoklī ir tā sievas atsevišķā manta, kas minēta 1937.gada Civillikuma 91.panta 1.punktā, jo, lai līgums vai sievas gribas akts par mantas stāvokļa noteikšanu būtu spēkā pret trešajām personām, tas jāieraksta laulāto mantisko attiecību reģistrā. Tātad, 1937.gada Civillikums atļāva laulāto mantisko attiecību reģistrā reģistrēt ne tikai laulības līgumu, bet arī tikai sievas atsevišķo mantu. Laulāto likumiskās mantiskās attiecībās 1937.gada Civillikumā bija paredzēta tikai sievas atsevišķā manta, vīra atsevišķā manta izcelta

³⁷ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 8.lpp.

³⁸ Burgerliches Gesetzbuch, 1368.p.

³⁹ Šveices Civilkodekss, 179.pants.

⁴⁰ Civillikums. Kodifikācijas nodaļas 1937.gada izdevums. Trešais iespaidums. Rīgā, 1938, 19.lpp.

⁴¹ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 8.lpp.

⁴² Latvijas Senāta CKD spriedums Nr.649, 1938, Izv. XIV., 587.lpp.

⁴³ Instrukcija miertiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju, 8.punkts.

⁴⁴ Instrukcija miertiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju// Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.215.

netika, jo laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās pastāvēja vīra pārvaldības sistēma, kur atsevišķi tikai tika izdalīta sievas atsevišķā manta.

Arī mūsdienās laulāto atsevišķai mantai nav likuma definīcijas un tā noteikta uzskaitījuma veidā, pēc kura tā nodibināma pēc likuma; pēc laulāto savstarpēji noslēgta līguma vai pēc trešo personu piešķiruma.

Līdzīgi 1937.gada Civillikumam šo jautājumu atrisina Vācijas Civillkodekss (BGB).⁴⁵

Citāds stāvoklis ir Šveicē. Šveices Civillkodekss šajā ziņā atšķir sievas darba augļus no vīra darba augļiem un sievas mantu, iegūtu patstāvīgā darbā, uzskata par sievas atsevišķu mantu, bet vīra - par iekļauto mantu kopību.⁴⁶ Kā redzams, sievas stāvoklis šajā ziņā pēc Šveices Civillkodeksa ir izdevīgāks.

1937.gada Civillikumā bija noteikts (91.panta 5.punkts), ka sievas atsevišķa manta ir tā manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu. Šai jēdzienā ietilpst arī darbs savā arodā, profesijā vai uzņēmumā. Sieva neiegūst atsevišķu mantu, darbojoties vīra uzņēmumā, ja vīrs nav noslēdzis ar viņu darba līgumu, vai mājsaimniecībā. Lai sievas iegūtā manta kļūtu par viņas atsevišķo mantu, tad katrā ziņā sievas darbam jābūt patstāvīgam, no vīra amata neatkarīgam. Sievas atsevišķā manta ir arī visi ienākumi no šīs mantas, augļi, pieaugumi un viss, kas iegūts ar atsevišķās mantas līdzekļiem vai darījuma ceļā: pirkuma, nomas, īres, apdrošināšanas u.c. līgumu veidā. Tāpat par sievas atsevišķo mantu skaitīsies arī tā saucamie surogāti: manta vai vērtības, kas atvieto Civillikuma 91.panta 1.-6.punktos minēto mantu (1937.gada redakcijā), un kas iegādātas ar atsevišķās mantas līdzekļiem.

Jautājums par to, vai divos pēdējos gadījumos mantas iegūšanu vajadzētu kaut kādā veidā nostiprināt pierādījumu nodrošināšanai, var būt strīdīgs. Katrā ziņā, mantas iegūšanu varētu nodrošināt ar līgumiem, kvītīm un tamlīdzīgiem pierādījumiem.

Saskaņā ar Likumu par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem 11.pantā⁴⁷ par sievas atsevišķo mantu uzskatāmi arī bankās un kredītiestādēs uz sievas vārda šā likuma izsludināšanas dienā atrodošies noguldījumi un vērtības.

Bezatbildības piešķirums no kādas personas paredzēts Civillikuma 91.panta 3.punktā (1937.gada redakcijā). Minētai mantai ir dāvinājuma ar uzlikumu forma (*donatio sub modo*). Uzlikums ir dāvinātāja nosacījums sievietei piešķirto mantu pārvaldīt un lietot pašai. Izejot no dāvinājuma būtības, izteicienu "bez atbildības piešķirsis" varētu vienkāršot ar vienu vārdu "dāvinājis", jo dāvinājuma jēdziens satur sevī piešķirumu bez atbildības (Civillikuma 1912.pants). Katrā ziņā tādām piešķirumiem vajadzīga sievas piekrišana. Jājautā, vai "bezatbildības piešķirums" darbojas arī pašu laulāto starpā? Par šo jautājumu tika secināts⁴⁸, ka tā kā Civillikuma 91.pantā šāda *expressis verbis* izteikta veida nav, varētu domāt, ka likumdevējs ne bez nodoma par to nav runājis. Dāvinājumiem starp laulātiem bieži vien ir fiktīvs raksturs, jo tos slēdz par sliktu kreditoriem (*in fraudem creditorum*), lai izvairītos no parādu maksājumiem. *Actio Pauliana*, ar kuru var prasīt atzīt dāvinājumu par spēkā neesošu, ne vienmēr sasniedz mērķi.

Tomēr, neskatoties uz iepriekš minētajiem apsvērumiem, var secināt, ka iepriekš minētajos noteikumos ir iekļauts arī otra laulātā piešķirums. Tas saskatāms Civillikuma 1924.panta saturā, pēc kura laulātais dāvinātājs var atsaukt pēc saderināšanās vai laulības laikā izdarītu dāvinājumu. Bet, ja dāvinājumi laulāto starpā ir atļauti, tad nebūtu pamata tiem liegt atsevišķas mantas rakstura piešķiršanu. Laulātais var vēlēties materiāli nodrošināt otru laulāto vēl pašam dzīvam esot, vai arī nodot viņam īpašuma tiesības tajos gadījumos, kad laulātais dāvinātājs slimības, vecuma nespēka vai cita iemesla dēļ nav spējīgs pats pārvaldīt un lietot savu mantu.

Dāvinājums vispār neprasa atsevišķu formu, ja vien viņa priekšmets nav nekustama manta, kam vajadzīga rakstveida forma (Civillikuma 1483.pants) un apliecinājuma kārtība, lai to varētu ierakstīt zemesgrāmatās.

Laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmā Civillikuma 1937.gada redakcijā paredzēta sievas atbildība ar savu atsevišķo mantu tikai par viņas saistībām, jo, pēc vispārējā principa, sievas un tātad arī viņas atsevišķā manta neatbild par vīra saistībām (Civillikuma 100.pants 1937.gada redakcijā). Sievas atsevišķai mantai atbildības ziņā ieviesta pakāpeniska atbildība: tai ir primāra vai subsidiāra atbildība atkarībā no saistību rakstura. Primāri sieva atbild ar savu atsevišķo mantu par saistībām, kas izriet no viņas neatļautas darbības, bet subsidiāri, t.i., ja atsevišķās mantas nepietiek, atbild vīrs ar viņa pārvaldībā un lietošanā esošo sievas mantu (Civillikuma 98.pants 1937.gada redakcijā).

Subsidiāri sieva atbild ar savu atsevišķo mantu par Civillikuma 97.pantā (1937.gada redakcijā) paredzētām viņas saistībām pirms laulības, par noslēgtām laulības laikā ar vīra piekrišanu, par izrietošām no sievas pastāvīgās nodarbošanās, kurai vīrs piekritis, par saistībām no mantojuma, pieņemta ar vīra piekrišanu, par vīra saistībām, kas ceļas no sievas mantas pārvaldīšanas un viņas saistībām no pienākuma uzturēt savus trūcīgos radniekus.

⁴⁵ Bürgerliches Gesetzbuch. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/index.html>

⁴⁶ ZGB §.191.

⁴⁷ Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.213..

⁴⁸ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 13.lpp.

Ir arī saistības, par kurām atbild tikai sieva ar savu atsevišķo mantu. Tās pēc Civillikuma 99.panta (1937.gada redakcijā) ir: ko sieva noslēgusi uz savu personīgo rēķinu vai bez vīra piekrišanas, un ko viņa noslēgusi, neizskarot vīram piešķirtās tiesības uz viņas mantas pārvaldību un lietošanu. Par netaisnu iedzīvošanos vīrs atbild uz vispārēja pamata. Uz vīra pieprasījuma sievietai jāpiedalās arī ģimenes un kopīgās māsaimniecības izdevumos samērā ar savu mantas stāvokli tādā gadījumā, ja vīra pārvaldībā sievas mantas nav, t.i., ienākums no šādas mantas ir nesamērīgi mazs (Civillikuma 95.panta otrā daļa 1937.gada redakcijā). No tā redzams, ka šis pienākums laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmā 1937.gada Civillikumā vismazākā mērā gulstas uz sievas atsevišķo mantu.

Tātad, katra laulātā atsevišķai mantai atbildības ziņā Civillikums paredz pakāpenisku kārtību - tai ir primāra vai subsidiāra atbildība atkarībā no saistību rakstura. Primāri viens laulātais atbild ar savu atsevišķo mantu par saistībām, kas izriet no viņa neatļautas darbības, bet subsidiāri, tas ir, ja atsevišķās mantas nepietiek - ar savu daļu laulāto kopīgajā mantā.⁴⁹

Likumisko mantisko attiecību režīmā strīdus gadījumā tiesai manta jādala atbilstoši laulāto ieguldītajiem līdzekļiem, bet, pastāvot šaubām par katra laulātā ieguldījuma apjomu, jāvadās no tā, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās. Vadoties no Civillikuma normām par laulāto likumiskām mantiskām tiesībām, tiesas ir izskaidrojušas, ka viena laulātā ieguldījums otra laulātā atsevišķā mantā nerada īpašuma tiesības uz to, ja starp laulātajiem nav bijusi cita vienošanās.⁵⁰ Ja laulātā atsevišķās mantas vērtība būtiski palielinājusies otra laulātā vai abu darbības rezultātā, šādu ieguldījumu var kompensēt naudā, bet ar īpašnieka piekrišanu - atzīt attiecīgajā daļā īpašuma tiesības.⁵¹

Nekustamais īpašums, ja reģistrēts zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, ja nav piezīmes, ka tā ir laulātā atsevišķa manta, vai tā ir laulāto kopīgā manta, ja atbilst Civillikuma 89.panta otrās daļas noteikumiem? Vai tas ir viena laulātā īpašums, jo tikai viens laulātais ir ierakstīts zemesgrāmatā kā īpašnieks? Civillikuma Ģimenes tiesību daļā darbojas princips - nekustamais īpašums, kas zemesgrāmatā nav ierakstīts kā laulātā atsevišķa manta, atzīstams par ietilpstošu laulāto mantas kopībā.

Tiesa norāda, ka tādēļ nepieciešama otra laulātā piekrišana rīcībai ar šo nekustamo īpašumu.⁵²

Ja, saskaņā ar Zemesgrāmatu likuma 16.panta 1.a punktu, nostiprinājuma ierakstā par nekustamā īpašuma īpašnieku nav atzīmes, ka nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķa manta, ka tas ietilpst laulāto mantas kopībā vai arī, ka starp laulātajiem ir noslēgtas visas mantas šķirtības līgums, par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā. Šādu ierakstu otrs laulātais var apstrīdēt tiesā prasības kārtībā.⁵³

Tomēr, ja starp laulātajiem nav noslēgtas laulības līgums un nav zemesgrāmatā atrunas, ka tā ir viena laulātā atsevišķa manta, tad attiecībā pret trešajām personām darbojas Civillikuma 99.pantā un Zemesgrāmatu likuma 16.pantā ietvertais, ka īpašnieks ir tas, kas ierakstīts zemesgrāmatā. Bet starp abiem laulātajiem pie likumiskajām attiecībām, ja laulātais, kurš nav ierakstīts zemesgrāmatā, nepiekrīt otra laulātā darbībām ar šo nekustamo īpašumu, un uzskata, ka šis īpašums ir laulāto kopīgais īpašums, tad šim laulātajam ir tiesības griezties prasības kārtībā tiesā.

Civillikuma 91.panta otrā daļa prezumē, ka tas, kas zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo. Ja prasītājs (laulātais) savā prasībā lūdz tiesu atzīt nekustamo īpašumu par laulāto kopīgo mantu, tad, pēc Civillikuma 91.panta otrās daļas, viņam sava prasība nav jāpierāda, bet jāpierāda ir tikai otram laulātajam, kurš ir ierakstīts zemesgrāmatā kā īpašnieks un uzskata, ka tā ir viņa atsevišķā manta. Tomēr tas būtu pretrunā ar procesuālajām normām, t.i., ar Civilprocesa likuma 93.panta pirmo daļu⁵⁴, ka "prasītājam jāpierāda sava prasība".

Tātad, arī tam laulātajam, kurš lūdz atzīt nekustamo īpašumu par laulāto kopīgo mantu, ir jāpierāda sava prasība un tikai tad atbildētājam ir jāaizstāvas pret prasību, iesniedzot pierādījumus un sniedzot paskaidrojumus, ka tā ir viņa atsevišķā manta. Papildus jāskatās arī uz strīdus nekustamā īpašuma iegūšanas kvalifikāciju. Vai šis nekustamais īpašums atbilst Civillikuma 89.panta pirmajai daļai un 91.pantam, vai 89.panta otrajai daļai.

Tomēr, iepazīstoties ar tiesu praksi, var konstatēt, ka vienotības un konsekvences tiesu spriedumos nav.

Apskatīsim šādu piemēru: Vīrs griezās rajona tiesā ar prasības pieteikumu par laulības šķiršanu. Sieva iesniedza pretprasību par uzturlīdzekļu piedziņu un laulāto kopmantas sadali.

⁴⁹ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 18.lpp.

⁵⁰ Fridrihsons I. Par pārmaiņām ģimenes tiesiskajās attiecībās// Latvijas Vēstnesis, 23.07.1996., 123.nr.

⁵¹ Fridrihsons I. Par pārmaiņām ģimenes tiesiskajās attiecībās// Latvijas Vēstnesis, 23.07.1996., 123.nr.

⁵² Augstākās tiesas Civillietu Tiesu palātas 23.03.2000 lēmums.

⁵³ Fridrihsons I. Par pārmaiņām ģimenes tiesiskajās attiecībās// Latvijas Vēstnesis, 23.07.1996., 123.nr.

⁵⁴ Civilprocesa likuma komentāri. Papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna un M.Dudeļa vispārīgā zinātniskā redakcijā. TNA, Rīga, 2001.

Rajona tiesa izskatīja prasību daļā par laulības šķiršanu (nolēma laulību šķirt un piedzīt uzturīdzekļus), bet sievas pretprasību daļā par laulāto kopmantas sadali izdalīja atsevišķā tiesvedībā un nosūtīja Apgabaltiesai, izskatīšanai pēc piekritības.⁵⁵

Apgabaltiesa konstatēja, ka sieva lūdz sadalīt laulāto kop mantu un atzīt viņai īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas no nekustamā īpašuma, kas sastāv no zemes, dzīvojamās ēkas un trīs palīgēkām, dzēšot zemesgrāmatu nodaļas lēmumu par īpašuma tiesību nostiprināšanu vīram. Sieva sniedza tiesā paskaidrojumus, ka laulības laikā par kopīgiem līdzekļiem iegādāta minētā zeme; dzīvojamā ēka un saimniecības ēkas kopīgi pārbūvētas. Pēc pušu vienošanās īpašuma tiesības nostiprinātas uz vīra vārda. Vīrs prasību atzīst daļēji, norāda, ka zeme ir viņa personīgais īpašums, jo to iegādājies par sertifikātiem, tāpēc tā nav dalāma kā laulāto kopīgais īpašums. Tiesa konstatēja, ka laulāto laulība šķirta ar tiesas 2000.gada 28.novembra spriedumu. Saskaņā ar Augstākās tiesas Plēnuma lēmuma 16.punktu, izskatot prasību par laulāto kopīgās mantas sadali, jānoskaidro mantas vērtība, sastāvs, esamība, un pie kura no laulātajiem tā atrodas. Šādas mantas sastāvs nosakāms uz brīdi, kad pārtrauktas laulāto attiecības. Tiesa atzīst par nepamatotu vīra apgalvojumu, ka zeme nav laulāto kopīgais īpašums, jo līgums par zemes izpirkšanu noslēgts laulāto kopdzīves laikā, līdz ar to viss nekustamais īpašums atzīstams par laulāto kop mantu. Tiesa noraida vīra kopmantas sadales variantu, jo prasība par laulāto kopīpašuma reālo sadali nav celta. Saskaņā ar Civillikuma 89.panta pirmo daļu, viss, ko laulātie iegūst laulības laikā, ir laulāto kopīga manta. Ņemot vērā, ka vīrs īpašuma tiesības ir nostiprinājis tikai sev, un nav norādījis mantas kopību vai šķirto mantu, zemesgrāmatu lēmums atzīstams par spēkā neesošu.

Tiesa nolēma atzīt sievietei īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas no nekustamā īpašuma un atzīt par spēkā neesošu zemesgrāmatu ierakstu uz vīra vārda.⁵⁶

Kā var redzēt no šīs lietas materiāliem, tad, neskatoties uz to, ka sieva nav piedalījies zemes iegādē, to iegādājās vīrs par sertifikātiem (saskaņā ar 91.panta 3.punktu - atsevišķa manta), šis ieguldījums ir radījis sievietei īpašuma tiesības (ar tiesas spriedumu) uz 1/2 domājamās daļas no nekustamā īpašuma. Tiesa nav ņēmusi vērā faktu, ka laulāto laulība jau ir šķirta, tādēļ vairs nav pamata saglabāt kopīgu laulāto īpašumu, un vīrs arī nevēlējās saglabāt kopīgu īpašumu ar otru personu, prasīja īpašuma reālu sadali. Savukārt, to, ka pēc Civillikuma šī zeme ietilpa vīra atsevišķās mantas kategorijā, un arī Augstākās tiesas Plēnuma lēmums bija noteicis, ka viena laulātā ieguldījums otra laulātā atsevišķā manta nerada īpašuma tiesības uz to (15.punkts), tiesa neņēma vērā. Tiesai vajadzēja sadalīt laulāto kopīgo mantu (dzīvojamo ēku un saimniecības ēkas) arī dabā, bet vīram saglabāt pilnībā īpašuma tiesības uz zemi, atzīstot zemi par vīra atsevišķo mantu.

Cits piemērs, kur tiesa lēma pretēji. Laulāto laulība šķirta 1993.gada 8.novembrī. 2001.gada 8.martā sieva cēla prasību tiesā pret šķirto vīru par dzīvokļa lietošanas tiesību zaudēšanu un izlikšanu no dzīvojamās telpas. Minētajā dzīvoklī ir pierakstīta sieva, bijušais vīrs un dēls. Šķirtais vīrs no 1993.gada dzīvoklī nedzīvojot un tādēļ uzskatāms, ka, saskaņā ar likuma "Par dzīvokļa īpašumu" 22.pantu, viņš zaudējis dzīvokļa lietošanas tiesības un izliekams no tā. Vīrs cēlis pretprasību, lūdzot noteikt laulāto kopīgās mantas sadali. Uzskata, ka strīdus dzīvoklis ir laulāto kopīga manta, jo dzīvokli ieguvuši abi laulātie, kļūstot par dzīvokļu kooperatīva biedriem, kā arī par saviem līdzekļiem vīrs veicis dzīvoklī kapitālo remontu. Dzīvoklis zemesgrāmatā nav reģistrēts. Tiesa uzskatīja, ka sievas prasība ir apmierināma, vīra pretprasība noraidāma.

Saskaņā ar Civillikuma 89.panta pirmo un otro daļu, un 91.pantu, tas, ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo. Tiesā ir iesniegti pierādījumi, ka minētajā dzīvokļu kooperatīvā par biedru ir uzņemta sieva ar ģimeni, izlemts piešķirt dzīvokli sievietei. Naudu dzīvokļa iegādei ir devusi sievas māte kā dāvinājumu, un, tādējādi, tiesa uzskata, ka dzīvoklis ir sievas atsevišķa manta. Likuma "Par dzīvokļa īpašumu" 22.pants nosaka, ka laulības šķiršana dod tiesības dzīvokļa īpašniekam prasīt bijušā laulātā lietošanas tiesību izbeigšanu, ja vien dzīvoklis nav laulāto kopīga manta. Tiesa nosprieda atzīt vīru par lietošanas tiesības zaudējušu uz konkrēto dzīvokli.⁵⁷

Kā var redzēt, tad šajā gadījumā, tika atzīts, ka dzīvoklis ir sievas atsevišķa manta, jo iegādāts par sievietei piederošām dzīvokļu kooperatīva pajām, kas pirktas par sievietei dāvinātu naudu. Turpretim, pirmajā apskatītajā tiesu prakses gadījumā, neskatoties uz to, ka zemi vīrs bija pircis par sev piederošiem sertifikātiem, un sieva ar saviem līdzekļiem nepiedalījās zemes iegādē, zeme netika atzīta par vīra atsevišķo mantu.

Var secināt, ka šāda nekonsekvenca Civillikuma piemērošanā tiesu praksē pastāv tāpēc, ka 1937.gada Civillikumā laulāto mantas iegūšanas un statusa veidi bija aptverti pilnībā, bet pašlaik Civillikums atstāj "robus" laulāto mantas piederībā vienam laulātajam vai abiem, kas arī rada šādas problēmas, un, ko varētu atrisināt, sakārtojot Civillikuma normas par laulāto mantiskajām attiecībām.

Līdz ar to, kamēr pastāv šādas neskaidrības un "robi", Civillikums nedod pietiekamu drošību labticīgam ieguvējam.

⁵⁵ Rīgas rajona tiesas 23.09.1999 spriedums lietā Nr.2-1968/1.

⁵⁶ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 05.09.2001 spriedums C 04188099 lietā Nr.C-549/10 05.09.2001.

⁵⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 29.01.2002 spriedums C30272600 lietā Nr.C-937/4, 2002.

Kā piemērs jāmin šāda lieta: Laulāto laulība šķirta 1999.gada 20.aprīlī. 2001.gada 9.aprīlī sieva cēla prasību pret bijušo vīru par laulāto kopmantas sadali. Kopmantā ietilpst namīpašums - dzīvojamā māja. 1997.gada 5.maijā vīrs bez sievas piekrišanas minēto māju pārdevis trešajai personai. Prasītāja lūdz atzīt par spēkā neesošu pirkuma līgumu, dzēšot ierakstu zemesgrāmatā par īpašuma tiesību nostiprināšanu uz šīs trešās personas vārda. Prasītāja lūdz atzīt strīdus dzīvojamo māju par laulāto kopmantu un atzīt viņai īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas no minētā nekustamā īpašuma. Rīgas apgabaltiesa atzina, ka, kaut gan namīpašums nostiprināts uz vīra vārda, tomēr tā atzīstama kā laulāto kopmanta, jo, atbilstoši Civillikuma 91.panta prasībām, zemesgrāmatā nav ieraksta, ka tā ir vīra atsevišķa manta. Apelācijas sūdzībā trešā persona (namīpašuma pircējs) lūdz sievas prasību noraidīt, jo uz laulības šķiršanas brīdi namīpašums jau bijis atsavināts, par ko bijis zināms arī prasītājai. Nevar dalīt tādu kopmantu, kas uz laulības šķiršanas brīdi nevienam nepieder. Sieva lūdz trešās personas apelācijas sūdzību noraidīt, jo trešai personai neesot tiesības pārsūdzēt spriedumu daļā, kas skar viņas un bijušā vīra strīdu par laulāto kopmantas sadali. Tiesa konstatēja, ka strīdus īpašums līdz atsavināšanai zemesgrāmatā reģistrēts nebija. Laulāto mantiskās attiecības apspriežamas pēc tā laika likumiem, kad nekustamais īpašums iegādāts (1990.gadā). Tātad, pēc Latvijas laulības un ģimenes kodeksa, kur noteikts, ka manta, ko laulātie ieguvuši laulības laikā, ir viņu nedalīts kopīpašums. Tā kā strīdus nekustamais īpašums līdz tā atsavināšanai zemesgrāmatā reģistrēts nebija, tad trešajai personai vajadzēja pārliecināties, vai par šī īpašuma atsavināšanu nepastāv pretenzijas otram laulātajam (90.panta otrā daļa).

Tiesa atzina, tā kā strīdus namīpašums izgājis no prasītājas valdījuma pret viņas gribu, tad, atbilstoši Civillikuma 1041.pantam, viņa ir tiesīga savu daļu šajā īpašumā atprasīt no jebkuras personas, tai skaitā, no labticīga ieguvēja.⁵⁸

Augstākās tiesas Senāts, izskatot trešās personas kasācijas sūdzību, atzina, ka apelācijas instances tiesas spriedums atstājams negrozīts, pamatojoties uz to, ka Civillikuma 3.pantā ietvertā tiesību norma ir vispārīga (intemporāla) un saistībā ar līdz 1993.gada 1.septembrim spēkā esošā Latvijas laulības un ģimenes kodeksa 20.pantu, ka laulāto kopīpašums ir manta, ko laulātie ieguvuši laulības laikā. Strīdus namīpašums uz laulāto kopdzīves pārtraukšanas brīdi nebija ne pārdots, ne iekļāts. Trešā persona nepārliecinājās par namīpašuma atsavinātāja ģimenes stāvokli. Civillikuma 124.panta otrā daļa šajā gadījumā nav piemērojama.⁵⁹

Likums par Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanos⁶⁰ nosaka, ka "apspriežot strīdus par mantu, piemērojams likums, kas bija spēkā laulāto attiecību izbeigšanās brīdī".

Šī norma uzskatāma par speciālu normu attiecībā pret Civillikuma 3.pantu, ka "katra civiltiesiska attiecība (nevis mantiska attiecība) apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies". Civillikuma 3.pants ir ģenerāla, vispārīga norma. Var secināt, ka Civillikums šajā gadījumā labticīgo ieguvēju neaizsargā. Tādēļ šādos mantas atsavināšanas gadījumos trešajām personām ir jāpārliecinās par mantas atsavinātāja ģimenes stāvokli, kā arī mantisko attiecību veidu starp laulātajiem.

Pēc Civillikuma ir arī saistības, par kurām laulātais atbild tikai ar savu atsevišķo mantu, bet, ja tās nepietiek, arī ar savu daļu laulāto kopīgajā mantā:

- 1) saistības, ko laulātais noslēdzis uz savu personīgo rēķinu vai bez otra laulātā piekrišanas, ja likums to atļauj;
- 2) saistības, ko laulātais noslēdzis, aizskarot otram laulātajam piešķirtās tiesības uz viņa mantas pārvaldību un lietošanu.

Civillikuma 89.panta pirmā daļa nosaka, ka "katrs laulātais patur mantu, kas piederējusi viņam pirms laulības, tāpat arī to mantu, ko viņš iegūst laulības laikā (91.pants)". Pantā ietverta atsauce uz 91.pantu. 1937.gada Civillikuma 89.panta pirmajā daļā nebija atsauce uz 91.pantu. Un tas ir arī loģiskāk, jo tagad izveidojas situācija, ka 91.pants nosaka tikai to atsevišķo mantu, kuru laulātais iegūst laulības laikā, pie tam, 91.pants neaptver visus gadījumus, kad var rasties laulātā atsevišķā manta. Piemēram, manta, ko laulātais iegūst laulības laikā ar savu patstāvīgu darbu. 1937.gada Civillikuma 91.pantā bija 5.punkts, ka sievas atsevišķa manta ir manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu.

1937.gada Civillikuma 91.pantā bija 4.punkts, ka sievas atsevišķa manta ir "mantojums, ko sieva pieņēmusi pret vīra gribu". Tagad šāda punkta 91.pantā vairs nav. No vienas puses, var pieņemt, ka 91.panta 3.punkts "manta, ko viens laulātais iegūvis bez atbildības laulības laikā" arī sevī iekļauj 1937.gada Civillikuma 91.panta 4.punktu, no otras puses, ja jau 1937.gada Civillikumā bija atsevišķs punkts par mantojumu, ko sieva pieņēmusi bez vīra gribas, kā arī punkts par mantu, ko sievietei kāds bez atbildības piešķīris ar nosacījumu to pārvaldīt un lietot pašai, vai šādu punktu par "mantojumu, ko viens laulātais iegūvis bez otra laulātā piekrišanas", nevajadzētu atkal iekļaut 91.pantā. Tagad Civillikuma 91.pantu par laulāto atsevišķo mantu nevar piemērot līgumisko mantisko attiecību sistēmā, kā tas bija 1937.gada Civillikumā. Civillikuma 91.pants definē laulāto atsevišķo mantu tikai laulāto likumisko mantisko attiecību režīmā. Civillikuma 91.panta 1.punkts nosaka: "manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības, vai ko abi laulātie

⁵⁸ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 31.01.2002 spriedums C04165801 lietā Nr. PAC-78 2002.g.

⁵⁹ Augstākās tiesas Senāta 08.05.2002 spriedums lietā Nr. SKC- 264 2002.gads.

⁶⁰ Likums "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību// LR Augstākās padomes un Valdības Ziņotājs, 10.06.1993, Nr.22, 8.pants.

līgumā noteikuši par atsevišķu mantu". Ar "līgumu" šī panta izpratnē domāts līgums, ko laulātie slēdz, neatceļot likumisko mantisko attiecību režīmu. Civillikuma 91.panta 1.punktā nav domāts "laulības līgums".

Atsevišķās mantas īpašības atcelšana var notikt tādā pat kārtībā, kādā tā pieteikta. Līgumisko atsevišķās mantas nodibināšanas veidu var atcelt tikai ar tādu pašu līgumu. Trešās personas piešķirto atsevišķo mantu pārvērst laulībā ienestā mantā var ar šo personu piekrišanu. Turpretim, likumiskā atsevišķā manta jāšķiro pēc tās mērķa:

- priekšmeti personīgai lietošanai zaudē atsevišķās mantas īpašību, tos ilgāku laiku nelietojot;
- ja savu uzņēmumu vai kapitāla daļas kādā no uzņēmēj sabiedrībām laulātais pārraksta uz otra laulātā vārda, tas kļūst par laulībā iegūtu mantu;
- uzņēmuma likvidācijas gadījumā zūd atsevišķās mantas statuss.

Lai novērstu savas mantas tiesību aizskārumu nākotnē, var ieteikt laulātajiem par sakārtot sev piederošo nekustamo īpašumu tiesisko statusu, zemesgrāmatā ierakstot šo nekustamo īpašumu piederību – vai tas ir laulātā atsevišķa manta, vai tas ietilpst laulāto mantas kopībā, vai arī, ka laulātajiem ir noslēgts laulības līgums par visas mantas šķirtību vai mantas kopību.

1.3. Laulāto atsevišķi iegūtā manta

Jau 1937.gada Civillikumā tika izdalīti divi atsevišķi jēdzieni - sievas atsevišķā manta un sievas atsevišķi iegūtā manta. Atsevišķi iegūtā manta (*Sondererrungenschaft*) atradās vīra pārvaldībā un lietošanā, kamēr sievas atsevišķo mantu (*Vorbehaltsgut*) pārvaldīja un lietoja sieva pati.⁶¹

Tātad, atsevišķās mantas statuss ļāva sievai pašai pārvaldīt savu mantu, nevis apliecināja tikai tās piederību sievai.

Tagad Civillikums laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās paredz tikai katra laulātā atsevišķo mantu. Atsevišķi iegūto mantu Civillikums kā atsevišķu mantas kategoriju neizdala. Laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmā atsevišķā manta un kopīgā manta atrunāta Civillikuma 89.panta otrajā daļā un 91.pantā. Taču šie panti neaptver visus mantas iegūšanas veidus, tādēļ veidojas vēl viena laulāto mantas kategorija - laulāto atsevišķi iegūtā manta.

Laulāto atsevišķi iegūtā manta - tā ir mantas kategorija, kas pašreiz neietilpst ne Civillikuma 89.panta otrajā daļā, ne Civillikuma 91.pantā. Šo mantu iegūstot - pie kuras kategorijas - pie kopīgās vai pie atsevišķās mantas tā pašlaik pievienojas? Vai šeit ir iespējami kādi kritēriji? Vai arī tas ir patstāvīgs katra laulātā mantas institūts, kuru Civillikums pašlaik nedefinē? Jāmēģina rast atbildi uz šiem jautājumiem.

Pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, ja nekustamais īpašums ir uz viena laulātā vārda, ja nav atzīme par laulības līgumu vai par laulātā atsevišķu mantu, ja minētais nekustamais īpašums atbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai, tad tas ir abu laulāto kopīga manta. Atklāts paliek jautājums - ja šīs nekustamais īpašums neatbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai, bet neatbilst arī Civillikuma 91.pantam - nav atsevišķa manta - vai tā ir laulāto atsevišķi iegūtā manta?

1937.gada Civillikumā šādas problēmas nebija, jo bija gan sievas atsevišķā manta, gan viņas pārējā manta, kas ietilpa laulāto mantas kopībā, ko pārvaldīja vīrs, bet kura nebija vīra manta, bet gan sievas atsevišķi iegūtā manta, gan arī abu laulāto kopīgā manta. Sievas atsevišķo mantu lietoja un pārvaldīja sieva pati, bet atsevišķi iegūto - vīrs. Tagad Civillikuma 90.pants nosaka, ka katram laulātajam ir tiesības pārvaldīt un lietot visu savu mantu - kā pirms laulības piederējušo, tā laulības laikā iegūto. Civillikuma 90.panta pirmā daļa saskan ar 89.panta pirmo daļu, tikai 90.panta pirmajā daļā vairs nav atsaucis uz 91.pantu, kāda bija 1937.gada Civillikumā. 1937.gada Civillikumā, savukārt, 89.panta pirmajā daļā nebija atsaucis uz 91.pantu. Faktiski pašlaik izveidojas situācija, ka laulātajam pieder manta, kas publiskajos reģistros ir nostiprināta uz viena laulātā vārda un iegūta laulības laikā par viena laulātā patstāvīgā darbā iegūtajiem līdzekļiem vai viena laulātā patstāvīgas darbības rezultātā. Šāda manta nebūs kopīga, jo tā neatbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai, bet tā neatbilst arī 91.pantā minētajiem atsevišķās mantas kritērijiem.

Kā var redzēt no promocijas darba iepriekšējā apakšnodalā apskatītā, tad 1937.gada Civillikumā 91.pantā bija septiņi punkti. Pēc iepriekš apskatītā var secināt, ka tagad izveidojas jauna mantas kategorija - atsevišķi iegūtā manta. Pēc 1937.gada Civillikuma šāda manta būtu atsevišķā manta, jo to varēja pieskaitīt 91.panta 5.punktam "manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu". Tagad šī manta Civillikumā vairs definēta netiek, bet reāli dabā eksistē.

Tādēļ, lai risinātu minēto problēmu un pašlaik Civillikumā nenosaukto, bet reāli eksistējošo mantas kategoriju - atsevišķi iegūto mantu, leģitimētu, Civillikuma 89.panta pirmajā daļā ir svītrojama atauce uz Civillikuma 91.pantu, jo 91.pants vairs neaptver visus mantas iegūšanas veidus kā tas bija 1937.gada Civillikumā. Savukārt, Civillikuma 90.panta pirmā daļa ir papildināma ar atsauci uz Civillikuma 91.pantu. Pagaidām, atsevišķi iegūtā manta, t.i., līdzekļi, ko laulātais iegūst ar savu patstāvīgu darbu, kā arī nekustamais

⁶¹ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 3.lpp.

īpašums, ko laulātais iegādājas ar savā patstāvīgā darbā nopelnītajiem līdzekļiem, uzskatāms par katra laulātā atsevišķu mantu, nevis laulāto kopīgu mantu.

Šī mantas veida sakārtošana atrisinātu arī līdzšinējo "strīdus ābolu" par nekustamā īpašuma piederību, ja tas ierakstīts zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, iegādāts kopdzīves laikā, un nav noslēgts laulības līgums. Šādā gadījumā jāskatās, vai īpašums iegādāts ar abu laulāto kopīgajiem līdzekļiem, kam būtu jābūt pierādāmam faktam (saskaņā ar Civilprocesa likumā pieļautajiem pierādīšanas līdzekļiem) vai arī īpašums iegādāts ar viena laulātā līdzekļiem, kas iegūti viņa patstāvīgā darbā, vai patstāvīgas darbības rezultātā, kam arī jābūt pierādāmam faktam.

Tādēļ Civillikuma 91.panta otrās daļas otro teikumu nepieciešams izteikt jaunā redakcijā: "Nekustamais īpašums ierakstāms zemes grāmatā kā viena laulātā atsevišķa manta vai kā laulāto kopīga manta".

Līdz ar to, ja īpašums tiek iegādāts laulības laikā un starp laulātajiem nav laulības līguma, tad, nostiprinot to zemesgrāmatā, zemesgrāmatu tiesnesim ir jāpieprasa no laulātajiem notariālā kārtībā apstiprināts iesniegums, ka konkrētais nekustamais īpašums ir vai nu viena laulātā atsevišķa manta (otrs laulātais parakstot šo iesniegumu, to apliecina ar savu parakstu), vai arī abu laulāto kopīgais īpašums, un attiecīgi zemesgrāmatā tiek ierakstīti abi laulātie, katram tiek reģistrēta 1/2 no nekustamā īpašuma domājamās daļas.

Atklāts paliek 1937.gada Civillikuma 91.panta 5.punkta jautājums "manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu".

No Civillikumā noteiktajām laulāto personiskajām tiesībām izriet, ka laulātajiem ir pienākums vienam par otru rūpēties un gādāt, kā arī rūpēties par kopējās mājsaimniecības izdevumiem u.tml. Tādēļ arī ar savu patstāvīgu darbu iegūto laulātais tieši vai netieši izlieto ģimenes vajadzībām. Tomēr šie patstāvīgā darba iegūtie līdzekļi un iegādātais īpašums ir un paliek viena laulātā atsevišķa manta (pagaidām, līdz grozījumu izdarīšanai Civillikumā – atsevišķi iegūtā manta). Kā arī, ja laulātais ar patstāvīgi iegūtajiem līdzekļiem un ar otra laulātā darbības palīdzību, vai ar otra laulātā līdzekļiem, iegādājas kustamu vai nekustamu mantu, kas prasa publisku reģistrāciju, tad laulātajiem būtu tiesības izlemt, vai šī manta tiek reģistrēta kā kopīga vai kā atsevišķa.

Līdz ar to arī tiktu novērsta pašreiz esošā problēma ar mantas kategoriju - laulāto atsevišķi iegūtā manta, kura Civillikumā eksistē, bet tieši definēta netiek. Un dēļ šīs nedefinēšanas, galvenokārt, ar nekustamajiem īpašumiem, kad rodas strīds par to piederību, rodas tik daudz problēmu. Tātad, ja viens laulātais laulības laikā par saviem iegūtajiem vai nopelnītajiem līdzekļiem, bez otra laulātā darbības palīdzības, iegūst mantu, kas nav personīgas lietošanas priekšmets vai der šī laulātā patstāvīgā darbā, tad tā nav ne laulāto kopīga manta, ne arī šī laulātā atsevišķa manta, jo neatbilst ne Civillikuma 89.pantam, ne Civillikuma 91.pantam. Šī manta ir laulātā atsevišķi iegūtā manta.

Kā piemēru apskatīsim lietu, kur laulātais lūdza atzīt īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas no otram laulātajam piederoša īpašuma. Prasītāja, sieva, griezās tiesā ar prasību atzīt viņai īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas no nekustamā īpašuma - zemes gabala un dzīvokļa īpašuma, kā arī izslēgt minēto īpašumu daļas no mantas aprakstes akta. Izpildu raksts ir par piedziņas vēršanu uz viņas vīram piederošo mantu. Laulība nav šķirta, laulības līgums nav slēgts. Sieva uzskata, ka nekustamie īpašumi ir viņas un vīra kopīgā manta, jo iegūti laulības laikā un par abu laulāto kopīgajiem līdzekļiem, kā arī vīra īpašuma tiesības nav nostiprinātas zemesgrāmatā. Zemi vīrs ieguva, pamatojoties uz Tautas deputātu padomes lēmumu par zemes piešķiršanu pastāvīgā lietošanā, uz zemes ar abu laulāto kopīgajiem līdzekļiem ir uzcelta māja. Dzīvokli vīrs ieguva, iegādājoties sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA) "Zvejnieks" kapitāla daļas un, noslēdzot vienošanos ar SIA "Zvejnieks" par dzīvokļa piešķiršanu par kapitāla daļām. SIA "Zvejnieks" pārstāvis tiesas sēdē paskaidroja, ka dzīvoklis nav atzīstams par laulāto kopīgo mantu, jo vīrs to iegādājies par kapitāla daļām, uz zemes celtās būves esot atzīstamas par laulāto kopīgo mantu, bet, saskaņā ar AT Plēnuma lēmuma 16.punktu, sievai nevarot atzīt īpašuma tiesības, tas, ka viņa ieguldījusi līdzekļus nekustamajā īpašumā, nerada viņai īpašuma tiesības uz to.

Tiesa, pamatojoties uz Civillikuma 89.panta otro daļu, uzskatīja, ka ir pierādīts, ka namīpašuma celtniecībā sieva ir piedalījusies ar savu darbu un līdzekļiem. Līdz ar to tiesa atzina, ka sievas īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas ir pierādītas un, turklāt, esot jāņem vērā tas, ka vīra īpašuma tiesības nav nostiprinātas zemesgrāmatā. Attiecībā uz dzīvokli, tiesa konstatē, ka sieva nav iesniegusi pierādījumus, ka dzīvokļa nošķiršanā būtu izmantotas arī viņai piederošas kapitāla daļas, līdz ar to tiesa atzina, ka dzīvoklis uzskatāms par vīra atsevišķo mantu. Tiesa nosprieda, ka sievai atzīstamas īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas namīpašuma, bet, tā kā dzīvoklis ir vīra atsevišķa manta, prasību šajā daļā noraidīt.⁶²

Kā var secināt, tad attiecībā uz namīpašumu tiesa atzina, ka sievai atzīstamas īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas, pamatojot ar to, ka īpašums nav reģistrēts zemesgrāmatā. Lai gan Augstākās tiesas Plēnuma lēmums ir pateicis, ka viena laulātā ieguldījums otra laulātā mantā nerada īpašuma tiesības uz to. Ir skaidrs, ka šī zeme ir vīra atsevišķa manta (saskaņā ar Civillikuma 91.panta 3.punktu), jo tā tika piešķirta lietošanā tieši vīram, kas arī fiksēts Tautas deputātu padomes lēmumā un zemes lietošanas noteikumos. Savukārt, dzīvokli vīrs ieguva par kapitāla daļām, kuras nopirka par saviem naudas līdzekļiem, kurus nopelnīja ar savu

patstāvīgu darbu. Tiesas atzītais, ka dzīvoklis ir vīra atsevišķa manta, neatbilst ne Civillikuma 89.panta pirmajai daļai, ne 91.pantam. Šis dzīvoklis būtībā ir vīra atsevišķi iegūta manta, ko vīrs ir ieguvis ar savu patstāvīgu darbu laulības laikā, bet Civillikuma 89. un 91.pants šo mantas kategoriju uz doto brīdi neaptver.

Civillikuma 89.pants un 91.pants nedefinē to mantas kategoriju, ko laulātais ieguvis ar savu patstāvīgu darbu, piemēram, arī kapitāla daļas uzņēmumos.

Apskatīsim šādu piemēru. Laulība šķirta, pēc laulības šķiršanas sieva sniedz tiesā prasību pret šķirto vīru par laulāto kopmantas sadali. Vīram uz laulības šķiršanas brīdi pieder 3/10 daļas no SIA "Rolands un L" pamatkapitāla. Sieva prasībā norāda, ka šīs kapitāla daļas saskaņā ar Civillikuma 91.pantu nav uzskatāmas par vīra atsevišķo mantu, jo neatbilstot nevienam Civillikuma 91.pantā uzskaitītajam gadījumam. Sieva prasību pamato uz Civillikuma 89.panta otro daļu. Pierādījumus, ka kapitāla daļas iegūtas kopīgi, sieva nav iesniegusi. Vīrs prasību neatzīst un iesniedz pierādījumus, ka kapitāla daļas uzņēmumā iegūtas, veicot mantisko ieguldījumu, kur vīrs ieguldījis par saviem personīgajiem līdzekļiem iegādāto faksa aparātu. Rīgas apgabaltiesa ar 21.05.2001 spriedumu lietā Nr.C04189300 C-979/01 atzina par laulāto kopīgo mantu vīram piederošās SIA "Rolands un L" kapitāla daļas. Spriedums tika pārsūdzēts. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta, izskatot vīra apelācijas sūdzību, atzina, ka par laulāto kopmantu atzīstamas vīram piederošās 3/10 daļas no SIA "Rolands un L" pamatkapitāla, jo summa ieguldīta laulības laikā par laulāto kopīgajiem līdzekļiem.⁶³

Šim tiesas spriedumam nevar piekrist, jo minētās kapitāla daļas netika iegūtas nevienā no Civillikuma 89.panta otrajā daļā noteiktajiem veidiem, sieva neiesniedza pierādījumus, ka viņa ir piedalījies šo kapitāla daļu iegādē, savukārt, vīrs iesniedza pierādījumus, ka SIA "Rolands un L" kapitāla daļu iegāde notikusi, veicot viņam mantisko ieguldījumu (faksa aparātu) SIA pamatkapitālā, kuru viņš iegādājās par savā patstāvīgā darbā iegūtajiem līdzekļiem.

Tātad, var secināt, ka atsevišķi iegūtās mantas kategoriju ne Civillikuma 89.pants, ne 91.pants nereglamentē. Lai novērstu turpmāku nepareizu Civillikuma laulāto mantisko attiecību regulējošo tiesību normu interpretāciju un definētu laulāto atsevišķi iegūto mantu (mantu, kuru laulātais iegūst laulības laikā par saviem iegūtajiem vai nopelnītajiem līdzekļiem bez otra laulātā darbības palīdzības, ja šī manta nav personiskās lietošanas priekšmets vai noder laulātā pastāvīgā darbā), iekļaujot to Civillikumā. Tādēļ Civillikuma 91.pants ir jāpapildina ar jaunu punktu, ka laulātā atsevišķa manta ir manta, ko laulātais iegūst ar savu patstāvīgu darbu.

Papildus jāpiebilst, ja par nekustamu īpašumu, kas ierakstīts zemesgrāmatā tikai uz vienas personas vārda, pastāv strīds starp personām, kas nav stājušās likumīgā laulībā, bet, dzīvojot kopā un, pastāvot kopīgai saimniecībai, ir par abu kopīgiem līdzekļiem iegādājušās nekustamo īpašumu, tad šajā gadījumā par nekustamā īpašuma īpašnieku ir atzīstama tikai tā persona, kas ierakstīta zemesgrāmatā. Otra persona, kas ar saviem līdzekļiem piedalījies nekustamā īpašuma iegādē, var griezties tiesā un prasības kārtībā lūgt nekustamā īpašuma īpašnieku segt personas izdarītos ieguldījumus nekustamajā īpašumā.

Tālāk tiks analizēti Civillikuma Ģimenes tiesību daļas grozījumi, kas izdarīti ar 12.12.2002. likumu, kas stājas spēkā no 01.01.2003. Nākas konstatēt, ka Civillikuma 93.pants ir izteikts jaunā redakcijā, kur otrais teikums skan šādi: "Ja laulāto kopīgais nekustamais īpašums ierakstīts zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, pieņemams, ka otrs laulātais savu daļu šajā īpašumā nodevis viņa pārvaldībā".

Šāda Civillikuma 93.panta jaunā redakcija tomēr esošo situāciju par Civillikumā neregulēto atsevišķās mantas kategoriju neatrisinās, jo, ja jau nekustamais īpašums ir laulāto kopīga manta, tad, saskaņā ar zemesgrāmatu ierakstu publiskās ticamības principu, loģiski būtu, ja ierakstīti būtu abi laulātie. Savukārt, pārvaldības tiesības dod otram laulātajam tiesības rīkoties un lietot šo nekustamo īpašumu, bet vai tās dod arī tiesības šo īpašumu atsavināt bez otra laulātā piekrišanas. Uz šo jautājumu jāatbild noliedzoši, jo tas būtu pretrunā ar 93.panta otrajā teikumā rakstīto, ka tas ir "laulāto kopīgais nekustamais īpašums". Iespējams, ka šeit ir domāts tāds pārvaldības tiesību apjoms, kas dod arī laulātajam tiesības atsavināt konkrēto īpašumu bez otra laulātā piekrišanas. Skaidrs ir tas, ka šis pants var tikt interpretēts ļoti pretrunīgi.

Jau 1937.gadā tika pausts viedoklis,⁶⁴ ka Latvijā pastāv duālisms īpašuma tiesību sistēmā.

Minētais īpašuma tiesību duālisms izveidojās tādā veidā, ka italiešu glosatori pārprata Justiniāna tiesību terminoloģiju un -šķietamo dogmatisko pretrunu izlīdzināšanai radīja īstu juridiskās alķīmijas brīnumu - *dominium utile*.⁶⁵

^R Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 05.02.2002 spriedums C 04168201 lietā Nr.C-1101 2002.g.

⁶³ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 23.10.2001 spriedums C 04189300 lietā Nr.PAC-666 2001.g.

⁶⁴ Švābe A. Jaunais civillikums latvju tiesību vēstures gaismā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1937, 332.lpp.

⁶⁵ Švābe A. Jaunais civillikums latvju tiesību vēstures gaismā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1937, 332.lpp.

Šī konstrukcija apmēram 1000 gadus kārtoja Rietumeiropas valdnieku un viņu vasaļu mantiskās attiecības. 19.gs. sākumā Bunge to aizguva no Vācijas kodeksiem.⁶⁶

Pēc šīs minētās konstrukcijas īpašuma tiesības aptver *proprietas* jeb lietas substances tiesības un lietošanas tiesības. Abas minētās tiesības var atrasties dažādās rokās, t.i., tikt dalītas. Tādēļ arī iznāk (pēc iepriekš minētā Civillikuma Ģimenes tiesību daļas 93.panta jaunās redakcijas), ka mantas pārvaldniekam ir mantas lietošanas tiesība, bet mantas īpašniekam paliek tikai pati īpašuma ideja jeb tikai pati lietas substance (*proprietas*).

Var secināt, ka Civillikuma 93.pantu labāk bija ieteicams atstāt negrozītu, bet, izdarot grozījumus Civillikuma Ģimenes tiesību daļā, iekļaut likumā Pārejas noteikumu, kas nosaka, ka laulātajiem, kuriem ir manta, kas prasa publisku reģistrāciju (nekustams īpašums, automašīnas u.c.), un kuru starpā nav noslēgts laulības līgums, un reģistrā kā mantas īpašnieks ir reģistrēts viens laulātais, pēc likuma projekta spēkā stāšanās noteiktā laika posmā jāpaziņo attiecīgajam reģistram par konkrētas mantas piederību vienam laulātajam, vai arī, ka tas ir abu laulāto kopīgs īpašums. Savukārt, mantai, kas iegūta līdz laulības noslēgšanai, pēc laulības reģistrācijas reģistrā tiek pievienota atzīme, ka šī manta ir tā laulātā atsevišķa manta, uz kura vārda konkrētā manta reģistrēta.

Līdzīgi šis jautājums bija risināts 1937.gada Likumā par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem, nosakot, ka nekustams īpašums, kas visumā vai kādā daļā līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai ierakstīts zemes grāmatās uz viena laulātā vārda, skaitās par viņa mantu, bet nekustams īpašums, kas ierakstīts uz abu laulāto vārda, neminot katram laulātam piederošās daļas lielumu, skaitās par viņu kopīpašumu līdzīgās daļās.⁶⁷

Šādā veidā tiktu nodrošināti kā paši laulātie, tā arī trešās personas, un nevienam nevarētu rasties neskaidrības par kādas mantas piederību tikai vienam vai abiem laulātajiem. Tas izslēgtu arī daudzus tiesvedības procesus un nevajadzīgu tiesu noslogošanu.

1.4. Laulāto mantiskās attiecības regulējoši līgumi, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām

Laulāto likumisko mantisko attiecību sistēma tika apskatīta iepriekšējās promocijas darba nodaļās, tālāk tiks apskatīts tāds jautājums, kurš ir nesaraujami saistīts ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, bet, par kuru, kā liecina prakse, ir radušās neskaidrības kā tiesību normu interpretācijas praksē, tā arī tiesu praksē.

Laulāto savstarpēji noslēgtie līgumi ir jāšķiro pēc to regulēšanas priekšmeta un objekta. Tādēļ jāmin, ka, neatceļot Civillikumā noteiktās laulāto likumiskās mantiskās attiecībās, laulātie var arī noslēgt savstarpējus līgumus, kas regulētu laulāto mantiskās attiecības, t.i., konkrētu laulāto mantas statusu. Taču šos līgumus nekādā gadījumā nedrīkst jaukt un uzskatīt par laulības līgumiem, jo ar šiem līgumiem tiek saglabāts laulāto likumisko mantisko attiecību režīms, bet tajā pašā laikā papildus tiek regulētas laulāto mantiskās attiecības attiecībā uz atsevišķiem konkrētiem mantas objektiem - kustamu vai nekustamu mantu.

Šādi līgumi, kas nav laulības līgumi, bet attiecas uz laulāto mantiskajām attiecībām, pastāvot laulāto likumisko mantisko attiecību režīmam, ir:

- 1) par laulātiem piederošas konkrētas mantas sadali un atsevišķās mantas noteikšanu, atbilstoši Civillikuma 91.panta 1.punktam;
- 2) par vairāku konkrētu īpašuma objektu apvienošanu laulāto kopīgā īpašumā bez laulāto mantas kopības režīma noteikšanas;
- 3) par mantas pārvaldīšanu (attiecas gan uz kopīgā īpašumā esošās mantas pārvaldīšanu, gan arī uz viena laulātā mantas nodošanu pārvaldīšanā otram laulātam).⁶⁸

⁶⁶ Turpat, 333.lpp.

⁶⁷ Likums "Par Civillikuma spēkā stāšanos laiku un pārejas laika noteikumiem// Valdības Vēstnesis, Nr.213., 1937.

⁶⁸ Vēbers J. Laulību līgumi// Latvijas Vēstnesis, 08.03.1996., 43./44.nr.

Katru no šiem minētajiem līgumiem laulātie var slēgt, arī pastāvēt laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, tādēļ šādi līgumi sīkāk tiks apskatīti turpmākajās promocijas darba apakšnodaļās.

Piemēram, skatīt, promocijas darba pielikumus Nr. ... (Nr. tiks precizēti), kur tiek noslēgti it kā laulības līgumi, taču, ievērojot iepriekš minēto, tie nav laulības līgumi, bet gan līgumi, kas regulē laulāto mantiskās attiecības, saglabājot likumisko mantisko attiecību režīmu.

Tādēļ jāievēro, ka ar šāda veida līgumiem netiek atcelts laulāto likumisko mantisko attiecību režīms. No otras puses, laulātie var sadalīt viņiem piederošo mantu savā starpā, pārvērst par atsevišķo mantu konkrētus viņiem piederošos kopīgā īpašuma objektus. Tas var notikt laulāto likumisko mantisko attiecību ietvaros un ar to vēl netiek atcelts laulāto likumisko mantisko attiecību režīms. Tātad, laulātajiem ir iespējams noslēgt savstarpēji dažādus līgumus, kas attiecas uz rīcību ar viņiem jau piederošo mantu - kustamu vai nekustamu, tās apvienošanu, sadalīšanu, pārvaldīšanu, bet kas nenosaka laulāto mantisko attiecību režīmu kā tādu. Sadalīt vai apvienot var tikai to mantu, kas reāli pastāv. Bet noslēgt laulības līgumu var arī tad, ja laulātiem vēl nekādas mantas nav. Ar to būtiski atšķiras Civillikumā reglamentētie laulības līgumi kā specifiski līgumi par laulāto mantisko attiecību režīmu no citiem līgumiem, kas attiecas uz rīcību ar konkrētu laulāto mantu.

No iepriekš apskatītā var secināt, ka laulātie var noslēgt arī citus līgumus, galvenokārt, lai modificētu savas likumiskās mantiskās attiecības, tomēr jāreķinās, ka:

1) šādam līgumam, ja ar to būs noteikts laulāto mantisko attiecību režīms (nevis tas būs līgums, kas saistīts ar laulāto īpašuma attiecībām), atkāpjoties no likumā paredzētajiem diviem laulāto līgumisko mantisko attiecību režīma veidiem, nebūs juridiska spēka attiecībā pret trešajām personām;

2) ar šādu līgumu var regulēt tikai mantiskās, bet ne personiskās attiecības;

3) ar šādu līgumu nedrīkst pārkāpt laulāto vai citu personu, piemēram, bērnu, mantinieku un citu tiesībspēju.⁶⁹

Jāatzīmē arī Civillikuma 115.panta prasība, ka šie līgumi nedrīkst ierobežot vai aizskart trešo personu tiesības. Tādi līguma noteikumi, kas aprobežo trešo personu iegūtās tiesības uz laulāto mantu, šīs trešās personas nesaista. Un nav svarīgi, vai laulātie šādu līgumu ir slēguši ar nodomu ierobežot, mazināt kādas trešās personas tiesības, vai arī tie rīkojušies bez šāda nodoma. Un, ja šāda stingra likuma prasība attiecas uz laulības līgumiem, tad vēl jo vairāk tas jāievēro, slēdzot citus iepriekš minētos līgumus par laulāto savstarpējo rīcību ar mantu.

Lai panāktu šādu līgumu publisku spēkā esamību un saistošu spēku attiecībā pret trešajām personām, tie laulātajiem jāreģistrē laulāto mantisko attiecību reģistrā, ja līgums attiecas uz mantu, kas prasa publisku reģistrāciju, tad tas nosūtāms arī attiecīgā reģistra turētājam iestādei.

1.4.1. Līgums par laulātajiem piederošas konkrētas mantas sadali un atsevišķās mantas noteikšanu, atbilstoši Civillikuma 91.panta 1.punktam

Jautājums par to, kā laulāto starpā sadalāma viņu kopīgā manta, katrā konkrētā gadījumā apspriežams atbilstoši tiem īpašiem apstākļiem, kādos viens vai otrs mantiskais labums faktiski iegūts.⁷⁰

Protams, vienmēr ir iespējami gadījumi, kad viena laulātā ieguldījuma apjoms laulāto kopīgajā mantā procentuāli vairākkārt pārsniedz otra laulātā ieguldījumu - šādos gadījumos kopīgās mantas vienlīdzīgs sadalījums viņu starpā nav taisnīgs. Saskaņā ar Civillikuma 89.panta otro daļu, laulāto kopīgā manta sadalāma samērīgi ar katra laulātā ieguldījumu tajā. Ja, no vienas puses, nav grūti aprēķināt katra laulātā ieguldīto līdzekļu un ieguldītās mantas vērtības samēru, tad, no otras puses, tas, kā attiecībā pret laulāto kopīgo mantu noteikt katra laulātā ieguldītā darba samēru, visos gadījumos nav viennozīmīgi atrisināms ne teorētiski, ne arī praktiski, nemaz nerunājot par pierādīšanas grūtībām.

Atkarībā no tā, vai manta, attiecībā uz kuru tiks slēgts līgums, ir laulāto kopīgā manta, vai tā ir uzskatāma par viena laulātā atsevišķu mantu vai atsevišķi iegūtu mantu, var izšķirt triju veidu līgumus par mantas sadali un atsevišķās mantas noteikšanu, t.i.,:

1) laulāto kopīgās mantas sadale, kura ir ierakstīta zemesgrāmatā kā laulāto kopīga manta vai arī zemesgrāmatā ir ierakstīts viens laulātais, bet manta atbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai – ir laulāto kopīga manta;

2) laulātā atsevišķās mantas noteikšana, atbilstoši Civillikuma 91.panta 1.punktam, neatceļot likumisko mantisko attiecību režīmu;

⁶⁹ Vēbers J. Laulību līgumi// Latvijas Vēstnesis, 08.03.1996., 43./44.nr.

⁷⁰ Schilling C.V., *op. cit.*, 217.lpp.

3) laulātā atsevišķi iegūtās mantas leģitimācija – nosakot konkrētu mantu kā viena laulātā atsevišķi iegūtu mantu. Šādā veidā, noslēdzot līgumu, atsevišķi iegūtā manta, kura pašlaik Civillikumā definēta netiek, tiek leģitimēta un ir iespējams novērst turpmākos strīdus par šīs mantas piederību un pasargāt to nozaudējumiem vai pat atsavināšanas.

Visi trīs augstāk minētie līgumu veidi var būt kā dažādi, nesaistīti līgumu vai tie var būt arī apvienoti vienā līgumā, t.i., var būt līgums tikai par laulātiem piederošas kopīgas mantas sadali, kur sadales rezultātā nekustamais īpašums kļūst par viena vai otra laulātā atsevišķu mantu vai līgums, kur vienam laulātajam ir nekustams īpašums, kas atbilst kādam no Civillikuma 91.panta punktam, vai ar viena laulātā patstāvīgā darbā gūtajiem līdzekļiem iegādāts nekustamais īpašums (laulātā atsevišķi iegūtā manta), un līguma noslēgšanas rezultātā pie konkrētā nekustamā īpašuma zemesgrāmatā tiek ierakstīts, ka tas ir viena laulātā atsevišķa manta. Kā arī var būt līgums, kurā tiek apvienotas abas darbības – vispirms tiek veikta laulāto kopīga nekustama īpašuma sadale un attiecīgi pēc tam tas tiek noteikts kā viena laulātā atsevišķa manta.

Šāda līguma noslēgšana ir būtiska, ja laulātajam pieder nekustams īpašums, kas ir laulātā atsevišķi iegūtā manta (nevis atsevišķa manta), t.i., tas neatbilst Civillikuma 91.pantam. Tādēļ ir būtiski slēgt šādu līgumu, lai noteiktu, ka konkrētais nekustamais īpašums pieder vienam laulātajam, lai izslēgtu otra laulātā tiesības pretendēt uz šo nekustamo īpašumu. Protams, ja laulātais vēlas, viņš var arī savu atsevišķi iegūto mantu, noslēdzot līgumu ar otru laulāto, ierakstīt zemesgrāmatā kā laulāto kopīgu mantu (šis gadījums tiks apskatīts promocijas darba nākamajā nodaļā).

Tāpat, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, ja laulātie vēlas panākt publisku pieejamību viņu atsevišķajai mantai, kuras publiska reģistrācija nav nepieciešama, laulātie var slēgt atsevišķu līgumu, kurā atrunā konkrētu mantu un tās piederību vienam vai otram laulātajam.

Līgumus par laulāto konkrētas mantas statusa noteikšanu – kopīgās mantas sadali, atsevišķās mantas noteikšanu vai atsevišķi iegūtās mantas noteikšanu kā laulātā atsevišķu mantu (vai kopīgu) ir iespējams reģistrēt laulāto mantisko attiecību reģistrā, lai nodrošinātu to publicitāti. Šādas reģistrācijas mērķis ir laulāto atsevišķās mantas aizsardzība pret trešajām personām. Šādā gadījumā tas nav laulības līgums.

Jau 1940.gadā tika izteikts jautājums par to⁷¹, vai Civillikuma 91.panta 1.punktā minētās atsevišķās mantas ierakstam zemesgrāmatā katrā gadījumā vajadzīgs laulāto starpā noslēgts līgums vai pietiek ar sievas vienpusīgu paziņojumu, tiesu praksē vēl nav noskaidrojies. Neskaidrība ceļas no tā, ka laulāto mantisko attiecību reģistri galvenokārt paredzēti laulības līgumiem un, ka ar laulības līgumiem laulātie var nodibināt, pārgrozīt un izbeigt savas mantiskās attiecības. Tātad, arī laulāto atsevišķās mantas attiecības kārtojamas, slēdzot divpusēju līgumu laulāto starpā.

Var secināt, ka, pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulātie laulāto mantisko attiecību reģistrā var ierakstīt savu atsevišķo mantu, atbilstoši Civillikuma 91.panta 1.punktam.

Tomēr, slēdzot šādu līgumu, to būtu jānosauc atbilstoši tā regulēšanas priekšmetam, t.i., līgums par laulāto kopīgās mantas sadali vai atsevišķās mantas noteikšanu, nevis laulības līgums. Pretējā gadījumā šāds līgums gan tiks reģistrēts laulāto mantisko attiecību reģistrā (skatīt, pielikumu Nr.3), bet tas nevarēs būt spēkā esošs attiecībā pret trešajām personām, jo laulības līgumam ir obligāti Civillikuma noteikumi par laulāto līgumisko mantisko attiecību režīmiem - visas mantas šķirtību vai mantas kopību.

Latvijas laulības un ģimenes kodekss, kas bija spēkā līdz 1993.gada 1.septembrim, noteica, ka laulāto kopīpašuma sadales gadījumā laulātajiem pienākas vienādas daļas.⁷²

Prasībai par šķirto laulāto kopīpašuma sadali tika noteikts trīs gadus ilgs prasības noilguma termiņš.⁷³

Izbeidzot nedalīta kopīpašuma tiesības uz nedalāmiem priekšmetiem, laulātajiem uz tiem radās daļēja kopīpašuma tiesības. Laulāto mantas daļu vienlīdzības princips bija neatkarīgi no tā, kāds bijis katra laulātā ieguldījums kopīpašuma iegādē. Tāpat nebija svarīgs katra laulātā darba ienākumu lielums un tā izlietošanas veids. Sadalot kopīpašumu, daļas lielumu vispirms noteica naudas izteiksmē.⁷⁴

Likumā bija paredzēta arī atkāpšanās no laulāto mantas daļu vienlīdzības principa tikai divos gadījumos: ievērojot nepilngadīgo bērnu intereses un pamatotas viena laulātā intereses. Sadalīt varēja tikai to īpašumu, kas pastāv vai nu kopīpašuma sadales brīdī (ja sadale notiek laulības laikā), vai kas bijis tajā brīdī, kad laulātie izbeiguši laulības attiecības. Sadalāmās mantas sastāvā ietilpa manta, ko laulātie ieguvuši laulības laikā, un kas atrodas pie viņiem vai trešām personām. Var secināt, ka Latvijas laulības un ģimenes kodeksā laulāto mantas sadalē bija noteikta vienlīdzīgu daļu noteikšanas prioritāte un mantas sadales natūra prioritāte.

⁷¹ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 25.lpp.

⁷² Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga, Avots, 1985, 67.lpp.

⁷³ Latvijas PSR AP Prezidija 27.03.1980 dekrēts// Latvijas PSR AP un Valdības Ziņotājs, 1980, 14.nr.

⁷⁴ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga, Avots, 1985, 68.lpp.

Pēc Civillikuma, turpretim, abas šīs prioritātes ir atkritušas - nav vairs mantas sadales natūrā prioritāte un sadales vienādās daļās prioritāte, kā arī atšķirīga ir īpašuma tiesību pierādīšana uz kustamu un nekustamu mantu, un uz kustamu mantu, kas prasa publisku reģistrāciju. Tātad, par nekustama īpašuma īpašnieku atzīstams tas, kas ierakstīts zemesgrāmatā, otram laulātajam, ja tas apstrīd šo ierakstu, ir jāiesniedz pierādījumi, ka šis īpašums atbilst Civillikuma 89.panta otrās daļas statusam, tātad ir laulāto kopīga manta.

Kustamas mantas, kas neprasa publisku reģistrāciju, īpašuma tiesības laulātajam ir jāpierāda, pierādot, ka šī kustamā manta ir viņa atsevišķa manta (pēc Civillikuma 91.pantā minētā iedalījuma), vai arī tā ir šī laulātā atsevišķi iegūtā manta, jo neatbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai un 91.pantam.

Uz kustamu mantu, kas prasa publisku reģistrāciju, īpašuma tiesības ir tam laulātajam, uz kā vārda šī manta reģistrēta, otram laulātajam, ja viņš apstrīd šo ierakstu, ir jāpierāda, ka šī manta atbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai.

1.4.2. Līgums par vairāku īpašumu apvienošanu kopīgā īpašumā

Līdzīgi kā iepriekš apskatītajos līgumos laulātie varēja kādu kopīgu mantu noteikt kā atsevišķu, tāpat laulātie var apvienot kopīgā īpašumā to mantu, kas viņiem katram uz konkrēto brīdi pieder kā atsevišķā manta. Arī tas var notikt likumisko mantisko attiecību ietvaros, neslēdzot laulības līgumu un, neatceļot likumisko mantisko attiecību režīmu.

Ir izteikts viedoklis, ka laulāto mantas kopībā var iekļaut arī tās mantas, kas iegūtas dāvinājuma vai mantošanas rezultātā. Agrāk šīs mantas bija tikai viena laulātā īpašums, un otram nebija nekādas daļas un nekādas teikšanas par to, kas notiek ar šo mantu tālāk. Laulātais, kuram šī manta piederēja, drīkstēja viens pats ar to rīkoties; otrs laulātais par to varēja arī netikt informēts.⁷⁵

Tomēr nevar piekrist šī iepriekš minētā darba autora paustajam viedoklim, ka agrāk manta, kas iegūta dāvinājuma vai mantošanas ceļā, bija viena laulātā īpašums. Laulātā atsevišķo mantu noteica 1937.gada Civillikuma 91.pants un dāvinājums kļuva par sievas atsevišķo mantu tikai tad, ja kāds to sievai bija piešķīris tieši ar nosacījumu lietot un pārvaldīt pašai. Ja šī nosacījuma nebija, tad dāvinātā manta ietilpa kopējā mantas masā. Arī attiecībā uz mantojumu - par sievas atsevišķo mantu kļuva tikai tas mantojums, ko sieva bija pieņēmusi pret vīra gribu. Tādi bija nosacījumi pie likumiskajām mantiskajām attiecībām, kā arī pie līgumiskajām mantiskajām attiecībām, un tikai šādā veidā iegūtā manta kļuva par atsevišķo mantu. Nevis, kā raksta iepriekš minētā darba autors, ka visa manta, kas tika iegūta dāvinājuma vai mantošanas ceļā, 1937.gada Civillikumā, bija katra laulātā atsevišķa manta.

Tālāk citētā raksta autors Sk.Krūmiņa norāda, ka toties tagad, ja laulātajiem ir dāvināta vai mantota manta, laulātie savā līgumā var vienoties, ka šī manta ir vai nu laulāto nedalītā kopīpašumā, mantas kopībā vai var noteikt, ka šī manta tiek nodota otra laulātā rīcībā un īpašumā.⁷⁶

Arī šim viedoklim nevar piekrist, jo tieši mūsdienās situācija ir pretēja - dāvinātā vai mantotā manta kļūst par viena laulātā mantu, saskaņā ar Civillikuma 91.panta 3.punktu. Ja šo mantu laulātais grib noteikt par laulāto kopīgo mantu, tad viņam jāslēdz līgums ar otru laulāto par īpašuma apvienošanu laulāto kopīgā īpašumā un kopīgās mantas noteikšanu. Šāds līgums neatceļ laulāto likumiskās mantiskās attiecības, bet gan tikai nosaka konkrētas mantas statusu. Tas nav laulības līgums.

Tāpat iepriekš minētā autora darbā maldīgi tiek runāts par laulības līgumiem, bet jāuzsver, ka konkrētas mantas statusa maiņas noteikšana ar līgumu nav laulības līgums, bet gan līgums, ar kuru tiek regulētas laulāto likumiskās mantiskās attiecības attiecībā uz konkrētiem īpašuma objektiem.

Ar šādiem nekustamā īpašuma apvienošanas līgumiem laulātie var regulēt arī atsevišķi iegūtās mantas statusu. Tā kā pašlaik šis mantas veids Civillikumā definēts netiek un tiesu praksē katra lieta tiek izspriesta savādāk (nekustamais īpašums tiek noteikts vai kā laulāto kopīga manta vai kā viena laulātā atsevišķa manta), tad ar šādu līgumu, nosakot šo atsevišķi iegūto mantu kā laulāto kopīgu mantu, tiek novērsti iespējamie turpmākie strīdi un neskaidrības par šīs mantas piederību.

Var secināt, ka laulātajiem, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, ir tiesības konkrētu viena laulātā mantu (atsevišķo vai atsevišķi iegūto) ar līgumu apvienot abu laulāto kopīgā mantā. Šāds līgums nav laulības līgums un, lai tas iegūtu publiska dokumenta spēku, tas ir jāreģistrē laulāto mantisko attiecību reģistrā.

⁷⁵ Krūmiņa Sk. Laulāto mantiskās attiecības un laulības līgums// Mans Īpašums, Nr.2., 1994, 4.lpp.

⁷⁶ Krūmiņa Sk. Laulāto mantiskās attiecības un laulības līgums// Mans Īpašums, Nr.2., 1994, 4.lpp.

1.4.3. Līgums par mantas pārvaldīšanu

Pēc Vietējo Civillikumu kopojumā noteiktā - Vidzemes pilsētās, kur pastāvēja laulāto mantas kopība, tiesība laulības laikā pārvaldīt un lietot visu mantu, kas ietilpst kopējās mantas sastāvā, piekrita vīram, bet viņam nebija tiesības bez sievas piekrišanas ne atsavināt, ne apgrūtināt ar hipotēkām un citām nastām tos nekustamos īpašumus, kuri zemes grāmatās bija ierakstīti uz sievas vārda, vai kurus laulības laikā pirkuši abi kopīgi.

Visa vīra rīcība, kuru viņš, pretēji minētajam, bija vienpusīgi izdarījis, nebija spēkā.⁷⁷

1937.gada Civillikumā noteikts, ka tiesība pārvaldīt sievas mantu vienā laikā ir arī vīra pienākums pret sievu un pret ģimeni vispār, jo pārvaldība izriet ne tikai no varas, bet arī no rūpēm par ģimenes labklājību.

1939.gadā Augstākās tiesas Senāts atzīmēja,⁷⁸ ka, pēc Civillikuma 90.panta, vīra lietojuma tiesībās neietilpst ne tiesība pieņemt vai noraidīt sievas mantojumu, nedz arī tiesība rīkoties pie šī mantojuma sadalīšanas.

1937.gada Civillikums runā par parastās pārvaldības un lietošanas robežām, un vīrs tās var pārkāpt tikai ar sievas piekrišanu (1937.gada Civillikuma 94.panta trešā daļa).

Parastās pārvaldīšanas un lietošanas robežās neietilpa vīra tiesība rīkoties savā vārdā mantojuma dalīšanas lietā, kurā noskaidrosies, kādu mantu sieva saņems no viņai piekritošā mantojuma.

Tikai tad, kad sieva mantojumu būs ieguvusi, mantojumā ietilpstošās mantas nonāk vīra pārvaldīšanā un lietošanā, bet pašu mantojuma iegūšanu, kurā ietilpst arī mantojuma dalīšana, izdara sieva.⁷⁹

Kas attiecas uz mantas pārvaldīšanas un lietošanas veidu un rūpību, tad 1937.gada Civillikumā nebija panta, kas paredzētu un formulētu rūpības veidu un raksturu. Tā kā šajā gadījumā vīra tiesības un pienākumi nosakāmi pēc lietojuma tiesībām, tad nav šaubu, ka jāņem vērā Civillikuma 1212.pants, kas nosaka, ka "lietotājam jāuztur un jālieto kalpojošā lieta atbilstoši tās uzdevumiem, ar čakla un kārtīga saimnieka rūpību." Ja lietotājs šādu rūpību ievēro, tad viņš neatbild ne par lietas bojāšanos, ne par tās bojā eju, ja tā notikusi lietu pareizi lietojot. Tiesības, kas pieder pie vīra pārvaldībā un lietošanā esošās sievas mantas, viņš var aizstāvēt tiesā savā vārdā. Sievas nekustamu īpašumu vīrs varēja izīrēt, bet ne ilgāk kā uz trim gadiem, neievēdot šo līgumu zemes grāmatās.

Lai vīrs ar viņa pārvaldībā un lietošanā esošo sievas mantu varētu rīkoties tā, ka viņa rīcība pārsniegtu parastās pārvaldības un lietošanas robežas, viņam bija jāizprasa sievas piekrišana. Trešo personu interesēs pieņemams, ja pretējais nav ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā, ka šāda piekrišana bijusi, izņemot gadījumus, kad trešās personas zinājušas vai tām vajadzējis zināt, ka piekrišanas nav bijis, vai kad manta, ar kuru vīrs rīkojies, ir tāda, kas acīmredzami pieder sievai. 1937.gada Civillikums prezumēja, ka visiem vīra noslēgtiem darījumiem ar trešām personām ir sievas piekrišana. Izejot no šīs prezumpcijas, likums uzlika sievai par pienākumu gadījumā, ja tā grib atsavināties no darījumu sekām, paziņot laulāto mantisko attiecību reģistram, ka vīra tiesības attiecībā uz viņas mantu ir ierobežotas. Iepriekš minētā likumiskā prezumpcija neaizsargāja sievas mantisko stāvokli. Likums labticīga ieguvēja intereses nostādīja pirmajā vietā un sieva baudīja tikai regresa tiesības pret vīru. Ja vīrs sievas mantas pārvaldnieka pienākumus nepilda pēc labas ticības, tad sievai ir prezumējamas tiesības tiesas ceļā panākt vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesību izbeigšanu, bet to sieva varētu ar labām sekmēm panākt tikai tad, kad iestājas kāds no 1937.gada Civillikuma 104.pantā paredzētiem gadījumiem:

1) kad sievas manta, paliekot turpmāk vīra rokās, var izputēt vai ciest ievērojamu zaudējumu, un vīrs šādā gadījumā viņa pārvaldībā esošo sievas mantu nenodrošina;

2) kad vīrs nepilda savu pienākumu uzturēt sievu vai bērnus;

3) kad vīrs bez sievas piekrišanas savā rīcībā pārkāpj parastās pārvaldības un lietošanas robežas;

4) kad vīrs nonāk aizgādībā.⁸⁰

Bez šiem minētajiem gadījumiem, saskaņā ar 1937.gada Civillikumu, vīra tiesības pārvaldīt un lietot sievas mantu izbeidzās arī uz likuma un vīra pieprasījuma pamata. Likumiskie pamati bija - laulātā nāve, laulības šķiršana, laulības atzīšana par neesošu, viena laulātā atzīšana par maksātnespējīgu parādnieku un laulības līguma par visas mantas šķirtību noslēgšana. Kad sievas parādi pārsniedza viņas atsevišķās mantas vērtību, tad vīram bija tiesība pieprasīt sievas mantas lietošanas un pārvaldības izbeigšanos. Šis bija vienīgais gadījums, kad vīram bija tiesības prasīt to atbrīvot no mantas pārvaldīšanas pienākuma.

⁷⁷ Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, 46.nr., 1938, 6.lpp.

⁷⁸ Ozoliņš O. Senāta Civildepartamenta prakse 1939.gadā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.2., 1940, 249.lpp.

⁷⁹ 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/1011.

⁸⁰ Civillikums. Kodifikācijas nodaļas 1937.gada izdevums, Trešais iespaidums. Rīgā, 1938, 22.lpp.

Laulātais var otra laulātā mantu pārvaldīt vai citādā kārtā ar to rīkoties tikai ar otra laulātā piekrišanu. Vīra pārvaldīšanas tiesības, kuras sieva var piešķirt vīram pie visas mantas šķirtības sistēmas nav identificējamas ar pārvaldīšanas un lietošanas tiesībām pie likumiskās mantisko attiecību sistēmas. Pirmajā gadījumā ir runa par vīra pārvaldības tiesībām (bez lietošanas) uz vispārēja pamata ar pienākumu dot norēķinu. Turpretim, otrajā gadījumā vīrs pārvalda un lieto sievas mantu uz likuma pamata, un vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesības var izbeigt tikai likumā paredzētos gadījumos. Vīra pārvaldības un lietošanas tiesībām izbeidzoties, aktuāls kļuva jautājums par mantas sadalīšanu starp laulātiem. Mantas sadalīšanas kārtība noteikta 1937.gada Civillikuma 89., 107. un 111.pantos. Sieva, vīra pārvaldībai izbeidzoties, saņēma mantu, kas tai piederēja pirms laulības; mantu, ko sieva ieguva laulības laikā, bet kas nav viņas atsevišķa manta; no laulības laikā kopīgi iegūtas mantas attiecīgo daļu; mantu, kas iegūta citas, sievai piederošas mantas, vietā; iztrūkstošās daļas no vīra pārvaldībā un lietošanā bijušās mantas; laulībā ienesto pūru un pieaugumus, kas laulības laikā radušies pie sievas mantas.

No iepriekš apskatītā, papildus promocijas darba iepriekšējā nodaļā analizētajam, var secināt, 1937.gada Civillikumam bija tendence dot priekšroku mantas šķirtības sistēmai pret mantas kopības sistēmu.

Primāri laulātais, kura pārvaldībā un lietošanā atrodas otra laulātā manta, atbild par šā laulātā saistībām ar viņa mantas ienākumiem, bet, ja ar to nepietiek, tad arī ar viņa pārvaldībā un lietošanā esošo mantu. Papildus tam, laulātais, kas uzņēmies saistības, atbild ar savu pārējo atsevišķo mantu, ja iepriekš minētās mantas nepietiek.⁸¹

Var secināt, ka agrāk Civillikuma normām, kas regulēja pārvaldības un lietošanas tiesību, bija izteikti imperatīvs raksturs, jo sieva, pastāvot likumiskajai mantisko attiecību sistēmai, nevarēja aizliegt vīram pārvaldīt un lietot savu mantu, izņemot atsevišķo, kā arī vīrs nevarēja no šīs tiesības atteikties bez likumiska pamata, tādēļ laulāto attiecības pilnībā noteica likums. Tagad noteikumi par pārvaldības un lietošanas tiesību attiecas uz laulātā atsevišķu mantu, un laulātajam ir tiesības pašam izlemt – nodot vai nenodot savu mantu otram laulātajam, un pēdējam – pieņemt vai nepieņemt to savā pārvaldībā. Šīs normas ir ieguvušas dispozitivitātes raksturu un tās var mainīt, pusēm vienojoties, ievērojot Civillikuma vispārējos noteikumus par darījumiem, tā kā nav pamata aizliegt vienam laulātajam nodot savu atsevišķo mantu pārvaldībā un lietošanā otram laulātajam ar tādiem pašiem noteikumiem kā trešai personai. Šādas pašas tiesības bija nodibinātas arī agrāk sievai attiecībā uz tās atsevišķo mantu. Otra laulātā pārvaldnieka tiesību un pienākumu apjomu katrā konkrētā gadījumā nosaka tas laulātais, kurš nodod savu mantu pārvaldīšanā.

Var secināt, ka no Civillikumā noteiktā nav skaidrs laulāto mantas pārvaldības un lietošanas tiesību saturs un pilnvarojuma apjoms.

Tādēļ, lai izslēgtu neskaidrības mantas pārvaldīšana un novērstu mantas nepamatotus aizskārumus, laulātie var slēgt savstarpēju līgumu par mantas pārvaldīšanu, atbilstoši Civillikuma 90.pantam.

Šādam līgumam var būt vairāki veidi:

1) laulātie vienojas, ka laulāto kopīgo mantu pārvalda abi laulātie kopīgi. Šāda līguma gadījumā rīcībai ar nekustamo īpašumu vienmēr būs vajadzīga abu laulāto piekrišana;

2) laulātie vienojas, kurš būs laulāto kopīgās mantas pārvaldītājs;

3) viens laulātais nodod otram laulātajam daļu no savas kopīgās mantas pārvaldīšanai otram laulātajam. Līgumā precīzi jāatrunā, kuru mantu turpmāk pārvaldīs viens, bet kuru – otrs laulātais;

4) viens laulātais nodod otram laulātajam pārvaldīšanā daļu vai visu savu atsevišķo mantu. Arī šajā gadījumā līgumā precīzi jāatrunā, kādu savu atsevišķo mantu laulātais nodod otra laulātā pārvaldībā;

5) viens laulātais nodod otram laulātajam pārvaldīšanā savu atsevišķi iegūto mantu, nosakot līgumā konkrētu mantu.

Iepriekš minētajos mantas pārvaldības līgumos, lai laulātais aizsargātu savas mantiskās intereses, tajos jāiekļauj arī noteikumi par laulātā vai laulāto pārvaldības un lietošanas tiesību saturu un pilnvarojuma apjomu. Šāds līgums ir reģistrējams laulāto mantisko attiecību reģistrā un, ja tas attiecas uz mantu, kas prasa publisku reģistrāciju, tas nosūtāms arī attiecīgā reģistra turētājai iestādei.

1.5. Laulāto ģimenes un kopīgās māsājniecības izdevumu segšana

Apskatot nekustamā īpašuma tiesiskā regulējuma problēmas laulāto mantiskajās attiecībās, šis apskats nebūtu pilnīgs, ja netiktu apskatīts nekustamais īpašums kopsakarībā ar laulāto mājsaimniecības izdevumiem.

Saskaņā ar 1937.gada Civillikumu tā sākotnējā redakcijā (kura stājās spēkā 1938.gada 1.janvārī), vīrs atbildēja ar savu mantu par saistībām, ko noslēgusi sieva ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, vai kā vīra vietniece. Par saistībām, ko vīrs vai sieva noslēdza ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, sieva atbildēja ar savu mantu tikai tad, ja vīra mantas nepietika. Sievas mantas ienākumus vīrs varēja izlietot savām vajadzībām, bet tikai tos ienākumus, kas paliek pāri pēc ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanas.

Civillikuma 87.panta pirmā daļa gan dod sievai tiesību mājas saimniecības robežās atvietot vīru, tomēr šis likuma noteikums nav piešķīris sievai tiesību grozīt, piemēram, vīra noslēgto nomas līgumu un atbrīvot nomnieku no tā pienākumiem.⁸² Sieva bez vīra piekrišanas nevarēja rīkoties ar mantu, kas atradās vīra pārvaldībā un lietošanā, bet darījumi, ko sieva noslēgusi bez vīra piekrišanas par šo mantu, nav spēkā.

Ja vīram slimības vai prombūtnes dēļ nebija iespējams noslēgt darījumu, kas attiecas uz laulāto kopīgo mantu, vest tiesā uz šo mantu attiecošos lietu, tad sieva varēja atvietot vīru, ja vilcināšanās ir bīstama. Ja, turpretim, šajā gadījumā vīrs atzīst, ka sievas noslēgtais darījums kaitē tās mantas interesēm, kas ietilpst mantas kopībā, viņš varēja viena gada laikā no tās dienas, kad par šo darījumu uzzinājis, to apstrīdēt. Šādā gadījumā vīram bija jāpierāda, ka sievai nav bijis pamata viņu atvietot.

Saskaņā ar Civillikuma 87.pantu, laulātajiem ir tiesība mājsaimniecības ietvaros atvietot vienam otru. Darījumi, ko noslēdzis viens laulātais, atzīstami par noslēgtiem arī otra laulātā vārdā, ja no lietas apstākļiem neizriet pretējais. Ja ir svarīgi iemesli, laulātais var otram laulātajam šo tiesību aprobežot vai atņemt, bet pret trešajām personām tas ir spēkā tikai tad, ja par to ir paziņots, vai arī, ja tas ir ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā.

No Civillikuma 87.panta redzams, ka būtībā šeit darbojas divu personu (laulāto) sabiedrības līguma forma, kad šīs sabiedrības vārdā rīkojas viens no laulātajiem. Tomēr jānoskaidro, cik plašas ir šīs viena laulātā rīcības tiesības otra laulātā vārdā. No Civillikuma 87.panta otrās daļas izriet, ka visos gadījumos, kad rīcība attiecas uz to mantu, kas ir laulāto kopīga manta.

Civillikuma 87.pants faktiski nodibina solidāru saistību, kur vienam laulātajam ir ir likumisks pilnvarojums nodibināt saistību arī abu laulāto vārdā un abi laulātie veido vienu darījuma pusi. Šeit piemērojami Civillikuma noteikumi par saistību kopalībnieku savstarpējām attiecībām (Civillikuma 1669. – 1690.panti), ciktāl tie nav pretrunā ar Civillikuma ģimenes tiesību daļas normām.

Atsevišķās mantas gadījumā viena laulātā darbība varētu tikt uzskatīta par likumā noteiktā pilnvarojuma tiesību pārsniegšanu. No teiktā izriet jautājums - kā atšķirt, vai manta, ar kuru laulātais rīkojas, nav otra laulātā atsevišķa manta?

Lai to noteiktu, vispirms manta jāsašķiro pēc tās liettiesiskā iedalījuma - kustamas/nekustamas; ķermeniskas/bezķermeniskas un atvietošanas/neatvietošanas lietas. Pēc tam, vai attiecīgā manta prasa publisku reģistrāciju vai nē. Nekustamais īpašums, ja tas būs ierakstīts zemesgrāmatā uz abu laulāto vārda, viens laulātais bez otra laulātā ikreizējas piekrišanas rīkoties ar to nevarēs. Kustama manta, ķermeniskas lietas vai neatvietošanas lietas, kas neprasa publisku reģistrāciju, lai tās aizsargātu no otra laulātā un nodrošinātu to aizsardzību arī attiecībā pret trešajām personām (lai trešā persona neskaiftītos labticīgais ieguvējs), jāieraksta laulāto mantisko attiecību reģistrā.

Bezķermeniskas lietas, kas neprasa publisku reģistrāciju, bet ar kurām varētu rīkoties otrs laulātais, varētu būt tiesības, pienākumi, saistības, kas vienam laulātajam ir dotas individuāli un tieši viņa personības dēļ (piemēram, autortiesības, atlaižu kartes u.tml.), bet otrs laulātais, izmantojot šīs tiesības, pārkāpj viņam izteikto uzticību - rīkojas negodīgi, iespējams, domādams, ka otrs šo darbību vēlāk akceptēs. Tādēļ arī šādā gadījumā individuālas laulātā tiesības, pienākumus vai saistības var atrunāt laulāto savstarpējā līgumā, nodrošinot tā publisku reģistrāciju.

Kā atvietošanas lietas visbiežāk tiek pieņemti naudas līdzekļi. Parasti naudas līdzekļus nopelna katrs laulātais atsevišķi. Maz būs tādu gadījumu, kad abiem laulātajiem kopīgi piederēs kāda komercsabiedrība un naudas līdzekļi tiks ieskaitīti kopīgā kontā, kas atvērta uz abu laulāto vārda. Tādēļ būtu loģiski, ja šie naudas līdzekļi skaitītos katra laulātā atsevišķa manta. Taču Civillikuma 91.pants šādu atsevišķo mantu neparedz. Gadījumā, ja viens laulātais otram laulātajam piederošos naudas līdzekļus izlieto ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, otram laulātajam ir tiesības atprasīt izlietos naudas līdzekļus, ja viņš šim darījumam nepiekrīt. Visas mantas, kuru statuss prasa publisku reģistrāciju (nekustams īpašums, automašīnas, kapitāla daļas uzņēmumā, autortiesības u.tml.) tiek

⁸¹ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 19.lpp.

⁸² 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/134.

reģistrētas vai nu uz viena vai abu laulāto vārda. No šejienes arī redzams, kas ir mantas īpašnieks. Ja manta ir uz viena laulātā vārda, tad tā ir attiecīgā laulātā atsevišķa manta. Otrs laulātais šo ierakstu var apstrīdēt tiesā prasības kārtībā.

Tādēļ visos iepriekš minētajos gadījumos, kad attiecīgā manta ierakstīta publiskā reģistrā uz viena laulātā vārda, ieteicams laulātajiem slēgt līgumu par konkrētas mantas noteikšanu kā viena laulātā atsevišķu mantu, neatceļot likumiskās mantiskās attiecības.

Tādēļ šādos pārvaldības tiesību izmantošanas gadījumos trešām personām ir jābūt piesardzīgām, ja laulātais atsavina mantu, tad ir jāpārliecinās, vai tā ir šī laulātā atsevišķa manta, vai laulāto kopīga manta, kuru pārvalda viens no laulātajiem. Saņemot otra laulātā piekrišanu mantas atsavināšanai tomēr vajadzētu un tas atsvabinās trešo personu no nepatīkamiem pārsteigumiem vai pat šīs mantas zaudēšanas nākotnē.

Tātad, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, faktiski viens laulātais ar abu laulāto kopīgo mantu darbojas arī otra laulātā vārdā. Iznāk tā, ja laulātais slēdz darījumu ar trešo personu par abu laulāto kopīgā īpašumā esošu mantu, tad būtībā laulātais ir šīs personu apvienības (vīra un sievas) uz likuma pamata pilnvarotais pārstāvis. Arī šādā gadījumā trešajām personām tomēr būtu jāpievērš uzmanība atsavināmai mantai - vai tā ir kustama vai nekustama, kustama ar publisku reģistrāciju vai bez.

Ja pieņemam, ka viena laulātā darījums nodibina solidāru saistību abiem laulātajiem, tad laulātajam ir bijis likumisks pilnvarojums ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām rīkoties ar kopīgo mantu, un viņš kā šīs laulāto personu apvienības pārstāvis ir rīkojies ar to, nepārkāpjot kopīgās mantas robežas. Ja, turpretim, laulātais rīkojoties pārsniedz kopīgās mantas robežas, un ar šo rīcību tiek aizskarta otra laulātā atsevišķā manta, tad var uzskatīt, ka laulātais rīkojies kā sabiedrības pārstāvis, klusais vietnieks un arī neuzdotais lietvedis, un jāņem vērā Civillikuma 1518. un 2258.pantā noteiktais, ka otram laulātajam pirmā laulātā darījumam ir vēlāk jāpievienojas.

Jāpievērš uzmanība arī 1937.gada Civillikuma 95.pantam, kas noteica, ka vīra pienākums ir segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus. Gan 1937.gada Civillikums, gan tagad Civillikums prezumē, ka mājsaimniecības izdevumi vispirms tiek segti no laulāto kopīgās mantas, bet ja tās nepietiek, tad no laulāto atsevišķās mantas. Tagad Civillikuma 95.pants nosaka, ka abu laulāto pienākums ir segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus no laulāto kopīgās mantas. Salīdzinot šo noteikumu ar Civillikuma 95.panta pirmo daļu 1937.gada redakcijā, var atzīmēt, ka agrāk pienākums segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus bija uzlikts vīram, jo viņa pārvaldībā un lietošanā atradās gan sievas manta, izņemot viņas atsevišķo mantu, gan laulāto kopīgā manta, gan viņa paša manta, ko vīrs varēja izmantot šo izdevumu segšanai. Tātad, faktiski par šīm izmaksām atbildēja visa laulāto manta, izņemot tikai sievas atsevišķo mantu, bet, ja iepriekšējās nepietika, tad arī tā. Turklāt sieva varēja aizliegt vīram viņas mantas ienākumus izlietot citām vajadzībām, iekams nebija segti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumi.

Starpība ir tikai tā, ka 1937.gada Civillikumā manta, ko sieva nopelnīja ar savu patstāvīgu darbu 91.pantā bija iekļauta kā sievas atsevišķa manta, tagad, turpretim, šāda mantas veida Civillikuma 91.pantā nav. Līdz ar to iznāk, ka manta, ko laulātais nopelna ar savu patstāvīgu darbu, ir laulāto kopīga manta, bet šī prezumpcija, savukārt, neatbilst Civillikuma 89.panta otrās daļas tagadējai redakcijai. Tādēļ nav skaidrs, vai manta, ko laulātais iegūst ar savu patstāvīgu darbu - ir laulāto kopīga vai atsevišķa manta. Atkarībā no šīs mantas statusa izrietēs, vai šie ar laulātā patstāvīgu darbu gūtie ienākumi izlietojami laulāto ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām primāri vai tikai subsidiāri.

Pašlaik minētā mantas kategorija veido laulātā atsevišķi iegūto mantu, kuru Civillikums tiešā veidā neregulē. Tādēļ ieteicams Civillikuma 91.pantu papildināt ar punktu, ka laulātā atsevišķa manta ir tā manta, ko tas iegūst ar savu patstāvīgu darbu.

Tagad laulātie savu kopīgo mantu pārvalda kopīgi, vispirms sedzot no tās savas ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus. Ja laulāto kopīgās mantas nepietiek ģimenes uzturēšanai, katrs laulātais var prasīt, lai otrs laulātais piedalās ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumos samērā ar savas atsevišķās mantas stāvokli (Civillikuma 95.panta otrā daļa).

Šī norma agrāk bija attiecināma tikai uz sievas atsevišķo mantu, jo pārējā manta tāpat bija vīra rīcībā. Tagad laulātā mantas jēdziena saturs ir paplašināts un šim noteikumam var būt liela loma. Turklāt, jau Civillikuma 91.panta pirmās daļas 4.punktā ir minēts, ka laulātā atsevišķās mantas ienākumi var būt nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, bet, ņemot vērā 91.panta otro daļu, tas, ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam, kas to apgalvo. Var teikt, ka šeit darbojas zināma prezumpcija – ja laulāto kopīgās mantas nepietiek, tad laulāto atsevišķās mantas ienākumi var būt nodoti to segšanai, ja laulātais, kurš ir šīs atsevišķās mantas īpašnieks, nepierāda pretējo.

Par saistībām, ko viens laulātais noslēdzis ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, šis laulātais atbild ar savu mantu, ja laulāto kopīgās mantas nepietiek. Otrs laulātais par šīm saistībām ar savu mantu atbild tikai tad, ja pēc saistības saņemtais izlietots ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (Civillikuma 96.panta otrā daļa).

Agrāk par ģimenes un kopīgās mājsaimniecības parādiem atbildēja vispirms vīrs ar savu mantu, tai skaitā arī viņa pārvaldībā un lietošanā esošo sievas mantu, bet sieva ar savu atsevišķo mantu tikai gadījumā, ja viņa šo saistību bija noslēgusi pati un vīra mantas nepietika (Civillikuma 96.panta 1937.gada redakcijā).

Neskatoties uz to, ka noteikumi par laulāto ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanas kārtību ir diezgan skaidri, tomēr šeit var rasties praktiska rakstura problēmas, kā, piemēram, kopīgās un atsevišķās mantas nodalīšana, atsevišķi iegūtās mantas nodalīšana, šo mantu novērtēšana, lai piemērotu samērīguma un taisnīguma principu izdevumu segšanā, kā arī mūsdienās jēdziens "ģimenes un mājsaimniecības izdevumi" ir nenoteikts un prasa interpretāciju. Būtībā zem šī jēdziena "ģimenes un mājsaimniecības izdevumi" var "pievilkt" gandrīz jebkuru izdevumu, kuru laulātais ir taisījis. Tādēļ vislabākais variants, ja laulātie paši vienojas par šo izdevumu segšanu, bet, ja tā nenotiek, tiesai jāizvērtē katrs konkrēts gadījums, ņemot vērā abu laulāto ienākumus, mantas stāvokli, izdevumu apmērus u.t.t.

1.6. Laulāto un šķirto laulāto tiesību uz uzturlīdzekļiem tiesiskais regulējums

Vietējo Civillikumu kopojuuma 58.pantā paredzētās tiesības sievietei prasīt no vīra uzturu, ja laulība atzīta par neesošu un sieva par neesamības iemesliem nav zinājusi, 1937.gada Civillikumā attiecināts arī uz vīru (79.pants).⁸³ 1937.gadā tika rakstīts,⁸⁴ ka laulība šķirama visos gadījumos, kad tā nelabojami izārdīta tādā mērā, ka nevar prasīt tās turpināšanu (*Zumutbarkeit*). Katrā atsevišķā gadījumā jāņem vērā nevis subjektīvie momenti, bet gan jārikojas pēc objektīvām pazīmēm, un galvenais ir atkāpšanās no līdz šim stingri ieturētā vainas principa.

1940.gadā Augstākās tiesas Senāts sniedza vairākus paskaidrojumus par laulāto un bērnu uzturu.⁸⁵ Principiāla nozīme ir Senāta konstatējumam, ka 1937.gada Civillikuma 95.panta trešā daļa neprasa laulātā trūcīgumu, lai varētu prasīt uzturu no otra laulātā pie laulāto šķirtas dzīves. Likto savādi, ka laulātā trūcīgums pēc 1937.gada Civillikuma 95.panta trešās daļas nebūtu ņemams vērā, kaut gan pēc 1937.gada Civillikuma 79.panta un 81.panta likums laulātā uztura prasījumu stāda atkarībā no trūcīguma. Ir izteiktas domas, ka laulātā trūcīgums ir vispār nepieciešams priekšnoteikums, lai bijušie laulātie vai šķirti dzīvojošie laulātie varētu viens no otra prasīt uzturu, un, ka arī pēc Civillikuma 95.panta trešās daļas ne vīram, ne sievietei nebūtu tiesības prasīt uzturu, ja viņam ir pietiekoša manta.

Jāatzīmē, ka Civillikuma izstrādāšanas komisijā 1937.gada Civillikuma 95.panta trešā daļa bija paredzēta šādā redakcijā: "Ja laulātie dzīvo šķirti, tad tas laulātais, kam šķirtā dzīve nav pieskaitāma par vainu, var prasīt no otra laulātā vai nu attiecīgu pabalstu vai līdzekļus uzturam, ievērojot laulāto mantas stāvokli".⁸⁶

Vēlākās apspriedēs ticis minēts apsvērums, ka pie laulāto šķirtas dzīves vainīgajam vīram jāuzliek pienākums dot uzturu sievietei, neatkarīgi no tās mantiskā stāvokļa un peļņas, lai nerastos tāds stāvoklis, ka vīrs sagādā sev labāku materiālo stāvokli par to, ka panāk šķirtu dzīvi, un pārveļ sievas uzturēšanas pienākumus uz pašas sievas pleciem. 1937.gada Civillikuma 95.panta trešā daļa jau vairs nerunā par abu laulāto, bet tikai par vainīgā laulātā mantas stāvokli.

⁸³ Drande J. Civillikumu piemērojot dzīvē// Pašvaldības Darbs, Nr.2., 1938, 38.lpp.

⁸⁴ Berents B. Jaunas tendences ārzemju likumdošanā attiecībā uz laulības šķiršanu// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.2., 1937, 346.lpp.

⁸⁵ Ozoliņš O. Senāta Civildepartamenta prakse 1939.gadā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.2., 1940, 247.lpp.

⁸⁶ Turpat, 247.lpp.

1937.gada Civillikuma projekta otrajā redakcijā 95.panta trešā daļa jau nosaka: "ja laulātie dzīvo šķirti, tad tas laulātais, kas par šķirtu dzīvi nav vainojams, var prasīt no otra vai nu attiecīgu pabalstu vai līdzekļus uzturam, samērā ar pēdējā mantas līdzekļiem".⁸⁷

Minētais pants vēlāk papildināts tikai ar uztura jēdziena saturu. Ievērojot minētos panta rašanās apstākļus, 1939.gadā Senāta Civillietu kolēģijas departaments kopsēdē vienojās par tēzi, ka Civillikuma 95.panta trešā daļa laulātā tiesības uz uzturu nestāda atkarībā no trūcīguma, kā to dara Civillikuma 79.pants un 81.pants.⁸⁸ Jāmin arī Senāta paskaidrojums, ka pēc 84.panta otrās daļas un 95.panta trešās daļas sieva zaudē tiesību prasīt uzturu, ja pati ir vainojama šķirtā dzīvē; ja arī vīra pusē būtu rīcība, kas dotu iemeslu prasīt laulības šķiršanu, sieva tomēr nevar pretendēt uz uzturu no vīra, ja viņas vainas dēļ nodibinājusies laulāto šķirtā dzīve; citiem vārdiem, abu laulāto vaina šķirtā dzīvē iznīcina laulātā tiesību prasīt no otra laulātā uzturu.⁸⁹

Saskaņā ar 1937.gada Civillikuma 81.pantu trūcīgam laulātam pēc laulības šķiršanas gan ir tiesība prasīt uzturu no otra laulātā, tomēr šāda uztura prasība ir priekšlaicīga, iekams nav nodibināts, ka no mantas, kas trūcīgam laulātam pieder turpināmā mantas kopībā ar vienu no vecākiem, nav iespējams gūt līdzekļus uzturam.⁹⁰

Pēc 81.panta laulātam, kas noraida otra laulātā uztura prasību aiz tā iemesla, ka laulātais izvairās no darba, ir jāpierāda, ka laulātam ir noteikts amats vai ka viņam ir norādīta noteikta darba vieta uztura līdzekļu gūšanai.⁹¹

1937.gada Civillikuma 84.panta otrā daļa noteica, ka aizgājušais laulātais šķirtas dzīves dēļ nav vainojams arī tad, ja laulātam ir likumīgs iemesls prasīt laulības šķiršanu; jautājumu par to, vai laulātam ir iemesls prasīt laulības šķiršanu, izspriež tiesa laulības šķiršanas lietā.

Tādēļ, ja tāda lieta ir ierosināta, tā ir uzskatāma par prejudiciālu prasību uzturlīdzekļu prasības lietai, attiecībā uz jautājumu, kurš no laulātajiem ir vainojams par šķirto dzīvi.⁹²

Laulības šķiršanas prāvās pēc Civillikuma 77.panta nav apspriežams jautājums, vai kāds no laulātiem ir vainīgs šķirtās dzīves ieilgšanā līdz trim gadiem; tiesa tikai tad varētu pacelt jautājumu par prasītāja vainu, ja atbildētājs pretprasības kārtībā būtu prasījis izšķirt vainu kādā citā laulības šķiršanas iemeslā.⁹³

Uztura prasības pēc 95.panta trešās daļas vīrs nevar aizstāvēties pret sievas uztura prasījumu, norādot, ka sieva šķirtas dzīves laikā pārkāpusi laulību, un ka tas traucējis atjaunot laulības dzīvi.⁹⁴ Nav svarīgi, kura laulātā vainas dēļ nodibinātā šķirtā dzīve nevar pārvērsties laulāto kopdzīvē, bet tas, kura laulātā vainas dēļ šķirtā dzīve ir nodibinājusies.

Mūsdienās laulāto un šķirto laulāto tiesības uz uzturlīdzekļiem ir atšķirīgas.

Saskaņā ar Civillikumā noteikto, var izdalīt trīs gadījumus, kad laulātais var prasīt no otra laulātā līdzekļus uzturam:

1) ja laulība atzīta par neesošu un tikai viens no bijušajiem laulātajiem, laulībā dodoties, ir zinājis, ka tā atzīstama par tādu, tad otram laulātajam, kurš to nav zinājis, ir tiesības prasīt no viņa samērā ar viņa mantas stāvokli līdzekļus, ja tas nepieciešams iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai vai uzturam (Civillikuma 79.panta 2.punkts);

2) šķirot laulību vai pēc laulības šķiršanas bijušais laulātais var prasīt līdzekļus no otra bijušā laulātā samērā ar viņa mantas stāvokli, ja pēdējais ar savām darbībām veicinājis laulības iziršanu un līdzekļi nepieciešami iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai vai uzturam (Civillikuma 80.pants);

3) ja laulātie dzīvo šķirti, laulātais, ja nepieciešams, var prasīt līdzekļus no otra laulātā, kurš veicinājis šķirto dzīvi, samērā ar savu un pēdējā mantas stāvokli līdzvērtīga labklājības līmeņa nodrošināšanai vai prasīt līdzekļus uzturam, saprotot ar to ēdienu, apģērbu, mājokli un vajadzības gadījumā – apkopšanu (Civillikuma 95.panta trešā daļa).

Civillikuma 95.panta trešās daļas noteikums saglabāts no 1937.gada Civillikuma redakcijas. Jāpiebilst, ka laulātajam nav tiesības prasīt uzturu no otra laulātā, ja tas bez svarīga iemesla izvairās gūt līdzekļus ar savu darbu.

Agrāk, saskaņā ar Vietējo Civillikumu kopojuma 9.panta pirmo daļu vīram bija uzlikts absolūts pienākums dot sievai uzturu, izņemot gadījumus, kad tikai vienīgi sieva bija vainīga laulības izārdīšanā.⁹⁵

⁸⁷ Ozoliņš O. Senāta Civildepartamenta prakse 1939.gadā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.2., 1940, 248.lpp.

⁸⁸ 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/60.

⁸⁹ 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/47.

⁹⁰ 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/8.

⁹¹ 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/540.

⁹² 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/127.

⁹³ 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/868.

⁹⁴ 1939.gada Senāta CKD kopsēdes 39/1130.

⁹⁵ Буковский В. Сводъ гражданских узаконений губерний Прибалтийских. Рига, 1914, с.31.-35.

Bet sievai pienākums uzturēt vīru bija tikai tajos gadījumos, kad vīrs atradās galējās nepieciešamības stāvoklī un nevarēja sevi apgādāt (darba nespēja slimības vai vecuma dēļ un nav savas mantas), pie tam, tikai samērā ar sievas mantu (Vietējo Civillikumu kopoījums, 8.panta trešā daļa).⁹⁶

Mūsdienās Civillikuma 81.pants nosaka: "pienākums nodrošināt iepriekšējo labklājības līmeni vai uzturu bijušajam laulātajam izbeidzas pēc tam, kad pēc laulības šķiršanas vai atzīšanas par neesošu pagājis tikpat ilgs laiks, cik attiecīgi ilgusi šķirtā laulība vai kopdzīve laulībā, kas atzīta par neesošu. Pienākums nodrošināt iepriekšējo labklājības līmeni vai uzturu bijušajam laulātajam atkrīt, ja:

- 1) bijušais laulātais devies jaunā laulībā;
- 2) bijušā laulātā ienākumi nodrošina attiecīgi iepriekšējo labklājības līmeni vai uzturu;
- 3) bijušais laulātais izvairās iegūt līdzekļus uzturam ar savu darbu;
- 4) ir citi apstākļi, kas liecina, ka zudusi nepieciešamība saņemt līdzekļus no bijušā laulātā.

Civilprocesa likuma 238.pants nosaka, ka "lietā par laulības šķiršanu vai neesamību prasījumi, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām, izspriežami vienlaikus. Savukārt, 238.panta 4., 5. un 6.punkts nosaka, ka šādi prasījumi ir strīdi par: līdzekļiem laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa vai uztura nodrošināšanai; kopīgo ģimenes mājokli un mājaisaimniecības vai personiskās lietošanas priekšmetiem; laulāto mantas dalīšanu.

Pēc puses lūguma tiesa var pieņemt lēmumu, ar kuru pagaidām, līdz sprieduma taisīšanai par laulības šķiršanu vai neesamību, nosaka līdzekļus otra laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa vai uztura nodrošināšanai, laulāto kopīgā mājokļa lietošanas kārtību vai uzdod vienai pusei izsniegt otrai pusei mājaisaimniecības un personiskās lietošanas priekšmetus (Civilprocesa likuma 238.panta otrā daļa).

1937.gada Civillikumā 82.pants noteica: "Laulātais, kas atzīts par vainīgu, nevar prasīt uzturu. Pienākums uzturēt bijušo laulāto atkrīt, ja pēdējais iedevies jaunā laulībā".⁹⁷

1937.gada Civillikums abos gadījumos pie uztura prasībām - gan šķirtas dzīves laikā, gan no bijušā laulātā, prasīja konstatēt vainas neesamību tā laulātā darbībā, kas prasīja uzturu. Mūsdienās šī vainas prasība Civillikumā vairs nav saglabāta, tā tika izslēgta ar Civillikuma grozījumiem 2002.gada 12.decembra redakcijā, kas stājās spēkā no 2003.gada 1.janvāra. Tagad Civillikumā laulātā vainas prezumpcija aizstāta ar nepieciešamību konstatēt, ka viens laulātais ar savām darbībām veicinājis laulības iziršanu – tādā gadījumā tam laulātajam, kurš nav ar savām darbībām veicinājis laulības iziršanu ir tiesības prasīt no otra laulātā līdzekļus uzturam vai laulātais, ja otrs laulātais "veicinājis šķirto dzīvi" (Civillikuma 80.pants un 95.panta trešā daļa).

Gan Civillikuma 79.pants, gan 80.pants un 95.panta trešā daļa prasa laulāto mantas stāvokļa nodibināšanu, t.i., līdzekļus uzturam no otra laulātā var prasīt samērā ar viņa mantas stāvokli. Savukārt, ja šim laulātajam mantas nav vai tā ir tikai tādā apmērā, kas nodrošina viņa viena vajadzību apmierināšanu, tad uzturlīdzekļus prasības apmierināšana var būt problemātiska vai pat neiespējama.

Civillikuma 80.pantā un 95.panta trešajā daļā būtu jāatstāj termins "veicinājis laulības iziršanu" vai "veicinājis šķirto dzīvi" ar terminu "vainīgs laulības iziršanā" vai "vainīgs laulāto šķirtajā dzīvē", kā tas bija 1937.gada Civillikumā un ir Civilprocesa likumā, jo "veicināt" vai "būt vainīgam" ir divi dažādi termini, jo ne vienmēr tas, kas veicinājis laulības iziršanu, ir vainīgs laulības iziršanā, bet, savukārt, tas, kas ir vainīgs laulības iziršanā, ir arī veicinājis laulības iziršanu.

Būtisks ir ieviestais jauninājums Civillikumā un Civilprocesa likumā, ka tiesa laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par uzturlīdzekļiem un laulāto mantu. Tādējādi tiek pasargāts tas laulātais, kurš parasti ir mazaizsargātākais, lai otrs laulātais nevarētu veikt lietas izskatīšanas gaitā prettiesiskas darbības nolūkā nemaksāt otram laulātajam uzturlīdzekļus vai atsavināt piederošos nekustamos īpašumus, lai tie netiktu otram laulātajam.

Saskaņā ar Augstākās tiesas Plēnuma lēmuma "Par likumu piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām" 13.punktu uzturlīdzekļi ir ilgstoša materiālā palīdzība otram laulātajam sakarā ar materiālā stāvokļa pasliktināšanos. Nosakot uzturlīdzekļu apmēru, tiesai jāņem vērā laulātā vajadzības sakarā ar izmaiņām materiālajā stāvoklī, kā arī maksātāja ģimenes sastāvs un viņa izdevumi ģimenes labā.

Agrāk, nosakot uztura apmēru sievai, tiesas saskaņā ar Vietējo Civillikumu kopoījuma 9.panta pirmo daļu vadījās vienīgi no vīra materiālā stāvokļa, neapsverot sievas mantisko situāciju, jo vīram bija absolūts pienākums uzturēt sievu, kas dažreiz radīja netaisnības.⁹⁸

⁹⁶ Буковский В. Сводъ гражданских узаконений губерний Прибалтийских. Рига, 1914, с.31.

⁹⁷ Civillikums. Kodifikācijas nodaļa 1937.gada izdevums. Trešais iespaidums. Rīgā, 1938, 17.lpp.

⁹⁸ Veinbergs Ā. Sievas tiesība prasīt, laulībai pastāvēt, no vīra uzturu. Rīga, 1937, 16.-17.lpp.

Tagad, kad Civillikumā ir iekļauta norma par izvairīšanos bez iemesla iegūt līdzekļus ar savu darbu tam laulātajam, kas to prasa, ir skaidrs, ka jāņem vērā abu laulāto materiālie apstākļi, tomēr primārais, nosakot maksimālo uzturlīdzekļu apmēru, ir laulātā uzturdevēja mantiskais stāvoklis.

Agrāk pēc Vietējo Civillikumu kopojuma un saskaņā ar tā laika praksi sieva varēja prasīt uzturu arī par pagājušo laiku.⁹⁹

1937.gadā, veidojot jauno Civillikumu, bija izteikta doma, ka laulātajiem būs tiesība prasīt uzturlīdzekļus arī par pagājušo laiku tikai tajā gadījumā, ja viņam bija jātaisa parādi un jācieš zaudējumi šo uzturlīdzekļu nemaksāšanas dēļ, kas balstījās uz to, ka saskaņā ar Civillikuma 95.panta pirmo un otro daļu (1937.gada redakcijā) vīram bija pienākums segt ģimenes un kopīgās māsaimniecības izdevumus, bet nepieciešamības gadījumā – arī sievietei.

Tas vairs nebija absolūts uztura pienākums pret laulāto, bet realizējās tiktāl, ciktāl tas sakrita ar ģimenes un māsaimniecības izdevumu segšanu.¹⁰⁰

Mūsdienās uzturlīdzekļu prasība par pagājušo laiku nav pamatota, jo abiem laulātajiem ir vienādas tiesības un pienākumi ģimenes un māsaimniecības izdevumu segšanā (Civillikuma 95.pants) un, ja laulātais nav prasījis, tad viņam acīmredzot bija līdzekļi sevi uzturēt, kas atbilst viņa ieguldījumam ģimenes un māsaimniecības izdevumos. Tādēļ būtu netaisnīgi prasīt no otra laulātā uzturlīdzekļus ar atpakaļejošu datumu un tas būtu pretrunā ar labticīguma principu. Tomēr, ja laulātais, kam pienākas uzturs, kaut kāda attaisnojama iemesla dēļ nav cēlis prasību uzreiz un viņam par nemaksāšanas laiku ir radušies parādi, kas pārsniedz viņa mantas apjomu, tad būtu taisnīgi apmierināt prasību arī par pagājušo laiku – kā zaudējumu atlīdzību.

Mūsdienās uzturdošanas pienākums šķirtās dzīves dēļ, visticamāk, nebūs bieža parādība, jo, ja veidojas tāda situācija, ka jāceļ prasība, tad laulība visbiežāk ir pilnībā izirusi, un viens no laulātajiem parasti iesniedz prasību par laulības šķiršanu. Šajā gadījumā būs jāpiemēro Civillikuma 80.pants, kas nosaka tiesības prasīt uzturu pēc laulības šķiršanas. Labākā gadījumā laulātie vienojas paši.

Tālāk tiks apskatīts Latvijas laulības un ģimenes kodekss, kura 26.pants noteica, ka laulāto pienākums ir vienam otru uzturēt.

Ja laulātais atsakās sniegt šādu atbalstu, otram laulātajam ir tiesības saskaņā ar tiesas spriedumu saņemt uzturu (alimentus). Šīs tiesības paliek spēkā arī pēc laulības šķiršanas.¹⁰¹

Tiesības saņemt uzturu ir kā laulātajam, tā arī šķirtajam laulātajam. Laulātajam bija jābūt darba nespējīgam vai sievietei grūtniecības laikā, vai pusotru gadu pēc bērna dzimšanas.

Tika noteikts, ka laulības attiecību faktiskā izbeigšana, kamēr laulība nav šķirta likumā noteiktā kārtībā, neietekmē laulāto savstarpējas uzturēšanas pienākumu. Tiesa varēja atbrīvot laulāto vai šķirto laulāto no otra laulātā uzturēšanas pienākuma, vai ierobežot šo pienākumu ar noteiktu termiņu, ja laulātie bijuši laulībā neilgu laiku; laulātais, kas prasa materiālu palīdzību, uzvedies necienīgi vai laulātajam, kam nepieciešama materiālā palīdzība, darba nespēja radusies alkohola vai narkotisko vielu lietošanas, vai nozieguma izdarīšanas dēļ.¹⁰²

Minētie apstākļi nebija obligāts pamats atbrīvošanai no uzturlīdzekļu došanas, jo tiesai bija tiesības arī neatbrīvot. Tātad, pastāvot minētajiem apstākļiem, tiesai nav pienākums, bet ir tiesības atbrīvot no uzturlīdzekļu došanas pienākuma. Savukārt, apstākļi, kas neietilpst šajā uzskaitījumā, nevarēja būt par pamatu atbrīvošanai no uzturlīdzekļu došanas pienākuma. Latvijas laulības un ģimenes kodeksā pie minētajiem apstākļiem nav norādes uz tā laulātā vainu, kas prasa uzturlīdzekļus, ir tikai norāde, ka uzturu var nepiešķirt, ja laulātais uzvedies "necienīgi". Kā arī, vienāds ir regulējums attiecībā uz laulātā un šķirtā laulātā tiesībām uz uzturlīdzekļiem.

Var secināt, ka, pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulātie var noslēgt līgumu par uzturlīdzekļiem laulības šķiršanas vai laulāto šķirtas dzīves gadījumā un līguma objekts būs laulāto mantiskās attiecības laulības šķiršanas vai laulāto šķirtas dzīves gadījumā, t.i., otra laulātā nodrošināšana ar uzturlīdzekļiem vai vienreizēja pabalsta, noteikta summas apmērā, izmaksāšana. Tomēr, ja laulību šķirot, tiks konstatēta laulātā šķirtas dzīves vai laulības iziršanas veicināšana, tad laulātais, kas tiks atzīts par laulāto šķirtās dzīves vai iziršanas veicinošo faktoru, uzturlīdzekļus no otra laulātā prasīt nevarēs.

2. Nekustamais īpašums laulāto līgumiskajās mantiskajās attiecībās

⁹⁹ Veinbergs Ā. Sievas tiesība prasīt, laulībai pastāvot, no vīra uzturu. Rīga, 1937, 15.-16., 26.lpp.

¹⁰⁰ Veinbergs Ā. Sievas tiesība prasīt, laulībai pastāvot, no vīra uzturu. Rīga, 1937, 15.-16., 27., 28.lpp.

¹⁰¹ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga, Avots, 1985, 82.lpp.

¹⁰² Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga, Avots, 1985, 86.lpp.

Laulāto līgumiskās mantiskās attiecības pasaulē nav nekas jauns. Tās jau sen pazīst un atļauj daudzu valstu likumdošana. Tādas bija arī Latvijā līdz 1940.gadam. Šādu līgumu slēgšanu atļāva arī 1864.gada Vietējo Civillikumu kopoījums, kas Latvijā bija spēkā līdz 1938.gada 1.janvārim, kad to nomainīja 1937.gada 28.janvārī pieņemtais Civillikums.

Laulāto līgumiskās mantiskās attiecības 1937.gada Civillikumā regulētas un iztirzātas daudz plašāk un sīkāk nekā tas bija Vietējo Civillikumu kopojumā.

Vietējo Civillikumu kopojumā tikai nedaudz pantos, kas bija apkopoti nodaļā "Laulības līgumi", bija apskatītas laulāto līgumiskās mantiskās attiecības. Laulības līgumus varēja slēgt kā pirms laulības (tie saucās laulības nolīgumi), tā arī laulības laikā (tie saucās laulības līgumi).¹⁰³ Laulības līgumi bija slēdzami tikai rakstiski un Vidzemes pilsētās bija nepieciešams notariāls apliecinājums, bet pārējās Latvijas daļās tos varēja slēgt mājas kārtībā. Lai laulības līgumam būtu saistošs spēks pret trešajām personām, tas bija jāapliecina notariālā kārtībā. Šos līgumus laulājamo vai laulāto vietā varēja slēgt nevien laulājami vai laulātie savā starpā, bet viņu vietā arī viņu vecāki vai aizbildņi (nepilngadības gadījumā). Līgumā bija atļauts iekļaut pēc pušu ieskata visādus nosacījumus par savstarpējām tiesībām tiklab attiecībā uz mantu, kuru abi laulātie ienesuši laulībā vai ieguvuši laulības laikā, vai vēl turpmāk var iegūt, kā arī nāves gadījumam, tomēr tikai tā, lai šie nosacījumi neaizskartu trešo personu tiesības.

Laulības līgumi vienpusēji nebija atceļami un zaudēja savu spēku, kad laulība nebija notikusi, kad tā izbeigta ar šķiršanu, ja vien laulības līgumā nebija ieviesti šķiršanās gadījumam sevišķi nosacījumi, kuri tad arī izpildāmi, kad tie tika atcelti uz abu pušu vienošanos un kad līgumā bija paredzēts kāds sevišķs noteikums, kurš tomēr neiestājās. Tie arī bija visi tie trūcīgie noteikumi, kas regulēja tik svarīgu tiesību lauku kā laulāto līgumiskās mantiskās attiecības.¹⁰⁴

1937.gada 28.janvārī, pieņemot Civillikumu, laulāto līgumiskās mantiskās attiecības ir regulētas daudz plašāk, pie kam nācis klāt pilnīgi jauns institūts – laulāto mantisko attiecību reģistrs.

Pēc 1937.gada Civillikuma redakcijas laulātie savas mantiskās attiecības varēja nodibināt, pārgrozīt vai izbeigt ar laulības līgumiem kā pirms iedošanās laulībā tā laulības laikā. Ja laulājami vai laulātie atradās aizbildnībā, tad viņi laulības līgumu varēja noslēgt ar vecāku vai aizbildņu piekrišanu. Turpretim, laulības līgumi, kas saturēja rīkojumus nāves gadījumiem, tika pakļauti vispārējiem noteikumiem par mantojuma līgumiem. Laulības līgumos to slēdzējus nevarēja atvietot pilnvarnieki un tie bija slēdzami notariālā vai uzrādījuma kārtībā, personīgi klāt esot vienā laikā abiem laulājamiem vai laulātajiem, bet ja viņi bija nepilngadīgi – arī viņu likumīgiem pārstāvjiem. Lai laulības līgumiem piešķirtu saistošu spēku arī pret trešajām personām, tie bija ierakstāmi laulāto mantisko attiecību reģistrā un par nekustamu mantu arī zemes grāmatās. Laulības līguma noteikumi, kas aprobežoja trešo personu iegūtās tiesības uz laulāto mantu, šīs trešās personas nesaistīja.¹⁰⁵

1993.gada 1.septembrī, atjaunojot 1937.gada Civillikuma Ģimenes tiesību daļu, tika saglabātas tās normas, kas reglamentēja šādus laulāto mantisko attiecību līgumus – līgumu par visas laulāto mantas šķirtību un līgumu par laulāto mantas kopību.

Vispirms analizēsim laulības līgumu kā līgumu vispār. Civillikums, runājot par līgumiem un līdžējiem (1511.-1541.pants), vadās vienīgi no vispārīgās tiesību un rīcības spējas, neievērojot šo personu radniecību vai laulības saites. Iznāk, ka kā laulātie, tā radnieki var pilnīgi brīvi un pēc līgumslēdzēju pušu vēlēšanās noslēgt jebkuru likumā neaizliegtu līgumu. Tomēr, tuvāk apskatoties laulāto un radnieku savstarpējo attiecību tiesisko regulējumu, var redzēt, ka šo tuvinieku savstarpējās radniecības vai laulības attiecības radījušas dažus sevišķus noteikumus gan līgumu formas prasību, gan satura nepieciešamības veidā, kas jāievēro minētajiem tuviniekiem, ja tie vēlas slēgt savstarpējus līgumus. Laulāto mantisko tiesību regulēšanai Civillikums paredz zināmus noteikumus jeb, tā sauktās, laulāto likumiskās mantiskās attiecības, kuras uzskatāmas kā pastāvošas katrā laulībā *ipso contracto* vai - ja nav noteikts citādi.

1937.gada Civillikumā paredzētā sievas mantas pārvaldīšana un lietošana no vīra puses ir laulāto mantisko attiecību likumīgā sistēma, kas iestājas uz likuma pamata tanī gadījumā, kad laulātie nav nokārtojuši savas mantiskās attiecības ar laulības līgumiem.¹⁰⁶

Likumisko mantisko sistēmu laulātie var atcelt, izvēloties Civillikumā paredzētās līgumiskās mantiskās attiecības kā pirms stāšanās laulībā, tā arī laulības laikā. Laulības līgumus nedrīkstētu jaukt ar pašu laulības nodibināšanu, kas tiesiskā nozīmē arī uzskatāma par līgumu, bet kuru apzīmē vienkārši ar vārdu "laulība", neminot vārdu "līgums".

Civillikuma 114.pants "runā" vienkārši par laulības līgumiem, nenorādot, ka tas ir mantisks līgums, kaut gan var uzskatīt, ka arī pati laulība, ciktāl tā ir personīgs līgums, arī zināmā mērā ir laulības līgums. Terminoloģisko atšķirību Civillikums rada tādā veidā, ka sauc personīgo laulības līgumu vienkārši par laulību (53. un 84.pants).

¹⁰³ Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, Nr.48., 1938, 6.lpp.

¹⁰⁴ Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, Nr.48., 1938, 6.lpp.

¹⁰⁵ Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, Nr.48., 1938, 7.lpp.

¹⁰⁶ Fridenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938, 3.lpp.

Terminiem "laulība" un "laulības līgums" ir savi vēsturiski pamati. Laulības būtība pēc Civillikuma nav līgums, bet divi patstāvīgi solījumi stāties laulībā (vienošanās), līdzīgi kā saderināšanās arī ir savstarpējs solījums (savienoties laulībā).¹⁰⁷

1937.gada Civillikums noteica, ka laulātie var izvēlēties tikai visas laulāto mantas šķirtību vai laulāto mantas kopību. Lai laulības līgumiem piešķirtu saistošu spēku pret trešajām personām, tie bija ierakstāmi laulāto mantisko attiecību reģistrā un par nekustamu mantu - arī zemesgrāmatās. Laulības līguma noteikumi, kas aprobežoja trešo personu tiesības uz laulāto mantu, šīs trešās personas nesaistīja.¹⁰⁸

Jāuzsver, ka interesanta ir laulības līguma terminoloģija: "visas laulāto mantas šķirtība" un "laulāto mantas kopība". Vārds "visas" pirmajā gadījumā norāda uz laulāto mantas pilnīgu šķirtību. Pie mantas kopības šī vārda trūkst, jo Civillikuma 124.pantā laulāto atsevišķā manta nav ieskaitīta mantas kopībā.

Tas nozīmē, ka pilnīga mantas kopības sistēma Civillikumā nav atzīta. Pieņemot *numerus clausus*, to nevar nodibināt arī ar laulības līgumu. Salīdzinot pēc satura un formas laulības līgumus ar līgumiem vispār, var konstatēt, ka laulības līgumi formas ziņā stipri atšķiras no līgumiem vispārējā nozīmē.¹⁰⁹

Parasti līgumslēdzēji nav spiesti turēties pie noteiktas formas, tie var slēgt līgumus mutiski, liecinieku klātbūtnē vai bez tiem, rakstiski, apliecinot tos pie notāra. Darījuma forma ir atkarīga no līgumslēdzēju brīva ieskata, izņemot tikai likumā tieši norādītus gadījumus. Laulības līgumi slēdzami notariālā kārtībā. Arī attiecībā uz līguma slēdzējiem - subjektiem, laulības līguma pusēm ir jābūt ne tikvien tiesīb- un rīcībspējīgiem, bet tiem jāatrodas arī savā starpā sevišķās attiecībās, tas ir, laulības līgumus var slēgt tikai tādas personas, kas vai nu atrodas savstarpējā laulībā, vai arī nākotnē nodomājuši stāties laulībā.

Līdz Civillikuma spēkā stāšanās dienai 1938.gada 1.janvārī par laulības līgumu subjektiem varēja būt ne vien laulājamie un laulātie savā starpā, bet viņu vietā arī viņu vecāki, kā arī viens no laulājamiem vai laulātiem, vai abi kopā ar trešo personu, ja šī trešā persona deva kādu pabalstu viņu laulības dzīvei.¹¹⁰

Vispārīgais līgumu slēgšanas princips ir, ka līgumus var slēgt ne tikvien paši līgumslēdzēji personīgi, bet arī viņu pilnvarnieki. Laulības līgumu subjektus nevar atvietot to pilnvarnieki, šie līgumi slēdzami personīgi, klāt esot vienā laikā abiem laulātiem vai laulājamiem. Nepilngadības gadījumā, slēdzot laulības līgumu pirms stāšanās laulībā, subjektu atvieto to likumīgais pārstāvis.

Laulības līguma mērķis ir pārgrozīt pastāvošās laulāto mantiskās attiecības. Laulības līguma objekts ir laulāto mantiskās attiecības. Kā izriet no Civillikuma 116.panta, tad laulības līgumi ir tikai tie, ar kuriem tiek noteikts laulāto mantisko attiecību režīms, t.i., visas laulāto mantas šķirtība vai laulāto mantas kopība. Civillikuma 115.panta noteikumi par laulības līgumu formu ir obligāti tikai šī veida līgumiem.

Līdz 1993.gada 1.septembrim spēkā esošajā Latvijas laulības un ģimenes kodeksā bija reglamentēts laulāto mantas statuss, kā arī tās pārvaldīšana. Laulātie savā starpā varēja slēgt visus likumā atļautos mantiskos darījumus, tomēr ne tādus, kas samazinātu viena laulātā mantiskās tiesības.

1993.gada 25.maija likuma "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību" 8.pants nosaka, ka Civillikuma noteikumi par laulāto mantiskajām attiecībām ar 1993.gada 1.septembri attiecas arī uz tiem laulātajiem, kuri laulībā stājušies pirms 1993.gada 1.septembra. Tā Civillikuma Ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās likuma 9.pants nosaka, ka līgumu par laulāto mantiskajām attiecībām var slēgt arī tad, ja laulība noslēgta pirms 1993.gada 1.septembra.

Līdz 1993.gada 31.augustam noslēgtie laulības līgumi ir spēkā, ja tie atbilst Civillikuma noteikumiem, un šādus līgumus var reģistrēt laulāto mantisko attiecību reģistrā, pieļaujot šo līgumu satura grozīšanu.

2.1. Līgums par visas laulāto mantas šķirtību

¹⁰⁷ Sinaiskis V. Civillikuma principi un ģimenes tiesības// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.1., Rīga, 1938, 49.lpp.

¹⁰⁸ Laulāto mantiskās attiecības pēc Civillikuma// Mūsu Īpašums, Nr.41., 1937, 5.lpp.

¹⁰⁹ Civillikuma 1404.pants un turpmākie panti.

¹¹⁰ Vietējo Civillikumu kopoījums, 37.pants.

Līguma par visas laulāto mantas šķirtību noteiktais laulāto mantas stāvoklis ir tas, ko pagājušā gadsimta 30.gados mēdz apzīmēt vienkārši ar "šķirtas mantas"¹¹¹ vārdu.

Katrs laulātais patur sev gan to mantu, kas tam piederējusi pirms laulības, gan arī to mantu, ko katrs laulātais iegūst laulības laikā. Ar visu savu mantu katrs no laulātajiem var rīkoties neatkarīgi no otra laulātā. Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumos piedalās abi laulātie, samērīgi ar savu mantas stāvokli.

1937.gada Civillikumā noteiktās vīra pārvaldīšanas tiesības, kuras sieva var piešķirt vīram pie visas mantas šķirtības sistēmas līgumiskajās attiecībās, nav identificējamās ar pārvaldīšanas un lietošanas tiesībām pie likumiskās mantiskās sistēmas. Pastāvot visas mantas šķirtībai, nav jāpieņem, ka viens laulātais pārvalda otra mantu, kā tas ir pie likumiskajām mantiskajām attiecībām. Tieši otrādi - laulātais var otra laulātā mantu pārvaldīt vai citādā kārtā ar to rīkoties tikai ar otra laulātā piekrišanu. Līgumiskajās attiecībās ir runa par vīra pārvaldības tiesībām (bez lietošanas) uz vispārēja pamata ar pienākumu dot norēķinu. Turpretim, likumiskajās attiecībās vīrs pārvalda un arī lieto sievas mantu uz likuma pamata, un vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesības var izbeigt tikai likumā paredzētos gadījumos. Pie laulāto visas mantas šķirtības sistēmas sieva var jebkurā laikā atņemt vīram piešķirtās pārvaldības tiesības.

Mantas šķirtības pamatprincips ietver sevī brīvu un neaprobežotu laulātā rīcību ar savu mantu. Šāds princips ietverts Civillikuma 118.panta otrajā daļā, kas nosaka, ka iepriekšēja atteikšanās no tiesības atņemt pārvaldību, vai prasīt norēķinu, nav spēkā. Katrs laulātais atbild par saviem parādiem ar savu mantu. Likums saudzē trešās personas intereses, nosakot, ja viens laulātais atsavina vai ieķīlā otra laulātā kustamu mantu, tad persona, kas to saņēmusi, atzīstama par lietas labticīgu ieguvēju vai ķīlas ņēmēju, ja viņa nav zinājusi vai viņai nav vajadzējis zināt, ka lieta pieder otram laulātam vai abiem laulātiem, un ka tā atsavināta vai ieķīlāta pret otra laulātā gribu. Citādi ir, ja šī trešā persona – mantas ieguvējs, ir rīkojusies ļaunticīgi. Tātad, lai laulātais savu mantu varētu atprasīt no trešās personas, būs jāpierāda tās ļaunprātība. Noslēgtais laulības līgums par visas mantas šķirtību vien ir nepietiekošs. Lai pierakstītu ļaunprātību, trešai personai ir jāpierāda, ka viņa zinājusi vai tai vajadzējis zināt, ka manta atsavināta vai ieķīlāta pret otra laulātā gribu. Bet, lai to pierādītu, tad parastā laulības līgumā par visas mantas šķirtību vajadzētu ieviest noteikumu, kurā *expressis verbis* noliegt vienam laulātam rīcību ar otra laulātā mantu.

Apskatot sekas, kādas iestāsies gadījumā, ja viens laulātais atsavina vai ieķīlā otra laulātā kustamu mantu personai, kura nav zinājusi, vai kurai nav vajadzējis zināt, ka lieta pieder otram laulātam, gan jākonstatē zināma atšķirība attiecībā uz laulātā šķirtu un atsevišķu mantu. Pirmajā - šķirtas mantas gadījumā, ieguvējs, saskaņā ar Civillikuma 122.pantu, būs labticīgs ieguvējs arī tad, kad otrā gadījumā - pie atsevišķas mantas, viņu par tādu nevarēs kvalificēt, ja atsevišķā manta būs reģistrēta laulāto mantisko attiecību reģistrā.

Civillikuma 122.pantā iekļautā norma ir diezgan vispārināta, taču norobežo labticīgas trešās personas un paredz šo personu aizsardzību. Šī norma neparedz un nekonkrētizē ļaunprātīga laulātā civiltiesisko atbildību, rīkojoties pretēji laulības līguma noteikumiem.¹¹²

Bez tam, jau arī iepriekš minētajos gadījumos, laulātais savus iespējamus zaudējumus var prasīt apmierināt regresa prasības kārtībā pret otru laulāto.

Mantas šķirtības līguma objekts ir visa abu laulāto manta. Šādu līgumu nevar slēgt attiecībā uz laulāto mantas daļu. Nevar noslēgt līgumu par visas laulāto mantas šķirtību, saglabājot laulāto kopīpašuma objektus vai arī līgumā noteikt vēl katra laulātā atsevišķo mantu, jo visa katra laulātā manta jau ir viņa atsevišķā manta.

Tas apstākļi, ka starp laulātajiem ir noslēgts visas mantas šķirtības līgums, neietekmē laulāto personiskās un mantojuma tiesības. Ja tomēr laulātie būs līgumā paredzējuši noteikumus, nosakot citu ģimenes un mājsaimniecības izdevumu sadales kārtību, kā nosaka likums, tad šī citādā kārtība tomēr nebūs atzīstama par spēkā esošu. Jo arī noteikumi par ģimenes un mājsaimniecības izdevumu sadalīšanu, līdzīgi pārējiem CL noteikumiem par laulāto mantas šķirtību, ir *jus cogens* un nav grozāmi atkarībā no līgumslēdzēju gribas.

Pastāvot laulības līgumam par visas laulāto mantas šķirtību atkrīt jautājums par mantas sadali laulības šķiršanas gadījumā. Civillikuma 117. līdz 123.pantos ir paredzēti šī līguma pamatnoteikumi. Tāpēc, šādu līgumu slēdzot, tā saturs varētu būt pavisam vienkāršs, t.i., ka laulātie ar šo līgumu atceļ likumisko mantisko attiecību režīmu (un nevis mantas kopību), un nosaka visas laulāto mantas šķirtību. Ja laulātajiem līdz līguma noslēgšanai ir bijusi iegādāta kopīga manta, tad līgumā vai līguma pielikumā obligāti jānorāda par šādas mantas sadali starp laulātajiem, turklāt attiecībā uz visiem tādiem kopīgā īpašuma objektiem, kuru publiska reģistrācija ir nepieciešama (nekustams īpašums u.t.t.).

Visas laulāto mantas šķirtības līgums nozīmē, ka tāda jēdziena kā laulāto manta šajā gadījumā vispār nav, jo katrs laulātais atsevišķi ir savas mantas īpašnieks. Šajā gadījumā nav lietojams arī tāds jēdziens kā laulātā atsevišķa manta (kāda ir likumisko mantisko

¹¹¹ Bērziņš G. Tuvinieku līgumiskās attiecības// Pašvaldības Darbs, Nr.2., 1938, 43.lpp.

¹¹² Dzelme J. Par laulāto atsevišķās mantas tiesisko stāvokli Latvijas Civillikumā// Latvijas Vēstnesis, 25.02.1999., 54.nr.

attiecību režīmā un līgumiskajā mantas kopības režīmā), jo pēc šī līguma būtības katram laulātajam visa viņa manta ir brīvs un neaprobežots īpašums. Būtiska nozīme ir Civillikuma 118.panta noteikumam, ka laulātais nevar otra laulātā mantu pārvaldīt, lietot vai citādi ar to rīkoties bez viņa piekrišanas. Šīs tiesības laulātie var paredzēt pašā noslēgtajā laulības līgumā. To var noteikt vēlāk, grozot laulības līgumu. Katrā gadījumā tas ir jāatzīmē laulāto mantisko attiecību reģistrā.

Katrs laulātais par saviem parādiem atbild tikai ar savu mantu, jo citas mantas, ar ko atbildēt, viņam vienkārši nav. Tieši šis noteikums ir svarīgs laulāto darījumu attiecībās ar trešajām personām. Tādēļ arī sludinājumā "Latvijas Vēstnesī" vienmēr būtu jāmin laulāto noslēgtais mantisko attiecību režīms, jo no šī fakta paziņošanas vien lielas jēgas nav.

Lai izsargātos no ļauna nodoma vai rupjas neuzmanības no otra laulātā puses, sev tuvas un personīgi dārgas individuāli noteiktas kustamas lietas, sastādot un slēdzot laulības līgumu, paredzot tajā laulāto visas mantas šķirtību, ir jāuzskaita un jāizdala atsevišķi, taču atceroties, ka visas katra laulātā mantas uzskaitījums nav nepieciešams.

Laulāto līgumisko mantisko attiecību režīmā nav piemērojams Civillikuma 91.pants par atsevišķo mantu. Civillikuma 91.pants definē laulāto atsevišķo mantu tikai laulāto likumisko mantisko attiecību režīmā. Tāpat jāuzsver, ka ar laulības līgumu par visas mantas šķirtību nenotiek īpašuma tiesību pāreja, t.i., ja pirms līguma noslēgšanas manta ir bijusi reģistrēta uz viena laulātā vārda, tad, slēdzot laulības līgumu, tajā nedrīkst paredzēt, ka no laulības līguma noslēgšanas brīža attiecīgā manta pāriet otra laulātā īpašumā, jo tas ir pretrunā ar Civillikuma 117.pantu, un nav laulības līgums, bet gan dāvinājuma līgums.

Kā piemēru apskatīsim Augstākās tiesas Senāta spriedumu. Laulātā sniedza prasību tiesā pret laulāto un trešo personu par aresta noņemšanu automašīnai (a/m), norādot, ka tiesa aizskārusi viņas īpašuma tiesības, uzliekot arestu viņai piederošai a/m, kuru viņa ieguvusi pēc laulības līguma, jo līdz laulības līguma noslēgšanai a/m bija reģistrēta uz vīra vārda. Apelācijas instances tiesa prasību apmierināja un noņēma arestu a/m, izslēdzot a/m no mantas aprakstes akta un atzīstot, ka īpašuma tiesības uz a/m laulātajai pārgājušas atbilstoši Civillikuma 987.pantam un laulības līgumam. Atbildētājs (trešā persona) iebilda pret prasību, norādot, ka saskaņā ar Civillikuma 143.pantu, izraksti no laulāto mantisko attiecību reģistriem nekavējoties izsludināmi zināšanai oficiālā laikrakstā, un tikai tad, kad šāds līgums ir kļuvis publisks, tas var kļūt zināms un saistošs trešām personām. AT Senāts apgabaltiesas spriedumu atstāja negrozītu un atzina, ka laulības līgums ir to dokumentu skaitā, ar kuriem pierādāmas transportlīdzekļa īpašuma tiesības.¹¹³

Var piekrist, ka laulības līgums ir to dokumentu skaitā, ar kuriem pierādāmas transportlīdzekļa īpašuma tiesības, tomēr tiesa nav ņēmusi vērā Civillikuma 117.pantu, ka ar laulības līgumu nevar notikt īpašuma tiesību pāreja un šajā punktā laulības līgumu bija jāprasa atzīt par spēkā neesošu, jo šis laulības līguma punkts ietver sevī dāvinājuma līgumu un īpašnieka maiņu, ko Civillikums neparedz attiecībā uz laulības līgumiem.

Sakarā ar to, ka, pastāvot visas laulāto mantas šķirtībai, vispār nav laulāto mantas, tad katrs laulātais piedalās kopīgās mājsaimniecības izdevumos samērīgi ar savu mantas stāvokli. Lai gan no likuma tieši neizriet, ka minētā norma ir dispozitīva, tomēr varētu pieļaut, ka laulātie līgumā varētu paredzēt arī citādu ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu sadales kārtību, bet ar to nedrīkst ierobežot viena laulātā civilo tiesībspēju. Kā jau iepriekš tika minēts, tad visas mantas šķirtības sistēma neparedz laulāto atsevišķo mantu, jo katra laulātā visa manta ir viņa brīvs un neaprobežots īpašums.

Taču profesors E.Hūns uzskatīja un rakstīja,¹¹⁴ ka tomēr diez vai loģiski būtu attaisnojams uzskats, ka atsevišķā manta nav iedomājama pie visas laulāto mantas šķirtības sistēmas.

Lai cik lielu patstāvību mantiskā ziņā šī sistēma arī neatstātu laulātiem, tomēr laulība pati ar kopā dzīvošanu, laulāto personīgās tiesības un pienākums katram laulātam piedalīties ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumos, samērīgi ar savu mantas stāvokli (1937.gada Civillikuma 120.pants), paši par sevi ir apstākļi, kas liek pieņemt laulāto mantu pie ģimenes kopējā pavarda. Arī pie mantas šķirtības viens no laulātiem var savu mantu nodot otra laulātā lietošanā un pārvaldībā (Civillikuma 118.pants).

Savukārt, L.Frīdenberga uzdeva jautājumu¹¹⁵, vai ir iespējama laulāto atsevišķā manta, pastāvot starp laulātiem visas mantas šķirtības sistēmai?

Iedziļinoties visas mantas šķirtības un atsevišķās mantas institūtu pamatjēdzienos, jāatbild uz šo jautājumu negatīvi. Kā visas mantas šķirtības, tā arī atsevišķās mantas institūtu pamatā ir principi par laulātā brīvu un neaprobežotu rīcību ar šo mantu. Pie visas laulāto mantas šķirtības režīma visa laulātā manta atrodas atsevišķās mantas stāvoklī un tā jau uz likuma pamata izņemta pilnīgi no otra laulātā ietekmes sfēras. Tādos apstākļos būtu lieki ar laulības līgumu radīt laulātā atsevišķu mantu, kas pēc sava juridiskā stāvokļa neatšķiras no laulātā šķirtās mantas.

¹¹³ Augstākās tiesas Senāta 29.03.2000 spriedums lietā Nr. SKC-122.

¹¹⁴ Hūns E. Laulāto atsevišķa manta Prezidenta Ulmaņa civillikumā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.4., 1939, 958.lpp.

¹¹⁵ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 6.lpp.

Tādos pašos uzskatos, ka, pastāvot starp laulātiem visas mantas šķirtības sistēmai, nevar būt laulātam atsevišķā manta, 1940.gadā pieturējās arī Rīgas miertiesneši,¹¹⁶ un neviena šķirtas mantas laulības līguma reģistrācijas gadījumā nebija reģistrēta laulāto atsevišķā manta.

Arī Augstākās tiesas Senāts 1939.gadā atzīmēja, ka pie mantas šķirtības sistēmas vispār nav iespējama laulāto atsevišķa manta.¹¹⁷

Senāts norādīja, ka tāda laulības līguma reģistrēšanu, kas paredzētu pie mantas šķirtības vēl arī laulāto atsevišķu mantu Civillikuma 91.panta nozīmē, miertiesnesis varētu noraidīt uz instrukcijas 7.panta pamata¹¹⁸ (līgumi, kas neatbilst Civillikuma 114.-139.pantam, nav reģistrā atzīmējami).

Ja likumdevējs būtu paredzējis atsevišķās mantas pastāvēšanu pie visas mantas šķirtības sistēmas, tad viņš Civillikumā pie visas mantas šķirtības būtu noteicis arī atsevišķās mantas juridisko stāvokli. It sevišķi, ņemot vērā to, ka pie likumiskās sistēmas un pie līgumiskās mantas kopības sistēmas likumdevējs atsevišķu mantu ir paredzējis *expressis verbis* un arī atsevišķi noteicis tās stāvokli, paredzot zināmu atšķirību pie likumiskās sistēmas un pie līgumiskās mantas kopības sistēmas. Arī terminoloģija "visas laulāto mantas šķirtība" pasvīturo, ka pie visas laulāto mantas šķirtības sistēmas atsevišķa laulātā manta nav iedomājama. Tādēļ ieraksts laulāto mantisko attiecību reģistrā aprobežojas ar laulības līguma reģistrāciju vien, bez katra nodalītās mantas sastāva apzīmējuma.

Nebūtu pretrunā ar Civillikumu, ja pie šāda līguma, kur šķirtā manta ar noteikumu atstāta otra laulātā pārvaldībā, atsevišķā uzskaitījumā tomēr nodibinātu laulāto atsevišķo mantu, jo tāds jēdziens pats par sevi izslēdz otra laulātā rīcību ar to. Taču tādā gadījumā šī manta būtu jāmin konkrēti, uzskaitot, kāda kustama vai nekustama manta ietilpst šajā kategorijā.

Iztrūkstot pie šķirtās mantas sistēmas tuvākiem Civillikuma noteikumiem par laulāto atsevišķo mantu, tai gan nebūtu citas nozīmes, kā, piemēram, uz parāda atbildību, kā tas ir pie likumīgās un pie līgumiskās laulāto mantas kopības sistēmas.

Taču, neiespējama atsevišķā manta laulāto šķirtās mantas sistēmā nebūtu, un, ja tāda laulības līgumā būtu paredzēta, ar to būtu jārēķinās kā ar likumīgu institūtu.¹¹⁹

Var secināt, ka visas laulāto mantas šķirtības sistēmā jau 1937.gada Civillikumā trūka pants par atsevišķās mantas regulējumu, kā arī mūsdienās nav skaidra termina "atsevišķā manta" nozīme, tādēļ Civillikumā pie visas laulāto mantas šķirtības būtu jāiekļauj pants ar atsevišķās mantas definējumu visas laulāto mantas šķirtības sistēmā.

Laulības līgums par visas laulāto mantas šķirtību neparedz, ka laulātie, noslēdzot šādu līgumu, var vienam laulātajam piederošu nekustamu īpašumu, no laulības līguma noslēgšanas brīža (un no reģistrācijas zemesgrāmatā brīža), atzīt par piederošu otram laulātajam. Šādi līgumi nebūs laulības līgumi, bet gan dāvinājuma līgumi un tos tiesas ceļā var atzīt par spēkā neesošiem no noslēgšanas brīža, pieprasot arī attiecīgu zaudējumu piedziņu, ja tādi ir. Jāsaka gan, ka praksē šādi līgumi ir sastopami, t.i., pirms laulības līguma noslēgšanas nekustamais īpašums ir piederējis vienam laulātajam, bet, noslēdzot laulības līgumu par visas mantas šķirtību, tiek paredzēts, ka šis nekustamais īpašums pāriet otra laulātā īpašumā.

Tādēļ jāuzsver, ka laulāto mantas šķirtības līguma gadījumā katrs laulātais patur īpašuma tiesības uz mantu, ko tas laulībā ienesis un arī uz to, ko tas laulības laikā ieguvis. Īpašuma tiesības uz otra laulātā mantu iegūstamas uz vispārēja pamata, t.i., saistību un lietu tiesībās paredzētos īpašuma iegūšanas gadījumos.

Mantas šķirtības princips izteicas arī laulāto ienākumu sadalīšanā. Katrs laulātais iegūst ienākumus ne tikvien no tās mantas, ko tas laulībā ienesis, bet arī no tās, ko tas laulībā ieguvis Teiktais izriet no Civillikuma 117.panta. Uz mantu, ko katrs laulātais nopelna ar savu patstāvīgu darbu, jau tāpēc vien attiecināms princips, ka katram laulātajam pieder viņa darba augļi, kā arī pat pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, katrs laulātais ir sava darba augļu īpašnieks.

Šeit atkal jāpiemin arguments, kurš tika jau sīkāk iztirzāts darba iepriekšējās nodaļās: ka gadījumā, ja viens laulātais strādā mājāsaimniecībā un ģimenes apkopšanā, bet otrs iegūst līdzekļus ar algotu darbu, tad tas, kurš strādā mājāsaimniecībā, arī ir tiesīgs prasīt no tā laulātā, kurš strādā algotu darbu, atlīdzību par savu darbu? Šāda situācija bija pazīstama pagājušā gadsimta 30., 40.gados, un bija skaidrs, ja, piemēram, sieva nenodarbotos ar mājāsaimniecību, tad šiem darbiem būtu jāņem algots darbinieks, kas protams, palielinātu vīra izdevumus no nopelnītās darba algas. Savukārt, mūsdienās laulātie parasti abi strādā algotu darbu un mājāsaimniecība un ģimenes aprūpe ir abu laulāto vienlīdzīgs pienākums. Atšķiras tikai šo darbu sadalījums katrā ģimenē, kādus pienākumus kurš no laulātajiem ir uzņēmis veikt. Abiem laulātajiem ir dotas vienādas tiesības un iespējas strādāt algotu darbu, savukārt, mājāsaimniecības darbiem ņemt

¹¹⁶ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 7.lpp.

¹¹⁷ Ozoliņš O. Senāta Civildepartamenta prakse 1939.gadā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.2., 1940, 250.lpp.

¹¹⁸ Instrukcija miertiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju// Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.215., 7.panta otrā daļa.

algotu darbinieku. Tādēļ arī var secināt, ka mūsdienās nav pamata tam laulātajam kas kaut kādu iemeslu dēļ nestrādā algotu darbu, bet tikai mājsaimniecībā, prasīt no otra laulātā atalgojumu par savu darbu. Lūdz ar to katru laulātā algotā darbā nopelnītie līdzekļi, kā likumiskajā tā līgumiskajā mantas šķirtības sistēmā kļūst par katru laulātā atsevišķu mantu (jāpiebilst, ka līgumiskajā mantas šķirtības sistēmā jau tāpat visa laulāto manta ir šķirta).

Apskatīsim šādu piemēru. Ar Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas spriedumu¹²⁰ persona tika atzīta par vainīgu apsūdzībā pēc Latvijas Kriminālkodeksa 237.panta pirmās daļas un nospriests piedzīt no šīs personas Aizsardzības ministrijas labā Ls 30360,15.

Minētais Rīgas apgabaltiesas spriedums ar Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 11.06.2002 lēmumu atstāts bez grozījuma, tiesājamā un viņa aizstāvja kasācijas sūdzības noraidītas. Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 21.03.2002 spriedumu apmierināta Ģenerālprokuratūras prasība pret tiesājamo un viņa ģimenes locekļiem par īres līguma atzīšanu par spēkā neesošu un izlikšanu no strīdus dzīvokļa.

Savukārt, 21.03.2002 Uzņēmumu reģistrā reģistrēts tiesājamā un viņa sievas laulības līgums par visas laulāto mantas šķirtību. Saskaņā ar šo laulības līgumu, tiesājamajam pēc šī līguma noslēgšanas nepieder vairs ne nekustamie īpašumi, ne arī kāda cita manta, uz ko varēja vērst piedziņu, ja nebūtu noslēgts laulības līgums.

Var secināt, ka minētais līgums ir noslēgts, lai izvairītos no tiesas sprieduma rezultātā Aizsardzības ministrijas labā piedzītās naudas summas reālās piedziņas.

Pēc esošās situācijas spriedums par Ls 30360,15 piedziņu varētu tikt izpildīts ne ātrāk kā pēc 25 gadiem. Šajā gadījumā piedziņu likums ļauj vērst uz tiesājamā pensiju, taču ne vairāk kā uz 30% no pensijas.¹²¹

Tātad, šajā gadījumā būtībā ir ticis noslēgts nevis laulības līgums, bet gan dāvinājuma līgums. Noslēdzot laulības līgumu par visas mantas šķirtību, manta savu īpašnieku nemaina, t.i., ja pirms laulības līguma noslēgšanas konkrētais nekustamais īpašums piederēja vīram, tad arī pēc laulības līguma noslēgšanas tas pieder vīram, nevis sievai. Konkrēto laulības līgumu ieinteresētās personas bija tiesīgas apstrīdēt kā neatbilstošu Civillikuma noteikumiem par laulības līgumiem par visas laulāto mantas šķirtību, un lūgt tiesu to atzīt par spēkā neesošu no parakstīšanas brīža. Kā redzams, tad nekas tāds nav ticis darīts un tiesas sprieduma reāla izpilde nebija iespējama. Pie tam, šajā gadījumā valstij tika nodarīti zaudējumi lielos apmēros (saskaņā ar tajā laikā spēkā esošā Kriminālkodeksa normām).

Civillikuma prasības attiecībā uz laulības līgumiem par visas mantas šķirtību ir precīzas un nepārprotamas, ar laulības līgumu nenotiek īpašuma tiesību pāreja. Un katrs, kura tiesiskās intereses aizskar šāds līgums vai nodara zaudējumus, ir tiesīgs panākt savu aizskarto tiesību atjaunošanu tiesas ceļā.

Gadījumos, kad laulībai pastāvo, izbeidzas laulāto mantas šķirtība un laulātie līgumā nenoteic tās vietā mantas kopību, iestājas laulāto likumiskās mantiskās attiecības.

2.2. Līgums par laulāto mantas kopību

Ja laulāto visas mantas šķirtības līgums radīja laulātajiem vairāk patstāvības, tad līgums par laulāto mantas kopību, savukārt, rada abu laulāto interešu lielāku kopību un vienotību. Pašreizējā laulības līgumu slēgšanas prakse un arī tā prakse, kas bija no 1938. līdz 1940.gadam, liecina par to, ka šādu laulības līgumu ir ļoti maz. Un tas nav nejauši.

¹¹⁹ Hūns E. Laulāto atsevišķa manta Prezidenta Ulmaņa civillikumā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.4., 1939, 959.lpp.

¹²⁰ Rīgas apgabaltiesa, Kriminālietu tiesas kolēģija, 21.02.2002 spriedums J.Eihmaņa lietā.

¹²¹ Dzīvokļa remontā iztērēto naudu piedzīs no Eihmaņa pensijas// Diena, 27.20.2002.

Noslēdzot laulības līgumu par laulāto mantas kopību, visa katram laulātajam jau pirms laulības noslēgšanas piederējusi manta un laulības laikā iegūtā manta tiek apvienota vienā kopīgā, nedalāmā masā, kas laulības laikā nepieder nevienam laulātajam atsevišķā daļā (124.pants). Izņemta no šīs kopīgās mantas masas ir vienīgi laulāto atsevišķā manta. Tas ir neatkarīgi no tā, kā katrs no laulātajiem ir mantu ieguvis - nopircis, saņēmis mantojumā vai dāvinājumā, vai ieguvis kādā citā veidā. Laulātajiem nav atļauts atsevišķus objektus izslēgt no mantas kopības režīma, izņemot tikai tos gadījumus, ja laulātie, saskaņā ar Civillikuma 125.pantu, kādus noteiktus mantas objektus ir noteikuši par katra laulātā atsevišķo mantu.

Pie mantas kopības laulātā manta, neatkarīgi no tās izcelšanās un apmēra, pazūd kā atsevišķa saimnieciska vienība un tās vietā no abu laulāto mantas rodas kopīga masa, kas visa pieder kopīgi abiem laulātiem.¹²²

Pēc Vietējo Civillikumu kopojuuma, kas paredzēja laulāto mantas kopību kā likumisku mantisko attiecību sistēmu Vidzemes pilsētās, mantas kopībā ietilpa arī tā manta, kas laulības laikā piekritusi kaut kādā likumīgā kārtā vienam no laulātiem, vai abiem laulātiem kopā. Nevarētu uzskatīt, ka Vidzemes pilsētu tiesību mantas kopības jēdziens būtu bijis plašāks kā pie Civillikuma līgumiskās mantas kopības, jo jēdzienā "laulības laikā iegūtā manta" ietilpst arī tā manta, kas laulātiem piekritusi kaut kādā likumīgā kārtā laulības laikā. Pēc Vidzemes pilsētu tiesībām no mantas kopības bija izslēgti nekustami īpašumi, kas atradās ārpus pilsētas robežām. Saskaņā ar 1937.gada Civillikuma 124.pantu visa kopībā ietilpstošā manta atradās vīra valdīšanā un lietošanā. Vīrs rīkojās un lietoja sievas mantu bez pienākuma dot norēķinu sievai.

Šeit saskaņā būtiska atšķirība no mūsu dienām, kad par kopīgās mantas valdītāju var būt viens no laulātajiem - vīrs vai sieva, nenosakot vīra prioritāti.

No vīra pārvaldīšanas un lietošanas tiesībām bija izņemta sievas atsevišķā manta kā neietilpstoša mantas kopībā.

Vīra valdījuma tiesības bija ierobežotas attiecībā uz mantas kopībā ietilpstošā nekustamā īpašuma atsavināšanu, ieķīlāšanu vai apgrūtināšanu ar lietu tiesībām. Iepriekš minētajos gadījumos vīram bija vajadzīga sievas piekrišana. Sievas piekrišana vīram bija vajadzīga arī mantas kopībā ietilpstošās kustamās mantas dāvināšanai, ja šāds dāvinājums pārsniedza parasto, nelielo dāvanu (1937.gada Civillikuma 129.pants). Jēdziens "parasta, neliela dāvana" ir relatīvs jēdziens un to var dažādi tulkot, taču tā laika literatūrā arī nav atrodamas precīzas norādes par iespējamās dāvanas apmēru, kas pārsniegtu šīs "parastās, nelielās dāvanas" apmēru. Šajā laikā parasti tika ņemti vērā katras ģimenes konkrētie materiālie apstākļi un iespējas.

Vācijas BGB §1416 arī paredz, ka vīram jāizprasa sievas piekrišana dāvināšanai, izņemot "*Schenkungen durch die einer sittlichen Pflicht oder einer auf den Anstand zu nehmenden Rücksicht entsprochen wird*".¹²³

Pēc Vidzemes pilsētu tiesībām vīra rīcība attiecībā uz kustamās mantas dāvināšanu nebija ierobežota ar sievas piekrišanas izprasīšanu.¹²⁴

Pastāvot mantas kopībai, laulātiem var piederēt šāda manta:

- 1) vīra atsevišķa manta;
- 2) sievas atsevišķa manta;
- 3) laulāto mantas kopībā ietilpstošā manta.

Reizē ar šo mantu veidiem rodas jautājums, kura manta un kādā kārtībā atbild par viena vai otra laulātā saistībām. Šeit jāapskata Civillikuma 128. līdz 138.panti, no kuriem redzams, ka atbildības pienākums svārstās no viena laulātā atsevišķās mantas uz mantas kopībā ietilpstošo mantu. Civillikuma 130.pantā noteikti gadījumi, kad laulātais vispirms atbild ar savu atsevišķo mantu, savukārt, 128. un 129.pantā noteikti gadījumi, kad atbildības pienākums vispirms skar laulāto kopīgo mantu.

Salīdzinot šos noteikumus, var redzēt, ka vispārējs noteikums ir tas, ka visas laulāto saistības vispirms apmierināmas no viņu kopīgās mantas, vienīgi saistības, kam ir personīgs raksturs, t.i., kas radušās no neatļautas darbības (delikta), vai pirms laulības, apmierināmas vispirms no katra laulātā atsevišķās mantas, bet, ja tās nepietiek, tad no laulāto mantas kopībā ietilpstošās mantas.

Salīdzinot laulāto atbildību pret trešām personām pēc līgumiskās mantas kopības pēc 1937.gada Civillikuma, ar likumisko mantas kopību pēc Vidzemes pilsētu tiesībām, var secināt, ka vīra atbildība pēc 1937.gada Civillikuma ir lielāka nekā pēc Vietējo Civillikumu kopojuuma. Saskaņā ar Vietējo Civillikumu kopojuuma 89.pantu, par sievas parādiem, kas cēlušies pirms laulības, atbild vispirms sievas atsevišķā manta, bet, ja tās nepietiek, tad vīrs atbild par parādiem tikai tik tālu, cik tālu tie nepārsniedz mantu, ko sieva ienesusi laulībā un kas nonākusi kopējā mantas masā. Pēc 1937.gada Civillikuma 129.panta, turpretim, vīrs atbild ar mantas kopībā ietilpstošo mantu neatkarīgi no tā, vai sievas mantas kopībā ienesā manta ir pietiekoša parāda apmierināšanai vai nē. Kā redzams, 1937.gada Civillikums šajā ziņā trešo personu intereses nodrošina labāk nekā Vietējo Civillikumu kopojuums.

¹²² Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 10.lpp.

¹²³ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 11.lpp.

¹²⁴ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 11.lpp.

Par saistībām, kas izriet no vīra neatļautas darbības pēc Civillikuma, mantas kopībā ietilpstošā manta atbild tikai subsidiāri, t.i., tā atbild tikai tajā gadījumā, kad vīram nav atsevišķas mantas, vai kad atsevišķas mantas nepietiek. Turpretim, pēc Vidzemes pilsētu tiesībām mantas kopības atbildība bija primāra. Tikai attiecībā uz sievas neatļautu darbību mantas kopībā ietilpstošās mantas atbildība, līdzīgi Civillikumam, bija subsidiāra, jo vispirms saistības tika apmierinātas no sievas atsevišķās mantas, bet pēc tam - no kopīgās mantas masas.¹²⁵

Mantas kopības sistēma stiprināja vīra kredībspējas, jo mantas kopībā ietilpstošā manta atbildēja par vīra parādiem.

Par saistībām no viena laulātā neatļautas darbības primāri atbild viņa atsevišķā manta, bet subsidiāri - mantas kopībā ietilpstošā manta (133.pants). Katrs laulātais atbild tikai ar savu atsevišķo mantu par saistībām no mantojuma, ko viņš pieņēmis bez otra laulātā piekrišanas (131.pants). Pakāpeniska atbildība paredzēta, ja nepietiek atsevišķās mantas, tad atbild mantas kopībā ietilpstošā manta (130.pants).

Katra laulātā pienākums ir atlīdzināt to, ko viņš no mantas kopībā ietilpstošās mantas izdevis savas atsevišķās mantas labā. Taču likums neprecizē, kad šāds pienākums iestājas - vai pēc pārvaldības un lietošanas tiesības izbeigšanās, ja līgumā kādam no laulātajiem šāda tiesība saskaņā ar Civillikuma 124.pantu ir piešķirta, vai arī šo tiesību izmantošanas laikā.

1937.gada Civillikumā laulāto mantas kopības izbeigšanas veidi bija:

- 1) likumiski;
- 2) pēc viena laulātā pieprasījuma;
- 3) pēc laulāto savstarpējas labprātīgas vienošanās.

Likumiskie laulāto mantas kopības izbeigšanas veidi bija:

- 1) kad viens laulātais mirst;
- 2) kad laulība tiek šķirta;
- 3) kad laulība tiek atzīta par neesošu;
- 4) kad vīrs atzīts par maksātnespējīgu;
- 5) ja sieva, kas pretēji vīra gribai, nodarbojamās ar tirdzniecības, rūniecības vai kādu citu uzņēmumu vai pastāvīgu nodarbošanos, tiek izsludināta par maksātnespējīgu.

Laulāto mantas kopības līgums izbeidzas pēc viena laulātā pieprasījuma:

- 1) uz sievas pieprasījuma pamata – kad vīrs zaudē rīcības spēju un nonāk aizgādniecībā;
- 2) uz sievas pieprasījuma pamata – kad vīrs neizpilda savu pienākumu uzturēt sievu un bērnus;
- 3) uz sievas pieprasījuma pamata – kad sievas manta, paliekot vīra pārvaldīšanā un lietošanā, var izputēt un ciest ievērojamus zaudējumus;
- 4) uz vīra pieprasījuma pamata – kad sievas parādi pārsniedz viņas atsevišķās mantas vērtību.

Laulātie var arī labprātīgi vienoties atcelt starp viņiem noslēgto līgumu par laulāto mantas kopību un tā vietā nodibināt vai nu līgumu par visas laulāto mantas šķirtību vai arī ļaut iestāties likumiskajam mantisko attiecību režīmam. Ja, turpretim, laulāto mantas kopība izbeidzas uz likuma vai viena laulātā pieprasījuma pamata, tad automātiski iestājas laulāto mantas šķirtības attiecības, kuras, savukārt, laulātie var atcelt, paziņojot laulāto mantisko attiecību reģistram, ka viņi izbeidz mantas šķirtību. Tādā gadījumā starp viņiem nodibināsies likumiskās mantiskās attiecības (Civillikuma 89.pants un turpmākie panti).

Ja laulāto mantas kopība izbeidzas ar viena laulātā nāvi, tad, sedzot vispirms uz šo mantu gulošos parādus, puse no mantas kopībā ietilpstošās mantas paliek pārdzīvojušam laulātam, bet otra puse pāriet uz mirušā laulātā mantiniekiem. Mantas dalīšana uz pusēm ir izdevīga tam laulātajam, kas mazāk mantas ienesis laulībā.

Pēc 1937.gada Civillikuma vīra un sievas atbildība par parādiem pēc viena laulātā nāves nav vienlīdzīga, šai ziņā sieva bija nostādīta labvēlīgākā stāvoklī nekā vīrs. Ja sieva mirst, vīrs paliek personīgi atbildīgs par visiem mantas kopībā ietilpstošās mantas parādiem. Turpretim, ja mirst vīrs, sieva, atsakoties no savas daļas, tiek atsvabināta no atbildības par mantas kopībā ietilpstošās mantas parādiem, cik tālu tie nav viņas personīgie parādi. Bez tam sieva var atbrīvoties no parādiem, pieņemot mantojumu pēc vīra ar inventāra tiesību.

Slēdzot laulības līgumu par mantas kopību, tāpat kā līgumā par visas laulāto mantas šķirtību, arī šajā līgumā nav nepieciešams atkārtot visus vai daļu no Civillikuma 124. līdz 139.pantu noteikumiem. Līgumā jānorāda, ka laulātie ar šo līgumu izbeidz laulāto likumisko mantisko attiecību režīmu vai arī līgumisko visas laulāto mantas šķirtības režīmu. Jānorāda, kādi laulāto mantas objekti paliek kā katra laulātā atsevišķa manta. Jāmin konkrēti objekti, vispārēji nosacījumi neder. Vispārēji nosacījumi par mantu, kas tiks iegūta laulības laikā un kļūs par laulātā atsevišķo mantu, ir pretrunā ar Civillikuma noteikumiem, jo šāda vispārīgi noteikta manta

¹²⁵ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 12.lpp.

kļūst par laulāto kopīgo īpašumu, saskaņā ar Civillikuma 124.pantu. Līgumā nav jānorāda, kāda līdž laulības līguma noslēgšanai iegūtā manta nonāk laulāto mantas kopībā. Obligāti jānorāda - kurš būs laulāto mantas kopības valdītājs: vai nu abi laulātie kopīgi, vai arī viens no laulātajiem - vīrs vai sieva.

Likumā principā ir stingri noteiktas tiesības un pienākumi tam laulātajam, kurš tiek iecelts par mantas kopības valdītāju. Viņš bez norēķina otram laulātajam lieto un rīkojas ar mantas kopībā ietilpstošo mantu savā vārdā. Izņēmums ir nekustamā īpašuma atsavināšana, iekļāšana vai aprgrūtināšana ar lietu tiesībām, kā arī mantas kopībā ietilpstošās kustamās mantas dāvināšana, ja šāds dāvinājums pārsniedz parastas, nelielas dāvanas apmēru. Šiem darījumiem nepieciešama otra laulātā piekrišana. Laulātais, kurš iecelts par mantas kopības valdītāju, sedz arī ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus.

Tomēr šī sistēma var radīt abiem laulātajiem bīstamas mantiskas sekas, jo abi laulātie atbild par otra laulātā saistībām gadījumā, ja ar tā atsevišķo mantu šīs saistības nevar nokārtot:

- 1) par savām saistībām, kas cēlušās pirms laulības;
- 2) par savām saistībām, kas ceļas no pienākuma dot uzturu saviem trūcīgajiem radniekiem;
- 3) par saistībām, kas ceļas no mantojuma, ko viņš pieņēmis ar otra piekrišanu;
- 4) par savām saistībām, kas ceļas no viņam piederoša patstāvīga uzņēmuma, kas ir viņa atsevišķā manta vai patstāvīgas nodarbošanās;
- 5) par visām citām saistībām, ko viņš uzņēmis ar otra laulātā piekrišanu.

Šie likumā paredzētie noteikumi par mājsaimniecības izdevumu segšanu ir imperatīva rakstura, un citādu to noteikšanu līgumā likums neatļauj.¹²⁶

Pastāvot mantas kopībai, sievai un vīram katram var būt sava atsevišķā manta. Atsevišķa manta var tikt nodibināta:

- 1) ar līgumu;
- 2) uz likuma pamata;
- 3) to var piešķirt trešā persona.

Tātad, laulāto mantas kopības sistēmā līdžās šo mantisko attiecību vispārējai reģistrācijai iespējama tiklab vīra, kā sievas atsevišķās mantas reģistrācija. Katrā laulāto mantas sistēmā atsevišķai mantai ir sava īpatnēja nozīme, un pie likumīgās mantisko attiecību sistēmas atsevišķās mantas jēdziens ir plašāks nekā pie līgumiskās mantas kopības sistēmas, jo pie pēdējās atsevišķās mantas priekšmeti ir jādefinē precīzi, vispārīgs uzskaitījums šeit neder. Pēc līgumiskās mantas kopības sistēmas sievas atsevišķā manta arī ir saprotama šaurākā uztverē, jo dominē lielākas mantas kopības intereses. Salīdzinājumā likums arī vairāk aizsargā laulāto kopējo mantu nekā sievas atsevišķo mantu, kas redzams arī no šīs kopējās mantas atbildības pret trešām personām (Civillikuma 129.pants un turpmākie panti).

Tā, piemēram, pēc 1937.gada Civillikuma 97.panta, vīrs atbild par saistībām, ko sieva noslēgusi pirms laulības vispirms ar viņa lietošanā esošo sievas mantu un tikai, kad tās nepietiek, sieva atbild arī ar savu atsevišķo mantu. Turpretim, pie kopīgās mantas sistēmas par sievas saistībām, kas cēlušās pirms laulības, atbild vispirms sieva ar savu atsevišķo mantu, bet vīrs ar mantas kopībā ietilpstošo mantu atbild tikai tad, ja sievas atsevišķās mantas nepietiek.

Sevišķs izņēmums bija tā sievas atsevišķā manta (*bona receptitia*), kas uz Vietējo Civillikumu kopojuma 27.panta pamata bija izņemta no vīra pārvaldības:

- 1) viss tas, ko sieva no laulībā ienestā tieši paturējusi sev pašas pārvaldībā un lietošanā;
- 2) tas, ko viņai kāds piešķīris ar nosacījumu pārvaldīt un lietot pašai;
- 3) tas, ko viņa ar vīra ziņu un atļauju ieguvusi par savu naudu, ar sevišķu mantu vai vispār, ar pūlēm un darbu;
- 4) tas, ko viņa dabū no vīra kā kabatas naudu;
- 5) viss, ko viņa ietaupījusi no šās savas atsevišķās mantas ienākumiem.¹²⁷

Pie sievas atsevišķās mantas piederēja arī dāvanas, kuras viņai personīgi nolemtas, un tā saucamā *rīta balva* (*Morgengabe*), ja tādu tiešām vīrs pasniedza rītā pēc kāzām.¹²⁸

Šī *Morgengabe* ir romiešu "*donatio virginittatis causa*" jēdziens un tā bija pasniedzama ne vēlāk kā otrā rītā pēc kāzām. Vietējo Civillikumu kopojums pazina vēl citu rīta balvu "*donatio propter nuptias*", sauktu arī "*contrados*", kas bija paredzēta Vidzemes pilsētu mantojuma tiesībās (1819.pants) un identiska Vidzemes zemes tiesībās paredzētai atraitnes daļai (1744.pants). Šī rīta balva

¹²⁶ Dzelme J. Par laulāto atsevišķās mantas tiesisko stāvokli Latvijas Civillikumā// Latvijas Vēstnesis, 25.02.1999., 54.nr.

¹²⁷ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 29.lpp.

¹²⁸ Vietējo Civillikumu kopojums, 28.pants.

atšķirās no sievas atsevišķās mantas ar to, ka tā palika vīra pārvaldībā un lietošanā līdzīgi pārējai sievas mantai, un kļuva nozīmīga tikai pēc vīra nāves bezbērnu laulībā, kādā gadījumā bezbērnu atraiņai bija tiesība šo rīta balvu izdalīt no kopējās mantojuma masas un pievērst savai mantai (1820.pants).

Neskatoties uz to, ka pēc Vietējo Civillikumu kopojuma sievas atsevišķā manta bija izņemta no vīra pārvaldības, viņai tomēr bija jāizprasa vīra padoms un piekrišana savas nekustamās mantas atsavināšanai, jo sievas slēgtiem darījumiem bija vajadzīga vīra piekrišana. Tāda noteikuma 1937.gada Civillikumā vairs nav, jo atkritusi vīra piekrišanas nepieciešamība.

Civillikumā bija paredzēta arī laulāto tiesība atsevišķa līguma veidā starp laulātiem noteikt sievas atsevišķo mantu (91.pants), kas līdz šim Vietējo Civillikumu kopojumā bija iespējams tikai Vidzemes pilsētu tiesību apgabalā.¹²⁹

Tajā laikā aktuāls kļuva jautājums: kādā veidā veicama sievas atsevišķās mantas nodibināšana, lai tai piedotu saistošu spēku arī pret trešām personām? Bij. Krievijas Senāts 1873.gada spriedumā Nr.20¹³⁰ bija izšķīries par formālu līguma slēgšanu starp laulātiem.

Tāds pats uzskats sastopams bij. Krievijas Senāta spriedumā Nr.457: "Tā kā ar sievas vienpusīgu gribas izteikumu tiek aizskartas vīra mantiskās intereses, kuram uz 12., 13., 81. un 82.pantu pamata pieder pārvaldība un rīcība pār kopējā masā ielūstošo mantu, sievas lēmumam par zināmas mantas atstāšanu sev jābūt izteiktam līguma formā starp laulātiem".

Pats Cvingmans gan nostājies pret minēto uzskatu,¹³¹ aizrādot, ka likums sievas tiesību zināmu mantu atstāt sev nekur nav nostādījis atkarībā no vīra piekrišanas, un pat izteiciens "paturējusi sev", noderot par pierādījumu tādām sievas vienpusējas gribas izteikuma pamatojumam.

Dr.C.Erdmans gan pastāvēja uz izsludināšanas nepieciešamību, pierakstot līgumiskas attiecības sievas vienpusīgam gribas izteikumam.¹³²

Citāds stāvoklis ir 1937.gada Civillikuma 91.panta 1.punktā paredzētai sievas atsevišķai mantai. Pats likuma teksts norāda uz to, ka var būt divējāda atsevišķās mantas konstrukcija: vienpusīga paturēšana un divpusīgs līgums, atkarībā no tā, vai sieva nodibina atsevišķo mantu, dodoties laulībā, vai jau laulības laikā. Abos gadījumos, lai radītu tiesiskas sekas trešām personām, bija nepieciešams ieraksts laulāto mantisko attiecību reģistrā un *ipso iure* - izsludināšana "Valdības Vēstnesī", par nekustamo mantu - ieraksts zemesgrāmatā.

Jāsecina, ka laulāto atsevišķās mantas atbildības ziņā krasākas atšķirības abos kodeksos - Vietējo Civillikumu kopojumā un Civillikumā, saskatāmas mantas kopības institūtā. Civillikumā bija paredzēta īpaša vīra atbildība ar savu atsevišķo mantu par zināmām viņa saistībām, kā arī viņa atbildība ar savu atsevišķo mantu nostādīta līdzās un vienkopus ar mantas kopībā ietilpstošo mantu, ar kuru viņš atbild pat par zināmām sievas saistībām, Vietējo Civillikumu kopojumā vīra atbildība ar savu atsevišķo mantu nemaz nebija paredzēta, bet par visām viņa saistībām nācās atbildēt kopējai mantas masai.

Pēc Civillikuma sieva ar savu atsevišķo mantu atbild subsidiāri par saistībām ģimenes un māsaimniecības vajadzībām, bet pēc Vietējo Civillikumu kopojuma tā nebija izlietojama laulāto kopējās saimniecības vajadzībām.¹³³

Tātad, var secināt, ka abu laulāto atsevišķai mantai ir privilģēts stāvoklis tai ziņā, ka tā nepāriet uz mirušā laulātā mantiniekiem un ka, laulībai izbeidzoties, tā paliek katram laulātam bez pienākuma to dalīt uz pusēm, tai paredzēta īpaša atbildība par laulāto saistībām pret trešām personām un par saistībām ģimenes un kopīgās māsaimniecības labā. Laulāto atsevišķai mantai ir izņēmuma raksturs kā likumiskā, tā lģumiskā sistēmā, jo tai nav piemērojami kārtējie mantisko attiecību noteikumi.

Pie laulāto mantas kopības sistēmas laulāto atsevišķā manta 1937.gada Civillikumā bija paredzēta 125.pantā, kas noteica, ka "tiklab vīra, kā sievas atsevišķā manta ir tā, kas paredzēta 91.panta 1.-4., 6. un 7.punktā". Tātad, var konstatēt, ka 91.panta 5.punkts "manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu", un kas pie likumiskajām mantiskajām attiecībām ir sievas atsevišķā manta, pie lģumiskajām mantiskajām attiecībām vairs neeksistē. Līdz ar to līdzekļi, ko sieva ieguva ar savu patstāvīgu darbu, ielūda laulāto kopīgā mantas masā. 1937.gadā jau tika konstatēts, ka sarežģģījumi var rasties ar nekustamiem ģpašumiem. Tādēģ stingri tika noteikta arī to pāreja: par to, ka nekustams ģpašums ietilpst mantas kopģbā, bija jāieraksta zemes grāmatā (127.pants).

No šejienes var secināt, ka tādām ierakstam neesot, nekustams ģpašums kģģst par tā laulātā atseviģģu mantu, uz kura vārda tas reģģistrēts zemesgrāmatā. Tāds secināģģjums, savukārt, ir pretrunā ar Civillikuma 91.panta otrās daģģas noteikumiem par laulāto likumisko mantisko attiecģģbu sistģģmu, pģģc kuras nekustams ģpašums skaitģģs laulātā atseviģģģa manta tikai tad, ja par to ir ieraksts zemesgrāmatā. Taģģu šģģ panta noteikumi nav piemģģrojami laulāto atseviģģģai mantai pģģc Civillikuma 125.panta noteikumiem. Pģģc Civillikuma 124.panta noteikumiem, mantas kopģģbas sistģģmā abu laulāto kopģģģo mantu veido kā pirmslaulģģbas manta, tā laulģģbas laikā

¹²⁹ Vietējo Civillikumu kopojums, 81.panta 2.punkts.

¹³⁰ Cvingmaģģa spriedumu krāģģjums III.

¹³¹ Cvingmaģģa spriedumu krāģģjums III.

¹³² Dr.C.Erdmann. System des Privatrechts I.Band. 394.lpp.

iegūtā un iegādātā manta, arī attiecībā uz nekustamu īpašumu, ja tiek noslēgts mantas kopības režīms, tad zemesgrāmatā attiecīgi izdarāma atzīme par šāda režīma noteikšanu starp laulātiem. Tātad iznāk, ka attiecībā uz nekustamu mantu pēc laulāto mantas kopības sistēmas vispārējā principa, kas iekļauts Civillikuma 124. un 125.pantā, visa manta, kas nav noteikta par laulātā atsevišķo mantu, ietilpst mantas kopībā.

Pie līgumiskās mantas kopības sistēmas pastāv gan sievas gan vīra atsevišķā manta. Atsevišķās mantas jēdziens jau 1937.gadā pie likumiskām mantiskām attiecībām bija plašāks nekā pie līgumiskās mantas kopības sistēmas, jo pie pēdējās, pretēji likumiskai sistēmai, neskaitījās manta, ko sieva nopelnīja ar savu patstāvīgu darbu. Šī manta, līdzīgi vīra mantai, ko tas nopelnīja ar savu darbu, ietilpa kopīgā nedalāmā masā, ko lietoja un ar ko rīkojās vienīgi vīrs. Jāatzīmē, ka tagad Civillikuma 125.pants būtiski atšķiras no 1937.gada Civillikuma 125.panta, kurš noteica, ka "pastāvot laulāto mantas kopībai, tiklab vīra kā sievas atsevišķā manta ir tā, kas paredzēta 91.panta 1.-4., 6.un 7.punktā". Tātad, 91.pants attiecās arī uz laulāto līgumiskajām mantiskajām attiecībām. Par atsevišķo mantu nekļuva tikai 91.panta 5.punktā minētā "manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu". Zīmīgi, ka tagad 91.pantā punkts par mantu, ko laulātais iegūvis ar savu patstāvīgu darbu vairs nav. Tagad Civillikuma 125.pants paredz, ka laulības līguma par mantas kopību gadījumā atsevišķo mantu laulātie nosaka tikai līgumā, jo, saglabājot kā katra laulātā atsevišķo mantu arī to mantu, kas paredzēta 91.pantā, ar to tiktu likvidēta laulāto mantas kopības jēga.

Civillikuma 125.panta pirmā daļa nosaka, ka, pastāvot laulāto mantas kopībai, tajā neietilpst manta, ko laulības līgumā laulātie noteikuši par katra atsevišķo mantu. Rodas jautājums, vai laulātajiem laulības līgumā kā atsevišķā manta jānosaka konkrēta kustamā un nekustamā manta, vai arī laulātie šo atsevišķo mantu var noteikt vispārīgi, piemēram, lietojot atsauci uz 91.pantu vai arī, vienkārši nedodot atsauci uz 91.pantu, bet līgumā par atsevišķo mantu nosakot to mantu, kuru definē 91.pants. Ja laulātie līgumā nosaka, ka, piemēram, laulātā atsevišķā manta būs tā manta, ko sieva iegūs bez atlīdzības laulības laikā, veidojas pretruna ar 124.pantu, kas precīzi nosaka, "ja laulības līgumā noteikta laulāto mantas kopība, viņiem pirms laulības piederējusi, kā arī laulības laikā iegūtā manta, izņemot atsevišķo (125.pants), ir apvienota vienā kopīgā nedalāmā masā." Kā redzams, tad 124.pants satur atsauci uz 125.pantu. Arī 1937.gada Civillikuma 124.pants saturēja atsauci uz 125.pantu, bet 125.pants tālāk saturēja atsauci uz 91.pantu. Tagad, savukārt, 125.pantā šīs atsauces uz 91.pantu vairs nav. No tā var secināt, ka laulātie laulības līgumā par savu atsevišķo mantu nevar noteikt vispārīgi tās mantas grupas, kas noteiktas 91.pantā. Pie mantas kopības sistēmas laulātajiem laulības līgumā atsevišķā manta jānosaka konkrēti. Ja laulātajam pieder nekustamais īpašums, tad līgumā jānosaka, ka šis nekustamais īpašums ir viena laulātā atsevišķa manta. Noteikt vispārīgus gadījumus, kad laulātais var iegūt mantu, un tā kļūst par laulātā atsevišķu mantu, laulības līgumā par mantas kopību nav pieļaujams.

Var secināt, ja likumdevējs būtu vēlējis Civillikuma 91.pantu piedēvēt arī līgumiskajai laulāto mantas kopības sistēmai, tad likumdevējs būtu saglabājis 1937.gada Civillikuma atsauci 125.pantā uz 91.pantu. Tagad šādas atsauces 125.pantā uz 91.pantu vairs nav. Tāpat par atsevišķo mantu nevar noteikt katra laulātā pirmslaulības mantu, jo tas ir pretrunā ar Civillikuma noteikumiem un attiecas tikai uz laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu. Tā manta, kas laulātajiem piederējusi pirms laulības, noslēdzot laulības līgumu par laulāto mantas kopību, turpmāk ietilpst laulāto mantas kopībā (124.pants).

Civillikums nosaka, ka laulāto mantas kopība izbeidzas ar viena laulātā nāvi; ar laulības šķiršanu vai atzīšanu par neesošu; ar viena laulātā atzīšanu par maksātnespējīgu (102., 204., 205.pants); ar laulāto vienošanos par mantas kopības izbeigšanu vai ar tiesas spriedumu (134.pants). Ja laulāto mantas kopība izbeidzas ar viena laulātā nāvi, tad puse no mantas kopībā ietilpstošās mantas paliek pārdzīvojušam laulātajam, bet otra puse pāriet mirušā mantiniekiem, ja tādi ir. Tomēr šis noteikums ir dispozitīvs, jo, slēdzot līgumu par mantas kopību, var noteikt arī citādu mantas sadalījumu, ko gan neatraidāmie mantinieki ir tiesīgi apstrīdēt, ja līgums aizskar viņu tiesības.

Kā jau tika minēts, šādi līgumi par laulāto mantas kopību tiek slēgti visai maz, jo līgumi par laulāto mantas kopību var radīt visai smagas mantiskas sekas. Pirmkārt, tad, ja laulība tiek šķirta. Otrkārt, ja, piemēram, kāds no laulātajiem ir ieguldījis mantas kopībā lielu savu pirmslaulības mantu un pēc līguma to nodevis otra laulātā - uzņēmēja valdījumā, kā arī tad, ja saistības radušās no mantas kopības valdītāja - laulātā neatļautas darbības (130.- 133.panti).

Acīmredzot tādēļ laulātie ir atturīgi šī mantiskā režīma izvēlē. Jāpiebilst arī, ka mūsdienās izvēloties starp laulības līgumu par mantas kopību vai likumiskajām mantiskajām attiecībām režīmu, izdevīgāks ir likumisko mantisko attiecību režīms, ar noteikumu, ka papildus ar atsevišķiem līgumiem laulātie regulē laulāto atsevišķās mantas un atsevišķi iegūtās mantas statusu, jo pie līguma par laulāto mantas kopību visa laulības laikā iegūtā abu vai viena laulātā manta ietilpst laulāto mantas kopībā, t.i., kļūst par laulāto kopīgu mantu, savukārt, pie likumiskajām mantiskajām attiecībām laulātā dāvinājumā saņemtā, mantotā, nopelnītā un atsavināšanas ceļā iegūtā

¹³³ Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940, 42.lpp.

manta kļūst par viena laulātā mantu un laulātajam nav risks, ka otra laulātā prettiesīgas darbības (delikta) vai bez ļauna nolūka veiktas darbības vai bezdarbības rezultātā varētu ciest arī viņa manta.

3. Laulāto mantisko attiecību tiesiskais regulējums citās valstīs

Apskatot laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību tiesisko regulējumu Civillikumā, varēja izdarīt secinājumus, ka Civillikums nepietiekami aizsargā laulāto mantiskās attiecības un tajā ir nepieciešami būtiski grozījumi.

Tādēļ šajā doktora darba nodaļā tiks apskatīta citu valstu pieredze laulāto mantisko attiecību tiesiskajā regulēšanā likumiskajā un līgumiskajā mantisko attiecību sistēmā saistībā ar nekustamajiem īpašumiem, pievēršoties būtiskākajām atšķirībām no Civillikuma un, analizējot šīs atšķirības, ar mērķi - noteikt, vai tās būtu piemērojamas Latvijas apstākļiem, papildus izdarot grozījumus un papildinājumus Latvijas Republikas Civillikuma (turpmāk - Civillikums) Ģimenes tiesību daļā, lai uzlabotu Civillikumā noteikto laulāto mantisko attiecību tiesisko regulējumu.

Ievērojot mūsu valsts tiesību sistēmas piederību romāņu - ģermāņu tiesību lokam, tiks apskatīta Vācijas Federatīvās Republikas Civillikuma (BGB) Ģimenes tiesību daļa, jo kā BGB tā Latvijas Civillikuma pamatā ir romiešu tiesības, Igaunijas Republikas 1994.gada Likums par ģimeni un Krievijas Federācijas Ģimenes kodekss, kas regulē laulāto likumiskās un līgumiskās mantiskās attiecības.

Igaunijas Republika līdz neatkarības zaudēšanai 1940.gadā bija izstrādājusi savu Civillikumu, tomēr nepaguva to izsludināt, un līdz ar to Igaunijai nav bijusi tā normatīvā bāze un likuma piemērošanas, un interpretācijas pieredze, kāda ir Latvijai ar 1937.gada Civillikumu. Igaunija pieņēma jaunu Likumu par ģimeni 1994.gada 2.novembrī un tas stājās spēkā 1995.gada 1.janvārī. Igaunijas Likumā par ģimeni laulāto likumiskās un līgumiskās mantiskās attiecības ir regulētas atšķirīgi kā Civillikumā, tādēļ ir noderīga Igaunijas pieredzes izziņāšana šajā jautājumā, lai konstatētu, vai Igaunijas Likumā par ģimeni noteiktais var noderēt arī Latvijai.

Krievijas Federācijas Valsts dome 1995.gada 8.decembrī pieņēma Ģimenes kodeksu un tas stājās spēkā 1996.gada 1.martā. Tieši Krievijas Federācijas Ģimenes kodekss ir ieviesis būtiskus jauninājumus laulāto mantisko attiecību tiesiskajā regulēšanā, kas atšķiras no Civillikumā noteiktā. Tādēļ Krievijas likumu izpēte ir noderīga arī Latvijai, lai apskatītu tādu jautājumu tiesisko regulējumu kā laulāto savstarpējās mantiskās attiecības, ģimene kā patstāvīgs tiesību subjekts, laulāto rīcība ar mantu, mantas iedalījums un statuss - likumiskajās un līgumiskajās attiecībās, kā arī, mantas statusa un rīcības ar mantu atšķirības likumiskajās un līgumiskajās mantiskajās attiecībās.

Analizējot citu valstu pieredzi šajā jautājumā iespējams konkretizēt ieteicamo pārņemamo pieredzi no citām valstīm laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību tiesiskajā regulēšanā attiecībā uz nekustamā īpašuma tiesisko statusu.

3.1. Vācijas Federatīvā Republika

Laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību tiesiskā regulējuma ārvalstīs apskats jāiesāk ar Vācijas Civilkodeksa analīzi, kas tiek uzskatīts par privāto tiesību kodifikācijas paraugu, par vispārātzītu kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas klasisko civilkodeksu etalonu.¹³⁴

Tādēļ jāapskata arī Vācijas Civilkodeksa (*Bürgerliches Gesetzbuch* – turpmāk tekstā - BGB) rašanās vēsture. Līdz Vācijas impērijas nodibināšanai 1871.gadā atsevišķas vācu zemes bija patstāvīgas, atdalītas valstis ar savām atsevišķām privāto tiesību sistēmām, starp kurām visattīstītākās bija Bavārijas, Prūsijas un Saksijas tiesību sistēmas. Pēdējā tiesību sistēma sevi iemiesoja visai augsta juridiska līmeņa Saksijas Civilkodeksu, kas bija spēkā no 1865.gada. Rietumos no Reinas daļēji bija spēkā Francijas Civilkodekss, bet citās vācu zemju teritorijās tika piemēroti vecie viduslaiku statūti un nolikumi, un pat tiešās recepcijas ceļā pārņemtas romiešu tiesības.¹³⁵ Jāsaka gan, ka romiešu tiesības tika piemērotas tikai subsidiāri, kad nebija tiešu vietējo zemju likumu normas, kas regulētu konkrēto situāciju.

Vienota Vācijas Civilkodeksa izstrāde kļuva par vienu no svarīgākajām Vācijas 19.gs. nacionālās kustības prasībām. Vēlēšanās unificēt Vācijā darbojošās un spēkā esošās privāto tiesību normas, kas balstījās kā uz romiešu, tā uz Vācijas tiesību avotiem, kļuva par izejas punktu Vācijas Civilkodeksa (BGB) radīšanai.¹³⁶

Pirmais BGB projekts tika publicēts jau 1888.gadā, kas saņēma kritiku kā par normu grūto uztveramību, tā arī par valodas smagumu.

Projekts tika pārstrādāts 1895.gadā un jau nākamajā gadā tas tika izskatīts Reihstāgā, pieņemts un imperators to apstiprināja 1896.gada 18.augustā. BGB stājās spēkā 1900.gada 1.janvārī.¹³⁷

Jāuzsver, ka BGB izpratnei un lasāmībai ir nepieciešama noteikta iepriekšējā sagatavotība. Jau no paša BGB izstrādes sākuma tā autori paredzēja to profesionāļu – juristu, nevis parastu lasītāju – interesentu lietošanai.

¹³⁴ Германское право. Часть первая. Международный центр финансово - экономического развития. Москва, 1996, стр.5.

¹³⁵ Германское право. Часть первая. Международный центр финансово - экономического развития. Москва, 1996, стр.8.

¹³⁶ Германское право. Часть первая. Международный центр финансово - экономического развития. Москва, 1996, стр.9.

BGB sastāv no piecām grāmatām, kur Ceturtās grāmatas (*Viertes Buch*) sestā nodaļa regulē laulāto likumiskās (*Gesetzliches Güterrecht*) un līgumiskās (*Vertragmäßiges Güterrecht*) mantiskās attiecības. BGB kopumā var konstatēt pandektu sistēmai raksturīgo nodaļu izkārtojumu un normu uzbūvi. Tomēr Saksijas Civilkodeksā pandektu sistēma bija vairāk pēctecīga, tā kā lietu tiesības bija pirms saistību tiesībām, turpretim, BGB - vispārīgā daļa; saistību tiesības; lietu tiesības; ģimenes tiesības un mantošanas tiesības. BGB noteiktā tiesību normu uzbūves sistēma krasi atšķiras no romiešu tiesībās tradicionālās institūciju sistēmas (pēc Gaja *Institutiones*).

Pandektu sistēma kļuva raksturīga tiesī Vācijas privātajām tiesībām. Šīs tradicionālās kārtības izmaiņas BGB tā sastādītāji izskaidroja ar to, ka savstarpējas saistības ir vienkāršākas attiecības nekā lietu tiesības, un saturs izklāstam ir jāiet no vienkāršākā uz sarežģītāko.¹³⁸

Kopumā var teikt, ka BGB valoda ir pietiekami sarežģīta un abstrakta, kas, no vienas puses – padara BGB par plaši piemērojamu likumu visdažādākām privāto tiesību situācijām, bet, no otras puses – tā pielietošana ir atstāta tīri speciālistu – juristu kompetencē tieši jau minēto normu komplicētības un likuma valodas dēļ.

Kopš pieņemšanas BGB, protams, ir izdarīti arī vairāki grozījumi. Lielākie grozījumi tika izdarīti tieši pēc Otrā Pasaules kara un tieši ģimenes tiesībās, kur vīra pārvaldības institūts tika aizstāts ar laulāto personisko un mantisko tiesību vienlīdzības institūtu, tika nostiprināta ārliulībā dzimušu bērnu tiesiskā aizsardzība u.c.. Tomēr lielākie tiesību pamatinstitūti BGB ir palikuši negrozīti no tā pieņemšanas dienas, kas liecina, ka BGB kopumā ir atbildis un atbilst sabiedrības vajadzībām un spējis izturēt laika pārbaudi.

Pēc BGB attīstības vēstures var spriest par tā radniecību ar Civillikumu, tādēļ tālāk tiks apskatīts BGB ietvertais laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskais regulējums.

Pēdējie grozījumi BGB izdarīti ar 2005.gada 7.jūlija likumu. Jāsaka, ka Ģimenes tiesību daļā nav izdarīti grozījumi, kas attiecas uz promocijas darba tēmu.

BGB paredz tikai trīs laulāto mantisko attiecību veidus: laulāto likumiskās mantiskās attiecības, laulāto līgumiskās mantiskās attiecības – mantas kopību vai mantas šķirtību.

BGB nosaka, ka laulātie dzīvo likumisko mantisko attiecību režīmā, ja tie ar laulības līgumu nav savas likumiskās mantiskās attiecības atcēlušī.

1) laulāto likumisko mantisko attiecību pamatpazīmes ir šādas:

- katra laulātā īpašums ir un paliek nodalīts. Šie katram laulātajam piederošie īpašumi neieplūst laulāto mantas kopībā un būtībā saglabājas divas atsevišķas mantas masas – vīra mantas masa un sievas mantas masa;

- viens laulātais neatbild par otra laulātā parādiem;

- kopēja atbildība pastāv tikai par kopīgi uzņemtām saistībām vai parādiem;

- laulības laikā iegūtie kopīgie īpašumi veido laulāto mantas kopību, taču šai kopībai (*Zugewinnngemeinschaft*) būtiska nozīme parādās tai brīdī, kad kļūst aktuāla šīs kopīgās mantas sadale. Sadales nepieciešamības gadījumā tiek noteikts katra laulātā ieguvums un mantas pieaugums, tādējādi palielinot mantas taisnīgas sadales iespējamību;

- personīgas lietošanas priekšmeti pieder katram laulātajam atsevišķi, arī tā saucamie sadzīves priekšmeti (*Haushaltgegenstände*) pieder laulātajiem atsevišķi tādā sadalījumā, kādā tie piederējuši līdz laulības noslēgšanai.

BGB paredz, ka laulātajiem līgumiskajās mantiskajās attiecībās ir līgumu slēgšanas brīvība. Viņu izvēle izpaužas tādā veidā kā lemt, vai vispār slēgt vai neslēgt laulības līgumu. Līgumu slēgšanas brīvība neattiecas uz laulības līgumu veidiem – tie ir tikai divi – mantas šķirtība vai mantas kopība. Taču, pēc turpmāk apskatītā, varēs spriest, ka laulības līgumu veidu nosaukumi atbilst Latvijas Civillikumam, taču prasības attiecībā uz to saturu BGB būtiski atšķiras no Latvijas Civillikuma.

2) laulāto līgumiskās mantiskās attiecības – mantas šķirtība vai mantas kopība. Mantas šķirtībai raksturīgs:

- laulātajiem nav kopīgu īpašumu;

- nepastāv mantas pieauguma izlīdzinājums starp laulātajiem (mantas pieauguma izlīdzinājums – summa, par kādu laulātā sākotnējais īpašums palielinājies salīdzinājumā ar to īpašumu, kāds ir uz laulības šķiršanas brīdi, atskaitot saistības un parādus naudas izteiksmē);

- laulības laikā laulātajam nav nekādu ierobežojumu rīcībai ar savu īpašumu.

Mantas kopībai raksturīgs:

- abu laulāto īpašumi – arī pirms laulības iegādātie – kļūst par abu laulāto kopīgu mantu;

¹³⁷ Германское право. Часть первая. Международный центр финансово - экономического развития. Москва, 1996, стр.9.

¹³⁸ Германское право. Часть первая. Международный центр финансово - экономического развития. Москва, 1996, стр.9.

- abu kopīgos īpašumus drīkst pārvaldīt un ar tiem rīkoties tikai abi laulātie.

BGB nosaka, ka laulātie dzīvo likumisko mantisko attiecību režīmā, ja katrs laulātais patur sev to mantu, kas tam piederējusi pirms laulības noslēgšanas, bet tā manta, ko abi laulātie ieguvuši laulības laikā, ir abu laulāto kopīga manta, ja laulības līgumā nav noteikts citādi (1363.§).¹³⁹

Vīram piederošā manta un sievietai piederošā manta nekļūst par abu laulāto kopīgo mantu. Tāds pats princips darbojas arī attiecībā uz to mantu, ko katrs laulātais pats iegādājies laulības laikā. Laulāto kopīgās mantas vērtības palielinājums laulības laikā pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās, ja iepriekš minētais mantas režīms izbeidzas, vai tiek atcelts.

Laulātais drīkst rīkoties ar savu mantu no kopējās mantas masas, tikai saņemot otra laulātā piekrišanu. Ja viņš ir uzņēmies saistības bez otra laulātā piekrišanas, tad viņam ir tiesības uz minētās saistības izpildi tikai pēc akcepta saņemšanas no otra laulātā (1365.§).¹⁴⁰

Līgums, kuru noslēdzis viens laulātais bez otra laulātā piekrišanas, stājas spēkā tikai pēc otra laulātā akcepta izteikšanas. Līdz brīdim, kamēr nav saņemts otra laulātā akcepts līgumam, trešā persona var vienpusēji atkāpties no līguma. Ja trešajai personai bijis zināms, ka viņa darījuma partneris sastāv laulībā, tad viņš var atkāpties no līguma tikai tādā gadījumā, ja konkrētais darījuma partneris bija apgalvojis, ka otrs laulātais ir devis savu akceptu līgumam. Tāpat trešā persona nevar vienpusēji atkāpties no līguma, ja to slēdzot, viņai ir bijis zināms, ka otrs laulātais nav devis savu akceptu šim līgumam.¹⁴¹

Ja trešā persona pieprasa laulātajam sniegt otra laulātā akceptu darījumam, tad pēdējais savu akceptu darījumam var sniegt tikai trešajai personai, kas šo akceptu prasījusi, nevis laulātajam. Ja līdz minētajam trešās personas prasījumam laulātais jau bija devis savu akceptu darījumam, taču nevis trešai personai, bet otram laulātajam, tad šis akcepts atzīstams par spēkā neesošu. Darījuma akcepts var tikt izteikts divu nedēļu laikā pēc pieprasījuma izteikšanas. Ja šo divu nedēļu laikā akcepts nav ticis izteikts, tad uzskatāms, ka akcepts darījumam nav dots.

Ja laulātais nav izteicis savu akceptu otra laulātā darījumam, tad šis darījums uzskatāms par spēkā neesošu.¹⁴²

Būtiski, ka BGB nosaka, ka vienpusējs darījums, kas noslēgts bez otra laulātā piekrišanas, uzskatāms par spēkā neesošu. Jāsaka, ka Civillikums šajā ziņā atļauj vienam laulātajam lielāku rīcības brīvību darījumos un līgumu slēgšanā, nekā BGB. Ja tomēr laulātais šādu darījumu bez otra laulātā piekrišanas ir noslēdzis, tad BGB atļauj otram laulātajam celt prasību pret trešo personu, lai atjaunotu savas aizskartās īpašuma tiesības, kas radušās darījuma spēkā neesamības rezultātā.¹⁴³ Rīcībai ar māsaiņniecības priekšmetiem un māsaiņniecības vajadzībām laulātajam jāsaņem otra laulātā akcepts.¹⁴⁴

BGB tiek lietots termins "mantas vērtības palielinājums", ko Civillikums atsevišķi neizdala. Mantas vērtības palielinājums ir summa, par kādu laulātā mantas vērtība pārsniedz laulātā mantas sākotnējo vērtību. Laulātā mantas sākotnējā vērtība ir tā manta, kas laulātajam piederējusi līdz laulības noslēgšanai pie likumiskajām mantiskajām attiecībām, izslēdzot saistības. Laulātā saistības var izslēgt tikai tādā apmērā, lai tās nepārsniegtu visas laulātā mantas kopējo vērtību. Manta, ko laulātais iegādājās pēc stāšanās laulībā, vai iegūst dāvinājuma vai mantošanas rezultātā; vai kā pūru, tiek ieskaitīta (izņemot saistības) mantotajā mantā, ja no apstākļiem neizriet, ka to jāpieskaita pie laulātā ienākumiem. Galīgā manta ir manta, kas pieder laulātajam uz laulāto likumisko mantisko attiecību pārtraukšanas brīdi un tajā tāpat tiek ieskaitīta summa, par kādu šī manta samazinājās tā rezultātā, ka otrs laulātais:

- 1) izdarījis bezatbildības piešķirumu, kas neatbilst tikumībai vai vispārpieņemtām pieklājības normām;
- 1) izšķērdējis mantu;
- 3) veicis apzinātas darbības, nodarot zaudējumus otram laulātajam.¹⁴⁵

Šķirot laulību, ir būtiski noteikt, cik un kāda manta pienākas katram laulātajam. BGB šiem gadījumiem satur konkrētas normas, kas stipri atvieglo laulāto mantas sadales jautājumu.

Vienas personas īpašumā vai laulāto kopīpašumā esošu lietu dalīšana notiek pēc liettiesiskiem pamatprincipiem.

Līdz ar partneru šķiršanos līdz šim laikam pastāvošās īpašumattiecības netiek pārgrozītas. Ja viens partneris bija vienīgais īpašnieks, tad tagad viņš var no otra izprasīt sev piederošās lietas pēc BGB § 985. Ja lieta atradās kopīgajā īpašumā, tad līdzīpašnieku daļas tiek noteiktas pēc BGB § 794.

¹³⁹ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1363.html>

¹⁴⁰ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1365.html>

¹⁴¹ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1366.html>

¹⁴² <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1366.html>

¹⁴³ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1368.html>

¹⁴⁴ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1369.html>

¹⁴⁵ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1375.html>

Lietas, kuras viens partneris ir ienesis kopdzīvē, principā paliek viņa vienīgajā (privāt) īpašumā. Vienīgajā īpašumā tādēļ, ka ja viņš otram atļauj līdzlietošanu, tādēļ vēl nerodas otra līdzīpašums. Līdzīpašums uz ienestajām lietām tiek nodibināts, ja otram tas tiek noformēts likumiski (BGB § 929).

Ja kopdzīvē ienestā lieta vēlāk tiek aizstāta, tad līdzšinējais īpašums neturpina aizvietotājpriekšmetu, jo BGB § 1370 arī nav analogi piemērojams. Lietu īpašumtiesiskā atrašanās pozīcija, kas kopdzīves laikā ir iegūtas ar viena vai abu partneru līdzekļiem, bieži ir grūti izskaidrojama. Par labu abu kopīgajam īpašumam vispirms runā BGB § 1006 pieņēmums, jo abiem ir bijušas lietas turēšanas tiesības. Tam, kurš prasa to atzīt par viņa īpašumu, šis pieņēmums ir jāapgāž. Tas var notikt tādējādi, ka viņš pierāda, ka lietu viņš ir tiesiski nopelnījis viens pats, vai arī ka otrs viņu šajā iegūšanā (nopelnīšanā) ir pārstāvējis. Tikai ar apstākli vienu pašu, ka priekšmets ir iegūts ar viņa līdzekļiem, vien nepietiek, lai nodibinātu viņa viena īpašumu. Tikpat maz var iziet no pretējā, ka visas kopīgajai mājsaimniecībai iegādātās lietas iekrīt abu partneru kopīgajā īpašumā. Šāda veida ģeneralizējoši (vispārinoši) gudri apcerējumi nav pieļaujami. Ir jāpārbauda vairākkārtīgi katrā atsevišķā gadījumā, kādi konkrēti tiesiski pārejas akti ir notikuši.

No šīm grūtībām, noskaidrot lietu īpašumtiesisko atrašanās pozīciju, var tikai tā izsargāties, ka partneri nelauļības kopdzīvē kopīgi iekārto un turpina inventarizācijas sarakstu, no kura izriet lietu īpašumtiesiskā atrašanās pozīcija. Norma par mājas padomi, kura tiesnesim atvieglo izskaidrošanos ar mājas padomi, neatkarīgi no īpašumu attiecībām, arī šeit nav analogi piemērojama.

BGB neparedz vispārīgu noteikumu kā Civillikums (ka šaubu gadījumā laulāto manta dalāma līdzīgās daļās), bet gan precīzu normu, kā aprēķināms laulāto mantas pieaugums un mantas izlīdzinājums. Tātad, izlīdzinājuma prasības aprēķināšana:

Uz mantas izlīdzinājumu ir pienākums tam laulātajam, kurš laulāto mantas kopības pastāvēšanas laikā ir sasniedzis lielāku īpašumu pieaugumu nekā otrs (laulātais). Ar izlīdzinājuma pienākumu apveltītajam laulātajam ir jāizdod regulāri ar naudas maksājumiem otram laulātajam puse no viņa sasniegtajiem ieguvumiem (Gewinnsüberschusses). Ja abu laulāto ieguvumi ir līdzīgi (vienādi) vai arī neviens no viņiem nav neko ieguvis, tad mantas izlīdzinājuma prasība nerodas.

Ar izlīdzinājuma pienākumu apveltītā persona un prasības apmērs (lielums) tiek uzzināti ar abu laulāto pretnostatījumu viens otram, nosakot laulāto mantas kopības laikā iegūto pieaugumu (ieguvumu). Noteikts, ka vispirms atsevišķi tiek konstatēts katra laulātā ieguvuma apmērs. Tikai tad laulāto mantas kopības pastāvēšanas laikā gūtais īpašumu pārsvars var tikt ņemts vērā, ja šim nolūkam ir veikta salīdzināšana starp īpašumu vērtību laulāto mantas kopības pastāvēšanas beigās un laulāto mantas kopības pastāvēšanas sākumā.

Viena laulātā ieguvums ir naudas summa, par kādu viņam beigās piederošais īpašums pārsniedz sākuma īpašumu.

Tātad: Beigu īpašuma vērtība mīnus sākuma īpašuma vērtība = ieguvums. Ieguvums ir ar vismazāko 0 (nulle) noteikts, ja laulātais pats laulāto mantas kopības pastāvēšanas laikā ir guvis zaudējumus. Līdz ar to ir jāizsargājas, ka viens laulātais ir otra laulātā īpašumu zaudējumus līdzī nesošs.

Mantas ieguvuma aprēķinu veic daļtās operācijās, uzzinot katra laulātā sākuma īpašumu vērtību un beigu īpašumu vērtību.

Īpašums šeit nozīmē naudas summu, kāda ir vienam laulātajam vērtēšanas laikā piederošajiem īpašumu priekšmetiem, samazināta par uz šo laika posmu pastāvošajām saistībām. Noteicošās ir konkrētās atskaites dienas vērtības attiecības (apstākļi), piemēram, valdošā tirgus cena vienam priekšmetam konkrētajā atskaites dienā. Pie sākuma tāpat kā pie beigu īpašuma vērtība 0 (nulle) veido apakšējo robežu.

Ja vīram laulības sākumā nav reālu īpašumu, bet 10 000 DM parāda, tātad viņa sākuma īpašumam tiek pielikta klāt 0 (nulle).

BGB nosaka, ka mājsaimniecību abi laulātie ved kopīgi. Ja mājsaimniecības vešana uzticēta vienam laulātajam, tad atbildība gulstas uz šo laulāto. Ja laulātais šo pienākumu veikšanas rezultātā uzņemas saistības, kas pārsniedz viņa pilnvaru apjomu, tad šaubu gadījumā jāpieņem, ka viņš nav vēlējis uzlikt atlīdzināšanas pienākumu otram laulātajam. Kreditoru labā tiek pieņemts, ka kustama manta, kas atrodas viena vai abu laulāto valdījumā, pieder parādniekam. Šis princips netiek ņemts vērā, ja laulātie dzīvo šķirti, un manta atrodas tā laulātā valdījumā, kurš nav parādnieks.

Attiecībā uz šķirti dzīvojošo laulāto tiesībām uz uzturlīdzekļiem BGB nosaka, ja laulātie dzīvo šķirti, tad laulātais ir tiesīgs prasīt no otra laulātā līdzekļus uzturam, atbilstoši laulāto dzīves apstākļiem, ienākumiem un mantas stāvoklim. Jāpiebilst, ka BGB neprasa vainas prezumpcijas konstatāciju vai laulātā vainojamību šķirtā dzīvē, ko prasa Civillikums. Prasīts tiek tikai samērīgums ar laulāto mantisko situāciju. Tātad, viens vai otrs laulātais ir tiesīgs prasīt līdzekļus uzturam, ja viņš to uzskata par nepieciešamu. Tomēr BGB nosaka, ka laulātajam, kuram nav patstāvīgu ienākumu, tiesa var norādīt uz nepieciešamību pašam pelnīt sev iztiku, ja to no viņa var sagaidīt, ņemot vērā viņa dzīvi, iepriekšējo darba pieredzi, arī laulības ilgumu un laulāto dzīves ekonomiskos apstākļus.¹⁴⁶

Kopumā jāsaprot, ka BGB laulāto likumiskās mantiskās attiecības regulē ļoti maz. Plašāk ir apskatītas laulāto līgumiskās mantiskās attiecības un kāpēc tā, kļūst skaidrs, izlasot BGB 1408 §, kas nosaka, ka laulātie ir tiesīgi noregulēt savas mantiski tiesiskās attiecības ar līguma (laulības līguma) palīdzību - pēc stāšanās laulībā - kopumā atcelt vai daļēji grozīt ar likumu noteiktās mantiskās

attiecības. Tātad, BGB atļauj laulātajiem brīvi noteikt savas mantiskās attiecības, viņi var slēgt līgumu, vai nu pilnībā atceļot likumiskās mantiskās attiecības, vai arī, atceļot tās tikai daļā.

Ar laulības līgumiem var regulēt:

- laulāto mantisko attiecību veidu: laulāto mantas šķirtību vai laulāto mantas kopību;
- mantas pieauguma izlīdzinājuma sadali;
- uzturlīdzekļu sadali pēc laulības šķiršanas – gan bērniem, gan otram laulātajam;
- noteikumus mantojuma gadījumā;
- nekustamā īpašuma piederību.

Tālāk tiks apskatītas būtiskākās atšķirības BGB laulāto līgumisko mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā, atšķirībā no Civillikuma:

1) BGB nosaka, ka laulātie var slēgt līgumu par mantas šķirtību vai mantas kopību. Kad laulātie izslēdz likumiskās mantiskās attiecības vai atceļ tās, tad izveidojas laulāto mantas šķirtības režīms, ja no laulības līguma neizriet cits; tas pats princips darbojas, ja no laulāto mantas tiek izslēgta mantas vērtības palielinājuma kompensācija vai notiek daļu izlīdzināšana, vai arī tiek atcelta laulāto mantas kopība;

Jāpiebilst, ka laulāto mantas šķirtību BGB regulē tikai ar vienu pantu. No līgumisko mantisko attiecību nodaļas kopējā konteksta kļūst skaidrs, ka šajā režīmā arī īpaši vairāk nav ko regulēt, jo:

- 1) tāds jēdziens kā "laulāto kopīga manta" neeksistē;
- 2) katrs laulātais savu mantu pārvalda patstāvīgi;
- 3) laulātais nedrīkst rīkoties ar otra laulātā mantu;
- 4) nepastāv jēdziens "laulāto atsevišķa manta" un "laulāto atsevišķi iegūta manta". Daudz lielāka uzmanība BGB tiek pievērsta līgumam par mantas kopību.

2) ja tiek slēgts līgums par laulāto mantas kopību, tad vīra manta un sievas manta kļūst par abu laulāto kopīgo mantu. Pie mantas kopības režīma pastāv arī divu veidu katra laulātā manta - laulātā īpašā manta (atsevišķi iegūta manta - *Sondergut*) un laulātā atsevišķā manta (*Vorbehaltsgut*). Atsevišķi iegūta manta ir manta, kas nevar tikt atsavināta tiesiska darījuma rezultātā. Var teikt, ka tās ir laulātā tiesības, saistības, manta ar visiem augļiem un pieaugumiem, kas pieder šim laulātajam viņa personisko īpašību jeb personas dēļ (piemēram, darba vieta un ienākumi, autortiesības un ienākumi no tām u.tml.).

Atsevišķā manta arī tiek izslēgta no laulāto mantas kopības. BGB nosaka, ka atsevišķā manta ir tā manta, kas kā tāda tiek noteikta laulības līgumā un tā ir:

- priekšmeti, kas laulības līgumā noteikti kā viena laulātā atsevišķa manta;
- priekšmeti, kurus laulātais ieguvis dāvināšanas vai mantošanas ceļā no trešās personas, ja šī trešā persona savā testamentā vai dāvinājumā noteikusi, ka šī manta pāriet laulātā īpašumā kā viņa atsevišķā manta;
- priekšmeti, kurus laulātais iegādājies, pamatojoties uz savām tiesībām, kas tam pieder kā atsevišķā manta, vai arī priekšmeti, kas aizvieto citus pie atsevišķās mantas piederošus priekšmetus, sakarā ar pēdējo bojāeju, bojājumu vai izņemšanu, vai arī darījuma ar atsevišķo mantu rezultātā iegūti priekšmeti.¹⁴⁷

Katrs laulātais pārvalda savu atsevišķi iegūto un atsevišķo mantu patstāvīgi.

3) BGB neparedz likumisku laulātā vienpusēju atsevišķas mantas paturēšanas iespēju, dodoties laulībā, bet tikai līgumisku;¹⁴⁸

4) pastāvot līgumam par mantas kopību laulātais nav tiesīgs viens pats rīkoties ar savu daļu laulāto kopīgajā mantā un arī ar atsevišķiem kopīgās mantas priekšmetiem, kā arī viņš nav tiesīgs prasīt kopīgās mantas sadali, neizbeidzot līgumu par laulāto mantas kopību;¹⁴⁹

5) laulāto mantas kopības gadījumā, ja līgumā nav noteikts, kas ir laulāto kopīgās mantas pārvaldītājs, tad jāuzskata, ka abi laulātie pārvalda laulāto mantas kopību kopā;¹⁵⁰

¹⁴⁶ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1361.html>

¹⁴⁷ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1418.html>

¹⁴⁸ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1368.html>

¹⁴⁹ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1419.html>

¹⁵⁰ Bürgerliches Gesetzbuch. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/index.html>

6) ja viens laulātais nodod savu mantu otram laulātajam pārvaldīšanā, tad tiesības jebkurā laikā atsaukt pārvaldības tiesības var tikt izslēgtas vai ierobežotas tikai ar laulības līgumu, tomēr atsaukums nopietnu iemeslu dēļ ir atļauts;¹⁵¹ Tas laulātais, kas pārvalda kopīgo mantu, ir tiesīgs ar to rīkoties tikai ar otra laulātā piekrišanu. Ja otra laulātā piekrišana nav saņemta, tad darījums atzīstams par spēkā neesošu;

7) ja laulātais bez otra laulātā piekrišanas noslēdzis darījumu un šī darījuma rezultātā ir noticis laulāto kopējās mantas vērtības palielinājums, tad šis palielinājums ir atgriežams trešajai personai, pamatojoties uz BGB noteikumiem par nepamatotu iedzīvošanos;¹⁵²

8) BGB atļauj laulības līgumā laulātajiem atrunāt to mantu, kas katram laulātajam pienāksies laulības šķiršanas gadījumā, ar nosacījumu, ka šāds līguma noteikums būs spēkā neesošs, ja pieteikums par laulības šķiršanu tiks iesniegts gada laikā pēc laulības noslēgšanas;¹⁵³

9) BGB atļauj laulāto savstarpējus uzturlīdzekļus atrunāt laulības līgumā, kā arī, laulības šķiršanas gadījumā, nosakot, cik viens laulātais maksā otram uzturlīdzekļus;

10) BGB pieļauj laulības līgumos atrunāt laulāto personiskās attiecības un bērnu audzināšanas, uzturēšanas u.tml. jautājumus;

11) BGB paredz, ka vīram jāizprasa sievas piekrišana (un otrādi) mantas kopībā ietilpstošas kustamas mantas dāvināšanai, ja šāds dāvinājums pārsniedz parasto, nelielo dāvanu, izņemot "*Schenkungen durch einer sittlichen Pflicht oder einer auf den Anstand zu nehmenden Rücksicht entsprochen wird*".¹⁵⁴

Pie laulības šķiršanas šķirtajam laulātajam ir tiesības prasīt no otra laulātā līdzekļus uzturam uz tā pamata:

- 1) ka laulātais audzina abu laulāto mazgadīgo bērnu;
- 2) vai vecuma dēļ šķirtais laulātais nevar nopelnīt sev iztiku;
- 3) vai slimības, vai fizisku trūkumu dēļ nespēj sevi apgādāt.

Ja tomēr šķirtajam laulātajam nav tiesību prasīt uzturlīdzekļus pēc iepriekš minētajiem punktiem, viņš var tos prasīt līdz brīdim, kad atradīs sev darbu. Šķirtajam laulātajam BGB neprasa vainas prezumpcijas konstatāciju vai vainojamību šķirtā dzīvē.

Var secināt, ka no BGB Civillikumā būtu lietderīgi pārņemt noteikumu, ka darījums, kuru noslēdzis viens laulātais bez otra laulātā piekrišanas, stājas spēkā tikai pēc otra laulātā akcepta izteikšanas noteiktā termiņā. Ja otra laulātā akcepta nav saņemts, tad noslēgtais darījums uzskatāms par spēkā neesošu.

Atbalstāms ir BGB noteikums, ka laulātajiem ir tiesības slēgt laulības līgumu kā uz visu mantu, tā uz mantas daļu. Tāpat Civillikumā būtu lietderīgi noteikt, ka pie laulāto visas mantas šķirtības līguma nav laulāto atsevišķa manta un atsevišķā manta pastāv tikai pie laulības līguma par laulāto mantas kopību. Jāņem vērā arī BGB regulētā atsevišķi iegūtās mantas kategorija, kurā ietilpst personīgie ienākumi, arī 1937.gada Civillikums paredzēja atsevišķi iegūtās mantas kategoriju (tā tikai ietilpa atsevišķajā mantā), tagad Civillikumā šī mantas kategorija definēta netiek, bet prastiskajā dzīvē eksistē.

Atbalstāma norma, ka laulības līgumos var iekļaut noteikumus par laulāto savstarpējiem uzturlīdzekļiem un mantas sadali laulības šķiršanas gadījumā. Ja nav noteikts laulāto kopīgās mantas pārvaldītājs, tad uzskatāms, ka abi laulātie mantu pārvalda kopīgi.

Laulāto kopīgās mantas sadales jautājumā interesants ir BGB ietvertais šī jautājuma risinājums – mantas pieauguma koeficienta noteikšana. Prasība pirms mantas sadales noteikt katram laulātajam piederošo mantu pirms stāšanās laulībā, noteikt arī katram laulātajam piederošās mantas masas vērtību uz kopīgās mantas sadales brīdi, un, atņemot no iegūtās beigu mantas masas sākuma mantas masu, iegūst katra laulātā mantas pieaugumu laulības laikā. Tādējādi tiek maksimāli precīzi un taisnīgi aprēķināts katra laulātā ieguvums laulības laikā, jo sadalījums $\frac{1}{2}$ katram laulātajam ne vienmēr ir taisnīgs un precīzs. Latvijas Civillikums šādu mantas pieauguma aprēķināšanu neparedz, bet tas būtu labs risinājums gadījumos, kad laulātajiem ir strīdi vai neskaidrības par mantas sadali un katram pienākošos mantas daļu.

Tāpat kā Latvijas Civillikums, arī BGB nosaka tikai divu veidu laulības līgumus – visas mantas šķirtību vai kopību. Arī BGB prasības laulības līgumu formas ievērošanā ir stingras – līdzēju brīvība izpaužas tikai tajā apstākļi, ka laulātie var izvēlēties, slēgt vai vispār neslēgt laulības līgumu un atstāt savas mantiskās attiecības likumisko mantisko attiecību režīmā.

Tāpat kā Latvijas Civillikums, arī BGB laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās priekšroku dod laulāto mantas šķirtībai, nevis kopībai.

¹⁵¹ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1413.html>

¹⁵² <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1434.html>

¹⁵³ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1408.html>

¹⁵⁴ <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1446.html>

Kopumā BGB regulētās laulāto mantiskās attiecības ir sakārtotas, ir skaidrs laulāto mantas piederības dalījums, nav nedefinētu mantas grupu. Neskatoties uz to, ka ir stingras prasības laulības līgumu formai un saturam, BGB laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību ietvaros laulātajiem ir plašas iespējas piemēklēt savam ģimenes modelim tīkamāko mantisko attiecību regulējuma formu.

3.2. Igaunijas Republika

Igaunijas Republika, līdzīgi kā Latvijas Republika, 30. gadu beigās izstrādāja savu Civillikumu. Tikai Igaunija, atšķirībā no Latvijas, nepaguva izstrādāto Civillikumu pieņemt, un tā tas arī pirms Igaunijas okupācijas 1940. gadā spēkā nestājās.

1940. gadā, kad Igaunijas Civillikums jau bija pilnībā izstrādāts, tam presē dažādas Igaunijas valsts amatpersonas veltīja plašu izskaidrošanas darbu. Tā kā mūsdienīgu Igaunijas Likums par ģimeni izstrādāts, balstoties uz toreiz nepieņemto Igaunijas Civillikumu, īsi jāapskata arī 1940. gada Igaunijas Civillikums. Igaunijas Civillikuma Vispārīgā daļa bija izstrādāta sevišķi plaši, salīdzinot ar daudziem tā laika ārvalstu kodeksiem. Vispārējā daļa bija jāpiemēro visām pārējām likuma daļām, un arī visiem civiltiesiskiem priekšrakstiem, kas atradās citos likumos, un kuros nebija speciālu norādījumu. Pēc Šveices Civilt kodeksa parauga tika noteikts, ka, tiesības izlietojot un pienākumus pildot, katram jārikojas labā ticībā, un savu tiesību izlietošana, tikai lai kaitētu citam, nav pieļaujama.¹⁵⁵

Ievērojami grozījumi, salīdzinot ar Igaunijā tobrīd pastāvošām tiesībām, bija paredzēti ģimenes tiesību laukā. Jau Igaunijas valsts pamatlikums noteica vienlīdzību laulāto savstarpējās attiecībās, ciktāl tas nebija pretrunā vispārīgai ģimenes un bērnu labklājībai, un savstarpējai palīdzībai. Pie kam, tika prezumēts, ka mantiskās attiecībās legālā sistēma nevar ierobežot laulāto mantisko rīcības spēju (Satversmes 21. §).

Izejot no šāda principa, laulāto personiskās un mantiskās attiecības tika celtas uz vienlīdzības principa. Personiskās attiecībās visus kopīgo ģimenes dzīvi skarošos jautājumus abiem laulātajiem ir tiesība izlemt kopīgi.¹⁵⁶

Nevienošanās gadījumā tomēr vīra gribai bija izšķirēja nozīme, bet ja vīra lēmumam nav attaisnojuma, sieva var lūgt bāriņtiesu to atcelt (§ 303.)¹⁵⁷

Abiem laulātajiem, ar savu mantu un darbību bija jā rūpējas par līdzekļu sagādāšanu kopīgās laulības dzīves uzturēšanai kā mājās, tā arī ārpus tās.¹⁵⁸

Laulāto mantiskās attiecībās Igaunijas Civillikumā, pēc Ungārijas Civillikuma parauga, par legālo sistēmu pieņemta tā sauktā pieauguma sistēma, kas, salīdzinot ar toreiz Igaunijā pastāvošām tiesībām, bija viens no kardinālākiem grozījumiem, ko Civillikuma projekts pieņēmis. Pēc šīs sistēmas laulātam piederošā manta palika viņa pilnā īpašumā, pārvaldīšanā un lietošanā. Ja laulībā bija dzimuši bērni, tad katram laulātam radās tiesības uz pusi, bet bezbērnu laulībā - uz vienu trešo daļu no otra laulāto mantas pieauguma vai mantas vērtības palielināšanās, kas radusies laulībā, pieauguma sistēmas laikā.

Savas tiesības laulātie varēja realizēt tikai pēc pieauguma sistēmas izbeigšanās starp viņiem, t.i., ar viena laulāto nāvi, laulības šķiršanu vai likumā paredzētos gadījumos, arī laulības kopdzīvei turpinoties (laulības līgums, tīša pieauguma samazināšana no viena laulāto puses, ar nolūku samazināt otram viņa daļu).¹⁵⁹

Tika noteikts, kā aprēķināt laulāto mantas pieaugumu, viņu kopīgās daļas u.t.t. Igaunijas Civillikuma projekta autori uzskatīja, ka tieši šī pieauguma sistēma ir vistaisnīgākā un sevišķi piemērota lauku iedzīvotājiem. Patiesībā arī Ungārijā šī sistēma jau sen bija pastāvējusi tieši zemnieku ierazās. Laukos ir ikdienišķa parādība, ka viens laulātais, parasti sieva, pēc laulības noslēgšanas pāriet uz dzīvi otra laulāto mājās, kur abiem sākas smags, grūts darbs. Ja ilggadīgas laulības dzīves laikā, pateicoties kopējām pūlēm, māju vērtība ievērojami pieaugusi, tad, laulību pārtraucot, noteiktu daļu no šī pieauguma dabū arī otrs laulātais, turpretim, pie pilnīgas mantas šķirības viss paliktu tam, kuram pieder mājas.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Raids J., Igaunijas tieslietu viceministrs. Īss vispārīgo noteikumu apskats Igaunijas jaunā civillikuma projektā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1940, Nr.2., 272.lpp.

¹⁵⁶ Turpat, 272.lpp.

¹⁵⁷ Turpat, 272.lpp.

¹⁵⁸ Turpat, 273.lpp.

¹⁵⁹ Raids J., Igaunijas tieslietu viceministrs. Īss vispārīgo noteikumu apskats Igaunijas jaunā civillikuma projektā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1940, Nr.2., 273.lpp.

¹⁶⁰ Turpat, 273.lpp..

Bez legālās pieauguma sistēmas projektā bija iekļautas arī šādas mantas sistēmas: mantas apvienošana; mantas kopība vai mantas šķirtība. Tika noteikts, ka ar laulības līgumu var izvēlēties kādu no šīm sistēmām, bet pēc brīva ieskata savstarpējās mantiskās attiecības noteikt nevar.¹⁶¹

Kā var redzēt no iepriekš apskatītā, tad 1940.gada Igaunijas Civillikuma projektam ir daudz kopīga arī ar Vācijas BGB - mantas vērtības pieaugums; katra laulātā manta paliek viņa rīcībā arī pēc laulībām u.tml.

Mūsdienās, izstrādājot Igaunijas Likumu par ģimeni, tika saglabāti 1940.gada Igaunijas Civillikuma projekta pamatprincipi. Igaunijas Likums par ģimeni pieņemts 1994.gada 12.oktobrī un ir spēkā no 1995.gada 1.janvāra. Likums par ģimeni atļauj laulātajiem savas mantiskās attiecības regulēt likumiski un līgumiski, noslēdzot laulības līgumu.¹⁶²

Apskatot Igaunijas Likuma par ģimeni uzbūvi, var redzēt, ka vispirms ir nodaļa par laulāto līgumiskajām mantiskajām attiecībām un tikai pēc tam tiek apskatītas laulāto likumiskās mantiskās attiecības. Likums arī līgumiskajās mantiskajās attiecībās atļauj laulātajiem lielu rīcības brīvību, un kā likumiskās, tā līgumiskās attiecības atšķiras no Latvijas Republikas Civillikuma. Tomēr, tā kā šajā promocijas darbā mēs vispirms analizējam likumiskās mantiskās attiecības un tikai tad – līgumiskās mantiskās attiecības, arī šajā gadījumā, analizējot Igaunijas Republikas “Likumu par ģimeni” vispirms tiks apskatītas laulāto likumiskās mantiskās attiecības.

Likums par ģimeni nosaka, ka laulāto kopīgā manta ir tā manta, ko laulātie iegādājušies vai ieguvuši laulības laikā. Tiesa var atzīt daļēji vai pilnībā par laulāto kopīgo mantu laulātā atsevišķo mantu, ja tās vērtība laulības laikā ir būtiski palielinājusies laulāto kopīgā darba vai laulāto kopīgo naudas ieguldījumu rezultātā.¹⁶³

Katra laulātā atsevišķā manta ir tā manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības noslēgšanas, kā arī manta, ko laulātais ieguvis laulības laikā dāvinājuma vai mantošanas ceļā, un manta, ko laulātais ieguvis pēc laulības attiecību izbeigšanas.

Personīgās lietošanas priekšmeti, ko laulātais iegādājies laulības laikā, ir katra laulātā atsevišķā manta.¹⁶⁴

Laulātie var slēgt savā starpā darījumus par viņu atsevišķo mantu, kā arī līgumus par kopīgās mantas pilnīgu vai daļēju sadali, vai arī līgumus par mantas pārvaldīšanu, lietošanu un rīcību ar laulāto kopējo mantu vai kopējās mantas daļu.

Katrs no laulātajiem atbild par savām mantiskajām saistībām ar savu atsevišķo mantu un savu mantas daļu kopīgajā mantas masā, kura laulātajam pienāktos kopīgās mantas sadales gadījumā.

Par mantiskajām saistībām, kas pieņemtas ģimenes interesēs, laulātie atbild ar savu kopīgo mantu un katra laulātā atsevišķo mantu kopā.¹⁶⁵

Mantas pārvaldīšana, rīcība ar to un mantas lietošana ir abu laulāto vienādas tiesības, pastāvot laulāto mantas kopības sistēmai. Abi laulātie pārvalda, lieto un rīkojas ar kopējo mantu pēc abpusējas vienošanās, bet, ja nav šī vienošanās starp laulātajiem, tad strīdus gadījumos viens no laulātajiem var griezties ar prasības pieteikumu tiesā. Līgums par nekustama īpašuma sadali prasa notariālu apliecinājumu. Laulāto kopīga nekustama īpašuma atsavināšanai, laulātajam nepieciešams saņemt otra laulātā akceptu. Nekustams īpašums, kas ir abu laulāto kopīga manta un kas prasa publisku reģistrāciju, nevar tikt atsavināts vai ieķīlāts bez rakstveida otra laulātā akcepta, neatkarīgi no tā, uz kā vārda šis nekustamais īpašums reģistrēts. Otrs laulātais var tikt ierakstīts kā īpašuma kopīpašnieks, pamatojoties uz abu laulāto notariāli apstiprinātu iesniegumu.

Laulāto kopīgā manta var tikt sadalīta laulības laikā, laulības šķiršanas laikā vai arī pēc laulības šķiršanas. Ja laulāto attiecības uz laulāto kopīgās mantas sadales brīdi nav pārtrauktas vai izbeigušās, tad laulāto kopīgās mantas sastāvs tiek noteikts uz mantas sadales brīdi. Ja laulāto mantas sadale tiek veikta pēc laulības šķiršanas, tad laulāto mantas sastāvs tiek noteikts uz laulības šķiršanas brīdi. Likums nosaka, ka laulāto kopīgā mantas sadale tiek veikta pēc laulāto savstarpējas vienošanās. Laulāto kopīga nekustama īpašuma sadalei nepieciešams slēgt laulāto savstarpēju līgumu, kas notariāli apliecināts. Strīdus gadījumā tiesa veic laulāto kopīgās mantas sadali pēc abu laulāto vai viena laulātā pieprasījuma.

Nekustamais īpašums, kas nav sadalīts laulāto kopīgās mantas sadales rezultātā, kā arī īpašums, kuru laulātie iegādājušies laulības laikā pēc kopīgās mantas sadales, kļūst par laulāto kopīgu mantu.

Katra laulātā mantas daļas noteikšana laulāto kopīgās mantas sadales gadījumā – katra laulātā daļa tiek noteikta 1/2 no mantas tajā gadījumā, ja vienam no laulātajiem nav bijuši pastāvīgi ienākumi no algota darba dēļ tā, ka šis laulātais bija nodarbināts ar bērnu audzināšanu vai citu svarīgu iemeslu dēļ.

Tiesa var atkāpties no principa, ka laulāto kopīgā manta dalāma uz pusēm šādos gadījumos:

- 1) ņemot vērā bērna intereses vai viena laulātā intereses;

¹⁶¹ Turpat, 273.lpp.

¹⁶² Likums par ģimeni, 3.nodaļa, 7.pants, 1981.lpp.

¹⁶³ Likums par ģimeni, 3.nodaļa, 14.pants, 1983.lpp.

¹⁶⁴ Likums par ģimeni, 3.nodaļa, 15.pants, 1983.lpp.

2) ja viens no laulātajiem bez pamatotiem iemesliem nav piedalījies laulāto kopīgā īpašuma iegādē ar saviem līdzekļiem vai savu darbu;

3) ja laulāto kopīgais īpašums ir iegādāts par viena laulātā atsevišķās mantas līdzekļiem;

4) ja viena laulātā atsevišķās mantas vērtība ir būtiski pieaugusi laulības laikā otra laulātā darba vai materiālo ieguldījumu rezultātā vai viņa daļas laulāto kopīgajā mantā rezultātā.

Laulāto kopīgās mantas sadales gadījumā manta, kas paliek pie katra no laulātajiem, tiek noteikta kā daļa no katra laulātā mantas kopīgajā mantā – kā konkrēti nekustami īpašumi, kustama manta, tiesības un saistības. Ja mantas sadales rezultātā vienam laulātajam pienākošā daļa no laulāto kopīgās mantas, būtiski pārsniedz viņam sākotnēji pienākošos mantas daļu, tad tiesa piespriež viņam izmaksāt naudas kompensāciju otram laulātajam.

Tālāk analizēsīm laulāto atbildību par laulāto mantiskajiem pienākumiem. Katrs laulātais atbild par savām mantiskajām saistībām ar savu atsevišķo mantu un savu mantas daļu laulāto kopīgajā mantā, kura tam pienāktos kopīgās mantas sadales gadījumā. Par tām mantiskajām saistībām, kas noslēgtas ģimenes kopīgajās interesēs, laulātie atbild ar savu kopīgo mantu un ar abu laulāto atsevišķo mantu. Ja viena laulātā izdarīta noziedzīga nodarījuma rezultātā ir palielinājusies laulāto kopīgā manta vai viena laulātā atsevišķā manta, tad ar šo noziedzīgo nodarījumu nodarītie zaudējumi tiek atlīdzināti ar vainīgā laulātā atsevišķo mantu un šī laulātā mantas daļu laulāto kopīgajā mantā, kura tam pienāktos kopīgās mantas sadales gadījumā, bet zaudējumi var tikt atlīdzināti arī no otra laulātā mantas daļas laulāto kopīgajā mantā un no otra laulātā atsevišķās mantas tādā apmērā, par kādu tā palielinājusies noziedzīga nodarījuma rezultātā.

Attiecībā uz laulātā tiesībām uz uzturlīdzekļiem likums nosaka, ka laulātajam ir pienākums uzturēt otru laulāto, kas ir darba nespējīgs, kā arī laulāto grūtniecības laikā un bērna kopšanas laikā (līdz bērna trīs gadu vecumam), ja laulātā materiālais stāvoklis, kuram no savas puses uzturlīdzekļi jāsniedz, to atļauj. Tiesa var laulāto atbrīvot no uzturlīdzekļu maksāšanas pienākuma, ja laulātais, kas prasa uzturlīdzekļus, necienīgi uzvedies laulības laikā vai laulības neilgā pastāvēšanas laika dēļ. Laulātajam nav pienākuma uzturēt otru laulāto, ja ir beiguši pastāvēt šī pienākuma iemesli, kuri tika minēti, vai arī laulātais, kas saņem uzturlīdzekļus, stājas jaunā laulībā.

Arī šķirtajam laulātajam ir tiesības uz uzturlīdzekļiem, ja viņš ir darba nespējīgs, vai kļuvis par invalīdu, vai laulības laikā sasniedzis pensijas vecumu, kā arī šķirtajam laulātajam ir tiesības saņemt uzturlīdzekļus grūtniecības laikā un bērna kopšanas laikā (līdz bērna trīs gadu vecumam), ja bērns ir ieņemts laulības laikā, un ja šķirtā laulātā materiālais stāvoklis, kuram no savas puses uzturlīdzekļi jāsniedz, to atļauj. Par laulātā vainu vai vainīgo laulāto šķirtajā dzīvē likums neizvirza nekādas prasības, un vienīgā prasība ir, ka laulātajam, kuram uzturlīdzekļi jāsniedz, jābūt tādām materiālam stāvoklim, ka viņš tos var atļauties sniegt. Pienākums maksāt uzturlīdzekļus otram laulātajam atkrīt, ja ir izbeigušies tie apstākļi, kuru dēļ uzturlīdzekļi bija jāmaksā vai arī laulātais, kas saņem uzturlīdzekļus, stājas jaunā laulībā. Jāpiebilst, ka arī Latvijas Civillikums vairs neizvirza vainas prezumpcijas konstatācijas nepieciešamību, lai varētu prasīt no otra laulātā uzturlīdzekļus.

Par bērnu uzturlīdzekļiem likums nesatur konkrētas summas, bet nosaka, ka ikmēneša viena bērna uzturlīdzekļu apmērs nevar būt mazāks par ¼ Igaunijas Republikā noteikto minimālo algu. Tiesa ir tiesīga samazināt uzturlīdzekļu apmēru zem ¼ no minimālās darba algas, ja vecākiem ir vēl viens bērns, kurš, ja tiktu piedzīti uzturlīdzekļu šajā apmērā, izrādītos mazāk nodrošināts kā bērns, kurš jau saņem uzturlīdzekļus.

Tāpat tiesa var samazināt uzturlīdzekļu apmēru mazāk par ¼ no minimālās darba algas vai arī pārtraukt uzturlīdzekļu izmaksas pienākumu, ja:

- 1) viens no vecākiem, no kura tiek piedzīti uzturlīdzekļi, kļūst darba nespējīgs;
- 2) bērnam ir pietiekami ienākumi (vecākam, kura aprūpē bērns atrodas);
- 3) ir radušies citi iemesli, kurus tiesa uzskata par attaisnojošiem.

Savukārt, ja vecāku materiālais stāvoklis izmainās vai izmainās bērna vajadzības, tiesa var pārskatīt uzturlīdzekļu apmēru pēc viena no vecākiem pieprasījuma. Likums nosaka, ka uzturlīdzekļu apmēru nosaka tiesa, vadoties pēc vecāku materiālā stāvokļa un bērna vajadzībām.

Turpinājumā tiks apskatītas laulāto līgumiskās mantiskās attiecības. Likums par ģimeni nosaka, ka ar laulības līgumu laulātie var noteikt savstarpējās mantiskās attiecības un pienākumus, kas atšķiras no likumiskajām mantiskajām attiecībām, ja likumā nav noteikts citādi.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Likums par ģimeni, 3.nodaļa, 16.pants, 1983.lpp.

¹⁶⁶ Likums par ģimeni, 2.nodaļa, 8.pants, 1981.lpp.

Ja laulības līgums nav noslēgts, vai tas neaptver visu laulāto mantu, tad attiecībā uz laulāto mantu vai uz to laulāto mantas daļu, kas nav ietverta līgumā, tiek piemēroti laulāto likumisko mantisko attiecību noteikumi.¹⁶⁷

Likuma par ģimeni 9.pants regulē laulības līguma saturu, nosakot, ka ar laulības līgumu var noteikt:

1) kura manta, kas piederējusi laulātajiem pirms stāšanās laulībā, laulības laikā turpina saglabāt atsevišķās mantas statusu, un kura manta kļūst par laulāto kopīgo mantu;

2) kura manta, ko ieguvis vai nopelnījis viens no laulātajiem, laulības laikā kļūst par abu laulāto kopīgo mantu, un kura manta paliek katra laulātā atsevišķā manta;

3) kā pārvaldīt, rīkoties un lietot abu laulāto kopīgo mantu;

4) kā dalīt abu laulāto kopīgo mantu;

5) savstarpējas uzturēšanas pienākumus laulības laikā un pēc laulības izbeigšanās;

6) citas laulāto mantiskās tiesības un pienākumus, ja tie nav pretrunā ar likumu.

Ar laulības līgumu var tikt noteiktas arī citas laulāto mantiskās tiesības un pienākumi - ar laulības līgumu ir atļauts:

1) uzskatīt par abu laulāto kopīgo mantu to mantu, ko ieguvis viens no laulātajiem kā dāvinājumu vai mantojumu, ar nosacījumu, ka šī manta pieder konkrētam laulātajam kā viņa atsevišķā manta;

2) atņemt laulātajiem vai šķirtajam laulātajam tiesības uz uzturlīdzekļiem, pastāvot īpašiem nosacījumiem;

3) atteikties no tiesībām uz kopējās mantas sadali pēc laulības izbeigšanās.

Laulāto mantiskās tiesības, kas izriet no laulības līguma, ir spēkā attiecībā pret trešajām personām tikai tad, ja ieraksts par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju ir izdarīts līdz trešās personas prasījumu rašanās brīdim.

Laulības līgums var tikt noslēgts kā pirms stāšanās laulībā tā arī laulības laikā.

Laulības līgumu laulātie var izbeigt pēc pušu savstarpējas vienošanās, kuru apstiprina notariāli, vai tiesas ceļā - pēc viena laulātā prasības. Pieprasīt laulības līguma izbeigšanu tiesas ceļā viens no laulātajiem var, ja:

1) viens no laulātajiem tiek atzīts par bezvēsts prombūtnē esošu;

2) ar tiesas nolēmumu viens no laulātajiem tiek atzīts par maksātnespējīgu;

3) viens no laulātajiem rada būtisku kaitējumu vai zaudējumus laulāto mantai vai veic darbības, kuras var nodarīt būtisku kaitējumu vai zaudējumus laulāto mantai.

Ar laulības līguma izbeigšanu tiesas ceļā izbeidzas arī no tā izrietošās tiesības un saistības. Laulāto kopīgā manta un laulāto atsevišķā manta, kas atrunātas laulības līgumā, tiek precizētas, savukārt – laulāto kopīgā manta – tiek dalīta saskaņā ar laulības līguma noteikumiem. Ja laulības līgums tiek izbeigts pēc abu pušu vienošanās, laulātie var vienoties par to, ka laulības līgums nav ticis noslēgts kopumā vai atsevišķās tā daļās.

Laulības līgums izbeidzas arī pēc viena laulātā nāves vai pēc laulības šķiršanas. Ja pēc laulības šķiršanas no laulības līguma izceļas pienākums, tad šis pienākums paliek spēkā.

Laulības līgums var tikt atzīts par spēkā neesošu no noslēgšanas brīža vai par nederīgu, saskaņā ar vispārīgiem noteikumiem par līgumu spēkā neesamību un atzīšanu par nederīgiem. Ja laulība tiek atzīta par neesošu, tad arī laulības līgums tiek atzīts par spēkā neesošu. Tādā gadījumā šādas laulības laikā iegūtās mantas sadalei tiek piemēroti likuma noteikumi par laulāto atsevišķo mantu – t.i., katra laulātā īpašums ir viņa atsevišķā manta, savukārt, kopīgā manta tiek sadalīta. Ja puses nevar vienoties, daļu apmērus nosaka tiesa. Ja laulība tiek atzīta par neesošu tā iemesla dēļ, ka viens no laulātajiem ir noslēpis no otra laulātā faktu, ka viņš jau sastāv laulībā, vai arī piespiedis otru laulāto noslēgt ar viņu laulību spaidu, maldu vai viltus ceļā, tiesa var no vainīgā laulātā piespriest uzturlīdzekļus par labu otram laulātajam, kurš cietis no šīs nederīgās laulības, kā arī pēc cietušā laulātā pieprasījuma veikt laulāto kopīgās mantas sadali, kura iegādāta par nederīgu atzītas laulības laikā, pamatojoties uz Likuma par ģimeni 3.nodaļas noteikumiem par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām.

No iepriekš apskatītā var redzēt, ka Igaunijas Republikas “Likums par ģimeni” atļauj lielāku rīcības brīvību laulātajiem savu mantisko attiecību kārtošānā. Neskatoties uz to, ka likumā noteikts, ja laulātie izvēlas slēgt laulības līgumu, tad šim laulības līgumam ir tikai divi veidi – mantas šķirtība vai mantas kopība, likums atļauj arī laulātajiem ar laulības līgumu neaptvert visu mantas masu, bet gan tikai daļu, pārējo daļu atstājot likumisko mantisko attiecību režīmā. Pēc Latvijas Civillikuma, kur ar laulības līgumu būtu aptverta tikai daļa no laulāto mantas, šāds līgums nebūtu vairs uzskatāms par laulības līgumu un tas nevarētu būt spēkā kā laulības līgums, bet gan tikai kā līgums, kas regulē konkrētu laulāto īpašumu piederību.

Tāpat Igaunijas Likums par ģimeni “pazīst” arī tā saucamo “mantas izlīdzinājuma prasību”, kura ir ieviesta no Vācijas BGB. Mantas izlīdzinājuma prasība un pieauguma koeficienta aprēķināšana ir neaizstājama un būtiska tādos gadījumos, ja jāsadala

¹⁶⁷ Likums par ģimeni, 2.nodaļa, 8.pants, 1981.lpp.

laulātajiem piederoša manta, bet nav īstas skaidrības par katram laulātajam piederošo šīs mantas daļu. Arī Latvijā ir bijusi un ir līdzīga vēsturiskā situācija kā Igaunijā – abi laulātie kopīgi strādājot būtiski palielina vienam laulātajam piederošā nekustamā īpašuma vērtību, taču, ja šis īpašums ir viena laulātā atsevišķā manta, tad otrs laulātais uz tā daļu pretendēt nevarētu, lai gan ir ieguldījis šajā īpašumā daudz savu līdzekļu un darbu. Savukārt, ja arī Latvijas Civillikumā tiktu ieviesta mantas pieauguma sistēma un pieauguma koeficienta aprēķināšana, tiktu līdzsvarots laulāto pušu līdztiesības princips un laulātāja, kurš ieguldījis līdzekļus un darbu konkrētajā otra laulātā nekustamajā īpašumā, varētu tikt atzītas daļā uz šo nekustamo īpašumu īpašuma tiesības. Tātad, no Igaunijas Likuma par ģimeni ir atbalstāma mantas pieauguma koeficienta aprēķināšanas ieviešana Latvijas Civillikumā un mantas pieauguma sistēmas ieviešana mantas izlīdzinājuma prasībās.

Var secināt, ka no Igaunijas Likuma par ģimeni Civillikumā tāpat būtu ieviešams, ka laulātie var noslēgt laulības līgumu, kas neaptver visu laulāto mantas masu, bet tikai daļu, pārējo mantu atstājot likumisko mantisko attiecību režīmā., kā arī, ka laulāto kopīga nekustama īpašuma atsavināšanai, laulātajam nepieciešams saņemt otra laulātā akceptu, kas ir notariāli apliecināts, neatkarīgi no tā, uz kā vārda nekustamais īpašums ir reģistrēts.

3.3. Krievijas Federācija

Krievijas privātās tiesības vēsturiski attīstījās kā kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas daļa (otra daļa - socialistisko tiesību loks) un vistuvāk privāto tiesību vācu zaram. Tāpēc nav nejauši, ka uz Krievijas privāto tiesību kodifikācijām pagājušā gadsimta sākumā vislielāko ietekmi atstāja tieši Vācijas privāto tiesību kodifikācijas. Krievijas pirmais civilkodekss tika pieņemts 1922.gadā un tas bija spēkā vairāk kā 40.gadus. Jaunās sociāli - ekonomiskās attiecības radīja nepieciešamību arī pēc jaunām privāto tiesību normām, kas balstītas uz privāttiesiskām attiecībām.¹⁶⁸

Tādēļ Krievijas tiesībzinātnieki, izstrādājot jauno Krievijas Ģimenes kodeksu, atgriezās pie Krievijas privāto tiesību avotiem, pie Vācijas privāto tiesību kodifikācijām, kas vēsturiski bija vistuvākās Krievijas pirmskara privātajām tiesībām.¹⁶⁹

Krievijas Federācijas Ģimenes kodeksu Valsts Dome pieņēma 1995.gada 8.decembrī un tas ir spēkā no 1996.gada 1.marta. Tajā ir palielināts dispozitīvo normu skaits, kas ļauj laulātajiem pašiem regulēt savas mantiskās attiecības, slēdzot dažādus līgumus: laulības līgumus, līgumus par uzturlīdzekļiem u.tml.¹⁷⁰

Ģimene kodeksā netiek skatīta kā vienots tiesību subjekts, visās mantiskajās attiecībās tiesības un pienākumi ir tikai laulātajiem atsevišķi. Kodeksā tiek definēta laulāto manta, tiek izšķirta manta, kas laulātajiem piederējusi pirms laulības noslēgšanas (pirmslaulības manta) un manta, ko laulātie ieguvuši laulības laikā. Kodeksā ieviesta jauna labticīgā laulātā jēdziena izpratne laulības atzīšanas par neesošu gadījumā. Labticīgajam laulātajam ir tiesības prasīt tiesas ceļā un saņemt no otra laulātā uzturlīdzekļus. Attiecībā uz šādā laulībā, kas vēlāk atzīta par neesošu, iegādātās kopīgās mantas sadali, Ģimenes kodekss atļauj šādos gadījumos piemērot noteikumus par laulāto kopīgās mantas sadali, lai aizsargātu labticīgo laulāto un sniegtu viņam iespēju saņemt savu daļu mantas.

¹⁶⁸ Германское право. Часть первая. Международный центр финансово - экономического развития. Москва, 1996, стр.5.

¹⁶⁹ Турпат.

¹⁷⁰ Семейный Кодекс Российской Федераций. Издательство БЕК. Москва, 1996, Стр. XIX.

Jaunums attiecībā uz labticīgo laulāto ir arī tas, ka Ģimenes kodekss atļauj labticīgajam laulātajam pēc laulības atzīšanu par neesošu prasīt no otra laulātā sev par labu zaudējumu atlīdzību – par nodarīto morālo kaitējumu vai materiālajiem zaudējumiem.

Jaunā veidolā kodeksā arī noteikts laulības izbeigšanas brīdis, laulību šķirot tiesas ceļā. Par laulības izbeigšanas brīdi tiek uzskatīts tiesas sprieduma par laulības šķiršanu spēkā stāšanās brīdis.

Tomēr kodeksa normām vairs nav imperatīvs raksturs, salīdzinot ar 1926.gada Krievijas Kodeksu par laulību, ģimeni un aizbildnību un 1969.gada Krievijas Civilkodeksu.

Ģimenes kodeksa III nodaļā “Laulāto tiesības un pienākumi” noteiktas gan laulāto mantiskās, gan nemantiskās – personiskās tiesības un pienākumi.

Būtiski jauninājumi Ģimenes kodeksā ir ieviesti attiecībā uz laulāto mantiskajām attiecībām. Šīs attiecības veidojas no pārvaldīšanas, lietošanas un rīcības ar laulāto mantu tiesiskā regulējuma. Tiesību subjekts šajās attiecībās ir katrs laulātais atsevišķi. Būtiskākais laulāto mantisko tiesību jautājums ir jautājums par laulāto tiesībām uz īpašumu. Tiek izšķirta manta, kas katram laulātajam piederējusi pirms stāšanās laulībā un manta, ko laulātie ieguvuši vai iegādājušies laulības laikā.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienības laikā likums jautājumu par pirmslaulības mantas piederību risināja viennozīmīgi: pirmslaulības manta pieder tam laulātajam, kuram tā piederējusi arī pirms laulības noslēgšanas. Savukārt, jautājumu par mantu, kas tika iegādāta laulības laikā, likums PSRS laikos risināja divējādi: PSRS likumu kodekss par civilstāvokļa aktiem, laulības, ģimenes un aizbildniecības tiesībām, kas pieņemts 1918.gada 16.septembrī, noteica, ka katra laulātā atsevišķā manta ir tā manta, ko laulātais iegādājies personīgi par saviem līdzekļiem. Kodeksa 105.pantā tika teikts: “laulība nerada laulāto mantas kopību”. Šīs normas mērķis bija pastiprināt laulāto vienlīdzīgas tiesības laulības laikā. Taču praksē ātri vien pierādījās, ka šajā normā ietvertais laulāto vienlīdzības princips vistiešākā veidā aizskar sievietes – sievas intereses ģimenē, tā kā visbiežāk sievietes bija tās, kas nodarbojās ar mājsaimniecību un bērnu audzināšanu, un, nestrādājot algotu darbu, nevarēja iegūt līdzekļus, par kuriem iegādātiem mantu, kā arī viņām līdz ar to nebija pieejami vīra mantiskie ieguvumi.

Jau 1922.gadā tiesu prakse sāka atzīt kā laulāto kopīgo mantu laulības laikā iegādāto mantu, neskatoties uz to, kurš to bija iegādājies un uz kura vārda tā bija noformēta. Šī tiesu prakse arī tika nostiprināta 1926.gadā pieņemtajā Krievijas likumu kodeksā par laulībām, ģimeni un aizbildniecību (10.pantā), nosakot, ka manta, ko laulātie ieguvuši laulības laikā, ir laulāto kopīga manta. Tas nozīmē, ka valdīšanas, lietošanas un rīcības tiesības ar šo mantu tiek īstenotas ar abu laulāto piekrišanu, un katrs no viņiem, īstenojot valdīšanas, lietošanas un rīcības tiesības, tiek saprasts kā arī otra laulātā pārstāvis, kas rīkojas abu laulāto vārdā.

Šis laulāto kopīgas mantas princips palika negrozīts arī 1969.gadā pieņemtajā Krievijas Laulības un ģimenes kodeksā, kurš nostiprināja laulāto kopīgas mantas režīmu uz laulības laikā iegūto laulāto mantu, un laulāto atsevišķās mantas režīmu uz katra laulātā pirmslaulības mantu, kā arī uz mantu, kuru katrs no laulātajiem ir ieguvis laulības laikā dāvinājuma vai mantošanas ceļā, vai personiskas lietošanas priekšmetiem, izņemot tā saucamiem – greznuma priekšmetiem.

Šādas kodeksā noteiktas kārtības mīnuss bija tas, ka šīm normām bija imperatīvs, t.i., obligāts raksturs un tās nevarēja tikt grozītas ar abu laulāto vienošanos, ja viņu interesēm šāds mantas sadalījums neatbilda. Šis trūkums tika novērsts ar jauno Krievijas Ģimenes kodeksu, kurš tika pieņemts 1995.gada 8.decembrī un ir spēkā no 1996.gada 1.marta. Kodeksā ir noteiktas kā laulāto likumiskās, tā laulāto līgumiskās mantiskās attiecības.

Ģimenes kodekss nosaka, ka laulāto likumisko mantisko attiecību režīms ir tad, kad pastāv laulāto kopīgas mantas režīms, ja ar laulības līgumu nav noteikts citādi. Laulāto kopīgā manta ir tā manta, kuru laulātie ir ieguvuši laulības laikā. Pie laulāto kopīgās mantas pieder katra laulātā ienākumi, kurus tas iegūst ar patstāvīgu darbu, laulātā pensijas, pabalsti, u.c. naudas izmaksas, kurām nav speciāli norādīts mērķis (zaudējumu atlīdzība, kompensācija u.tml.). Laulāto kopīgā manta ir arī par abu laulāto līdzekļiem iegādātās kustamās un nekustamās mantas, vērtspapīri u.t.t., neatkarīgi no tā, uz kura laulātā vārda konkrētā manta ir reģistrēta vai kurš laulātais ir veicis naudas iemaksas.

Kodeksā tāpat ir norādīts, ka tiesības uz laulāto kopīgo mantu ir arī tam laulātajam, kurš laulības laikā ir vedis laulāto kopīgo mājsaimniecību, nodarbojies ar bērnu audzināšanu vai šim laulātajam citu attaisnojošu iemeslu dēļ nebija darbā gūtu pastāvīgu ienākumu. Kodeksā sīki noteikts, ar kādu brīdi viena laulātā pastāvīgā darbā gūtie ienākumi tiek iekļauti laulāto kopīgās mantas sastāvā (kodeksa 34.panta otrā daļa).

Tiek pieņemts, ja viens laulātais rīkojas ar laulāto kopīgo mantu, tad tas rīkojas abu laulāto vārdā. Šāds viena laulātā darījums abu laulāto vārdā var tikt atzīts par spēkā neesošu, ja laulātais rīkojies negodprātīgi, t.i., ja laulātais jau iepriekš zināja, ka otrs laulātais nedos savu piekrišanu šim konkrētajam darījumam. Pretējā gadījumā darījums ir atzīstams par spēkā esošu.

Tomēr, attiecībā uz nekustamajiem īpašumiem un mantu, kurai vajadzīga īpaša reģistrācija (piemēram, automašīnas), kodekss speciāli izdala, ka viena laulātā rīcībai ar laulāto kopīgo mantu nepieciešama otra laulātā notariāli apstiprināta piekrišana. Ja

šāda piekrišana nav, bet darījums ir jau noticis, tad laulātais var to apstrīdēt vispārējā kārtībā, saskaņā ar Krievijas Civillikuma noteiktajiem vispārīgajiem darījumu apstrīdēšanas un atzīšanas par spēkā neesošiem noteikumiem.

Laulātais, kurš nav devis minēto piekrišanu, ir tiesīgs viena gada laikā no dienas, kad uzzinājis vai viņam vajadzēja uzzināt par šo darījumu, to apstrīdēt tiesas ceļā, un lūgt atzīt darījumu par spēkā neesošu.¹⁷¹

Par laulāto kopīgo mantu netiek atzīta tā manta, kura gan ir iegādāta laulības laikā, bet par vienam laulātajiem piederošajiem līdzekļiem vai īpašumiem, kas piederējuši laulātajam līdz laulības noslēgšanas brīdim, kā arī par līdzekļiem, kuru tas ieguvis dāvinājuma vai mantošanas ceļā, vai citā bezatlīdzības ceļā, piemēram, privatizācijas rezultātā. Šī manta tiek uzskatīta par viena laulātā atsevišķu mantu.

Tātad, no laulāto kopīgās mantas tiek izdalīta laulāto atsevišķā manta. Laulāto atsevišķā manta ir manta, kas laulātajam piederējusi pirms stāšanās laulībā; manta, ko laulātais laulības laikā ieguvis dāvinājuma, mantošanas vai citā bezatlīdzības piešķiruma ceļā; laulātā personīgās lietošanas priekšmeti, izņemot dārglietas un citus greznuma priekšmetus. Tiesu praksē ir nostiprinājies princips, ka laulātā atsevišķā manta var tikt atzīta par abu laulāto kopīgo mantu, ja laulības laikā laulātā atsevišķā mantā uz kopīgās mantas rēķina, vai uz viena laulātā mantas rēķina, vai ar viena laulātā darbības palīdzību, tika izdarīti ieguldījumi, kas ievērojami paaugstina šīs atsevišķās mantas vērtību, piemēram, kapitālais remonts, būvniecība u.tml..

Laulātie var savu kopīgo mantu sadalīt kā laulības laikā, tā arī pēc laulības izbeigšanas. Ja laulība tiek šķirta, tad prasībām par kopīgās mantas sadali tiek piemērots trīs gadu noilguma termiņš.¹⁷²

Ja laulātos neapmierina kodeksā ietvertais laulāto mantisko attiecību likumiskais regulējums, tad viņi var slēgt laulības līgumu, attiecībā uz kuru tiek pieļauta diezgan plaša līgumslēdzēju pušu brīvība, salīdzinot ar Latvijas Republikas Civillikumu.

Kodekss atļauj laulājamiem vai laulātajiem slēgt laulības līgumus, kuros var atrunāt laulāto mantiskās tiesības un pienākumus laulības laikā un (vai) laulības šķiršanas gadījumā.¹⁷³ Laulības līgumu var noslēgt kā pirms stāšanās laulībā, tā arī jebkurā brīdī laulības laikā.

Laulātie savas likumiskās mantiskās attiecības var izmainīt ar laulības līgumu, un noteikt laulāto mantas šķirtību vai laulāto mantas kopību, vai mantas šķirtību vai kopību uz laulāto atsevišķu mantas daļu vai uz atsevišķām šķiras lietām, neaptverot ar laulības līgumu visu mantas masu.

Laulības līgumu var slēgt gan attiecībā uz to mantu, kas jau pastāv, gan arī attiecībā uz mantu, kas radīsies nākotnē. Uz mantas daļu, kas nav atrunāta laulības līgumā, attiecas likumiskās mantiskās attiecības.¹⁷⁴

Laulības līgumā var iekļaut arī atliekošus un atceļošus nosacījumus. Tāpat Ģimenes kodekss, atšķirībā no Civillikuma, atļauj laulātajiem atrunāt laulības līgumā jebkurus nosacījumus vai pienākumus laulāto starpā, kas attiecas uz laulāto savstarpējām mantiskām attiecībām, piemēram, noteikumus par laulāto savstarpēju uzturēšanu, laulāto piedalīšanās veidus otrā laulātā ienākumos, ģimenes un mājsaimniecības izdevumu segšanas kārtību, mantas sadali starp laulātajiem laulības šķiršanas gadījumā u.tml.. Laulības līgums neatļauj regulēt laulāto attiecības ar bērniem, tāpat laulības līgumā nedrīkst iekļaut nosacījumus, kas aizliedz otram laulātajam saņemt pienākošos uzturlīdzekļus u.tml., kā arī iekļaut tajā citus noteikumus, kas nostādītu vienu no laulātajiem nelabvēlīgā stāvoklī vai ierobežotu otra laulātā rīcībspēju vai tiesībspēju, vai ir pretrunā ar ģimenes tiesību pamatprincipiem.

Tomēr, pastāv atsevišķi ierobežojumi attiecībā uz noteikumiem, kurus nevar iekļaut laulības līgumā. Tā laulātais nevar ar laulības līgumu atteikties no savas tiesībspējas vai rīcībspējas, vai daļēji to ierobežot ar laulības līgumu. Tādi līguma punkti tiek atzīti par spēkā neesošiem un neierobežo personas tiesībspēju vai rīcībspēju. Tādēļ arī laulības līgumos nav atļauts iekļaut tādus punktus, kas ierobežotu viena vai otra laulātā tiesībspēju vai rīcībspēju, laulāto vienlīdzīgas tiesības un iespējas laulībā, regulētu laulāto personiskās tiesības un pienākumus starp laulātajiem, ietvertu tiesības un pienākumus attiecībā uz viņu bērniem vai saturētu citus noteikumus vai nosacījumus, kuri būtu pretrunā ar vispārīgajiem ģimenes tiesību principiem, kas nostiprināti Ģimenes kodeksā.

Nemot vērā laulības līgumu slēgšanas praksi, var teikt, ka laulības līgumus slēdz procentuāli maz Krievijas Federācijas ģimeņu (apmēram 5%), lielāko vairākumu ģimeņu apmierina Ģimenes kodeksā regulētās laulāto likumiskās mantiskās attiecības.¹⁷⁵

Parasti laulības līgumi tiek slēgti, stājoties laulībā otro reizi u.t.t.

¹⁷¹ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 35.

¹⁷² Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 38.

¹⁷³ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 40.

¹⁷⁴ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 42.

¹⁷⁵ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Стр. 24.

Laulātajam ir pienākums informēt savu kreditoru par laulības līguma noslēgšanu, tā grozīšanu vai izbeigšanu. Ja laulātais nav izpildījis šo pienākumu, viņš atbild par savām saistībām, neatkarīgi no laulības līgumā noteiktā.¹⁷⁶

Laulības līgumu var izbeigt, abiem laulātajiem savstarpēji vienojoties. Vienpusēji laulības līgumu lauzt nevar. Vienpusēji atteikšanās no laulības līguma izpildes nav pieļaujama. Pēc viena no laulātajiem pieteikuma laulības līgums var tikt grozīts vai to var atcelt tiesa. Ar laulības šķiršanas brīdi laulības līguma darbība tiek izbeigta, izņemot tos pienākumus, kas paredzēti laulības līgumā, izpildei pēc laulības izbeigšanas. Laulības līgums var tikt atzīts par spēkā neesošu daļēji vai pilnībā gadījumos, kas paredzēti Krievijas Civilt kodeksā pie darījumu atzīšanas par spēkā neesošiem.

Attiecībā uz laulāto un šķirto laulāto tiesībām uz uzturlīdzekļiem Ģimenes kodeksā iekļauta atsevišķa nodaļa, kas regulē laulāto un šķirto laulāto tiesības uz uzturlīdzekļiem. Ģimenes kodekss nosaka, ka laulātajiem ir pienākums materiāli vienam otru atbalstīt. Ja laulātais atsakās šādu atbalstu sniegt un starp laulātajiem nav vienošanās par uzturlīdzekļiem, tad laulātais ir tiesīgs prasīt sev uzturlīdzekļus no otra laulātā, ja tam šādi līdzekļi ir, tiesas ceļā.

Tiesības prasīt uzturlīdzekļus ir darba nespējīgam laulātajam; sievai grūtniecības periodā vai līdz kopējā bērna trīs gadu vecumam; laulātajam, kas kopj kopējo bērnu - invalīdu, līdz šī bērna 18 gadu vecuma sasniegšanai, vai arī kopj kopējo I grupas bērnu - invalīdu, kas invaliditāti ieguvis kopš bērnības.¹⁷⁷

Ģimenes kodekss nosaka, ka šķirtajam laulātajam ir tiesības prasīt no otra laulātā uzturlīdzekļus, ja tam ir šādi līdzekļi, tiesas ceļā. Šeit noteikumi attiecībā uz personu kategorijām, kuras ir tiesīgas prasīt uzturlīdzekļus, ir tie paši, kas pie šādas prasības laulības laikā, tikai klāt vēl nāk noteikums, ka uzturlīdzekļus var prasīt arī bijušais laulātais, kurš sasniedzis pensijas vecumu ne vēlāk kā piecus gadus pēc laulības šķiršanas, ja laulātie sastāvējuši laulībā ilgu laiku.¹⁷⁸

Uzturlīdzekļu apmēru nosaka tiesa, ja starp laulātajiem vai bijušajiem laulātajiem nav panākta vienošanās par uzturlīdzekļu apmēru, ņemot vērā laulāto materiālo un ģimenes stāvokli, un citas pušu intereses. Uzturlīdzekļus izsaka cietā naudas summā, kas jāmaksā katru kalendāra mēnesi.

Interesanti, ka attiecībā uz bērniem, bērnu Ģimenes kodekss apskata kā pastāvīgu tiesību subjektu, nevis no vecāku tiesībām atkarīgu objektu. Tāpat ar likumu ir noteikts minimālo uzturlīdzekļu apmērs bērnam, un, slēdzot laulības līgumu, tajā paredzētais uzturlīdzekļu apmērs nedrīkst būt mazāks par likumā paredzēto uzturlīdzekļu apmēru. Uzturlīdzekļu apmērs nav izteikts konkrētā naudas summā, kā tas ir Latvijā, bet gan sasaistīts ar vecāku izpeļņu, t.i., uzturlīdzekļu apmērs par vienu bērnu nedrīkst būt mazāks kā ¼ no vecāka mēnešas izpeļņas un (vai) cita ienākumu avota; par diviem bērniem – ne mazāk kā 1/3; bet par trijiem un vairāk bērniem – ½ no vecāka mēnešas izpeļņas un (vai) cita ienākumu avota. Taču, šādam noteikumam par uzturlīdzekļu apmēru ir arī savi mīnusi, jo ne visi vecāki strādā pastāvīgu darbu, ne visi uzrāda savus patiesos ienākumus. Tādēļ, lai rastu iespēju tomēr piedzīt no vecāka šos bērna uzturlīdzekļus, tiesām ir atļauts bērnu uzturlīdzekļus piedzīt, nosakot tos gan kā procentuālu daļu no ikmēneša ienākumiem, gan arī noteikt to cietā naudas summā, kas izmaksājama katru mēnesi.

Tiesa var atbrīvot laulāto no uzturlīdzekļu sniegšanas pienākuma vai ierobežot šo pienākumu ar noteiktu laika periodu kā laulības laikā, tā arī pēc laulības šķiršanas šādos gadījumos: ja laulātā darba nespēja iestājusies ļaunprātīgas alkohola vai narkotisko vai toksisko vielu lietošanas rezultātā, vai tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā; ja laulības periods ir bijis neilgs; ja laulātais, kas prasa uzturlīdzekļus, ir uzvedies necienīgi.¹⁷⁹

Tātad, Ģimenes kodekss, lai laulātais varētu prasīt uzturlīdzekļus, neprasa vainas neesamību laulības iziršanā vai vainojamības šķirtā dzīvē neesamību. Tiesa vērtē tikai laulāto mantisko stāvokli un iepriekš minēto par atkarību no apreibinošām vielām, un konstatē noziedzīga nodarījuma esamību vai neesamību. Noteikts, ka apreibinošo vielu lietošanai ir jābūt ļaunprātīgai, bet noziedzīgam nodarījumam ir jābūt izdarītam tīši, ko konstatē ar spēkā stājušos tiesas spriedumu krimināllietā.

Var secināt, ka no Krievijas Ģimenes kodekss satur tādus noteikumus attiecībā uz laulāto likumiskajām un līgumiskajām mantiskajām attiecībām, kādus nesatur Latvijas Civilt kodekss. Tā laulāto kopīgā manta laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās ir visa tā manta, kas iegādāta laulības laikā. Ja arī tikai viens laulātais ir strādājis algotu darbu, bet otrs nodarbojies ar mājražniecību, tad manta vienāda uzskatāma par laulāto kopīgu mantu. Jāsaka, ka šāds regulējums tiesību normās Krievijas privāttiesiskās ģimenes dzīves uzbūves anatomijai un saimnieciskajai kārtībai ir atbilstošs, ņemot vērā Krievijā pastāvošās gadsimtiem ilgās tradīcijas un pienākumu sadalījumu ģimenē, jo Krievijā pārsvarā sievietes ir tās, kas ģimenē nodarbojas tikai ar mājražniecību, savukārt, vīrieši strādā algotu darbu.

¹⁷⁶ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 46.

¹⁷⁷ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 89.

¹⁷⁸ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 90.

¹⁷⁹ Семейный Кодекс Российской Федерации. Издательство БЕК. Москва, 1996, Статья 92.

Civillikums šādu laulības laikā iegūtās kopējās mantas prezumpciju neparedz, jo, lai mantu atzītu par laulāto kopīgu mantu, tai jābūt iegādātai ne tikai laulības laikā, bet tai jābūt iegādātai arī ar otra laulātā līdzekļiem vai darbības palīdzību. Savukārt, jēdziens „darbības palīdzība” sevī neietver darbošanos mājsaimniecībā un bērnu audzināšanu. Civillikumā noteiktais regulējums ir atbilstošāks Latvijā pastāvošajai mūsdienu sociāli ekonomiskajai situācijai un dzimumu līdztiesības principam, jo katram ir dotas iespējas strādāt algotu darbu un attiecīgi, aizejot bērna kopšanas atvaļinājuma saņemt bērna kopšanas pabalstu, kas tiek maksāts no vidējās izpeļņas un nozīmē to, ka būtībā tas vecāks, kurš izmanto bērna kopšanas atvaļinājumu, saņem no valsts to pašu algu vai pat lielāku (jo bērna kopšanas pabalsta izmaksās ietilpst konkrētā periodā saņemtā visa darba samaksa, ieskaitot atvaļinājumu, prēmijas u.t.t.), nekā viņš strādātu to pašu algoto darbu. Līdz ar to ģimenēm ir brīvas izvēles tiesības, kurš no vecākiem – vīrs vai sieva izmantos bērna kopšanas atvaļinājumu, kuram tas ir izdevīgāk, bet kurš turpinās strādāt.

Krievijas Ģimenes kodeksā jauninājums ir arī tas, ka labticīgajam laulātajam ir tiesības prasīt tiesas ceļā un saņemt no otra laulātā uzturlīdzekļus. Attiecībā uz šādā laulībā, kas vēlāk atzīta par neesošu, iegādātās kopīgās mantas sadali, Ģimenes kodekss atļauj šādos gadījumos piemērot noteikumus par laulāto kopīgās mantas sadali, lai aizsargātu labticīgo laulāto un sniegtu viņam iespēju saņemt savu daļu mantas. Jaunums attiecībā uz labticīgo laulāto ir arī tas, ka Ģimenes kodekss atļauj labticīgajam laulātajam pēc laulības atzīšanu par neesošu prasīt no otra laulātā sev par labu zaudējumu atlīdzību – par nodarīto morālo kaitējumu vai materiālajiem zaudējumiem. Šādu noteikumu Civillikumā nav, ir iespēja prasīt morālo kaitējumu vai materiālos zaudējumus, taču, kā rāda tiesu prakse, šādās lietās parasti ir grūtības ar pierādījumu ieguvu un summas pamatojumu.

Jauninājums Krievijas Ģimenes kodeksā ir arī tas, ka laulātie var slēgt laulības līgumu uz visu mantas masu vai tikai uz mantas daļu, vai to mantu, kas nākotnē radīsies, pārējo mantu atstājot likumisko mantisko attiecību režīmā. Laulības līgumu saturs var aptvert noteikumus par laulāto savstarpēju uzturēšanu laulības laikā un pēc laulības šķiršanas; laulāto piedalīšanās tiesību apjomu otra laulātā ienākumu pārvaldībā, ģimenes un mājsaimniecības izdevumu segšanas kārtību u.tml. Krievijas Ģimenes kodekss laulāto atsevišķo mantu paredz tikai likumiskajā mantisko attiecību sistēmā. Pie līgumiskās mantisko attiecību sistēmas laulātie var brīvi noteikt kopējo mantu, katram laulātajam piederošo mantu vai konkrētas šķiras lietas.

Laulības līgumu slēgšana attiecībā uz laulāto mantas daļu uzskatāms par pozitīvu jauninājumu, kurš būtu ieviešams arī Latvijas Civillikumā. Jo, kā rāda laulības līgumu slēgšanas prakse, tad šādus līgumus jau pašu līgumslēdzēji – laulātie jau sen ir ieviesuši, slēdzot Civillikumam neatbilstošus līgumus. Tādēļ šajā gadījumā šādu līgumu ieviešana būtu tikai jau izveidojušās prakses apstiprināšana, jo pašlaik šādi līgumi kā laulības līgumi nav atzīstami, bet ir atzīstami tikai kā līgumi, kuri tiek slēgti, neatceļot laulāto likumiskās mantiskās attiecības, lai regulētu konkrētu laulātajiem piederošu nekustamo īpašumu piederību.

Krievijas Ģimenes kodekss neparedz laulāto līgumisko mantisko attiecību sistēmā laulāto atsevišķo mantu.

Civillikums arī precīzi atsevišķo mantu definē tikai likumisko mantisko attiecību režīmā. Bet tieši atsevišķā manta līgumiskajā mantas kopības sistēmā ir sistēmā radījusi visvairāk neskaidrību, tiek pielietots Civillikuma 91.pants, netiek definēta visa atsevišķā manta ut.t. Tādēļ, līdzīgi kā Krievijas Ģimenes kodeksā, Civillikumā būtu precīzi jāatrunā atsevišķās mantas statuss laulāto līgumisko mantisko attiecību sistēmā.

Krievijas Ģimenes kodekss paredz arī laulāto kreditoru aizsardzību, ieviešot sistēmu, ka laulātais ir ieinteresēts informēt savus kreditorus par laulības līguma noslēgšanu.

Civillikumā šādas prasības laulātajiem nav, bet bieži par laulības līguma esamību kreditori uzzin pēc tiesas procesa beigām un sprieduma stāšanās likumīgā spēkā, vai arī gadījumos, kad nekustamais īpašums jau atsavināts trešajai personai.

Tādēļ Civillikumā būtu lietderīgi ieviest normu, ka laulātajam ir pienākums informēt savu kreditoru par laulības līguma noslēgšanu, tā grozīšanu vai izbeigšanu, un ja laulātais nav izpildījis šo pienākumu, tad viņš atbild par savām saistībām, neatkarīgi no laulības līgumā noteiktā, t.i., viņš atbild tā, it kā starp laulātajiem laulības līguma nebūtu un pastāvētu likumiskās mantiskās attiecības. Tādējādi laulātais būtu ieinteresēts informēt savus kreditorus.

Iepriekš apskatītie Krievijas Ģimenes kodeksā ieviestie jauninājumi ir būtiski arī Latvijas Civillikumam, jo kā jau varēja secināt no promocijas darba iepriekšējās nodaļās apskatītā, tad Civillikumā regulētās laulāto likumiskās un līgumiskās mantiskās attiecībās ir daudz neskaidrību, kuras iepriekš minētie grozījumi varētu novērst.

4. *Laulāto mantisko attiecību tiesiskā aizsardzība*

Iepriekšējās promocijas darba nodaļās tika apskatīts laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību tiesiskais regulējums no 1864.gada pēc Vietējo Civillikumu kopoījuma, no 1938.gada, stājoties spēkā Civillikumam un Latvijas Republikā mūsdienās, tika apskatīta arī ārvalstu pieredze šajā jautājumā, un izdarīti vairāki secinājumi.

Tika konstatēts, ka Civillikums pašreizējā redakcijā nepietiekami aizsargā laulāto mantiskās attiecības un nepieciešams veikt attiecīgus Civillikuma grozījumus. Tāpat, interpretējot Civillikuma normas, tika konstatēts, kādas prasības Civillikums izvirza laulāto savstarpējām mantiskām attiecībām, kā arī, kādas prasības izvirza laulāto mantisko attiecību regulējošiem līgumiem - kā likumiskajā, tā līgumiskajā laulāto mantisko attiecību sistēmā.

Nākamajā promocijas darba nodaļā tiks apskatīti tie gadījumi, kad laulātie savas mantiskās attiecības ir noregulējuši vai nu likumiski, saglabājot likumisko mantisko attiecību režīmu, bet slēdzot kādu no šī promocijas darba 1.4.apakšnodaļā minētajiem līgumiem, vai arī līgumiski, slēdzot laulības līgumu, bet no līgumiem izrietošās tiesiskās attiecības un mantas statuss, mantas piederība ir noteikta pretrunā ar Civillikumu. Tiks apskatīti tipiskākie Civillikuma normu neievērošanas gadījumi šādos līgumos, kas liecina par Civillikuma normu nepietiekamu pārzināšanu un kļūdām to interpretācijā, kā arī analizētas iespējamās šādu līgumu sekas.

Tātad, ja laulātajiem rodas zaudējumi līgumā noteiktā dēļ, kas ir pretrunā ar Civillikumu, un līgums ir reģistrēts laulāto mantisko attiecību reģistrā, vai laulātajiem ir iespēja piedzīt pretlikumīga līguma rezultātā viņiem nodarītos zaudējumus un tādējādi atjaunot savas aizskartās civilās tiesības? Ja viena laulātā mantai amatpersonu prettiesiskas rīcības rezultātā ir nodarīti zaudējumi, kādas ir iespējas uz zaudējumu atlīdzību vai sākotnējo tiesību atjaunošanas?

Arī uz šiem jautājumiem autore mēģinās atbildēt nākamajās promocijas darba nodaļās, jo nevar pastāvēt tāda situācija, ka laulāto mantiskajām interesēm tiek nodarīti zaudējumi, ka Civillikums kā vispārīga tiesību norma paredz katra tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību no tā, kas viņam šos zaudējumus nodarījis, bet citi likumi par zaudējumu atlīdzību amatpersonas darbības rezultātā, kā speciālie tiesību akti, liegtu tiesības laulātajiem piedzīt radušos zaudējumus no šīm amatpersonām.

4.1. *Civillikuma noteikumu ievērošanas nozīme laulāto mantisko attiecību tiesiskajā aizsardzībā*

Latvijas tiesību praksē jau 20.gs. 30.gadu beigās radās jautājums, un tāds ir radies arī tagad, proti, vai, slēdzot laulāto mantiskās attiecības regulējošus līgumus, obligāti jāpieturas pie Civillikuma noteikumiem, kas regulē laulāto mantiskās attiecības un līgumiskajās attiecībās - pie diviem Civillikumā noteiktiem līgumu veidiem - laulāto mantas kopības un visas laulāto mantas šķirtības, vai nav iespējami arī kādi citi varianti?

Šveices civillikumā, kas paredz tādas pašas līgumiskās laulāto mantiskās attiecības kā mūsu Civillikums, ieviests speciāls pants (179), kas tieši nosaka, ka līguma slēdzējiem ir jāizvēlas savam līgumam viena no likumā paredzētām laulāto līgumiskām mantisko attiecību sistēmām.¹⁸⁰

Civillikumā nav speciāla panta, kas tieši ierobežotu laulāto mantisko attiecību regulējošu līgumu veidus, tomēr jāsaprot, ka Dr.A.Būmanis¹⁸¹ un prof. Dr.Sinaiškis¹⁸² uzskatīja un rakstīja, ka laulātie var slēgt tikai likumā paredzētos laulības līgumus, t.i., visas mantas šķirtības vai mantas kopības līgumus. Civillikuma noteikumi par laulāto līgumiskajām mantiskajām attiecībām, atļauj laulātajiem izvēlēties tikai vienu vai otru no šiem diviem laulības līguma veidiem.

Ja laulības līgumā noteiktais laulāto mantisko attiecību režīms ir pretrunā ar Civillikumā noteikto, t.i., ir kļūda visa laulības līguma regulēšanas priekšmetā - katra laulātajam piederošās mantas režīmā - vai šis laulības līgums vispār ir atzīstams par spēkā esošu? Vai arī šis līgums ir spēkā daļā, kas nav pretrunā ar Civillikumu?

Šajā gadījumā, nosakot ar Civillikumu pretrunā esošu laulāto mantisko attiecību līgumu, visas mantiskās attiecības, kas radīsies uz līguma pamata, būs pretrunā ar Civillikumu, un līdz ar to būs atzīstamas par spēkā neesošām. Jāpiekrīt secinājumam, kāds juridiskajā literatūrā tika izteikts jau līdz 1940.gadam¹⁸³, t.i., laulības līgumu saturu pēc Civillikuma stingri noteicis likumdevējs un pašu līgumslēdzēju griba šai ziņā ir ierobežota.

Šajā sakarībā rodas arī otrs jautājums, un proti, vai līgumslēdzēji var likumā paredzētos līgumu veidus grozīt, atsevišķus pantus atcelt un to vietā noteikt citus?

Dr. iur. K.Šillings,¹⁸⁴ apskatot šo jautājumu, nonāk pie slēdziena, ka grozījumi, kā arī papildinājumi pieļaujami tiktāk, ciktāl tie ieturēti Civillikuma 117. līdz 139.pantu robežās, un ciktāl tie nav pretrunā ar visas mantas šķirtības un mantas kopības galvenajiem principiem.

Savu uzskatu K.Šillings pamato uz Civillikuma 140. un 142.pantu, saskaņā ar kuriem laulāto mantisko attiecību reģistrā jāieraksta līguma saturs (līgumā ietvertās ziņas) un arī līgumi, tiesu nolēmumi un paziņojumi, kas attiecas uz laulāto mantiskajām attiecībām, jo, pretējā gadījumā, likumdevējs būtu aprobežojies ar atzīmes izdarīšanu par līguma veidu, t.i., atzīmējot, vai noslēgts mantas kopības vai visas mantas šķirtības līgums.

Šeit būtiski atzīmēt 1937.gada Civillikuma atšķirības no tagad spēkā esošā Civillikuma. 1937.gadā likumdevējs paredzēja atsevišķus gadījumus, kad likumā paredzētos laulības līgumu noteikumus var grozīt, bet šobrīd Civillikuma 91.pantu par laulāto atsevišķo mantu vairs nevar piemērot laulāto līgumiskajā mantisko attiecību sistēmā, šis pants attiecas tikai uz laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu. Tā 1937.gada Civillikums paredzēja gadījumus, kad laulības līgumus var papildināt ar citiem noteikumiem nekā likumā paredzētiem:

- 1) nosakot sievas atsevišķo mantu (91.panta pirmā daļa) un;
- 2) paredzot laulības līgumā rīkojumus nāves gadījumam (114.pants).¹⁸⁵

Tagad Civillikuma 91.panta 1.punktā minētais līgums nav laulības līgums, bet gan līgums, kur laulātie, neatceļot likumiskās mantiskās attiecības, vienojas par mantas piederību, piešķirot tai atsevišķās mantas statusu. Iepriekš minētie 1937.gada Civillikumā paredzētie laulības līgumu grozīšanas un papildināšanas gadījumi bija vienīgie atļautie, un visi pārējie grozījumi tika uzskatīti par pretrunā ar Civillikumu esošiem un nesaistošiem.

Tātad, jau 1937.gada Civillikumā, ja likumdevējs būtu gribējis laulības līgumu grozīšanu atļaut plašākos apmēros, tad nebūtu Civillikumā paredzējis tikai atsevišķus grozīšanas gadījumus un būtu aprobežojies ar atsevišķu pantu, kas paredzētu likumā minēto līguma noteikumu grozīšanu. Šāds secinājums izriet arī no pašreiz spēkā esošā Civillikuma 115. un 140.panta prasības par laulības līguma ierakstīšanu laulāto mantisko attiecību reģistrā, lai ar noslēgtajiem laulības līgumiem noteiktās laulāto mantiskās attiecības iegūtu saistošu spēku pret trešajām personām. Saskaņā ar šiem pantiem, mantisko attiecību reģistrā ir reģistrējami tikai tie līgumi, kas atbilst Civillikuma 114.- 139.pantiem.

¹⁸⁰ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 14.lpp.

¹⁸¹ Būmanis A. Jaunā Civillikuma apskats. 1937, 85.lpp. un Prezidenta Ulmaņa Civillikums. Rakstu krājums, 1938, 115.lpp.

¹⁸² Sinaiškis V. Civillikuma principi un ģimenes tiesības// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.1., 1938, 48.lpp.

¹⁸³ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 16.lpp.

¹⁸⁴ Lettlands Zivilgesetzbuch, 1938, 220./221.lpp.

¹⁸⁵ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 15.lpp.

Arī 1937.gada Instrukcijā miertiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju¹⁸⁶ *expressis verbis* noteikts, ka līgumi, kas neatbilst Civillikuma 114.-139.pantam, nav reģistrā atzīmējami.

Laulības līgums 1937.gadā pats par sevi bija spēkā bez reģistrēšanas, taču tikai attiecībā uz pašiem laulātiem. Reģistrācija mantiskiem laulības līgumiem bija vajadzīga trešo personu interesēs.

Tātad, laulības līgumu saturs pēc Civillikuma ir stingri noteikts no likumdevēja, un līgumslēdzēja griba šinī ziņā ir ierobežota. Pretējs stāvoklis bija pēc Vietējo Civillikumu kopojuma, pēc kura līguma saturu varēja brīvi noteikt paši laulātie, ar to vienīgo ierobežojumu, ka līguma nosacījumi nedrīkstēja aizskart trešo personu tiesības.¹⁸⁷

Var secināt, ka līgumslēdzēju ierobežošana ar likumā paredzētiem līgumu veidiem nodrošina trešo personu intereses, jo, pretējā gadījumā, trešai personai būtu gandrīz neiespējami orientēties dažādos līgumu veidos un tās intereses, nodibinot tiesiskas attiecības ar laulātiem vai laulājamiem, varētu ciest. Tātad, laulības līgumu saturs pēc Civillikuma ir stingri noteikts jau no paša likumdevēja, un līgumslēdzēju griba šajā ziņā ir ierobežota.

Tādēļ rodas jautājums, vai laulības līgumam, kas pēc sava satura nav ne mantas kopības, ne visas mantas šķirtības līgums, vispār būs kāda nozīme? Šādam līgumam nebūs juridiska spēka attiecībā pret trešām personām, bet laulāto savstarpējās attiecībās šāds līgums tomēr nodibinās līgumā paredzētās mantiskās attiecības, un tas būs spēkā tikai laulāto savstarpējo attiecību kārtošā, neiesaistot trešās personas. Tomēr, ja šāds līgums, ar kuru laulātie neatceļ likumiskās mantiskās attiecības, bet, piemēram, sadala kopīgo mantu vai nosaka vienu vai abu laulāto atsevišķo mantu vai atsevišķi iegūto mantu, vienojas par kopīgās mantas pārvaldītāju vai laulātā atsevišķo mantu iekļauj mantas kopībā, ja tas būs noteiktā kārtībā publiskots un ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā, tad šāds līgums būs saistošs trešām personām. Līgums, kas nav reģistrēts, nebūs spēkā pret trešām personām arī tad, ja trešām personām ir zināms, ka laulātie noslēguši šādu līgumu.

No iepriekš teiktā redzams, ka laulātie var paši brīvi noteikt savas mantiskās attiecības, bet gan tikai Civillikumā paredzētās robežās.

Diemžēl, kā rāda prakse, tad ir lielas neskaidrības tieši par to, kādi noteikumi un nosacījumi būtu minami laulības līgumā. Laulības līgumi ir iespēja, kādā veidā mantu, kura laulībā radīsies tikai nākotnē - mantošanas, dāvinājuma, laimesta, atsavinājuma u.c. ceļā, saglabāt sev vēlamojā mantiskajā režīmā – laulāto visas mantas šķirtības vai mantas kopības režīmā.

Tādēļ jāizvirza jautājums, vai zemesgrāmatu nodaļa izdarīs ierakstus zemesgrāmatā uz attiecīgu personu lūguma pamata arī tad, ja viņu mantiskās attiecības nav reģistrētas laulāto mantisko attiecību reģistrā? Pēc zemesgrāmatu nodaļu sniegtās informācijas, izmaiņas attiecībā uz laulāto mantas statusu tiek izdarītas, pamatojoties uz laulības līgumu vai uz citiem līgumiem, kas nosaukti kā laulības līgumi. Bez attiecīgiem līgumiem, pamatojoties tikai uz personu lūgumu, zemesgrāmatā nekustamā īpašuma statusu precizējoši ieraksti izdarīti netiek.

Šajā jautājumā jāmin Tiesu palātas Civildepartamenta 1939.gada 23.augusta spriedumā¹⁸⁸ norādītais, ka ieraksti zemesgrāmatās izdarāmi uz reģistrētu laulības līgumu pamata. Pretēju nostāju bija ieņēmis Senāts, kas atcēla Tiesu palātas lēmumu šajā jautājumā, motivējot, ka ieraksts laulāto mantisko attiecību reģistrā ir obligāts tikai Civillikuma 91.panta 1.punktā paredzētajos gadījumos. Civillikuma 91.panta 2.-7.punktā paredzētā manta *ipso jure* kļūstot par sievas atsevišķu mantu attiecībā pret trešajām personām arī bez jebkāda ieraksta laulāto mantisko attiecību reģistrā.

Laulāto mantisko attiecību līgumu reģistrācijas kārtību nosaka Ministru kabineta 2002.gada 3.septembra noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība", kas nosaka kārtību, kādā Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs uztur laulāto mantisko attiecību reģistru un reģistrē laulāto mantiskās attiecības.¹⁸⁹

Savukārt, valsts nodevas likmes par ierakstu izdarīšanu laulāto mantisko attiecību reģistrā, kā arī valsts nodevas maksāšanas kārtību un atvieglojumus nosaka Ministru kabineta 2002.gada 3.septembra noteikumi Nr.404 "Noteikumi par laulāto mantisko

attiecību reģistrācijas valsts nodevu".¹⁹⁰

¹⁸⁶ Instrukcija miertiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju// Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.215., 7.panta otrā daļa.

¹⁸⁷ Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940, 16.lpp.

¹⁸⁸ Tiesu palātas Civildepartamenta 23.08.1939 sprieduma lietā Nr.381-b.

¹⁸⁹ Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127.

¹⁹⁰ Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.404 "Noteikumi par laulāto mantisko attiecību reģistrācijas valsts nodevu"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem par laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtību, reģistrāciju veic tā Uzņēmumu reģistra nodaļa, kuras piekritīgajā teritorijā ir laulāto vai viena laulātā dzīvesvieta. Mantiskās attiecības, kas nodibinātas ar laulības līgumu pirms laulības slēgšanas, reģistrēšanai laulāto mantisko attiecību reģistrā piesaka pēc laulības noslēgšanas.¹⁹¹

Ja laulāto mantiskās attiecības skar uzņēmumu (uzņēmējabsabiedrību), komercsabiedrību vai kapitāla (ieguldījuma) daļu tajā, laulātajiem papildus jāiesniedz tā dokumenta notariāli apliecināta kopija, uz kura pamata lūdz izdarīt ierakstu laulāto mantisko attiecību reģistrā.¹⁹²

Laulātajiem ir pienākums paziņot Uzņēmumu reģistram par grozījumiem laulāto mantiskajām attiecībās vai citās ziņās, kas attiecas uz reģistrētajām laulāto mantiskajām attiecībām, kā arī par laulāto mantisko attiecību izbeigšanu, norādot laulāto mantisko attiecību izbeigšanas pamatu. Minētie paziņojumi jāiesniedz Uzņēmumu reģistram 14 dienu laikā pēc tā dokumenta spēkā stāšanās, uz kura pamata grozītas vai izbeigtas laulāto mantiskās attiecības.¹⁹³ Jāpiebilst, ka par grozījumiem laulāto mantiskajās attiecībās vai citās ziņās, kas saistītas ar reģistrētajām laulāto mantiskajām attiecībām, uzskatāmi arī gadījumi, ja, neiestājoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, reģistrēto laulāto mantisko attiecību par visas mantas šķirtību vietā tiek nodibinātas un reģistrētas laulāto mantiskās attiecības par mantas kopību un otrādi.¹⁹⁴

Tālāk Uzņēmumu reģistrs informāciju par laulāto mantisko attiecību līgumiskā režīma nodibināšanu, pārgrozīšanu vai izbeigšanu vienas darba dienas laikā pēc lēmuma spēkā stāšanās par ieraksta izdarīšanu laulāto mantisko attiecību reģistrā nosūta kustamo lietu reģistru turētājiem (Ceļu satiksmes drošības direkcija, Valsts ciltsdarba informācijas datu apstrādes centrs, Gaisa kuģu administrācija, Valsts tehniskās uzraudzības inspekcija) un par nekustamiem īpašumiem - zemesgrāmatu nodaļām.

Informācijas apmaiņa starp Uzņēmumu reģistru kā laulāto mantisko attiecību reģistra turētāju, kustamo lietu reģistra turētājiem un zemesgrāmatu nodaļām var notikt arī elektronisko dokumentu veidā.¹⁹⁵

Paziņojums par laulāto mantisko attiecību regulējoša līguma noslēgšanu ir publicējams laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" pirms visu dokumentu iesniegšanas Uzņēmumu reģistrā. Uzņēmumu reģistrā ir tikai laulātajiem jāiesniedz maksājumu apliecināšu dokumentu, ka veikta šī publikācija laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Tomēr, paziņojumā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" būtu jānorāda, kādu mantisko attiecību režīmu laulātie ir izvēlējušies, citādi šim sludinājumam nav nekādas jēgas. Kā var redzēt arī praksē, tad lielākoties gadījumos laulātie šajos sludinājumos arī norāda izvēlēto mantisko attiecību režīmu, tomēr obligāta šāda prasība nav.

Ministru kabineta noteikumi nosaka, ka laulāto pasēs Uzņēmumu reģistra valsts notārs veic atzīmi par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju un norāda ziņas par laulāto mantisko attiecību veidu.¹⁹⁶

Savukārt, Personu apliecināšu dokumentu likuma 5.pants nosaka tās ziņas, kuras iekļaujamas personu pasēs.¹⁹⁷ No 5.pantā uzskaitītā, var redzēt, ka šeit neietilpst ziņas par personas sastāvēšanu laulībā, kā arī šeit nav paredzētas ziņas par laulātā mantisko attiecību līgumiem. Tātad, likums šādu sadaļu pilsoņu pasēs neparedz, bet Ministru kabineta noteikumi nosaka, ka Uzņēmumu reģistrs šīs ziņas pasēs ieraksta.

Attiecībā uz nekustamu īpašumu – tā ierakstīšana zemesgrāmatā un reģistrācija laulāto mantisko attiecību reģistrā ir divi nelokāmi noteikumi, jo tikai reģistrā reģistrētu nekustamu īpašumu zemesgrāmatu nodaļa ieraksta zemesgrāmatās.

Ne Civillikums, ne Ministru kabineta noteikumi nereglamentē, cik ilgā laikā no paziņojuma publikācijas laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" jāiesniedz dokumenti laulāto mantisko attiecību reģistrācijai laulāto mantisko attiecību reģistrā. Šāda nenoregulēta nianse apgrūtina trešās personas, kurām nekustamās mantas statusa noskaidrošana ir nepieciešama. Divkārsšā nekustamās mantas reģistrācija nepieciešama arī tadēļ, lai nodrošinātu saskaņu starp ziņām laulāto mantisko attiecību reģistrā un zemesgrāmatās.

¹⁹¹ Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127., 3., 4.punkts.

¹⁹² Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127., 10.punkts.

¹⁹³ Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127., 10., 14.punkts.

¹⁹⁴ Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127., 13.punkts.

¹⁹⁵ Informācija no Uzņēmumu reģistra mājas lapas internetā//<http://www.ur.gov.lv/index.php?t=3&a=5&v=lv>

¹⁹⁶ Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127., 19.punkts.

¹⁹⁷ Personu apliecināšu dokumentu likums// Pieņemts Saeimā 23.05.2002., spēkā no 01.07.2002/06.09.2002, Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs., 11.07.2002., nr.13.

Uz zināmu kārtību norāda Civillikuma 143.pants, kas paredz, ka izraksti no ierakstiem laulāto mantisko attiecību reģistrā nekavējoties izsludināmi laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", un par nekustamu mantu paziņojams zemesgrāmatu nodaļai, ierakstīšanai zemesgrāmatās. Civillikuma 115.pantu būtu nepieciešams precizēt, papildinot 115.panta otro daļu aiz vārdiem "saistošu spēku pret trešajām personām, tie..." ar vārdu "nekavējoties". Šādā gadījumā būtu saskaņots 115. un 143.pantu formulējums.

Var secināt, ka laulāto mantisko attiecību reģistri pēc savas uzbūves un darbības ir līdzīgi zemesgrāmatām. Zemesgrāmatu darbības pamatā ir publiskās ticamības princips, arī laulāto mantisko attiecību reģistra pamatā ir jābūt publiskās ticamības principam: tikai tas ir saistošs trešajām personām attiecībā uz laulāto mantiskajām attiecībām, kas ir reģistrēts šajā reģistrā, izņemot, ja šīs mantiskās attiecības tieši neizriet no likuma. Gadījumā, ja reģistrā reģistrētais laulāto savstarpējas gribas izpaudums, kas ir ieguvis publiska dokumenta spēku, ir pretrunā ar likumu, tiek sagrauts laulāto mantisko attiecību reģistra publiskas ticamības princips, jo, ja līgums ir pretrunā ar likumu, tad tas nevar būt spēkā esošs.

Tomēr, pašlaik Latvijā ir izveidojusies situācija, ka ne vienmēr tas, kas noteikts publiskajos reģistros, atbilst nekustamā īpašuma patiesajam īpašnieku sastāvam. Līdz ar to zemesgrāmatu publiskās ticamības princips praksē nedarbojas. J.Rozenfelds raksta: "zemesgrāmatu publiskas ticamības un negrozāmības princips attiecināms uz visiem gadījumiem, tajā skaitā arī uz tiem, kad ieraksts neatbilst faktiskajam stāvoklim".¹⁹⁸

Arī tiesu praksē pastāv līdzīgs viedoklis. Tiesa ir izdarījusi slēdzienu, ka koroborācijas sekas ir lietu tiesības piešķiršana ieguvējam, tā kā minētā koroborācija šajā ziņā pilnīgi nodrošina dalībniekus, kaut arī tā būtu notikusi nepareizi.¹⁹⁹

Turpretim, citās tiesas lietās spriedums liecina par pretējo.²⁰⁰ Neskatoties uz to, ka nekustamais īpašums ir pārgājis trešajai personai, zemesgrāmatas ieraksts ir atzīts par spēkā neesošu un otram laulātajam tika atzītas īpašumtiesības uz 1/2 no nekustamā īpašuma.

Civillikuma 145.pants nosaka, ka katrs var ieskatīties laulības līgumu reģistrā un pieprasīt no tā izrakstus. Laulātie līgumos bieži norāda ne tikai nekustamo īpašumu, bet arī savu kustamo mantu - dārglietas, antikvārus priekšmetus, mākslas vērtības u.t.t., pie tam, laulības līgumā ir redzama arī laulāto dzīvesvietas adrese. Lai šos datus nevarētu izmantot ļaunprātīgi, laulātajiem būtu jāpieturas pie Civillikuma noteikumiem un laulības līgumā jānosaka tikai izvēlētais mantisko attiecību režīms, nevis jāuzskaita sev piederošā manta.

Civillikuma 204. un 205.pants nosaka laulātā tiesību ierobežojumus, ja laulātais tiek atzīts par "maksātnespējīgu parādnieku". Savukārt, saskaņā ar Civilprocesa likumu, par maksātnespējīgām var atzīt tikai juridiskas personas un kredītiestādes, taču, ievērojot Civillikuma 204. un 205.panta noteikumus, Civilprocesa likumā būtu jānosaka kārtība, kādā tiesa var atzīt fiziskas personas par maksātnespējīgām, attiecīgi papildinot Civilprocesa likumu, kā tas ir noteikts Civilprocesa likuma 46. un 47.nodaļā par juridisku personu un kredītiestāžu maksātnespēju.

Iepazīstoties ar daudzu pēdējo gadu laikā noslēgto laulības līgumu saturu, jāsecina, ka liela daļa šo līgumu neatbilst Civillikumam un atsevišķus no tiem pat nevar saukt par laulības līgumiem. Tie līgumi, kas ir nosaukti kā laulības līgumi, bet būtībā neatceļ laulāto likumisko mantisko attiecību režīmu, un ir reģistrēti Uzņēmumu reģistrā, ir spēkā attiecībā pret trešajām personām, ņemot vērā Civillikuma 1439.panta noteikumus, kas nosaka: "Kad darījums ir gan nopietni gribēts, bet apslēpts aiz kāda cita darījuma, tad pirmais ir spēkā, ja vien ar to nav bijis nolūka pievilīt trešo personu vai vispār izdarīt kaut ko prettiesīgu; bet otrs, tikai izskata pēc noslēgtais darījums, paliek spēkā tikai tiktāl, ciktāl tas izrādās par vajadzīgu pirmā uzturēšanai spēkā".

Apškatot noslēgtos līgumus, kas nav laulības līgumi, var konstatēt šādas raksturīgas šo līgumu nepilnības:

1) Civillikumam atļauj laulātajiem slēgt savstarpējus mantiskus līgumus, neatceļot laulāto likumiskās mantiskās attiecības, bet šādus līgumus nedrīkst saukt par laulības līgumiem. Skatīt, pielikumu Nr.1, kur līgums tiek nosaukts par laulības līgumu, bet laulātie tikai sadala mantu, pie tam, visai savdabīgi, nosakot katra laulātā "nošķirtu īpašumu". Civillikums šādu terminoloģiju neparedz. Saskaņā ar šo līgumu, vīra manta ir viss kustamais un nekustamais īpašums, bet sievas manta - naudas līdzekļi, kas atrodas viņas personīgajā bankas kontā, kā arī drēbes un rotas lietas. Gadījumā, ja sieva laulības laikā iegūs nekustamu īpašumu, vai tas būs vīra īpašums, saskaņā ar līguma 2.4. un 2.5.apakšpunktu? Tomēr tas būtu pretrunā ar Civillikumu.

2) Slēdzot šādus līgumus, atsevišķi to noteikumi nedrīkst būt pretrunā ar Civillikumu, jo šādu līgumu otrs laulātais vai trešā persona, kuras tiesības līgums aizskars, vienmēr varēs apstrīdēt. Skatīt, pielikumu Nr.2, kur laulātie kopīgo īpašumu sadala, nosakot katram 1/2 domājamās daļas, bet 2.1.punktā nosaka, ka katrs laulātais ar sev piederošo 1/2 domājamās daļas rīkojas bez otra laulātā

¹⁹⁸ Rozenfelds J. Lietu tiesības. Rīga, Zvaigzne ABC, 2000, 25.lpp.

¹⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr.SK-5, 2002.gada 16.janvārī.

²⁰⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 05.09.2001 spriedums C 04188099 lietā Nr.C-549/10.

piekrišanas, izņemot Civillikumā noteikto par līdzīpašnieku tiesībām īpašuma atsavināšanas gadījumā. Konkrētais līgums būtība nosaka nevis domājamās daļas, bet gan reāli sadala nekustamo īpašumu. Šis līguma punkts sašaurina Civillikuma normas, jo kopīpašuma gadījumā otra laulātā piekrišana nepieciešama kā īpašuma atsavināšanas gadījumā, tā arī apgrūtināšanas ar lietu tiesībām gadījumā. Zināmos gadījumos arī pret dāvinājumu otrs laulātais kā kopīpašnieks varētu celt iebildumus. Tādēļ līgumā nav pieļaujams iekļaut normas, kas atceļ atsevišķu Civillikuma pantu spēkā esamību, šādi līguma punkti nav spēkā esoši.

3) Ja laulātie, neatceļot likumiskās mantiskās attiecības, slēdz līgumu par laulāto kopīgās mantas sadali vai līgumu par katra laulātā atsevišķās mantas noteikšanu, tad šāds līgums nav laulības līgums un tas nav spēkā kā laulības līgums, bet ir spēkā kā laulāto mantiskās attiecības regulējošs līgums pie laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām. Skatīt, pielikumu Nr.3, kur līgums tiek saukts par laulības līgumu, bet pēc regulēšanas priekšmeta un objekta tas ir laulāto atsevišķo mantu nosakošs līgums, saskaņā ar Civillikuma 91.panta 1.punktu.

4) Laulātie var noslēgt līgumu, ar kuru vienam laulātajam piederošs īpašums tiek apvienots abu laulāto nedalītā kopīgā īpašumā. Šāds līgums arī nav laulības līgums, jo ar to netiek atceltas likumiskās mantiskās attiecības un nodibināts līgumiskais mantisko attiecību režīms. Skatīt, pielikumu Nr.4, kur laulātie vienojas, ka vīram piederošais nekustamais īpašums pāriet abu laulāto kopīgā īpašumā, bet netiek atcelts likumiskais mantisko attiecību režīms. Noteikts, ka jebkura manta, kas tiks iegādāta laulības laikā, būs abu laulāto kopīgā manta - šis noteikums atbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai, bet neatbilst 124.panta pirmajai daļai, tātad, arī šis līguma punkts saglabā laulāto mantu likumisko mantisko attiecību režīmā. Neskaidrs ir līguma 4.punkts, kur lietota atsauce uz Civillikuma 114. līdz 123.pantu. Ja ar šo līgumu netiek atceltas laulāto likumiskās mantiskās attiecības un līguma 3.punktā noteikts, ka visa manta, kas tiks iegādāta laulības laikā, būs abu laulāto kopīgā manta, tad kādēļ līgumā minēti panti par visas mantas šķirtības režīmu? Atbilstoši Civillikuma par tiesiska darījuma iztulkošanu 1504., 1505., 1506. un 1507.pantam, līguma 4.punkts uzskatāms par spēkā neesošu.

Analizējot noslēgtos laulības līgumos, var izdalīt šo līgumu raksturīgākās kļūdas un pretrunas ar Civillikumu:

1) laulības līgumā obligāti jānorāda, kāda laulāto mantisko attiecību sistēma (likumiskā vai līgumiskā), slēdzot laulības līgumu, tiek atcelta. Šis noteikums netiek izpildīts gandrīz nevienā no noslēgtajiem laulības līgumiem (skatīt, pielikumus Nr. 5-7; 9-13; 15.).

2) laulības līguma objekts ir laulāto mantiskās attiecības, šī līguma objekts nevar būt laulāto personiskās attiecības vai attiecības ar bērniem, Civillikums to nepieļauj. Daudzos līgumos tomēr tiek atrunātas laulāto personiskās attiecības, bērnu uzturlīdzekļi, nevis laulāto uzturlīdzekļi u.tml., piemēram, pielikuma Nr.1, 6.4. un 6.7.apakšpunkts; pielikuma Nr.15, 6.4., 6.5. un 8.4.apakšpunkts, kur laulātie vienojas par bērnu uzturam; pielikuma Nr.16, 8.punkts, kur laulātie vienojas rūpēties par bērnu dzīvību un labklājību.

3) laulības līgumos, ar kuriem tiek noteikts laulāto mantas kopības režīms, kā mantas kopībā ietilpstošā manta tiek noteikta tikai tā manta, kas tiks iegūta laulības laikā, turpretim, manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības, vai kuru laulātais ieguvis dāvinājuma vai mantošanas ceļā, tiek noteikta par laulātā atsevišķo mantu. Šādi līguma noteikumi ir pretrunā ar Civillikuma 124.pantu, kas nosaka, ka mantas kopībā ietilpst kā pirms laulības iegūtā, tā laulības laikā iegādātā manta, un Civillikuma 89.panta pirmā daļa attiecas tikai uz likumiskajām mantiskajām attiecībām. Līdz ar to, manta, kas laulātajiem radīsies laulības laikā un šī līguma darbības laikā, kļūs par abu laulāto kopīgu mantu, nevis atsevišķu, pretēji līgumā noteiktajam, bet, saskaņā ar Civillikuma 124.pantu. Skatīt, pielikuma Nr.5, 2.punktu; pielikuma Nr.6, 1.2. un 2.1.apakšpunktu; pielikuma Nr.7, 1.punktu.

4) slēdzot laulības līgumu par mantas kopību, līgumā jānosaka, kurš no laulātajiem turpmāk būs kopīgās mantas masas valdītājs, jo Civillikumā nav iekļauta prezumpcija: ja līgumā nav noteikts kopīgās mantas masas valdītājs, tad tiek pieņemts, ka mantu pārvalda abi laulātie kopīgi. Šāds noteikums līgumā ir būtisks, jo kopīgās mantas valdītājam Civillikumā ir noteikti pienākumi un tiesības, kas tam ir jāievēro kā attiecībā pret otru laulāto, tā arī attiecībā pret trešajām personām. Skatīt, pielikumu Nr.6 un pielikumu Nr.7.

5) vienā laulības līgumā tiek jaukts mantas kopības režīms ar visas mantas šķirtības režīmu, taču abi šie režīmi nevar pastāvēt vienlaicīgi vienā laulības līgumā, Civillikums to nepieļauj. Mantas sadales līgumus laulātie var slēgt, bet tad tas nav laulības līgums, ar šādu līgumu netiek atceltas laulāto likumiskās mantiskās attiecības.

Var secināt, kā šī ar Civillikumu pretrunīgā prakse ir ieviesusies. Jāmin zvērinātas notāres Sk.Krūmiņas viedoklis, ka "ar laulības līgumu var noteikt gan mantas šķirtību, gan kopību, kad laulātajiem var piederēt, piemēram, trīs nekustamie īpašumi, no kuriem divi ir katra laulātā atsevišķa manta, bet trešais - kopīpašums".²⁰¹

Var redzēt, ka būtībā šeit minēts līgums, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, nevis laulības līgums par laulāto mantas kopību un šķirtību, jo tādu Civillikums neparedz. Tālāk minētajā rakstā teikts, ka ar laulības līgumu var noteikt "visas laulāto mantas kopību".²⁰² Civillikums gan nosaka, ka nav visas laulāto mantas kopības, jo pie mantas kopības pastāv arī laulāto atsevišķa manta. Tāpat rakstā tiek minēts, ka pie līguma par visas laulāto mantas šķirtību "turpmāk laulības laikā patstāvīgi iegūtā manta, būs laulātā atsevišķs īpašums".²⁰³

Atkārtoti jāuzsver, ka Civillikums pie līguma par laulāto visas mantas šķirtību neparedz laulāto kopīgo mantu vai atsevišķo mantu, tādēļ iepriekš minētais ir lieks un ar šādām publikācijām tiek maldināti kā paši notāri, tā arī laulājāmie vai laulātie. Skatīt, pielikumu Nr.1, kur nav saprotams līgumā noteiktais mantisko attiecību režīms, tiek lietots termins "īpašuma nošķirtība"; pielikuma Nr.4, 3.punktu, kas nosaka, ka laulāto turpmāk iegādātā manta būs abu laulāto kopīga manta, bet 4.punkts nosaka, ka laulātajiem Civillikuma 114. līdz 123.panti (kas regulē līgumisko visas mantas šķirtības režīmu) ir paskaidroti un zināmi; pielikuma Nr.13, 1. un 2.punktu, ka laulātie nosaka visas mantas šķirtību un tajā pašā laikā saglabā zemi un ēkas laulāto kopīgā īpašumā.

6) kā laulāto atsevišķā manta līgumos tiek noteikta tā manta, kas noteikta Civillikuma 91.pantā, taču 91.pants attiecas uz laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām un laulāto līgumiskās mantiskās attiecības neregulē. Arī atsauci uz Civillikuma 91.pantu vai 91.panta tekstu laulības līgumos iekļaut nav pieļaujams. 1937.gada Civillikuma 91.pants (1.-4., 6. un 7.punkti) bija piemērojams līgumiskajās mantiskajās attiecībās pie mantas kopības režīma. Šāds punkts līgumos sastopams bieži un tā ir būtiska pretruna ar Civillikumu, kas var radīt mantiskus zaudējumus laulātajiem nākotnē. Skatīt, pielikuma Nr.8, 2.punktu, pielikuma Nr.10, 4.punktu; pielikuma Nr.12, 2.punktu; pielikuma Nr.14, 4.1.apakšpunktu; pielikuma Nr.15, 3.1.apakšpunktu.

7) visas mantas šķirtības sistēmā papildus tiek noteikta laulāto atsevišķā manta. Visas laulāto mantas šķirtības sistēmā laulāto atsevišķo mantu nav jānosaka, jo katra laulātā visa manta ir viņa atsevišķā manta. Savādāk ir, ja laulātie laulības laikā slēdz visas mantas šķirtības līgumu, taču laulātajiem jau ir kopīpašumā kustama vai nekustama manta. Tad risinājums ir - papildus laulības līgumam slēgt līgumu, ar kuru laulātie sadala kopīpašumā esošos objektus. Skatīt, pielikuma Nr.8, 2.punktu; pielikuma Nr.12, 2.punktu; pielikuma Nr.14, 4.1.apakšpunktu; pielikuma Nr.15, 3.1.apakšpunktu.

8) tiek jaukti Civillikuma likumisko un līgumisko mantisko attiecību nodaļu panti, t.i., panti, kas attiecas uz likumiskajām mantiskajām attiecībām, tiek iekļauti laulības līgumos un piemēroti pie līgumiskajām mantiskajām attiecībām. Taču šie punkti nevarēs būt spēkā esoši, jo likumiskos mantisko attiecību noteikumus, nosakot līgumisko mantisko attiecību režīmu, Civillikums vairs piemērot neatļauj. Skatīt, pielikuma Nr.11, 4.-7.punktu; pielikuma Nr.14, 4.1.apakšpunktu; pielikuma Nr.15, 3.1.apakšpunktu.

9) tiek paplašināts vai sašaurināts Civillikuma saturs, iekļaujot laulības līgumos punktus, kas neatbilst Civillikumam. Pielikuma Nr.4, 2.punktā tiek noteikta laulāto mantošanas kārtība, kas var būt pretrunā ar Civillikuma Mantojuma daļu, piemēram, ja laulībā dzimst bērni, kuri tad attiecīgi būs mirušā laulātā neatraidāmie mantinieki.

10) uzturlīdzekļu iekļaušanu laulības līgumos Civillikums neregulē, taču tas nav pretrunā ar Civillikumā noteikto laulāto mantisko attiecību būtību, un šādus noteikumus šķirtas dzīves vai laulības šķiršanās gadījumā var iekļaut laulības līgumos. Ja šāds noteikums būs iekļauts laulības līgumā, tad ar to būs jārēķinās kā likumīgu institūtu. Tomēr jāievēro, ka šķirot laulību, laulātais, kas tiks atzīts par vainīgu laulības iziršanā, uzturlīdzekļus saņemt nevarēs un attiecīgais līguma punkts būs uzskatāms par spēkā neesošu. Skatīt, pielikuma Nr.1, 6.1-6.3. un 6.5.apakšpunktu; pielikuma Nr. 9, 4.1.apakšpunktu.

Tādēļ Civillikumā būtu nepieciešams atsevišķs pants, kas paredzētu šāda noteikuma iespējamību un iekļaušanu laulības līgumos. Papildus jānosaka, ka arī pie likumiskajām mantiskajām attiecībām laulātie var noslēgt līgumu par uzturlīdzekļiem, neatceļot likumisko mantisko attiecību režīmu, taču noslēgtā līguma objekts būtu laulāto mantiskās attiecības laulības šķiršanas vai citā gadījumā, kad pie noteiktiem apstākļiem iestājas konkrēti nosacījumi, t.i., otra laulātā nodrošināšana ar uzturlīdzekļiem.

11) Laulības līgumā tiek iekļauti noteikumi, ka laulības šķiršanās gadījumā viens laulātais veiks zināmas darbības par labu otram laulātajam, bet netiek ievērots laulāto vienlīdzības princips - *a priori* tiek pieņemts, ka šķiršanās iniciators vai vainīgais laulības iziršanā būs vīrs (sievā). Skatīt, pielikuma Nr.1, 6.1. un 6.2.apakšpunktu, kur *a priori* noteikts, ka tikai vīrs maksā materiālo palīdzību sievai vai piešķir labiekārtotu vienistabas dzīvokli. Netiek pieļauts, ka sieva var būs šķiršanās iniciatore vai vainojama laulības iziršanā.

²⁰¹ Krūmiņa Sk. Laulības līgums - mazs ciniņš ar lielu vezumu// Mans Īpašums, Nr.8., 2001, 5.lpp.

²⁰² Turpat, 5.lpp.

²⁰³ Turpat, 5.lpp.

12) Civillikums nepieļauj iekļaut laulības līgumos noteikumus, saskaņā ar kuriem, vienam laulātajam piederošs īpašums, pāriet otra laulātā īpašumā. Ar laulības līgumu nav pieļaujama īpašuma tiesību pāreja, jo tad tas nav laulības līgums, bet gan dāvinājuma vai mantas atsavinājuma līgums. Laulības līguma slēgšanas gadījumā nekustamais īpašums savu īpašnieku nemaina. Skatīt, pielikuma Nr.1, 5.1.3.apakšpunktu, kas paredz īpašuma tiesību pāreju un prezumē, ka nekustamais īpašums var būt tikai vīram; pielikuma Nr.7, 2.punktu, kur noteikts, ja pušu laulība tiek šķirta vīra vainas dēļ, sievas īpašumā pāriet vīram piederošais dzīvoklis.

13) Noslēdzot līgumu par visas laulāto mantas šķirtību, katrs laulātais patur sev ne vien to mantu, ko viņš vēl iegūs laulības laikā, bet arī to mantu, kas viņam jau pieder pirms laulības noslēgšanas (117.pants). Līgumos par visas laulāto mantas šķirtību Civillikums nepieļauj iekļaut noteikumus, saskaņā ar kuriem pirms līguma noslēgšanas viena laulātā atsevišķā manta (parasti - nekustamais īpašums), pēc līguma noslēgšanas pāriet otra laulātā īpašumā, kļūst par otra laulātā atsevišķo mantu. Šāds noteikums ir pretrunā ar Civillikuma 117.pantu un īpašuma tiesību pāreja ar laulības līgumu nav atļauta.

Būtībā šādus līgumus laulātie parasti slēdz, lai aiz laulības līguma aizslēptu dāvinājuma vai atsavinājuma līgumu. Laulības līgumu slēgt ir izdevīgāk, jo, izdarot atzīmi zemesgrāmatā par nekustamā īpašuma jauno īpašnieku, saskaņā ar MK noteikumiem²⁰⁴, ja mainās nekustamā īpašuma īpašnieks atsavinājuma vai dāvinājuma rezultātā, tad zemesgrāmatu nodaļā jāmaksā valsts nodeva 0,5% no nekustamā īpašuma vērtības, bet par nekustamā īpašuma īpašnieka reģistrāciju zemesgrāmatā uz laulības līguma pamata valsts nodeva nav jāmaksā.

Tādēļ, lai nebūtu jāmaksā valsts nodeva, laulātie slēdz laulības līgumu, kurā, piemēram, uz vīra vārda esošu nekustamu īpašumu, nosaka kā sievas nekustamu īpašumu. Skatīt, pielikuma Nr.11, 2.punktu, kur laulības līgums tiek slēgts, lai veiktu īpašuma tiesību pāreju, tas nav laulības līgums, bet gan dāvinājuma līgums; pielikuma Nr.12, 4.punktu, kur "apieta" valsts nodeva un aiz laulības līguma ir apslēpts dāvinājuma līgums.

14) laulības līgumā, ar kuru tiek noteikta visas laulāto mantas šķirtība, nevar pastāvēt atsevišķi īpašuma objekti, kas ir laulāto kopīgais īpašums. Ja laulātie vēlas šos objektus nodot abu kopējai valdīšanai, tad viņiem ir jāsiglabā likumisko mantisko attiecību režīms, bet jānoslēdz līgums par konkrētu īpašuma objektu apvienošanu laulāto kopīgā īpašumā. Skatīt, pielikuma Nr.13, 2.punktu, kur laulātie vienojas, ka nosakot laulāto mantas šķirtību, sieva iegūst īpašuma tiesības uz 1/2 domājamās daļas no vīram piederošā nekustamā īpašuma. Šāds līguma noteikums ir pretrunā ar Civillikuma 117.pantu un nevar būt spēkā esošs kā pret pašiem laulātajiem, tā pret trešām personām.

15) laulības līgumos tiek lietota Civillikumam neatbilstoša terminoloģija un dažādi līgumiskā mantas režīma apzīmējumi, kā rezultātā nav skaidra pušu patiesā griba. Skatīt, pielikuma Nr.1, 2.1.apakšpunktu, kur ar laulības līgumu tiek noteikts laulāto „nošķirts īpašums”; pielikuma Nr.8, 4.punktu, kur tiek lietots termins „īpašuma kopums”.

16) laulības līgumā pie visas mantas šķirtības katrs laulātais ir tiesīgs brīvi rīkoties ar sev piederējošu mantu, neprasot otra laulātā piekrišanu. Pretējs noteikums ir pretrunā ar Civillikuma 117.pantu. Skatīt, pielikuma Nr.9, 3.2.apakšpunktu, kur vīrs sev piederējošu īpašumu nedrīkst bez sievas piekrišanas atsavināt.

17) laulības līgumā nedrīkst iekļaut noteikumus, kas ierobežotu vai aizskartu otra laulātā tiesībspēju vai rīcībspēju, liegtu laulātajam tiesības griezties tiesā savu aizskarto civilo tiesību vai apstrīdēto interešu aizsardzībai. Skatīt, pielikuma Nr.10, 2.punktu; pielikuma Nr.14, 3.2.apakšpunktu; pielikuma Nr.15, 3.4.apakšpunktu.

Iepriekš apskatītās pretrunas ar Civillikumu laulāto noslēgtajos līgumos sastopamas bieži, kas ļauj secināt par nepareizu Civillikuma iztulkošanas un piemērošanas praksi. Civillikumā ir stingri noteikta laulības līgumu forma un saturs, un tie ir formāli pienākumi, kas jāievēro laulības līguma slēdzējiem, lai noslēgto laulības līgumu atzītu par saistošu ne tikai pret viņiem savstarpēji, bet arī attiecībā pret trešajām personām.

Nākamajās nodaļās tiks apskatīts šīs problēmas risinājums, jo laulātie var nezināt, ka noteikums, ko viņi vēlas iekļaut savā līgumā, ir pretrunā ar Civillikumu, bet pretlikumīgus līgumus, zvērīnāts notārs nav tiesīgs taisīt un apliecināt.

4.2. Nekustamā īpašuma tiesiskā aizsardzība laulāto savstarpējās mantiskajās attiecībās

Iepriekšējā promocijas darba nodaļā tika apskatīts laulāto mantisko attiecību tiesiskais regulējums praksē. Tika konstatēts, ka gan laulības līgumi, gan laulāto mantas statusu regulējoši līgumi bieži ir pretrunā ar Civillikumu. Privātajās tiesībās darbojas princips, ka atļauts ir viss, izņemot to, kas tieši ir aizliegts ar likumu. Arī attiecībā uz laulāto mantiskās attiecības regulējošiem līgumiem darbojas tas pats princips. Savukārt, kā jau mēs noskaidrojām darba iepriekšējās nodaļās, tad Civillikums definē laulības līgumu veidus un saturu un līgumslēdzēju griba šai ziņā ir ierobežota.

²⁰⁴ Ministru kabineta 23.01.2001 noteikumi Nr.28 "Noteikumi par valsts nodevu par notariālo darbību izpildi un īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā"// Latvijas Vēstnesis, 2001, Nr.15., 1.1.apakšpunkts.

Ja laulātie noslēdz laulības līgumu kas ir pretrunā ar Civillikumu, tas iegūst publiska dokumenta spēku, zvērinātam notāram taisot notariālu aktu un viss ir jauki līdz brīdim, kad viens no laulātajiem grib rīkoties ar it kā pēc laulības līguma sev piederošu nekustamo īpašumu. Savukārt, otrs laulātais nepiekrīt šim darījumam un rodas strīds par īpašumtiesībām uz šo nekustamo īpašumu. Laulātais, kuram it kā pēc laulības līguma šis nekustamais īpašums vairs nepieder, griežas pie zvērināta advokāta (vai jurista), ar līgumu, rast risinājumu. Ja šis strīds nekustamais īpašums ir pārgājis no viena laulātā otra laulātā īpašumā kādā no veidiem, kas minēti iepriekšējā promocijas darba nodaļā, tad šī nekustamā īpašuma piederība ir apstrīdama, kā arī apstrīdams ir konkrētais līguma punkts. Līdz ar to otram laulātajam ir tiesības prasīt atzīt konkrēto līguma punktu par spēkā neesošu no tā publiska dokumenta spēka iegūšanas brīža. Savukārt, ja šis līgums ir nosaukts kā laulības līgums, taču pēc satura tas ir līgums, kas neatceļ laulāto likumiskās mantiskās attiecības, tikai regulē konkrēta nekustamā īpašuma piederību, tad par spēkā neesošu var prasīt atzīt visu līgumu kopumā.

Taču laulātajiem nav jāpārziņ likumu nianse, viņi var vēlēties noslēgt dažādus laulības līgumus, tas ir jurista (advokāta, notāra) darbs – izskaidrot – vai šādi punkti ir tiesiski un tos var iekļaut līgumā vai arī nē, vai arī laulības līgums ir jānosauc savādāk, lai tas būtu spēkā un regulētu tās mantiskās attiecības vai konkrētas mantas piederību, kuru laulātie vēlas. Ja laulātajiem vai vienam laulātajam vēlāk dēļ šī līguma rodas zaudējumi, tad viņiem ir tiesības tos piedzīt no attiecīgajām personām, kuru uzdevums bija sagatavot un uztaisīt tiesisku notariālo aktu.

Tādēļ tālāk sīkāk apskatīsim augstāk minēto amatpersonu – zvērinātu notāru atbildību par šī līguma slēgšanas procesa tiesiskumu.

Praksē, ja laulātie griežas pie zvērināta notāra un zvērināts notārs taisa notariālu aktu – laulības līgumu, tad starp laulātajiem un notāru ir notikusi vienošanās par to, ka laulātie uztic notāram kā amatpersonai, kurai ir atbilstošas valsts deleģētas pilnvaras, publiskot viņu savstarpējo līgumu, apliecinot to un tādējādi, apveltot šo līgumu ar publiska dokumenta spēku. Notāra taisītiem notariāliem aktiem un apliecinātiem dokumentiem jāpiemīt vispārējai ticamībai un pārlicēbai, ka šie notariāli akti un apliecinājumi atbilst likumam.

Ievērojot to, ka laulības līgums savu spēku iegūst tikai tad, kad tas tiek apvelts ar publiska dokumenta spēka, taisot notariālu aktu pie zvērināta notāra, iepriekšējais posms, t.i., tā sastādīšana pie zvērināta advokāta (vai jurista) netiks apskatīts.

Laulības līgumi ir taisāmi kā notariāli akti, jo:

- 1) apliecinot laulības līgumu, norādāmi tā dalībnieku gribas izteikumi;
- 2) notariālā akta – laulības līguma dalībnieki ir personas, kas izteic gribu savā vārdā;
- 3) laulības līgumi nodibina zemesgrāmatās nostiprināmas tiesības.

Tādēļ arī uz laulības līgumiem nevar apliecināt tikai pušu parakstu īstumu, šie līgumi ir jātaisa kā notariāli akti. Tas redzams arī no promocijas darba pielikumā pievienotajiem laulības līgumiem – tie ir notariāli akti, uz šiem līgumiem netiek apliecināts tikai pušu parakstu īstums, tāpat, zvērināts notārs atbild arī par šo līgumu satura atbilstību likumiem un citiem normatīvajiem aktiem.

Arī zvērinātu notāru ikgadējā kongresā tika teikts, ka notārs garantē apliecinātā dokumenta integritāti, tā likumību, spēkā esamību un publisku ticamību. Notariāli apliecināti dokumenti ir publiski dokumenti, kas faktiski bezstrīdu kārtībā pieņemami izpildei, tiem ir liela ticamība.²⁰⁵

Teikts, ka notāra padomu došana ir saistīta ar specifisku notāra atbildību, jo notārs ir nevis vienkāršs juridiskās informācijas piegādātājs, bet gan sniegtās konsultācijas tiesiskuma, atbilstības un ticamības garants.²⁰⁶

Tomēr, kā var redzēt no iepriekšējā nodaļā apskatītajiem, notāru taisītajiem notariāliem aktiem – laulības līgumiem, tad šajos līgumos bija punkti, kas ir pretrunā ar Civillikumu. Tas liecina to, ka notariālie akti neatbilst likumam, bet kāda var būt šo laulības līgumu ticamība, likumība un publiska dokumenta spēks, ja tajos noteiktais ir pretrunā ar likumu. Pie tam, no laulības līguma izrietošās, ar nekustamajiem īpašumiem saistītās laulāto mantiskās tiesības tiek arī nostiprinātas zemesgrāmatā. Tātad, ja līgums ir pretrunā ar Civillikuma noteikumiem par laulības līgumiem un no šī laulības līguma izrietošais nekustamā īpašuma statuss, kas ir pretrunā ar Civillikumu, tiek nostiprināts zemesgrāmatā, tiek pārkāpts arī zemesgrāmatu publiskas ticamības un negrozāmības princips.

Tika pausts viedoklis, ka notāriem darījumu aktu sastādīšanai ir nepieciešamas zināšanas likumdošanā: jāpārzina Civillikums, dažādi speciālie likumi, normatīvie akti, zemesgrāmatu process.²⁰⁷

Kā redzams, tad notāri, kas apliecināja šos līgumus, Civillikuma noteikumus tomēr nezina vai arī nevēlas tos ievērot.

²⁰⁵ Krūmiņa Sk. Notāra profesija - uzticība un atbildība// Latvijas Vēstnesis, 1999, Nr.4.

²⁰⁶ Krūmiņa Sk. Par Latvijas notariātu jaunajā gadsimtā// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 2001, Nr.228.

²⁰⁷ Krūmiņa Sk. Par notāriem savā valstī un Eiropā// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 2001, Nr.194.

Lai gan tiek pausts viedoklis, ka notāram jānoskaidro darījuma dalībnieku griba un darījuma noteikumi, jāiepazīstina darījuma dalībnieki ar iespējamām darījuma sekām, lai likuma nezināšana netiktu izmantota viņiem par ļaunu un netiktu nodarīti zaudējumi.²⁰⁸ Zvērinātam notāram aizliegts taisīt aktus un apliecinājumus, ja to saturs ir pretrunā ar likumiem. Darījuma dalībnieki var izvēlēties notariālu apliecinājumu uzrādījuma kārtībā, līdz ar to dokuments iegūst publiska akta spēku.²⁰⁹

Civillikuma 115.pants nosaka, ka laulības „līgumus noslēdz notariālā kārtībā, personīgi klāt esot vienā laikā abiem laulājamiem vai laulātajiem, bet, ja laulājamais ir nepilngadīgs, — arī viņa likumīgajam pārstāvim. Lai laulības līgumiem piešķirtu saistošu spēku pret trešajām personām, tie ierakstāmi laulāto mantisko attiecību reģistrā un par nekustamo mantu – arī zemes grāmatās.”

No šejienes redzams, ka laulības līgumam ir jābūt taisītam kā notariālam aktam, lai tam piedotu saistošu spēku pret trešajām personām, tas nevar būt privāts dokuments, t.i., uz kura tiek apliecināts tikai pušu parakstu īstums.

Notariāta likuma II nodaļa "Notariālie akti" nosaka, kādā kārtībā notiek notariālo aktu taisīšana: "Zvērināts notārs noskaidro notariālā akta dalībnieku gribu un darījuma noteikumus, skaidri un nepārprotami pieraksta personu paziņojumus, iepazīstina dalībniekus ar iespējamām darījuma tiesiskajām sekām, lai likumu nezināšana un

pieredzes trūkums netiktu izmantots viņiem par ļaunu."²¹⁰

Savukārt, Notariāta likums nosaka, ka zvērināti notāri likumā noteiktajā kārtībā par savu amata darbību ir disciplināri, civiltiesiski un krimināltiesiski atbildīgi un zvērināts notārs nedrīkst taisīt notariālos aktus, kuri aizliegti ar likumu vai kuru saturs ir acīmredzamā pretrunā ar likumiem, kas aizsargā pārvaldes kārtību, sabiedrības tikumību vai personas godu.²¹¹

Ja zvērinātam norāram rodas šaubas par darījuma atsevišķu noteikumu spēku, viņam tas jādara zināms notariālā akta dalībniekiem un par to jānorāda notariālajā aktā.²¹²

Zvērināta notāra profesionālās darbības rezultātā iespējamā zaudējuma risks ir obligāti apdrošināms. Apdrošinājumaņēmējs ir zvērināts notārs, kas slēdz individuālo profesionālās darbības riska (civiltiesiskās atbildības) apdrošināšanas līgumu, un Latvijas Zvērinātu notāru padome, kas slēdz apdrošināšanas līgumu par visu zvērinātu notāru profesionālās darbības riska apdrošināšanu (grupas apdrošināšanas līgumu).²¹³

Apdrošināšanas līguma minimālo summu individuālajam un grupas līgumam, kā arī apdrošināšanas līgumā iekļaujamus noteikumus nosaka Ministru kabineta 2005.gada 5.aprīļa noteikumi Nr.227 „Noteikumi par minimālo apdrošinājuma summu zvērinātu notāru individuālajam apdrošināšanas līgumam un grupas apdrošināšanas līgumam, kā arī par apdrošināšanas līguma obligātajiem noteikumiem”.

Šajos Ministru kabineta noteikumos ir noteikts, ka minimālā apdrošinājuma summa zvērinātu notāru individuālajam līgumam ir Ls 50 000, grupas apdrošināšanas līgumam – Ls 500 000, un apdrošināšanas līgumā nosaka zvērinātu notāru individuālā apdrošināšanas līguma un grupas apdrošināšanas līguma darbības periodu. Tā ilgums nav mazāks par vienu gadu.²¹⁴

Civiltiesiskās atbildības apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kad tiek apdrošināta personas civiltiesiskā atbildība par tās darbības vai bezdarbības rezultātā radītajiem zaudējumiem trešajai personai.²¹⁵

Personu civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana ir vērstā uz riska samazināšanu sfērās, kurās valsts atzīst par vitāli svarīgu nodrošināt atbilstošu zaudējumu kompensāciju gadījumos, ja tādi zaudējumi rastos.

Pēc apdrošināšanas sabiedrību sniegtajām ziņām, zvērinātiem notāriem ir noteikta apdrošināšanas prēmija Ls 200 gadā, t.i., 0,3% no gada apdrošinājuma summas (no 50 000 Ls), bet kopš Notariāta likuma un Ministru kabineta noteikumu pieņemšanas (iepriekš – Finanšu ministrijas noteikumi), praksē vēl nav bijuši tādi gadījumi, kad apdrošināšanas sabiedrības būtu veikušas izmaksas trešām

²⁰⁸ Krūmiņa Sk. Notariālie dokumenti un civiltiesiskās attiecības// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 1996, Nr.4.

²⁰⁹ Krūmiņa Sk. Par notāriem savā valstī un Eiropā// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 2001, Nr.194.

²¹⁰ Notariāta likums// Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 87.¹.pants.

²¹¹ Notariāta likums// Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 179., 87.².pants.

²¹² Notariāta likums// Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 179., 87.3.pants.

²¹³ Notariāta likums// Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 24.pants.

²¹⁴ Ministru kabineta 05.04.2005 noteikumi Nr.227 "Noteikumi par minimālo apdrošinājuma summu zvērinātu notāru individuālajam apdrošināšanas līgumam un grupas apdrošināšanas līgumam, kā arī par apdrošināšanas līguma obligātajiem noteikumiem"// Latvijas Vēstnesis, 2005, Nr.56., 2., 3., 4.punkts.

²¹⁵ Likums "Par apdrošināšanas līgumu"// Latvijas Vēstnesis, 1998, Nr.188/189., 1.panta 16.punkts.

personām par labu sakarā ar apdrošināšanas gadījuma iestāšanos - zaudējumu atlīdzību, kas radušies zvērināta notāra profesionālās darbības rezultātā. Tādēļ arī notāri parasti savu civiltiesisko atbildību apdrošina tikai par šo noteikto minimālo summu.

Mantisks zaudējums nozīmē finansiālu kaitējumu (pretstatā – morālajam kaitējumam) un apdrošinātājs garantē apdrošināšanas ņēmēja, šajā gadījumā, notāra, apdrošināšanas aizsardzību gadījumā, ja notārs pats vai viņa palīgs, veicot savu amata darbību, izdara pārkāpumu, kas radījis zaudējumus trešo personu mantiskajām vai nemantiskajām tiesībām, interesēm un saistībām.²¹⁶

Apdrošināšanā ir iekļautas prasības atlīdzināt arī netiešos materiālos zaudējumus, kas radušies, kaitējot citai kustamai mantai, kas veido notāra apdrošinātās darbības objektu.²¹⁷

Apdrošināšana, savukārt, neattiecas uz zaudējumiem, kuri neizriet no notāra amata darbības vai uz zaudējumiem, kuri radušies notāram tīši, ar nodomu pārkāpjot amata pienākumus vai, pieļaujot rupju neuzmanību.²¹⁸

Agrāk spēkā esošajos Finanšu ministrijas noteikumos (kuri zaudēja spēku, pieņemot MK 05.04.2005 noteikumus Nr.227 "Noteikumi par minimālo apdrošinājuma summu zvērinātu notāru individuālajam apdrošināšanas līgumam un grupas apdrošināšanas līgumam, kā arī par apdrošināšanas līguma obligātajiem noteikumiem") tika noteikts, ka notariāta dokumentu noilguma termiņš ir 10 gadi un prasība par ikvienu apdrošināšanas periodu, kas parasti ilgst vienu gadu, var tikt celta 10 gadu laikā.²¹⁹

Kā arī tika noteikts, ka apdrošinātājs no apdrošināšanas summas (Ls 50 000) atlīdzina tikai tos zaudējumus, kas radušies notāram strādājot apdrošinātā profesijā, ja zaudējumi nodarīti, notāram profesionālās darbības rezultātā, pieļaujot vieglu neuzmanību²²⁰ un apdrošināšanas sabiedrība apdrošināšanas atlīdzību izmaksā vienas nedēļas laikā no brīža, kad tiesas spriedums ir stājies likumīgā spēkā.²²¹

Ja atklājas, ka apdrošinātājs ir atlīdzinājis zaudējumus, kuri radušies notāra tīšu pārkāpumu - negodīgas rīcības, rupjas neuzmanības, ļaunprātīgas rīcības rezultātā - apdrošinātājam ir tiesības pieprasīt izmaksāto apdrošināšanas atlīdzību no notāra, pamatojoties uz Notariāta likuma 31.pantu.²²²

Tagad spēkā esošajos Ministru kabineta noteikumos šāda norma par noilgumu vairs nav. Tātad, var secināt, ka uz šo gadījumu attiecas Civillikuma vispārīgie noteikumi par noilguma termiņu – 10 gadi.

No visa augstāk apskatītā var secināt, ka notārs nav tiesīgs apliecināt dokumentus, kas ir pretrunā ar likumu, un par savas profesionālās darbības rezultātā nodarītajiem zaudējumiem viņi ir atbildīgi pret trešajām personām. Pretlikumīga līguma seku rezultātā vienam vai abiem laulātajiem, vai trešajām personām var rasties zaudējumi, kuri, kā nosaka Civilikums, prasa atlīdzinājumu no tā, kas tos nodarījis.

Jāsaka, ka zaudējumi laulātajiem var rasties ne tikai zvērinātu notāru vai zvērinātu advokātu darbības rezultātā, bet arī zvērinātu tiesu izpildītāju darbības rezultātā. Laulātais var zaudēt visu vai pusi no nekustama īpašuma dēļ otra laulātā prettiesiskām darbībām, pie tam, ja pat nav konstatēts fakts, ka konkrētais nekustamais īpašums ir abu laulāto kopīga manta. Pašlaik laulātais, kurš zemesgrāmatā ir ierakstīts kā nekustamā īpašuma īpašnieks, nevar būt drošs, ka pret viņa īpašumu netiks vērsta prasība vai piedziņa par otra laulātā uzņemto saistību neizpildi vai deliktu.

Kā piemērs šādam tiesību aizskārumam ir jāapskata šāda tiesas lieta.

Augstākās tiesas Senāts izskatīja zvērināta tiesu izpildītāja sūdzību par zemesgrāmatu nodaļas tiesneša lēmumu²²³.

Ar Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedumu no atbildētāja par labu prasītājam piedzīti Ls 14 130,27. Sprieduma izpildei izdots izpildu raksts, kurš iesniegts tiesu izpildītājam. Tiesu izpildītājs iesniedzis Rīgas pilsētas Zemesgrāmatu nodaļā nostiprinājuma lūgumu ierakstīt piedziņas atzīmi dzīvokļa īpašumam Rīgā. Ar zemesgrāmatu tiesneša lēmumu nostiprinājuma lūgums atstāts bez ievērbas.

Zemesgrāmatu tiesneša lēmums pamatots ar to, ka, saskaņā ar Zemesgrāmatu likuma 57.pantu nostiprinājums nav pieļaujams, jo dzīvokļa īpašums reģistrēts uz atbildētāja laulātās vārda, bet tiesas spriedums, uz kuru pamatots nostiprinājuma lūgums,

²¹⁶ Finanšu ministrijas 13.02.1995 noteikumi "Par zvērinātu notāru profesionālās darbības civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas noteikumiem"// NAIS, 6.1.apakšpunkts.

²¹⁷ Turpat, 12.punkta trešā daļa.

²¹⁸ Turpat, 6.3.apakšpunkts.

²¹⁹ Turpat, 11.1.apakšpunkts.

²²⁰ Finanšu ministrijas 13.02.1995 noteikumi "Par zvērinātu notāru profesionālās darbības civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas noteikumiem"// NAIS, 12.punkta trešā daļa.

²²¹ Turpat, 12.3.apakšpunkts.

²²² Notariāta likums// LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 31.pants: "Apdrošināšanas iestāde ir tiesīga pieprasīt no zvērināta notāra atlīdzību par zaudējumiem, ja tie radušies, zvērinātam notāram tīši, ar nodomu pārkāpjot amata pienākumus vai pieļaujot rupju neuzmanību.

²²³ Augstākās tiesas Senāta.03.03.2004 lēmums lietā Nr.SK-193.

neparedz piedziņu no atbildētāja laulātās. Tiesu izpildītāja lūgumam nav arī pievienota dzīvokļa īpašnieces – atbildētāja laulātās piekrišana piedziņas atzīmes ierakstīšanai, kā to prasa Zemesgrāmatu likuma 61.panta 2.punkts. Zemesgrāmatu tiesnesis atzinis, ka nevar būt par pamatu otra laulātā īpašuma apgrūtināšanai ar piedziņas atzīmi arī tas apstāklis, ka laulātā sastāv laulībā ar atbildētāju, pret kuru vērsta piedziņa, jo laulības līgums starp viņiem nav noslēgts, zemesgrāmata nav izdarīta atzīme, ka dzīvoklis ietilpst laulāto kopmantā, bet saskaņā ar Civillikuma 994.panta pirmo daļu par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmātā. Zvērināts tiesu izpildītājs tādēļ iesniedzis blakus sūdzību par zemesgrāmatu tiesneša lēmumu.

Blakus sūdzībā norādīts, ka lēmums nav pamatots, jo nostiprinājuma lūgumam ir pievienoti dokumenti, kas pierāda faktu, ka nekustamais īpašums iegādāts laulības laikā un saskaņā ar Civillikuma 89.panta otro daļu tas uzskatāms par laulāto kopīgo mantu, kas bija pamats piedziņas atzīmes izdarīšanai. Sūdzības iesniedzējs – tiesu izpildītājs uzskata, ka nav nozīmes lēmumā minētajam apstāklim, ka zemesgrāmatu nodalījumā nav atzīmes par to, ka nekustamais īpašums ietilpst laulāto kopmantā, jo tur nav izdarītas arī atzīmes par to, ka tā ir laulāto atsevišķa manta, kādēļ piemērojami Civillikuma 89.panta otrās daļas un 91 .panta noteikumi. Tā kā starp laulātajiem nav noslēgts laulības līgums, viņu starpā, pēc sūdzības iesniedzēja ieskata, pastāv likumiskās mantiskās tiesības, līdz ar ko Civillikuma 91.panta otrā daļa uzliek tiem par pienākumu izdarīt zemesgrāmātā attiecīgu atzīmi, lai trešajām personām būtu pamats uzskatīt mantu par laulātā atsevišķu mantu. Šāda atzīme izdarīta nav, tādēļ sūdzības iesniedzējs uzskata, ka zemesgrāmatu tiesnesei nebija pamata atstāt bez ievēribas zvērināta tiesu izpildītāja lūgumu, kurš pamatots uz Civilprocesa likuma 570.pantu.

Ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2004.gada 17.janvāra lēmumu sūdzība noraidīta. Tiesa, atsaucoties uz Zemesgrāmatu likuma 16.panta pirmās daļas a) apakšpunktu, norādījusi, ierakstot zemesgrāmātā nekustamā īpašuma īpašnieku, kurš sastāv laulībā, ievērojot laulāto mantiskās attiecības, piemērināms, ka nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķa manta, vai, ka tas ietilpst laulāto mantas kopībā, vai arī, ka laulātajiem ir visas mantas šķirtība. Tiesa konstatējusi, ka ierakstam par dzīvokļa īpašuma nostiprināšanu uz atbildētāja laulātās vārda nekādu piemērinājumu nav, tiesa atzinusi, ka ir pamats piemērot Civillikuma 994.pantu, saskaņā ar kuru par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmātā. Tiesa lēmumā atsaukusies uz Zemesgrāmatu likuma 57.pantu, 61.panta pirmās daļas 2.punktu un 68.pantu, tos atreferējot. Tiesa konstatējusi, ka spriedums, uz kura pamata lūgts izdarīt piedziņas atzīmi, neparedz piedziņas vēršanu uz atbildētāja laulātajai piederošo mantu, bet savu piekrišanu piedziņas atzīmes izdarīšanai viņa nav devusi, tiesa atzinusi zemesgrāmatu tiesneša lēmumu par pareizu.

Tiesa noraidījusi kā nepamatotu sūdzības iesniedzēja atsauci uz Civilprocesa likuma 570.panta pirmo daļu, kas pieļauj vērst piedziņu uz laulāto kopmantu, atzīstot, ka šī likuma norma būtu piemērojama tikai tad, ja zemesgrāmātā būtu piemērinājums par to, ka dzīvoklis ietilpst laulāto mantas kopībā. Norādīts arī uz to, ka sūdzībā nav apstrīdēts apstrīdētā lēmuma pamatojums ar Zemesgrāmatu likuma 57.pantu un 61.panta pirmās daļas 2.punktu. Sūdzības iesniedzējs, zvērināts tiesu izpildītājs iesniedzis blakus sūdzību par tiesas lēmumu, lūdzot to atcelt un izskatīt sūdzību pēc būtības.

Sūdzībā apstrīdēts tiesas izteiktais viedoklis attiecībā uz Civilprocesa likuma 570.panta pirmās daļas piemērošanu, norādot, ka tiesa nav ņēmusi vērā Civillikuma 89.panta otrā daļā noteikto par laulāto kopīgo mantu un nav pareizi izvērtējusi, vai īpašums atzīstams par laulātā atsevišķu vai abu laulāto kopīgu mantu, nepamatoti jautājumā par laulāto mantiskajām attiecībām balstoties uz Civillikuma 994.panta pirmo daļu, kas neregulē laulāto mantiskās attiecības. Sūdzības iesniedzējs uzskata, ka bija piemērojams Civillikuma 89.pants, kas ir speciāla tiesību norma un tādēļ prioritāra. Neņemot vērā šo likuma normu, tiesa sūdzību noraidījusi nepamatoti. Sūdzības iesniedzējs norāda, ka, pieļaujot šādu Civilprocesa likuma 570.panta piemērošanas ierobežojumu, tiek aizskartas kreditoru tiesības noteikt sprieduma piespiedu izpildes līdzekli, tajā skaitā piedziņas vēršanu uz parādnieka kustamu un nekustamu mantu.

Attiecībā uz tiesas motīvu par to, ka nav apstrīdēts zemesgrāmatu tiesneša lēmuma pamatojums uz Zemesgrāmatu likuma 57.pantu un 61.panta pirmās daļas 2.punktu, sūdzības iesniedzējs norādījis, ka nav to apstrīdējis, jo uzskatījis, ka šīs normas neattiecas uz zvērinātu tiesu izpildītāju rīkojumiem par piedziņas atzīmes izdarīšanu, jo šādu pienākumu tiem uzliek likums un piedziņas atzīme konkrētajā lietā bija jāreģistrē atbildētāja daļai laulāto kopīgā mantā, kas nostiprināta uz viņa sievas vārda.

Augstākās tiesas Senāts atzina, ka Civillietu tiesu palātas lēmums atceļams. Par nepamatotu Senāts atzina sūdzības iesniedzēja viedokli, ka tiesai, izskatot konkrēto sūdzību, vajadzēja izvērtēt, vai dzīvokļa īpašums, attiecībā uz kuru lūgts izdarīt piedziņas atzīmi, atzīstams par viena laulātā atsevišķu vai abu laulāto kopmantu. Sūdzības priekšmets konkrētajā lietā ir zemesgrāmatu tiesneša rīcība, atsakoties izdarīt piedziņas atzīmi. Pārbaudot zemesgrāmatu tiesneša rīcības likumību, tiesai šajā lietā bija jālemj

jautājums, vai procesuālā kārtība, kas noteikta Zemesgrāmatu likumā vai Civilprocesa likumā attiecībā uz tiesas spriedumu izpildi, pieļauj izdarīt piedziņas atzīmi nekustamam īpašumam, kas nostiprināts uz viena laulātā vārda, pret otru laulāto vērsta sprieduma izpildei. Izlemjot šo jautājumu, tiesa nepareizi iztulkojusi Civilprocesa likuma 570.pantu, uz kura pamatota sūdzība, saskaņā ar Civilprocesa likuma 570.panta pirmo daļu, piedziņa var tikt vērsta arī uz parādnieka daļu laulāto kopmantā. Piedzinēja pieteikums par piedziņas vēršanu uz nekustamo īpašumu, uzliek par pienākumu tiesu izpildītājam paziņot par to zemesgrāmatu nodaļai, kas par to izdara atzīmi zemesgrāmatā (Civilprocesa likuma 600.panta otrā daļa).

Konkrētajā lietā tiesu izpildītājs, izpildot minētās likuma prasības, lūdzis izdarīt piedziņas atzīmi dzīvokļa īpašumam Rīgā, pamatojoties uz tiesas spriedumu un izpildu rakstu par naudas piedziņu no atbildētāja. Lietā ir iesniegti dokumenti, kas apliecina to, ka atbildētājs un persona, uz kuras vārda nostiprināts dzīvokļa īpašums, ir laulātie.

Tiesa secināja, ka ir iegūts apliecinājums tam, ka īpašums iegūts laulības laikā. Civillietu tiesu palāta konstatējusi, ka zemesgrāmatā nav pieminējuma par to, ka dzīvoklis ir atbildētāja sievas atsevišķa manta, ka tas ietilpst laulāto mantas kopībā vai arī, ka laulātajiem ir visas mantas šķirtība. No tā tiesa izdarījusi nepareizu secinājumu, ka līdz ar to uz šo mantu nevar vērst piedziņu kā uz laulāto kop mantu. Šis secinājums pamatots uz kļūdainu atzinumu, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 570.pantu piedziņu uz dzīvokli varētu vērst tikai tad, ja zemesgrāmatā būtu izdarīts pieminējums, ka dzīvokļa īpašums ietilpst laulāto mantas kopībā. Tāds atzinums ir kļūdainš, jo Civilprocesa likuma 570.panta pirmā daļa neierobežo piedziņas vēršanu tikai uz laulāto mantas kopību, bet pieļauj to vērst arī uz parādnieka daļu laulāto kopmantā. Tiesas konstatētais apstāklis, ka zemesgrāmatā nav pieminējuma par to, ka nekustamais īpašums ietilpst laulāto mantas kopībā, vai, ka laulātajiem ir visas mantas šķirtība, ļauj secināt, ka starp laulātajiem pastāv likumiskās mantiskās attiecības, jo tās nav atceltas ar laulības līgumu.

Tiesa nosprieda, ka Civillietu tiesas palātas konstatējums, ka zemesgrāmatā nav pieminējuma par to, ka dzīvokļa īpašums ir viena laulātā atsevišķa manta, ļauj prezumēt, ka tas ietilpst laulāto kopmantā (CL 89., 91.p.p.), uz kura daļu pie likumā paredzētajiem noteikumiem var vērst piedziņu pēc viena laulātā saistībām. Formāla iespēja vērst piedziņu uz šo mantu rada pamatu piedziņas atzīmes ierakstīšanai. Piedziņas vēršanu uz konkrēto mantu un līdz ar to atzīmes dzēšanu otrs laulātais var apstrīdēt saskaņā ar Civillikuma 100.pantu, ceļot prasību par mantas atsvabināšanu no piedziņas vai tās dalīšanu un viņa daļas atsvabināšanu no piedziņas. Līdz ar to nepamatota ir Civillietu tiesu palātas atsauce uz Civillikuma 994.pantu, kas attiecībā pret laulāto mantisko attiecību regulējošām normām ir vispārēja tiesību norma.

Norādot kā sūdzības noraidīšanas pamatu to, ka tiesu izpildītājs nav apstrīdējis zemesgrāmatu tiesneša lēmuma pamatojumu uz Zemesgrāmatu likuma 57.pantu un 61.panta pirmās daļas otro punktu, tiesa savā lēmumā šos likuma pantus tomēr citējusi. Līdz ar to atzīstams, ka tiesa tos piemērojusi sūdzības izlemšanā, kaut gan attiecībā uz tiem nav izdarīti nekādi secinājumi, kas liedz kasācijas instances tiesai spriest par šo Zemesgrāmatu likuma normu piemērošanas pareizību.

Augstākās tiesas Senāts nolēma Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2004.gada 14.janvāra lēmumu atcelt un pieteikumu nodot jaunai izskatīšanai.

Analizējot šo tiesas spriedumu, var secināt, ka tiesu praksē pastāv princips, ka ja zemesgrāmatā pie nekustamā īpašuma nav atzīmes, ka tā ir viena laulātā atsevišķa manta, tad automātiski tiek pieņemts, ka tas ir laulāto kopīga īpašums. Civillikuma 89.panta otrā daļa šeit vērā ņemta netiek. Jāuzsver, ka Civillikums neparedz prezumpciju laulāto mantiskajās attiecībās, ka visa manta, kas iegādāta laulības laikā un kurai zemesgrāmatā nav pievienota atzīme, ka tā ir viena laulātā atsevišķa manta, ir laulāto kopīga manta. Civillikuma paredz tikai trīs gadījumus, kad laulības laikā iegādātā manta kļūst par laulāto kopīgu īpašumu, kā to paredz Civillikuma 89.panta otrā daļa. Šāda mantas piederības prezumpcija pastāvēja PSRS Laulības un ģimenes kodeksā, kas noteica, ka manta, kas iegādāta laulības laikā, ir laulāto kopīgs īpašums.

Latvijas Civillikums neparedz prezumpciju, ka laulāto manta, kas iegādāta laulības laikā, ja zemesgrāmatā par nekustamā īpašuma īpašnieku ir ierakstīts tikai viens laulātais, tad tiek pieņemts, ka tā ir abu laulāto kopīga manta. Lieta par to, vai konkrētais nekustamais īpašums – dzīvoklis, ir uzskatāms par laulāto kopīgu mantu vai viena laulātā atsevišķu mantu, bija jāizlemj tiesas sēdē, vadoties no Civillikuma 89.panta un 91.panta, izvērtējot, vai šis dzīvoklis tika iegūts laulības laikā par abu laulāto līdzekļiem vai ar viena laulātā līdzekļiem, bet ar otra laulātā darbības palīdzību – tādā gadījumā tas būtu atzīstams par laulāto kopīgu mantu. Taču, tiesa spriedumā minēja, ka „ir iegūts apliecinājums tam, ka īpašums iegūts laulības laikā. Civillietu tiesu palāta konstatējusi, ka

zemesgrāmatā nav piemērinājuma par to, ka dzīvoklis ir atbildētāja sievas atsevišķa manta, ka tas ietilpst laulāto mantas kopībā vai arī, ka laulātajiem ir visas mantas šķirtība.” Un Augstākās tiesas Senāts izvirza tēzi, ka „no tā tiesa (Civillietu tiesu palāta) izdarījusi nepareizu secinājumu, ka līdz ar to uz šo mantu nevar vērst piedziņu kā uz laulāto kop mantu.” un atzīst, ka uz šo mantu varēja vērst piedziņu kā uz laulāto kopīgu mantu. Tiesa tikai konstatēja, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 570.panta pirmo daļu piedziņu varēja vērst arī uz parādnieka daļu laulāto kopīgajā mantā, taču, to, ka šī manta (dzīvoklis) tiešām ir laulāto kopīga manta, tas tiesā netika konstatēts. Un arī sievai, uz kuras vārda dzīvoklis bija ierakstīts zemesgrāmatā, nebija dota iespēja iesniegt savus paskaidrojumus un iebildumus, vai šis dzīvoklis ir iegādāts atbilstoši Civillikuma 89.panta otrajai daļai un līdz ar to var tikt atzīts par laulāto kopīgu mantu. Tiesa pamatojās tikai uz nekustamā īpašuma iegūšanu laulības laikā, taču šis fakts viens pats nedod tiesības atzīt nekustamu īpašumu par laulāto kopīgu mantu.

Šis tiesas spriedums arī pamato jau iepriekšējās darba nodaļās izdarīto secinājumu, joprojām juristu vidū un arī tiesu praksē pastāv uzskats, ka nekustamā īpašuma piederībai ir divas laulāto mantas piederības prezumpcijas – „laulāto kopīgās mantas esības prezumpcija vai nekustamā īpašuma piederības prezumpcija”.

4.3. Nekustamā īpašuma atgūšanas iespējas vai zaudējumu atlīdzības iespējas

Šajā promocijas darba nodaļā tiks apskatītas zaudējumu atlīdzības iespējas un nekustamā īpašuma atgūšanas iespējas.

Satversmes 8.nodaļas "Cilvēka pamattiesības" 92.pants ietver pamatprincipu, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Zaudējumu atlīdzības pamatprincipu nosaka Civillikuma 1635.pants: "katrs tiesību aizskārums, t.i., katra pati par sevi neatļauta darbība, dod tam, kam tā kaitējusi, prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot". Savukārt, zaudējumi var būt gan tieši, gan netieši, un nav jāatlīdzina tikai nejauši zaudējumi.

No iepriekšējās promocijas darba nodaļās apskatītā tika izdarīts secinājums, ka laulāto mantiskās attiecības regulējošu līgumu saturs saturs un objekts jau ir stingri noteikts Civillikumā, un līgumslēdzēju pušu griba šajā jautājumā ir stipri ierobežota. Šajā sakarā Civillikuma 116.pants precīzi nosaka, ka "laulības līgumā tā slēdzēji var laulāto likumisko mantisko attiecību (89. un turpmākie panti) vietā noteikt visas laulāto mantas šķirtību (117. un turpmākie panti) vai kopību (124. un turpmākie panti)". Citus variantus Civillikums nepieļauj.

Civillikuma 1415.pants nosaka, ka "neatļauta un nepieklājīga darbība, kuras mērķis ir pretējs reliģijai, likumiem vai labiem tikumiem, vai kura vērsta uz to, lai apietu likumu, nevar būt par tiesiska darījuma priekšmetu; tāds darījums nav spēkā". Civillikuma 1592.pants nosaka, ka "nevienus līgums, kas veicina kaut ko pretlikumīgu, netikumīgu vai negodīgu, nesaista. Ja viena puse ar viltu piedabūta noslēgt tādu līgumu, tad viņai ir tiesība prasīt zaudējumu atlīdzību". Ja rodas strīds sakarā ar līgumu, ir jānoskaidro, vai līgums ir spēkā un vai juridiski var prasīt tā izpildīšanu piespiedu kārtā. Saistību tiesības rodas tikai no tiesiskiem darījumiem (1587.pants). Pretēji ir situācijā ar līgumiem, kuri nav spēkā vai ir nelikumīgi no noslēgšanas brīža. Jāmin arī tādas defektīvus līgumus, kurus var atcelt ar tiesas spriedumu, t.i., kad ir jautājums par gribas izpaudumu vai patiesumu, kā maldības, viltus un spaidu gadījumos (1459.-1468.pants). Tātad, restitūcija ir pieejama, ja līgums nav spēkā, kā arī, ja to atceļ tiesa, vai tas tiek atcelts ar pušu vienošanos; kā arī, ievērojot Civillikumā noteikto par netaisnu iedzīvošanos.

Notariāta likums nosaka, ja zvērināts notārs pieļāvis klienta tiesību aizskārums un tā sekas ir kāds zaudējums, klientam ir tiesības prasīt apmierinājumu no zvērināta notāra, ciktāl viņu par šo aizskārums var vainot. Ja zvērināts notārs, izpildot amata pienākumus, ar nepareizu vai pretlikumīgu darbību vai bezdarbību ir nodarījis kādam zaudējumus, tad neatkarīgi no atbildības disciplinārā vai kriminālā kārtībā tos sedz no zvērināta notāra apdrošināšanas atlīdzības, vai, ja tās nepietiek, no jebkuras zvērināta notāra mantas. Prasības par zaudējumiem, kas cēlušies no zvērināta notāra amata darbības, iesniedzamas tai tiesai, kuras uzraudzībai notārs pakļauts.²²⁴

Kā jau tika noskaidrots promocijas darba iepriekšējās nodaļās, tad notāru sastādītie laulības līgumi un ar notariāliem aktiem apliecinātie bieži ir pretrunā ar Civillikumu, un šīs pretrunas ir konstatējamas ne tikai Civillikumu interpretējot sistēmiski vai teleoloģiski, bet pat ar gramatisko interpretācijas metodi. Tomēr šādi līgumi ar notariālo aktu ir ieguvuši publiska dokumenta spēku. Laulātie turpmāk savstarpējās mantiskās attiecībās un attiecībās ar trešām personām vadās no viņu mantiskās attiecības regulējošā līgumā noteiktā. Laulātie un trešās personas pieņem, ka ar līgumu nodibinātās mantiskās attiecības ir arī likumīgas. Tomēr tas tā nav. Jājautā, kādēļ notāri taisa un apliecina dokumentus, kas ir pretrunā ar Civillikumu? Apskatīsim šo jautājumu sīkāk.

²²⁴ Notariāta likums// LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 242., 198., 199.pants.

Tātad, laulātie izsaka notāram savu gribu par konkrēta līgumisko mantisko attiecību režīma nodibināšanu (laulības līgumu) vai vēlas sadalīt, apvienot utml. jau esošo mantu, saglabājot likumiskās mantiskās attiecības. Laulātie, piemēram, nodibinot mantas kopības režīmu, vēlas par kopīgo mantu noteikt tikai to mantu, kas radīsies laulības laikā, bet tas ir pretrunā ar Civillikuma 124.pantu. Vai arī, slēdzot līgumu par visas mantas šķirtību, viņi vēlas kā atsevišķo mantu noteikt tās mantas kategorijas, kas minētas Civillikuma 91.pantā vai arī saglabāt kādu īpašuma objektu kopīpašumā, arī tas ir pretrunā ar Civillikumu. Kāda būs notāra rīcība? Analizējot laulāto noslēgtajos līgumos iekļautos noteikumus, var konstatēt, ka uz šo jautājumu ir divi atbilžu varianti:

1) notārs respektē laulāto vēlmes attiecībā uz līgumā iekļaujamiem noteikumiem, neinformē laulātos, ka būtībā šādi noteikumi ir pretrunā ar Civillikumu un tādēļ šādus noteikumus iekļaut līgumā nedrīkst, jo notārs pats ir nepietiekami iedziļinājies Civillikuma noteikumos par laulāto mantiskajām attiecībām vai nezina, ka šādi noteikumi ir pretrunā ar Civillikumu (šādi gadījumi būs, kad līguma un Civillikuma pretrunas izriet no Civillikuma teleoloģiskās un vēsturiskās interpretācijas, piemēram, attiecībā uz to, ka par laulāto atsevišķo mantu laulības līgumā nedrīkst noteikt Civillikuma 91.pantā noteikto);

2) notārs noskaidro laulāto vēlmes attiecībā uz līguma saturu, zin, ka tādi noteikumi, kādus laulātie vēlas iekļaut savā līgumā, ir pretrunā ar Civillikumu, bet uzskata, ka tāda ir laulāto griba, tās ir privātās tiesības un laulātie kā līgumslēdzēji ir tiesīgi paši pēc savas brīvas gribas noteikt šādus noteikumus savām mantiskajām attiecībām. Tad arī notārs attiecīgi izskaidro (vai neizskaidro) laulātajiem līguma un likuma noteikumus, un paskaidro, ka līgumā tiek iekļauti atšķirīgi noteikumi, nekā nosaka Civillikums.

Abos iepriekš apskatītajos gadījumos notārs ar savu profesionālo darbību, jau apliecinot šādu līgumu, rada netiešu laulāto tiesību aizskārumu. Tieši zaudējumi līguma tiesisko seku rezultātā laulātajiem un trešajām personām var rasties vēlāk.

Pirmajā iepriekš minētajā gadījumā nav attaisnojams, ka notārs nezina Civillikuma noteikumus vai nav Civillikumu interpretējis. Atbilstoši notāra profesijai un atbildībai, viņam likumi ir jāpārziņ profesionālā līmenī. Otrajā gadījumā notārs nebija tiesīgs apliecināt līgumu, kas ir pretrunā ar Civillikumu, lai arī tāda ir laulāto griba. Notariāta likuma 40.pants to notāram aizliedz: „zvērīnātam notāram jāatsakās no aktu un apliecinājumu taisīšanas, ja no viņa tiek prasīta līdzdalība darbībās, kuras acīmredzami kalpo prettiesiskiem vai netikumīgiem mērķiem”²²⁵.

Šajā gadījumā notārs vai nu laulātos informēja, ka Civillikuma noteikumi ir savādāki, vai arī neinformēja, jo uzskatīja, ka pusēm līgumiskajās mantiskajās attiecībās nav stingri jāpieturas pie Civillikuma noteikumiem.

Tātad, ja puses vēlējās šādu pretlikumīgu punktu iekļaušanu līgumos, notāram bija pusēm jāizskaidro, ka tas nav iespējams, jo Civillikums to neatļauj un jāpiedāvā cits tiesisks risinājums, kādā veidā panākt to mantas tiesisko statusu, kuru laulātie vēlas.

Pēc līguma noslēgšanas laulātie turpmāk rīkojas, pamatojoties uz tām mantiskajām attiecībām, kas noteiktas līgumā. Laulātie iegūst tiesības, uzņemas saistības, rīkojas ar mantu un pārvalda to. Laulāto mantiskajās attiecībās iesaistās arī trešās personas. Ja notārs ir izskaidrojis laulātajiem līguma noteikumus un tā pretrunas ar Civillikumu, tas nenozīmē, ka notārs no sevis ir noņēmis amatpersonas civiltiesisko atbildību, un laulātajiem jebkurā gadījumā paliek tiesības un ir iespēja prasības kārtībā piedzīt no notāra līguma darbības rezultātā nodarītos zaudējumus. Lai pamatotu teikto, jāapskata vairāki piemēri.

1.piemērs. Laulātie vēlējās slēgt mantas kopības līgumu, bet par laulāto kopīgo mantu gribēja noteikt tikai to mantu, kura iegūta vai iegādāta laulības laikā, nosakot, ka tā manta, ko laulātais iegūs laulības laikā dāvinājuma vai mantošanas ceļā, būs katra laulātā atsevišķa manta (pielikums Nr.7). Šādi punkti ir pretrunā ar Civillikuma 124.pantu. Būtībā šis laulības līgums pēc tajā noteiktā atbilst laulāto likumisko mantisko attiecību noteikumiem (Civillikuma 89., 91.pants).

Laulātajam piederošais nekustamais īpašums līgumā kā šī laulātā atsevišķā manta minēts netiek. Laulības laikā laulātais atsavina nekustamo īpašumu, kuru tas iegādājies pirms laulības. Saskaņā ar laulības līgumu, šis nekustamais īpašums uzskatāms par viena laulātā atsevišķo mantu, bet, saskaņā ar Civillikumu, šis īpašums uzskatāms par abu laulāto kopīgo mantu, ja noslēgts laulības līgums par mantas kopību. Laulātais, kas nav nekustamā īpašuma īpašnieks uzzina, ka pēc Civillikuma viņam ir tiesības uz 1/2 no šī nekustamā īpašuma, kā arī bez viņa piekrišanas otram laulātajam nebija tiesības laulāto kopīgo mantu atsavināt. Laulātais, kas nav nekustamā īpašuma īpašnieks, apstrīd otra laulātā darījuma spēkā esamību, lūdz atzīt laulības līguma punktus, kas ir pretrunā ar Civillikumu, par spēkā neesošiem, un lūdz otram laulātajam izmaksāt viņam kompensāciju 1/2 no nekustamā īpašuma vērtības. Laulātais, kam piederēja nekustamais īpašums, ir vadījies no līgumā noteiktā un nav zinājis, ka līgums ir pretrunā ar Civillikumu, jo, slēdzot līgumu pie notāra un, izsakot savas vēlmes, notārs neteica, ka šādus noteikumus līgumā iekļaut nedrīkst. Tādēļ laulātajam, kam pieder nekustamais īpašums, un kuram, saskaņā ar tiesas spriedumu, ir jāizmaksā otram laulātajam 1/2 no nekustamā īpašuma vērtības, jo tā nosaka Civillikums, un viņu starpā ir noslēgts laulības līgums par mantas kopību, tiek nodarīti zaudējumi. Tādēļ laulātais,

²²⁵ Notariāta likums// LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 40.pants: "Zvērināts notārs nedrīkst taisīt vai apliecināt aktus, kuri aizliegti ar likumu, kuru saturs ir pretrunā ar likumiem vai kuri aizskar pārvaldes kārtību, tikumību vai godu".

nekustamā īpašuma īpašnieks, sniedz prasību tiesā, lūdzot piedzīt no zvērīnāta notāra viņam par labu zaudējumu atlīdzību tās summas apmērā, kas viņam jāmaksā otram laulātajam, jo notāra profesionālās darbības rezultātā, apliecinot laulības līgumu, viņam ir nodarīti materiāli zaudējumi.

Šajā gadījumā risinājums ir - slēgt nevis laulības līgumu, jo ar laulības līgumu tiek noteikts kā esošās, tā pagātnē iegūtās un nākotnē iegūstamās mantas statuss, bet gan līgumu par konkrētas laulātajiem piederošās mantas statusa – laulāto kopīga manta – noteikšanu. Šajā līgumā uzskaitot visus nekustamos īpašumus, kuri kļūst par laulāto kopīgo mantu un nosakot arī laulāto kopīgās mantas pārvaldītāju. Ar šo līgumu netiek atceltas laulāto likumiskās mantiskās attiecības, bet gan tikai sakārtots esošās mantas statuss. Savukārt, par mantu, kura radīsies nākotnē, laulātie varēs izlemt, vai tā iekļaujama jau noslēgtajā līgumā, kļūstot par abu laulāto kopīgo mantu, vai arī šī manta tiks pakļauta laulāto likumisko mantisko attiecību noteikumiem.

Tāpat attiecībā par līgumiem, no kuru satura jau tieši izriet, ka tie ir nevis laulības līgumi, bet dāvinājuma līgumi vai atsavinājuma līgumi, un tiek slēgti, lai apietu valsts nodevas un īpašuma pārreģistrācijas kārtību, notāram bija jāizskaidro šo līgumu atšķirības un jāinformē puses, ka šādu noteikumu iekļaušanu laulības līgumā Civillikums nepieļauj un laulātajiem būtu jāslēdz, piemēram, dāvinājuma līgums.

2.piemērs. Laulātie noslēdz laulības līgumu par visas mantas šķirtību, kurā nosaka, ka ar šī līguma noslēgšanu sieva iegūst īpašuma tiesības uz 1/2 no nekustamā īpašuma, kas līdz šim bija nostiprināts uz vīra vārda (pielikums Nr.13). Šāds noteikums ir pretrunā ar Civillikuma 117.pantu, jo, pastāvot visas mantas šķirtības sistēmai, laulātajiem atsevišķi īpašuma objekti nevar piederēt kopīpašumā. Vīrs nolemj atsavināt nekustamo īpašumu, bet, saskaņā ar līgumu, tas ir abu laulāto kopīgais īpašums. Sieva nevēlas savu īpašuma daļu atsavināt un nedod vīram piekrišanu atsavināt 1/2 no nekustamā īpašuma. Trešā persona, kas vēlas šo īpašumu iegādāties, iepazīstas ar šo laulāto laulības līgumu, konstatē, ka tas ir pretrunā ar Civillikumu un sniedz prasību tiesā, ar lūgumu atzīt daļā līgumu par spēkā neesošu, tā kā tas ir pretrunā ar Civillikumu un aizliedz viņam iegādāties visu īpašumu, jo sieva savu piekrišanu nedod. Bet pēc Civillikuma sievai sava piekrišana nav jādod, jo vīram piederošais īpašums, noslēdzot līgumu par visas mantas šķirtību, ir tikai viņa īpašums un viņam nav jāizprasa sievas piekrišana saskaņā ar Civillikuma 118.pantu. Tiesa, izskatot lietu, nolemj apmierināt prasību un atzīt līgumu šajā daļā par spēkā neesošu. Vīrs, pamatojoties uz tiesas spriedumu, bez sievas piekrišanas atsavina minēto īpašumu. Sieva sniedz tiesā prasību pret zvērīnātu notāru, lūdzot piedzīt no zvērīnāta notāra viņai nodarītos zaudējumus 1/2 nekustamā īpašuma vērtībā, jo, slēdzot līgumu, notārs pusēm līgumu izskaidroja un nenorādīja, ka punkts par kopīpašumu pie līguma par visas mantas šķirtību, ir pretrunā ar Civillikumu, un ka tādu punktu līgumā iekļaut nedrīkst.

Kā jau tika minēts, ja notārs pieļāvis klienta tiesību aizskārumu un tā sekas ir kāds zaudējums, klientam ir tiesības prasīt apmierinājumu no zvērīnāta notāra, ciktāl viņu par šo aizskārumu var vainot.²²⁶

Ievērojot iepriekš apskatītos gadījumus, kad notārs nezina par Civillikuma un līguma pretrunām vai, kad notārs zin par Civillikuma un līguma pretrunām un - vai nu informē laulātos par to, vai neinformē, ir jānoskaidro notāra vainojamība šajā profesionālajā darbībā, kā mums uz to norāda Notariāta likuma 242.pants.

Pirmajā gadījumā, kad notārs nezina par līguma un Civillikuma pretrunām, jākonstatē vainas pakāpe - ļauns nolūks, rupja neuzmanība vai viegla neuzmanība. Notariāta likums nosaka, ka zvērīnāti notāri savā darbībā ir pakļauti vienīgi likumam un pilda savus pienākumus kā neatkarīgs, neitrāls fizisko un juridisko personu civilo tiesību un likumisko interešu nodrošinātājs.

Par zvērīnātiem notāriem var būt personas, kas pēc akreditētas studiju programmas apguves augstskolā ieguvušas otrā līmeņa augstāko profesionālo izglītību tiesību zinātnēs un jurista kvalifikāciju un ieguvušas maģistra grādu tiesību zinātnē.²²⁷

Tātad, notāram kā amatpersonai ar augstāko juridisko izglītību un maģistra grādu tiesību zinātnē, nav pieļaujama likumu nezināšana vai nepietiekama zināšana un šajā gadījumā nodarīto zaudējumu vainas pakāpe ir kvalificējama kā rupja neuzmanība, jo notārs ir rīkojies vieglprātīgi un nevērtīgi, un apliecinājis tādu dokumentu, kura kaitīgums laulātajiem vai trešajām personām nevarēja un nedrīkstēja palikt notāram nezināmi.

Otrā gadījumā, kad notārs zin par Civillikuma un līguma pretrunām, un informē laulātos par to, viņa civiltiesiskā atbildība nepāriet uz laulātajiem, jo tikai ar notāra taisītu notariālo aktu šis līgums iegūst publiska dokumenta spēku, kas pildāms kā pašiem laulātajiem, tā trešajām personām. Savukārt, neviens līgums, kas veicina kaut ko pretlikumīgu, netikumīgu vai negodīgu, nesaista. Šajā gadījumā notāra nodarīto zaudējumu vainas pakāpe ir kvalificējama kā ļauns nolūks vai rupja neuzmanība, ņemot vērā katra konkrētā līguma saturu.

²²⁶ Notariāta likums// LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 242.pants.

²²⁷ Notariāta likums// LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 5.pants, 9.panta 3.punkts.

Ļauna nolūka gadījumā ir apzināta vēlēšanās veikt tiesību aizskārums. Tas aptver gan gribas, gan apzināšanās elementus un nav nepieciešams, lai tiesību aizskārējs būtu gribējis radīt tiesību aizskārums sekas, pietiek pārkāpt cita tiesības.²²⁸

Savukārt, gadījumā, kad notārs zin par Civillikuma un līguma pretrunām, un neinformē laulātos par to, jo uzskata, ka tādu noteikumu iekļaušana līgumā ir līgumslēdzēju - laulāto griba, šajā gadījumā notāra nodarīto zaudējumu vainas pakāpe ir kvalificējama kā rupja neuzmanība.

Ievērojot iepriekš analizēto, var secināt, ka notāra darbība sevī ietver gan prettiesisku darbību (notārs nav tiesīgs apliecināt aktus, kas ir pretrunā ar likumu), gan sekas, gan cēlonisko sakaru starp prettiesisku darbību un sekām, gan vainu. Tātad, pastāv visi nepieciešamie priekšnoteikumi, lai varētu prasīt zaudējumu atlīdzību.

Var secināt, ka pretlikumīgu līgumu apliecināšanas gadījumos notāra darbībās ir konstatējams ļauns nolūks vai rupja neuzmanība. Savukārt, ja zaudējumi ir radušies zvērinātam notāram tīši, ar nodomu pārkāpjot amata pienākumus vai pieļaujot rupju neuzmanību, tad apdrošinātājam nav pienākums šos zaudējumus segt no apdrošināšanas summas. Šos zaudējumus notāram jāsedz no saviem personīgiem līdzekļiem.

Zvērināta notāra profesionālās darbības rezultātā iespējamā zaudējuma riska apdrošināšana nodrošina prasījumus, kas var rasties sakarā ar viņa profesionālo darbību un viņa palīga darbību, aizvietojojot zvērinātu notāru. Apdrošināšanas iestāde ir tiesīga pieprasīt no zvērināta notāra atlīdzību par zaudējumiem, ja tie radušies, zvērinātam notāram tīši, ar nodomu pārkāpjot amata pienākumus vai pieļaujot rupju neuzmanību.²²⁹

Ja zvērināts notārs nodarījis zaudējumus trešām personām tīši, ar nodomu pārkāpjot amata pienākumus vai pieļaujot rupju neuzmanību, tad apdrošināšanas sabiedrībai šādi zaudējumi nav jāsedz. Ja apdrošinātājs ir atlīdzinājis zaudējumus, kuri radušies notāra tīšu pārkāpumu - krāpšanas, negodīgas rīcības, rupjas neuzmanības, ļaunprātīgas rīcības rezultātā, apdrošinātājs ir tiesīgs regresa kārtībā pieprasīt izmaksāto apdrošināšanas atlīdzību no notāra. Tātad, ja notārs zaudējumus ir nodarījis ar ļaunu nolūku vai, pieļaujot rupju neuzmanību, viņš šos zaudējumus sedz no saviem personīgiem līdzekļiem, nevis no apdrošinājuma summas.

Var secināt, ka laulātajiem un arī trešajām personām, ja laulāto mantisko attiecību līgums ir tām nodarījis kaitējumu, radot zaudējumus, ir visas iespējas un ar likumu noteiktas tiesības piedzīt zaudējumu atlīdzību no zvērināta notāra, nepieļaujot situācijas, ka laulātie paši savā starpā vai ar trešām personām tiesājas tāpēc, ka tiesiskās attiecības, kas nodibinās uz līgumiska pamata, ir pretrunā ar tām tiesiskām attiecībām, kuras regulē Civillikums.

Nākamajā promocijas darba nodaļā tiks izskatītas laulāto tiesiskās iespējas, kā sakārtot vienam vai abiem piederošo nekustamo īpašumu statusu, lai nodrošinātu to maksimālu aizsardzību pret trešajām personām.

4.4. Nekustamā īpašuma tiesiskā aizsardzība attiecībā pret trešajām personām

Kā jau tika secināts no iepriekšējās promocijas darba nodaļās apskatītā, tad laulātajiem ir tiesības piedzīt sev nodarītos zaudējumus no amatpersonām, kas šajos zaudējumos ir vainojamas. Taču, kā panākt sava īpašuma vai kopīpašuma ar otru laulāto pilnīgu aizsardzību pret trešo personu aizskārumiem? Uz šo jautājumu mēģināsim atbildēt šajā promocijas darba nodaļā.

Apskatīsim visus pēc Civillikuma iespējamos laulāto mantisko attiecību gadījumus, kādā statusā var atrasties nekustamais īpašums, ja tas pieder vienam vai abiem laulātajiem. Tātad:

1) laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās:

- nekustamais īpašums ir viena laulātā manta (atsevišķā manta saskaņā ar Civillikuma 91.pantu vai atsevišķi iegūtā manta);

- nekustamais īpašums ir abu laulāto kopīga manta (saskaņā ar Civillikuma 89.panta otro daļu);

2) laulāto līgumiskajās mantiskajās attiecībās visas mantas šķirtības līguma gadījumā:

- nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķs īpašums (šajā gadījumā ir izslēgts gadījums, kad nekustamais īpašums var būt abu laulāto kopīga manta);

3) laulāto līgumiskajās attiecībās mantas kopības gadījumā:

- nekustamais īpašums saskaņā ar laulības līgumu ir abu laulāto kopīga manta;

- nekustamais īpašums saskaņā ar laulības līgumu ir viena laulātā atsevišķa manta.

²²⁸ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. K.Torgāns. Rīga, 1998, 148.lpp.

²²⁹ Notariāta likums// Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27., 25., 31.pants.

Pie tam, jāapskata arī nekustamā īpašuma piederību gadījumos, ja laulība tiek šķirta, laulība tiek atzīta par neesošu, kopsakarā ar augstāk minētajām mantiskajām attiecībām. Kā arī ir jāapskata kārtība, kādā vaidā citā Eiropas Savienības dalībvalstī pieņemtu nolēmumu par laulības šķiršanu/ laulības neesamību var atzīt arī Latvijā.

Lai viens vai abi laulātie varētu aizsargāt vienam laulātajam vai abiem laulātajiem kopīgajā īpašumā piederošo nekustamo īpašumu, ir katrā mantisko attiecību gadījumā (likumiskajā un līgumiskajā) jāizvērtē, kāds mantisko attiecību veids katras konkrētas laulības gadījumā ir izdevīgāks. Pie tam, ir jāņem vērā arī Civillikumā noteiktā mantas sadales kārtība mantošanas gadījumā, kuru nedrīkst mainīt ar laulības līgumu, Civillikums to nepieļauj.

Ja laulātie dzīvo **likumisko mantisko attiecību režīmā** un starp viņiem nav noslēgti nekāda veida līgumi par konkrēta nekustamā īpašuma piederību u.t.t., tad nekustamais īpašums var būt vai nu viena laulātā atsevišķa manta (arī atsevišķi iegūta) vai kopīga manta.

Lai nodrošinātos pret otra laulātā vai trešo personu prasījumiem attiecībā uz nekustamo īpašumu, kas ir **viena laulātā atsevišķa manta (vai atsevišķi iegūta)**, ja zemesgrāmatā pie attiecīgā nekustamā īpašuma nav atzīmes, ka tas ir laulātā atsevišķa manta, tad šāds ieraksts zemesgrāmatā būtu jāizdara, slēdzot līgumu par laulātā atsevišķās mantas statusa noteikšanu konkrētam nekustamajam īpašumam, pie notāra taisot uz šo līgumu notariālu aktu un nostiprinot zemesgrāmatā. Tas nodrošinātu nekustamā īpašuma aizsardzību, jo laulātajam, kurš nav šī nekustamā īpašuma īpašnieks, vairs nav nekādu tiesību veikt jebkādas civiltiesiskas darbības ar šo īpašumu, savukārt, ja viņš tādas būs veicis, tās viegli būs atzīt par spēkā neesošām. Savukārt, tam laulātajam, kurš ir šī nekustamā īpašuma īpašnieks, nebūs vajadzīga otra laulātā piekrišana, lai rīkotos ar sev piederošo īpašumu. Arī trešajām personām, ieskatoties zemesgrāmatā, būs skaidrs nekustamā īpašuma statuss.

Lai nodrošinātos pret trešo personu prasījumiem attiecībā uz nekustamo īpašumu, kas ir **laulāto kopīgs īpašums**, arī šajā gadījumā zemesgrāmatā jābūt konkrēti fiksētam tam, ka nekustamais īpašums ir abu laulāto kopīga manta. Saskaņā ar Civillikumu, laulāto mantiskajās attiecībās tiek pieņemts, ka katra laulātā nekustamā īpašuma daļa ir 1/2 domājamās daļas no konkrētā nekustamā īpašuma. Savādākas proporcijas zemesgrāmatā fiksētas netiek. Tomēr, jāuzsver, ka Civillikuma 89.panta otrā daļa nosaka, ka šaubu gadījumā tiek pieņemts, ka šī manta pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās. Tātad, gadījumā, ja viens no laulātajiem apšaubu šādu nekustamā īpašuma domājamo daļu piederības sadalījumu, tad viņam ir visas tiesības griezties ar prasības pieteikumu tiesā, un, iesniedzot atbilstošu pierādījumus, lūgt tiesu atzīt citu nekustamā īpašuma domājamo daļu piederības sadalījumu, atbilstoši laulātā prasījumam. Ja tiesa nolems apmierināt prasību, tad zemesgrāmatā tiks fiksēts cits nekustamā īpašuma domājamo daļu sadalījums katram laulātajam, atbilstoši tiesas spriedumam. Ja laulātie paši uzskata, ka laulāto kopīgajam nekustamajam īpašumam nepieciešams noteikt citu domājamo daļu sadalījumu laulāto starpā, nevis 1/2 nekustamā īpašuma domājamās daļas katram no laulātajiem, laulātie slēdz savstarpēju līgumu par laulāto kopīgās mantas noteikšanu un līgumā fiksē šīs konkrētās nekustamā īpašuma domājamo daļu proporcijas un piederību katram no laulātajiem. Pie zvērīnāta notāra apstiprinātais līgums kopā ar nostiprinājuma lūgumu tiek iesniegts zemesgrāmatu nodaļai un zemesgrāmatā pie attiecīgā nekustamā īpašuma tiek izdarīta atzīme par katram laulātajam piederošā nekustamā īpašuma domājamām daļām.

Ja laulātie ir atcēlušī likumisko mantisko attiecību režīmu un noslēguši **laulības līgumu par visas laulāto mantas šķirtību**, tad jebkurš šajā laulībā jau eksistējošs nekustamais īpašums vai arī nākotnē iegādāts īpašums kļūst par viena laulātā mantu. Nav ieteicams šajā mantisko attiecību veidā lietot jēdzienu „atsevišķā manta”, jo visa katra laulātā mantas masa jau ir viņa atsevišķā manta. Arī šajā gadījumā laulības līgums ir jātaisa pie notāra notariālā akta formā un jāreģistrē zemesgrāmatā. Ja laulātie iegādājas kādu īpašumu kopīgi, tad šajā mantisko attiecību režīmā viņiem ir jāizlemj, kuram šis īpašums piederēs, jo nevar būt nekustamais īpašums, pastāvot visas mantas šķirtībai, kurš ir abu laulāto kopīgs īpašums. Ja laulātie tomēr vēlas šo īpašumu paturēt kā laulāto kopīgu īpašumu, tad viņiem ir jāatceļ iepriekšējais laulības līgums par visas mantas šķirtību, jāslēdz līgums, ar kuru viņi atjauno likumiskās mantiskās attiecības, bet līdz šim iegādātie nekustamie īpašumi, kuri zemesgrāmatā tika ierakstīti kā viena vai otra laulātā īpašums, tiek fiksēti laulāto atsevišķās mantas līgumā, uzskaitot konkrētus nekustamos īpašumus, savukārt, pēdējais nekustamais īpašums būs laulāto kopīga manta, pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, kas arī tiek fiksēts zemesgrāmatā.

Ja laulātie ir atcēlušī likumisko mantisko attiecību režīmu un noslēguši **laulības līgumu par laulāto mantas kopību**, tad viņiem var būt gan kopīgs nekustamais īpašums, gan nekustamais īpašums, kas ir viena vai otra laulātā atsevišķa manta.

Attiecībā uz tiem nekustamajiem īpašumiem, kas laulības līgumā tiek noteikti kā **laulāto kopīga manta**, pastāv atsavināšanas ierobežojumi bez otra laulātā piekrišanas. Ja šādu īpašumu viens laulātais atsavina bez otra laulātā piekrišanas, tad tas laulātais, kura piekrišana nav saņemta, var vērst prasību pret otru laulāto, lūdzot tiesu atzīt konkrēto līgumu par spēkā neesošu. Savādāk ir, ja par abu laulāto kopīgās mantas pārvaldītāju ir iecelts viens no laulātajiem. Tad šim laulātajam ir tiesības rīkoties abu laulāto vārdā, sniedzot norēķinus arī otram laulātajam. Šajā mantisko attiecību režīmā, ja tiek iegādāts nekustamais īpašums, tad tas kļūst par abu

laulāto mantu. Lai tas kļūtu par viena laulātā mantu, ir nepieciešama otra laulātā piekrišana, nostiprinot nekustamo īpašumu zemesgrāmatā kā viena laulātā atsevišķu mantu.

Attiecībā uz tiem nekustamajiem īpašumiem, kas tiek noteikti laulības līgumā kā **vienu laulātā atsevišķā mantu**, šiem nekustamajiem īpašumiem arī zemesgrāmatā ir pievienojama attiecīga atzīme. Ar šādu nekustamo īpašumu tas laulātais, kurš ierakstīts zemesgrāmatā kā nekustamā īpašuma īpašnieks, ir tiesīgs rīkoties bez otra laulātā piekrišanas.

Tālāk apskatīsim arī nekustamā īpašuma piederību gadījumos, ja laulība tiek šķirta, laulība tiek atzīta par neesošu, kopsakarā ar augstāk minētajām mantiskajām attiecībām. Kā arī kārtība, kādā vaidā citā Eiropas Savienības dalībvalstī pieņemtu nolēmumu par laulības šķiršanu/ laulības neesamību varētu atzīt arī Latvijā.

Tātad, **laulības šķiršanas gadījumā**, ar brīdi, kad spriedums, ar kuru tiek šķirta laulība, stājas spēkā, personu starpā beidz pastāvēt tiesības un pienākumi, kas izriet no laulāto savstarpējām mantiskajām attiecībām. Taču līdz ar laulības šķiršanu bijušajiem laulātajiem var rasties jauni pienākumi un tiesības, kas izriet no laulības šķiršanas.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 238.panta noteikumiem laulība nevar tikt šķirta, kamēr laulātie nav panākuši savstarpēju vienošanos par laulāto savstarpējās mantas sadali. Ja laulātie savstarpēji nevar vienoties, tad abu laulāto savstarpējie prasījumi par mantas sadali ir izšķirami tiesas ceļā, pamatojoties uz Civillikuma noteikumiem vai laulības līguma noteikumiem.

Saskaņā ar Civillikuma noteikumiem katrs laulātais ir tiesīgs paturēt to mantu, kas viņam/viņai ir piederējusi pirms laulības, kā arī to atsevišķo mantu, ko katrs laulātais ir ieguvis laulības laikā. Savukārt tā manta, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā palīdzību, ir abu laulāto kopīgā manta. Par abu laulāto kopīgo mantu tiek pieņemts, ka tā pieder abiem laulātajiem kopīgās daļās, ja vien kāds no laulātajiem nepamato un nepierāda citādāku mantas dalījuma kārtību. Savukārt, ja laulāto mantiskās attiecības tiek regulētas laulības līgumā, tad arī mantas sadales jautājumi laulības šķiršanas gadījumā tiek noteikti atbilstoši līguma noteikumiem.

Ja laulība tiek atzīta par neesošu, tad, ja jau noslēdzot šādu laulību, par to ir zinājis viens no laulātajiem, tad otram laulātajam ir tiesības prasīt no pirmā laulātā ne tikai līdzekļus, kas nepieciešami iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai vai uzturam, bet arī atbildību par morālo kaitējumu.

Mantas sadales jautājumos, kad laulība atzīta par neesošu, katrs bijušais laulātais patur savu pirmslaulības mantu, kā arī to mantu, ko viņš pats iegādājies kopdzīves laikā. Kopīgi iegūtā manta dalāma starp bijušajiem laulātajiem līdzīgās daļās.

Ja abiem laulātajiem, dodoties laulībā, nebija zināms, ka tā atzīstama par neesošu, tad attiecībā uz mantas sadali piemērojami Civillikuma noteikumi par likumīgā laulībā iegūtas mantas dalīšanu. Savukārt, ja tikai vienam laulātajam nebija zināms, ka laulība atzīstama par neesošu, tad likumīgā laulībā iegūtās mantas sadales kārtība laulības šķiršanas gadījumā ir attiecināma tikai uz to laulāto, kuram nebija zināms, ka laulība atzīstama par neesošu.

Tālāk apskatīsim **kārtību, kādā veidā citā Eiropas Savienības dalībvalstī pieņemtu nolēmumu par laulības šķiršanu vai laulības neesamību var atzīt arī Latvijā**. Citā dalībvalstī pieņemts spriedums par laulības šķiršanu vai laulības neesamību ir atzīstams Latvijā atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, – atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 noteikumiem. Atbilstoši minēto regulu noteikumiem spriedums, kas pieņemts vienā dalībvalstī, ir atzīstams citās dalībvalstīs bez īpašas procesuālās kārtības.

Tomēr priekšnoteikums, lai atzītu citā dalībvalstī pieņemtu spriedumu par laulības šķiršanu/laulāto atšķiršanu vai laulības neesamību Latvijā, ir tāds, ka personai, kura vēlas tomēr spriedumu atzīt Latvijā, ir jāiesniedz rajona (pilsētas) tiesā pieteikums par ārvalsts tiesas sprieduma atzīšanu pēc sprieduma izpildes vietas Latvijā vai pēc atbildētāja dzīvesvietas Latvijā.

Rajona (pilsētas) tiesa, pēc pieteikuma saņemšanas un izvērtēšanas 10 dienu laikā pieņem lēmumu, vai spriedums var tikt atzīts Latvijā. Tiesa var atteikties sprieduma atzīšanu Latvijā tikai pamatojoties uz Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 15. pantā minētajiem pamatiem vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, – pamatojoties uz Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 22. pantā minētajiem neatzīšanas pamatiem. Minētie neatzīšanas pamati nepieļauj citā dalībvalstī pieņemta sprieduma atzīšanu Latvijā šādos gadījumos:

- a) ja sprieduma atzīšana ir klaji pretrunā Latvijas sabiedriskajai kārtībai;
- b) aizmuguriska sprieduma gadījumos – ja atbildētājam nav ticis savlaicīgi paziņots par lietas izskatīšanu un nav tikuši nosūtīti dokumenti, uz kura pamata ierosināta lieta, un atbildētājs nav varējis nodrošināt sev aizstāvību, izņemot gadījumus, kad atbildētājs ir nepārprotami piekritis nolēmumam;
- c) ja šis citā dalībvalstī pieņemtais spriedums nav savienojams ar spriedumu lietā starp šīm pašām personām Latvijā;
- d) ja šis citā dalībvalstī pieņemtais spriedums nav savienojams ar agrāku spriedumu lietā starp šīm pašām personām citā dalībvalstī vai trešā valstī, ja šis agrākais spriedums atbilst nosacījumiem tā atzīšanai Latvijā.

Pieteikumam par citas dalībvalsts sprieduma atzīšanu atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 32. pantam vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, - atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 37. pantam ir jāpievieno:

- sprieduma noraksts, lai būtu iespējams konstatēt tā autentiskumu;
- tajos gadījumos, kad spriedums ir taisīts aizmuguriski, ir jāpievieno dokuments, kas apliecina to, ka atbildētājam bija savlaicīgi izsniegti dokumenti, uz kura pamata ir ierosināta lieta (par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības neesamību). Pieteicējs alternatīvi var iesniegt dokumentu, kas apliecina, ka persona ir nepārprotami piekritusi aizmuguriski pieņemtajam spriedumam;
- apliecība, ko izsniegusi sprieduma izcelsmes dalībvalsts kompetentā iestāde vai tiesa saskaņā ar regulas 2201/2000 39. pantu vai saskaņā ar regulas 1347/2000 33. pantu.

Atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 noteikumiem vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, – Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 noteikumiem ieinteresētā persona var iebilst divos veidos pret citā dalībvalstī pieņemta sprieduma par laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības neesamību atzīšanu Latvijā.

Pirmkārt, atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 14. panta vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, - atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 21. panta noteikumiem persona var pati vērsties tiesā ar pieteikumu par to, ka citā dalībvalstī pieņemtais spriedums nav atzīstams Latvijā. Pieteikuma iesniegšanas kārtību un neatzīšanas pamatus skatīt pie 14. jautājuma.

Otrkārt, atbildētājs sprieduma atzīšanas lietā var apstrīdēt sprieduma atzīšanu Latvijā tad, kad cita persona jau ir iesniegusi pieteikumu par sprieduma atzīšanu un atbilstoši šim pieteikumam rajona (pilsētas) tiesa ir pieņēmusi lēmumu spriedumu atzīšanas lietā. Atbildētājs savus iebildumus par citas dalībvalsts tiesas sprieduma atzīšanu Latvijā var izteikt, pārsūdzot rajona (pilsētas) tiesas lēmumu par sprieduma atzīšanu. Atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 26. pantam vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, - atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 33. pantam rajona (pilsētas) tiesas lēmums par citas dalībvalsts sprieduma atzīšanu var tikt pārsūdzēts apgabaltiesā, iesniedzot blakus sūdzību tiesā, kas pieņēmusi lēmumu, un adresējot pieteikumu attiecīgajai apgabaltiesai. Atbildētājs (arī pieteikuma iesniedzējs) apgabaltiesas lēmumu sprieduma atzīšanas lietā var pārsūdzēt Augstākās tiesas Senātā, iesniedzot blakus sūdzību tiesā, kas pieņēmusi lēmumu, un adresējot pieteikumu Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamentam.

Atbildētājs var iebilst pret citas dalībvalsts sprieduma atzīšanu Latvijā, tikai atsaucoties uz tiem neatzīšanas pamatiem, kas minēti Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 15. pantā vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, – Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 22. pantā.

Kā var redzēt no iepriekš apskatītā, tad ne vienmēr, kad citā Eiropas Savienības (ES) dalībvalstī būs spēkā stājies tiesas spriedums par laulības šķiršanu vai neesamību, tas dos simtprocentīgu garantiju, ka šis spriedums tiks atzīts arī Latvijā, jo attiecībā uz laulātajiem Latvijā var būt jau iepriekš taisīti tiesas spriedumi, kuri pakļaujas regulā Nr.2201/2003 22.pantā minētajiem sprieduma neatzīšanas pamatiem. Līdz ar to arī laulības šķiršanas vai laulības neesamības sprieduma izpilde Latvijā var būt apgrūtināta vai pat neiespējama, savukārt, no šiem spriedumiem bieži var izrietēt mantiska rakstura saistību izpilde vienam laulātajam pret otru vai abpusēji laulāto pienākumi. Ja sprieduma izpilde nenotiek, jo spriedums netiek atzīts Latvijā, mantisko saistību izpilde izpaliek, kas, savukārt, var radīt vienam vai abiem laulātajiem mantiska rakstura zaudējumus.

Tādēļ var ieteikt pirms šķirt laulību vai iesniegt prasību par laulības atzīšanu par neesošu citā ES dalībvalstī, rūpīgi izvērtēt juridisko situāciju un apsvērt, vai gadījumā sprieduma atzīšanai Latvijā nepastāv kādi neatzīšanas pamati, saskaņā ar regulas Nr.2201/2003 22.pantā minētajiem neatzīšanas pamatiem. Ja sprieduma atzīšana varētu būt apšaubāma, tad labāk ir prasību par laulības šķiršanu vai laulības atzīšanu par spēkā neesošu iesniegt Latvijas tiesā, atbilstoši Civilprocesa likuma noteikumiem.

KOPSAVILKUMS

Nekustamā īpašuma laulāto mantiskajās attiecībās tiesiskā regulējuma problēmas, iespējamie risinājumi un aizsardzība

Apkopojot promocijas darbā analizēto, var secināt, ka Civillikuma Ģimenes tiesību daļa par laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību tiesisko regulējumu pašlaik nepietiekami aizsargā laulāto mantiskās tiesības un līdz ar to arī laulātajiem vai laulātajam piederošo nekustamo īpašumu kā pašu laulāto mantiskajās attiecībās tā arī attiecībā pret trešajām personām. Civillikuma piemērošanā tiek nepareizi interpretēti un lietoti tādi jēdzieni kā „laulāto kopīga manta”, „laulāto atsevišķa manta”, Civillikumā netiek aptverta tāda laulāto mantas grupa kā „laulāto atsevišķi iegūtā manta”, nav izpratnes par laulības līgumu saturu un abu laulības līgumu veidu (visas laulāto mantas šķirtība un mantas kopība) pamatprincipiem un atšķirībām. Tiek slēgti līgumi, kas pēc sava satura un būtības neatbilst Civillikuma noteikumiem par laulības līgumiem, savukārt, līgumi, kuri regulē konkrētu laulātajiem vai vienam laulātajam piederoša nekustama īpašuma tiesisko statusu, tiek nosaukti par laulības līgumiem.

Civillikuma nepareizas interpretācijas un Civillikuma Ģimenes tiesību daļas par laulāto mantiskajām attiecībām tiesību normu nesakārtotības un atsevišķu „robu” rezultātā tiesību normu piemērošanas praksē rodas normu kolīzijas un laulātajiem un trešajām personām tiek nodarīti zaudējumi, kurus var novērst, sakārtojot un precizējot Civillikuma Ģimenes tiesību daļas normas par laulāto likumiskajām un līgumiskajām mantiskajām attiecībām.

Pētījuma rezultātā un, apkopojot promocijas darbā analizēto, autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Laulības institūts juridiski rada divu personu apvienību. Laulība ir juridisks fakts, kas nodibina tiesiskas attiecības starp divām pretēja dzimuma personām - vīru un sievu, kur abi laulātie attiecībā pret trešajām personām uzstājas kā personu apvienība. Laulāto mantiskajās attiecībās Civillikums prasa no laulātajiem rakstisku līguma formu, gan slēdzot laulības līgumus par mantas kopību vai visas mantas šķirtību, gan, pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām – vienam vai abiem laulātajiem piederošam nekustamajam īpašumam zemesgrāmatā ir jābūt fiksētam - vai tas pieder vienam vai abiem laulātajiem kopīgi. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības ietver sevī gan laulāto mantas šķirtības sistēmu, gan mantas kopības sistēmu, priekšroku dodot laulāto mantas šķirtības sistēmai.

2. Ģimenes tiesībās un laulāto mantiskajās attiecībās terminam "kopīpašums", "kopmanta" ir cits saturs un tas nav identisks kopīpašumam Civillikuma Lietu tiesību daļas izpratnē, kas ir vispārīga norma, bet Ģimenes tiesību daļā subjekti ir savstarpēji saistīti ar laulības institūtu un līdz ar to ģimenes tiesībās ir lietojams termins "kopīgais īpašums", kā speciāla norma. Uz terminu atšķirībām norāda arī Civillikuma Ģimenes tiesību daļā lietotais termins "kopīgā manta", nevis "kopmanta" vai "kopīpašums". Laulāto kopīgās mantas juridiskā daba ir atšķirīga no Civillikuma Lietu tiesībās definētā kopīpašuma. Lietu tiesībās kopīpašnieks jebkurā brīdī var prasīt kopīpašuma sadali, turpretim, ģimenes tiesībās ir atsevišķi noteikumi, kuriem pastāvot, tikai laulātais var prasīt kopīgās mantas sadali. Šādi gadījumi ir:

- 1) tiek izbeigtas laulāto likumiskās mantiskās attiecības un slēgts laulības līgums par visas laulāto mantas šķirtību vai mantas kopību;
- 2) pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām laulātie slēdz līgumu par laulāto kopīgās mantas sadali;
- 3) laulība tiek šķirta, izbeigta vai atzīta par neesošu;
- 4) laulības laikā tiesas ceļā sadalot laulāto kopīgo mantu, bet, nešķirot laulību;
- 5) atsavinot laulāto kopīgo īpašumu (ar abu laulāto piekrišanu);
- 6) īpašumu dāvinot vai testamenta (mantojuma līguma) sastādīšanas gadījumā.

3. Pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, viens laulātais ar abu laulāto kopīgo mantu rīkojas arī otra laulātā vārdā. Ja laulātais slēdz darījumu ar trešo personu par abu laulāto kopīgo mantu, tad laulātais darbojas arī otra laulātā vārdā, kā abu laulāto pilnvarnieks uz likuma pamata. Vācijas Civilt kodekss (BGB), savukārt, nosaka, ka darījums, kuru noslēdzis viens laulātais bez otra laulātā piekrišanas, stājas spēkā tikai pēc otra laulātā akcepta izteikšanas noteiktā termiņā, ja otrs laulātais savu akceptu nav devis, tad darījums ir uzskatāms par spēkā neesošu.

Viena laulātā darījums nodibina solidāru saistību abiem laulātajiem, jo laulātajam ir likumisks pilnvarojums ģimenes un kopīgās māsaimniecības vajadzībām rīkoties ar kopīgo mantu, un ja laulātais, kā personu (laulāto) apvienības pārstāvis ir rīkojies ar to, nepārkāpjot kopīgās mantas robežas. Ja laulātais pārkāpj kopīgās mantas robežas, un ar viņa rīcību tiek aizskarta otra laulātā atsevišķā manta, tad laulātais ir rīkojies kā sabiedrības pārstāvis, klusais vietnieks un arī neuzdotais lietvedis, un jāņem vērā Civillikuma 1518. un 2258.pants, ka otram laulātajam pirmā laulātā darījumam ir vēlāk jāpievienojas. Ja otrs laulātais šim darījumam nepiekrīt, viņam ir jāapstrīd darījums tiesas ceļā.

4. Civillikuma 89.panta otrā daļa definē laulāto kopīgo mantu un nosaka - ja rodas šaubas par katram laulātajam piederošu daļu no šīs kopīgās mantas, tad kopīgā manta dalāma līdzīgās daļās. Civillikuma 89.panta otrajā daļā nav domāts gadījums, kad rodas šaubas par mantas statusu vispār - vai tā ir laulāto kopīga vai atsevišķa manta. Mantai, par kuras statusu (kopīga vai atsevišķa) rodas šaubas, nav piemērojama Civillikuma 89.panta otrā daļa, kas nosaka, kā dalāma laulāto kopīgā manta. Par to, ka šī manta ir kopīga (nevis atsevišķa), strīds nepastāv - strīds ir tikai par kopīgās mantas sadalījumu daļās.

Taču tiesu praksē darbojas princips - nekustamais īpašums, kas zemesgrāmatā nav ierakstīts kā laulātā atsevišķa manta, atzīstams par ietilpstošu laulāto mantas kopībā, ja tas iegādāts laulības laikā. Tādēļ laulātajam nepieciešams saņemt otra laulātā

piekrišanu rīcībai ar šo nekustamo īpašumu. Tomēr, ne visi nekustamie īpašumi, kas tiek iegādāti vai iegūti laulības laikā, ir abu laulāto kopīgs īpašums. Abu laulāto kopīgs īpašums būs tikai tas, kas atbilst Civillikuma 89.panta otrajā daļā uzskaitītajiem gadījumiem.

5. Latvijas laulības un ģimenes kodeksā laulāto mantas sadalē bija noteikta vienlīdzīgu daļu noteikšanas prioritāte un mantas sadales natūrā prioritāte. Pēc Civillikuma abas šīs prioritātes ir atkritušas. Diemžēl, Latvijas tiesu praksē joprojām darbojas princips, ja manta tiek atzīta par abu laulāto kopīgu mantu, tad katram laulātajam tiek fiksētas vienādas šī nekustamā īpašuma proporcijas – ½ katram no laulātajiem. Ne visi nekustamie īpašumi, pat ja tie tiek atzīti par abu laulāto kopīgu īpašumu, ir dalāmi proporcijās – ½ katram no laulātajiem. Civillikuma 89.panta otrā daļa nosaka, ka šaubu gadījumā tiek pieņemts, ka katra laulātā nekustamā īpašuma daļa ir ½ no konkrētā nekustamā īpašuma. Savādākas proporcijas zemesgrāmatā bez tiesas sprieduma fiksētas netiek. Tomēr, gadījumā, ja viens no laulātajiem apšaubā šādu nekustamā īpašuma domājamo daļu piederības sadalījumu, tad viņam ir visas tiesības griezties ar prasības pieteikumu tiesā, un, iesniedzot atbilstošu pierādījumus, lūgt tiesu atzīt citu nekustamā īpašuma domājamo daļu piederības sadalījumu, atbilstoši laulātā prasījumam. Ja tiesa nolems apmierināt prasību, tad zemesgrāmatā tiks fiksēts cits nekustamā īpašuma domājamo daļu sadalījums katram laulātajam, atbilstoši tiesas spriedumam. Jāsaka, ka Krievijas Ģimenes kodekss nosaka, ka laulātā atsevišķā manta var tikt atzīta par abu laulāto kopīgu mantu, ja laulības laikā laulātā atsevišķā mantā uz kopīgās mantas rēķina, vai uz viena laulātā mantas rēķina, vai ar viena laulātā darbības palīdzību, ir izdarīti ieguldījumi, kas ievērojami paaugstina šīs atsevišķās mantas vērtību. Noderīga šajā gadījumā ir arī Vācijas pieredze par laulāto mantas pieauguma koeficienta aprēķināšanu, kas ļauj noteikt katra laulātā mantas pieaugumu laulības laikā un strīdus vai laulības šķiršanas (atzīšanas par neesošu) gadījumā ļauj precīzi izrēķināt katram laulātajam piederošo mantas masu vai zuduma procentu.

Saskaņā ar Civillikumu, atšķirīga ir arī īpašuma tiesību pierādīšana uz kustamu un nekustamu mantu, un uz kustamu mantu, kas prasa publisku reģistrāciju. Par nekustama īpašuma īpašnieku atzīstams tas, kas ierakstīts zemesgrāmatā, otram laulātajam, ja tas apstrīd šo ierakstu, ir jāiesniedz pierādījumi, ka šis nekustamais īpašums atbilst Civillikuma 89.panta otrai daļai - ir laulāto kopīga manta. Kustamas mantas, kas neprasa publisku reģistrāciju, īpašuma tiesības laulātajam ir jāpierāda, pierādot, ka šī kustamā manta ir viņa atsevišķa manta (pēc 91.panta), vai arī tā ir šī laulātā atsevišķi iegūtā manta (ja neatbilst ne 89.panta otrajai daļai, ne 91.pantam). Uz kustamu mantu, kas prasa publisku reģistrāciju, īpašuma tiesības ir tam laulātajam, uz kā vārda šī manta reģistrēta, otram laulātajam, ja viņš apstrīd šo ierakstu, ir jāpierāda, ka šī manta atbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai.

6. Civillikuma 91.pantu par laulāto atsevišķo mantu nevar piemērot līgumisko mantisko attiecību režīmā, kā tas bija Civillikuma 1937.gada redakcijā. Civillikuma 91.pants definē laulāto atsevišķo mantu tikai laulāto likumisko mantisko attiecību režīmā un neattiecas uz līgumisko mantisko attiecību režīmu. Civillikuma 125.panta pirmā daļa nosaka, ka, "pastāvot laulāto mantas kopībai, tajā neietilpst manta, ko laulības līgumā laulātie noteikuši par katra atsevišķo mantu". Ja likumdevējs būtu vēlējies Civillikuma 91.pantu piedēvēt arī laulāto mantas kopības sistēmai, tad būtu saglabāta 1937.gada Civillikuma 125.panta atsauce uz 91.pantu. Tagad šādas atsauces Civillikuma 125.pantā vairs nav. Laulātie laulības līgumā par savu atsevišķo mantu nevar noteikt vispārīgi tās mantas grupas, kas noteiktas Civillikuma 91.pantā, laulības līgumā atsevišķā manta jānosaka konkrēti. Noteikt vispārīgus gadījumus, kad laulātais var iegūt mantu un tā kļūst par laulātā atsevišķu mantu nav pieļaujams, un šāda vispārīgi noteikta manta kļūst par abu laulāto kopīgu mantu, nevis par atsevišķo mantu. Laulības līguma par mantas kopību gadījumā laulātā atsevišķo mantu laulātie nosaka tikai līgumā, jo, saglabājot kā katra laulātā atsevišķo mantu arī to mantu, kas paredzēta Civillikuma 91.pantā, tiek likvidēta laulāto mantas kopības jēga. Civillikuma nodaļa par laulāto mantas kopību būtu jāpapildina ar pantu par atsevišķās mantas statusu mantas kopības sistēmā, nosakot, ka Civillikuma 91.pants nav piemērojams pie līgumiskās mantas kopības sistēmas un atsevišķā manta laulātajiem līgumā ir jānosaka konkrēti, uzskaitot atsevišķus īpašuma objektus.

7. Civillikuma 91.panta 1.punktā noteikta manta, ko abi laulātie līgumā noteikuši par savu atsevišķo mantu. Ar "līgumu" šī panta izpratnē domāts līgums, ko laulātie slēdz, neatceļot likumisko mantisko attiecību režīmu. Šajā līgumā tiek uzskaitīti konkrēti nekustamie īpašumi, kas ir viena vai otra laulātā atsevišķa manta. Šāds līgums nemaina laulāto mantisko attiecību režīmu, bet gan tikai precizē un sakārto konkrētu nekustamo īpašumu tiesisko statusu un piederību vienam vai otram laulātajam. Šāds līgums nav laulības līgums, jo tas neatceļ laulāto likumisko mantisko attiecību režīmu un nenodibina laulāto līgumisko mantisko attiecību režīmu (laulāto visas mantas šķirtību vai kopību), bet gan tikai nosaka, ka konkrēts nekustamais īpašums pieder vienam vai otram laulātajam. Arī gadījumos, kad konkrēts nekustamais īpašums jau ir ierakstīts publiskā reģistrā uz viena laulātā vārda, ieteicams laulātajiem slēgt līgumu par konkrētas mantas noteikšanu par viena laulātā atsevišķo mantu (ja tas nav laulāto kopīgs īpašums), neatceļot likumiskās mantiskās attiecības. Līdz ar to, citi nekustamie īpašumi, kas tiks iegūti turpmāk laulības laikā pēc šī līguma noslēgšanas būs viena

laulātā īpašums vai abu laulāto kopīga manta, atkarībā no tā, vai nekustamais īpašums būs iegūts saskaņā ar Civillikuma 89.panta pirmo vai otro daļu vai 91.pantu. Laulātie var arī izvēlēties un izdarīt grozījumus jau iepriekš noslēgtajā laulāto atsevišķās mantas līgumā, papildinot to ar jauniegūto nekustamo īpašumu un fiksējot tā piederību vienam vai otram laulātajam. Šāds līgums ir reģistrējams laulāto mantisko attiecību reģistrā un zemesgrāmatā pie konkrētajiem nekustamajiem īpašumiem ir izdarāms ieraksts, ka nekustamais īpašums ir viena laulātā atsevišķa manta.

Pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, ja laulātie vēlas panākt publisku pieejamību viņu atsevišķajai mantai, kuras publiska reģistrācija nav nepieciešama, viņi var slēgt līgumu, kurā nosaka konkrētas atsevišķās mantas piederību vienam laulātajam. Laulātie savu atsevišķo mantu var ierakstīt laulāto mantisko attiecību reģistrā, atbilstoši Civillikuma 91.panta 1.punktam.

8. Civillikuma 91.panta otrā daļa prezumē, ka tas, ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo. Ja laulātais lūdz tiesu atzīt nekustamu īpašumu par laulāto kopīgo mantu, tad, pēc Civillikuma 91.panta otrās daļas, viņam sava prasība nav jāpierāda, bet jāpierāda ir tikai otram laulātajam, kurš ir ierakstīts zemesgrāmatā kā īpašnieks un uzskata, ka tā ir viņa atsevišķa manta. Tomēr tas ir pretrunā ar Civilprocesa likuma 93.panta pirmo daļu, ka "prasītājam jāpierāda sava prasība". Tātad, arī tam laulātajam, kurš lūdz atzīt nekustamu īpašumu par laulāto kopīgo mantu, ir jāpierāda sava prasība, iesniedzot pierādījumus atbilstoši Civillikuma 89.panta otrajā daļā uzskaitītajiem gadījumiem, kad laulības laikā iegūtā manta uzskatāma par laulāto kopīgi iegūtu mantu, un atbildētājam ir jāaizstāvas pret prasību, iesniedzot pierādījumus un sniedzot paskaidrojumus, ka tā ir viņa atsevišķa manta, saskaņā ar Civillikuma 91.pantu. Tomēr, var būt arī gadījums, kad manta ir viena laulātā manta, bet neatbilst Civillikuma 91.pantam (skatīt, secinājumu Nr.9).

9. Pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām laulāto kopīga manta un atsevišķa manta noteikta Civillikuma 89.panta otrajā daļā un Civillikuma 91.pantā. Šie panti neaptver visus mantas iegūšanas veidus un tādēļ veidojas vēl viena mantas kategorija - laulāto atsevišķi iegūtā manta. Laulāto atsevišķi iegūtā manta pašreiz neietilpst ne Civillikuma 89.panta otrajā daļā, ne Civillikuma 91.pantā un šo patstāvīgo katra laulātā mantas institūtu Civillikums nedefinē. Ja laulātais laulības laikā ar saviem līdzekļiem vai savu darbu, bez otra laulātā darbības palīdzības vai otra laulātā līdzekļiem, iegūst mantu, kas nav personīgas lietošanas priekšmets vai der šī paša laulātā patstāvīgā darbā, tad tā nav ne laulāto kopīga manta, ne arī šī laulātā atsevišķa manta - tā ir laulātā atsevišķi iegūtā manta (nevis atsevišķā manta, saskaņā ar Civillikuma 91.pantu), ko Civillikums kā mantas kategoriju pašlaik neregulē.

Jēdzieni "laulāto atsevišķā manta" un "laulāto atsevišķi iegūtā manta" nav identiski, jo atsevišķi iegūtā manta atrodas laulāto kopīgā lietošanā un pārvaldīšanā, bet atsevišķo mantu, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām vai laulības līgumam par mantas kopību, katrs laulātais pārvalda un lieto pats. Civillikums paredz katra laulātā atsevišķo mantu tikai likumiskajās mantiskajās attiecībās un līgumiskajās mantiskajās attiecībās tikai pie mantas kopības režīma. Pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, ja nekustamais īpašums ir reģistrēts zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, ja nav atzīme par laulības līgumu vai par laulātā atsevišķu mantu, ja minētais nekustamais īpašums atbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai, tad tas ir abu laulāto kopīga manta. Ja šis nekustamais īpašums neatbilst Civillikuma 89.panta otrajai daļai – tā ir laulātā atsevišķi iegūtā manta, nevis atsevišķā manta.

Civillikuma 89.panta pirmajā daļā ir ietverta atsauce uz Civillikuma 91.pantu. Civillikuma 1937.gada redakcijā 89.panta pirmajā daļā šādas atsauces uz Civillikuma 91.pantu nebija. Tagad izveidojas situācija, ka Civillikuma 91.pants nosaka tikai to atsevišķo mantu, ko laulātais iegūst laulības laikā un tādējādi Civillikuma 91.pants neaptver visus gadījumus, kad var rasties laulātā atsevišķa manta, piemēram, manta, ko laulātais iegūst laulības laikā ar savu patstāvīgu darbu. Civillikuma 1937.gada redakcijā (kas stājās spēkā 1938.gada 1.janvārī) 91.pantā bija 5.punkts, ka sievas atsevišķa manta ir "manta, ko sieva nopelna ar savu patstāvīgu darbu". Tagad šāda mantas veida Civillikuma 91.pantā vairs nav. Savukārt, ja Civillikuma 91.pants vairs neparedz šādu atsevišķās mantas veidu, tātad, būtu jābūt, ka manta, ko laulātais iegūst ar savu patstāvīgu darbu, ir laulāto kopīga manta, bet šī prezumpcija, neatbilst Civillikuma 89.panta otrajā daļā noteiktajiem gadījumiem, kādos viena vai abu laulāto iegūtā manta kļūst par abu laulāto kopīgu mantu. Līdz ar to izveidojas situācija, ka manta, ko laulātais iegūst laulības laikā ar savu patstāvīgu darbu un, ja šī manta nav personīgas lietošanas priekšmets vai der šī paša laulātā patstāvīgā darbā, tad šī manta ir nevis laulāto kopīga vai viena laulātā atsevišķa manta, bet gan laulātā atsevišķi iegūtā manta.

Uz mantu, ko katrs laulātais nopelna ar savu patstāvīgu darbu, ir attiecināms princips, ka katram laulātajam pieder viņa darba augļi, un katrs laulātais ir sava darba augļu īpašnieks.

Tā kā pašlaik atsevišķi iegūtas mantas kategoriju Civillikums nedefinē un tiesu praksē katrā konkrētajā lietā šī atsevišķi iegūtā manta tiek piedēvēta laulāto atsevišķās mantas vai kopīgās mantas kategorijai, tad, lai Civillikumā nedefinēto, bet reāli eksistējošo mantas kategoriju (atsevišķi iegūto mantu) leģitimētu, Civillikuma 89.panta pirmajā daļā ieteicams svītrot atsauci uz

91.pantu, jo 91.pants vairs neaptver visus mantas iegūšanas veidus, kā tas bija Civillikuma 1937.gada redakcijā, Civillikuma 90.panta pirmā daļa papildināma ar atsauci uz Civillikuma 91.pantu, savukārt, Civillikuma 91.pantu ieteicams papildināt ar jaunu punktu, ka laulātā atsevišķa manta ir tā manta, ko laulātais iegūst ar savu patstāvīgu darbu. Civillikuma 91.panta otrās daļas otro teikumu ieteicams izteikt jaunā redakcijā: "Nekustamais īpašums ierakstāms zemes grāmatā kā viena laulātā atsevišķa manta vai kā laulāto kopīga manta".

Atkarībā no tās mantas, ko laulātais iegūst ar savu patstāvīgu darbu, statusa - kopīga, atsevišķa vai atsevišķi iegūta, izriet, vai šīs mantas ienākumi izlietojami laulāto ģimenes un kopīgās māsājniecības izdevumu segšanai primāri vai subsidiāri.

10. Ja par nekustamu īpašumu, kas ierakstīts zemesgrāmatā tikai uz vienas personas vārda, pastāv strīds starp personām, kas nav stājušās likumīgā laulībā, bet, dzīvojot kopā un, pastāvot kopīgai saimniecībai, ir ar abu kopīgiem līdzekļiem iegādājušās nekustamo īpašumu, tad par nekustamā īpašuma īpašnieku ir atzīstama tā persona, kas ierakstīta zemesgrāmatā. Otra persona, kas ar saviem līdzekļiem piedalījies nekustamā īpašuma iegādē, var griezties tiesā un prasības kārtībā lūgt nekustamā īpašuma īpašnieku segt viņas izdarītos ieguldījumus nekustamajā īpašumā. Prasīt $\frac{1}{2}$ no šī īpašuma tā persona, kura nav šī nekustamā īpašuma īpašnieks, nevar.

11. Civillikums atļauj laulātajiem savstarpēji slēgt dažādus līgumus, kas attiecas uz rīcību ar viņiem jau piederošo mantu, neatceļot likumisko mantisko attiecību režīmu. Šādi līgumi nav laulības līgumi, jo nenosaka laulāto mantisko attiecību režīmu. Sadalīt vai apvienot var mantu, kas reāli pastāv, bet laulības līgums attiecas arī uz to mantu, kas nākotnē vēl tikai radīsies. Ar to atšķiras laulības līgumi kā specifiski līgumi par laulāto mantisko attiecību režīmu no citiem līgumiem, kas arī attiecas uz rīcību ar laulāto mantu.

Ja laulātie, neatceļot likumiskās mantiskās attiecības, slēdz līgumu par laulāto kopīgās mantas sadali, vai laulātā atsevišķo mantu iekļauj mantas kopībā, vai vienojas par laulāto kopīgās mantas pārvaldīšanu, ja šāds līgums ir noteiktā kārtībā publiskots un ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā un zemesgrāmatā, tad tas ir saistošs trešām personām.

12. No Civillikumā noteiktā nav skaidrs laulāto mantas pārvaldības un lietošanas tiesību saturs un pilnvarojuma apjoms. Tādēļ ieteicams laulātajiem slēgt līgumu, ar kuru laulātie visu vai daļu kopīgās mantas nodod pārvaldīšanā vienam no laulātajiem, atbilstoši Civillikuma 90.pantam, vai laulātais savu atsevišķo mantu var nodot pārvaldīšanā otram laulātam. Lai laulātais aizsargātu savas mantiskās intereses, slēdzot šādu mantas pārvaldības līgumu, tajā jāiekļauj noteikumi par laulātā vai laulāto pārvaldības un lietošanas tiesību saturu, un pilnvarojuma apjomu. Šāds līgums ir reģistrējams laulāto mantisko attiecību reģistrā un, ja tas attiecas uz mantu, kas prasa publisku reģistrāciju, tas nosūtāms arī attiecīgā reģistra turētājam iestādei.

13. Pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām laulātie var noslēgt līgumu par uzturlīdzekļu došanu un noslēgtā līguma objekts būtu laulāto mantiskās attiecības laulības šķiršanas vai citā gadījumā, kad pie noteiktiem apstākļiem iestājas konkrēti nosacījumi - otra laulātā nodrošināšana ar uzturlīdzekļiem vai vienreizēja pabalsta, noteikta summas apmērā, izmaksāšana. Ja laulātā vainas dēļ būs izirusi laulība, tas šīs laulātais uzturlīdzekļus vai pabalstu saņemt nevarēs, un konkrētais līguma punkts būs uzskatāms par spēkā neesošu.

14. Laulības līguma mērķis ir pārgrozīt pastāvošās laulāto mantiskās attiecības, nevis regulēt konkrētu īpašuma objektu piederību. Diemžēl praksē var redzēt laulības līgumus, kuri nosaka konkrētu nekustamo īpašumu piederību, bet šie nav laulības līgumi, bet gan tikai konkrētas mantas statusu regulējoši līgumi. Laulības līguma saturs Civillikumā ir stingri noteikts no paša likumdevēja un līgumslēdzēju griba šajā ziņā ir ierobežota. Līgumslēdzēju ierobežošana ar likumā paredzētiem līgumu veidiem nodrošina trešo personu intereses, jo, pretējā gadījumā, trešai personai būtu neiespējami orientēties dažādos līgumu veidos un trešās personas intereses, nodibinot tiesiskas attiecības ar laulātajiem vai laulājamiem, varētu ciest. Formas ziņā laulības līgumi atšķiras no līgumiem vispārējā nozīmē, kad darījuma forma ir atkarīga no līgumslēdzēju brīva ieskata, izņemot tikai likumā tieši norādītos gadījumus. Laulības līgumu formu stingri nosaka Civillikums un laulātie var noteikt savas mantiskās attiecības tikai Civillikumā paredzētajā veidā un robežās. Civillikums atļauj laulātajiem izvēlēties tikai vienu no diviem laulības līguma veidiem - visas mantas šķirtību vai mantas kopību, un laulības līgumi ir tikai tie, ar kuriem tiek noteikts visas laulāto mantas šķirtības vai mantas kopības režīms.

Laulības līguma objekts ir laulāto mantiskās attiecības. Šāda līguma objekts nevar būt laulāto personiskās attiecības vai laulāto attiecības ar bērniem. Civillikums to neparedz. Ja laulības līgumā noteiktais laulāto mantisko attiecību režīms ir pretrunā ar Civillikumā noteiktā laulāto mantas režīma pamatpazīmēm, t.i., ir kļūda visā laulības līguma regulēšanas priekšmetā, tad šis līgums ir atzīstams par spēkā neesošu, jo, noslēdzot ar Civillikumu pretrunā esošu laulāto mantisko attiecību līgumu, visas mantiskās attiecības,

kas turpmāk radīsies uz šī līguma pamata, būs pretrunā ar Civillikumu un tādēļ atzīstamas par spēkā neesošām. Lauļāto mantisko attiecību reģistri pēc savas uzbūves un darbības ir līdzīgi zemesgrāmatām. Zemesgrāmatu darbības pamatā ir publiskās ticamības princips, arī lauļāto mantisko attiecību reģistra pamatā ir publiskās ticamības princips: tikai tas ir saistošs trešajām personām attiecībā uz lauļāto mantiskajām attiecībām, kas ir reģistrēts šajā reģistrā, izņemot, ja šīs mantiskās attiecības tieši neizriet no paša likuma.

Šeit jāmin Igaunijas un Krievijas pieredze, ka lauļātajiem ir iespēja slēgt lauļības līgumu tikai uz atsevišķu viņu mantas daļu, pārējo mantas masu atstājot likumisko mantisko attiecību režīmā. Līdz ar to vienlaicīgi līdzās pastāv lauļāto likumiskā un līgumiskā mantisko attiecību sistēma. Būtisks nosacījums dalītās mantas režīma gadījumā ir, ka lauļības līgumā obligāti jānosaka tās mantas turpmākais statuss, kas radīsies lauļības laikā - vai šī manta kļūs par līgumiskās vai par likumiskās mantas masas daļu. Izvērtējama Krievijas pieredze, ka lauļātajam ir pienākums informēt savu kreditoru par lauļības līguma noslēgšanu, tā grozīšanu vai izbeigšanu, un, ja lauļātais nav izpildījis šo pienākumu, tad viņš atbild par savām saistībām, neatkarīgi no lauļības līgumā noteiktā, t.i., viņš atbild tā, it kā starp lauļātajiem lauļības līguma nebūtu un pastāvētu likumiskās mantiskās attiecības. Tādējādi lauļātais ir ieinteresēts informēt savus kreditorus par lauļības līguma saturu.

15. Iekļaujot lauļības līgumā noteikumus lauļības šķiršanas gadījumam un paredzot, ka, šķirot lauļību, lauļātais veiks zināmas darbības par labu otram lauļātajam, ir jāievēro lauļāto vienlīdzības princips un *a priori* nedrīkst pieņemt, ka šķiršanās iniciators vai vainīgais lauļības izīršanā būs vīrs (sieva). Ja pie lauļības šķiršanas tiesa konstatēs tā lauļātā vainu, kuram saskaņā ar lauļības līgumu pienākas uzturlīdzekļi, tad šis lauļātais uzturlīdzekļus saņemt nevarēs un konkrētais līguma punkts būs uzskatāms par spēkā neesošu. Civillikums būtu jāpapildina ar pantu, nosakot, ka lauļātajiem ir atļauts likumisko vai līgumisko mantisko attiecību ietvaros iekļaut līgumos noteikumus par uzturlīdzekļu došanu pie lauļāto šķirtas dzīves vai lauļības šķiršanas gadījumā. Ja šāds uzturlīdzekļu došanas noteikums ir iekļauts līgumā, tad ar to ir jārēķinās kā ar likumīgu institūtu. Ja lauļību šķirot, tiks konstatēta tā lauļātā vaina, kam saskaņā ar līgumu pienākas uzturlīdzekļi, tad šis lauļātais uzturlīdzekļus saņemt nevarēs. Šeit minama Vācijas un Krievijas pieredze, ka lauļības līgumu saturs var aptvert daudzus jautājumus, kas attiecas uz lauļāto savstarpējām mantiskām attiecībām - par lauļāto uzturlīdzekļiem lauļības laikā un pēc lauļības šķiršanas; par lauļāto kopējās mantas pārvaldības tiesību apjomu; par ģimenes un mājaisaimniecības izdevumu segšanas kārtību.

16. Citā dalībvalstī pieņemts spriedums par lauļības šķiršanu vai lauļības neesamību ir atzīstams Latvijā atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, – atbilstoši Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 noteikumiem. Atbilstoši minēto regulu noteikumiem spriedums, kas pieņemts vienā dalībvalstī, ir atzīstams citās dalībvalstīs bez īpašas procesuālās kārtības. Ieinteresētā persona var iebilst divos veidos pret citā dalībvalstī pieņemta sprieduma par lauļības šķiršanu, lauļāto atšķiršanu vai lauļības neesamību atzīšanu Latvijā. Pirmkārt, persona var pati vērsties tiesā ar pieteikumu par to, ka citā dalībvalstī pieņemtais spriedums nav atzīstams Latvijā. Otrkārt, atbildētājs sprieduma atzīšanas lietā var apstrīdēt sprieduma atzīšanu Latvijā tad, kad cita persona jau ir iesniegusi pieteikumu par sprieduma atzīšanu un atbilstoši šim pieteikumam rajona (pilsētas) tiesa ir pieņēmusi lēmumu spriedumu atzīšanas lietā. Atbildētājs var iebilst pret citas dalībvalsts sprieduma atzīšanu Latvijā, tikai atsaucoties uz tiem neatzīšanas pamatiem, kas minēti Padomes regulas (EK) Nr. 1347/2000 15. pantā vai, sākot ar 2005. gada 1. martu, – Padomes regulas (EK) Nr. 2201/2003 22. pantā.

17. Manta, kas lauļātajiem piederējusi pirms lauļības, noslēdzot lauļības līgumu par mantas kopību, turpmāk ietilpst lauļāto mantas kopībā, nevis tikai tā manta, kas iegādāta vai iegūta lauļības laikā (kā, diemžēl, var redzēt no pielikumā pievienotajiem lauļības līgumiem). Abu lauļāto kopīgo mantu veido kā pirmslauļības manta, tā lauļības laikā iegūtā un iegādātā manta, arī attiecībā uz nekustamu īpašumu, ja tiek noslēgts līgums par mantas kopību, tad zemesgrāmatā attiecīgi ir izdarāma atzīme par šāda režīma noteikšanu starp lauļātajiem ar lauļības līgumu. Pēc lauļāto mantas kopības režīma vispārējā principa (Civillikuma 124. un 125.pants), visa manta, kas nav noteikta par lauļātā atsevišķo mantu, ietilpst mantas kopībā. Ja lauļības līgumā par lauļāto mantas kopību tiek paredzēts, ka pirmslauļības manta (kā vienota mantas masa, nevis atsevišķi izdalīti konkrēti īpašuma objekti – kā atsevišķā manta) tiek saglabāta kā katra lauļātā atsevišķa manta, tad būtībā šāds lauļības līgums daļā par pirmslauļības mantu ir spēkā neesošs, atbilstoši Civillikuma 124.pantam, un uz pirmslauļības mantu attiecas Civillikuma noteikumi par lauļāto likumiskajām mantiskajām attiecībām. Izriet, ka šāds lauļības līgums būtībā satur divas lauļāto mantisko attiecību sistēmas – līgumisko lauļāto mantas kopības sistēmu un likumisko lauļāto mantisko attiecību sistēmu.

18. Saskaņā ar Civillikuma 124.panta trešo daļu, laulātais var viena gada laikā apstrīdēt darījumu, ja atzīst, ka otra laulātā noslēgtais darījums par mantas kopībā ietilpstošu mantu ir kaitējis mantas interesēm. Gadījumā, ja pēc šī darījuma laulība tiek šķirta, tiesības apstrīdēt darījumu gada laikā paliek spēkā esošas. Civillikuma 124.pantu nevar piemērot pie laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām.

19. Laulības līgumos Civillikums nepieļauj iekļaut noteikumus, saskaņā ar kuriem, vienam laulātajam piederošs īpašums, pāriet otra laulātā īpašumā, t.i., ja pirms līguma noslēgšanas manta ir reģistrēta uz viena laulātā vārda, tad, slēdzot laulības līgumu, tajā nedrīkst paredzēt, ka no laulības līguma noslēgšanas brīža, attiecīgā manta pāriet otra laulātā īpašumā, kļūst par otra laulātā atsevišķu mantu. Šāds noteikums ir pretrunā ar Civillikuma 117.pantu, jo pie visas mantas šķirtības katrs laulātais patur sev piederošo mantu un īpašuma tiesību pāreja ar laulības līgumu nav atļauta, jo tad tas nav laulības līgums, bet gan dāvinājuma vai mantas atsavinājuma līgums. Šāds līgums no ieinteresēto personu puses var tikt apstrīdēts un atzīts par spēkā neesošu visā apjomā vai tikai daļā, atkarībā no tā, vai šis līgums satur mantisko attiecību režīma nodibināšanu vai tikai nosaka nekustamā īpašuma pāreju no viena laulātā īpašuma otra laulātā īpašumā.

Ja mainās nekustamā īpašuma īpašnieks atsavinājuma vai dāvinājuma rezultātā, tad zemesgrāmatu nodaļā jāmaksā valsts nodeva 0,5% no nekustamā īpašuma vērtības. Lai laulātajiem nebūtu jāmaksā valsts nodeva, laulātie slēdz laulības līgumu, kurā uz viena laulātā vārda esošu nekustamu īpašumu nosaka kā otra laulātā nekustamu īpašumu. Līdz ar to par īpašuma pārreģistrāciju uz laulības līguma pamata nav jāmaksā valsts nodeva 0,5% no nekustamā īpašuma vērtības. Otrs šāds līgumu slēgšanas iemesls – paglābt nekustamo īpašumu no tiesībsardzības iestādēm (krimināllieta, atsavināšana u.t.t.).

Tātad, laulāto mantas šķirtības līguma gadījumā katrs laulātais patur īpašuma tiesības uz mantu, ko tas laulībā ienesis un arī uz to, ko tas laulības laikā iegūvis. Īpašuma tiesības uz otra laulātā mantu iegūstamas uz vispārēja pamata, t.i., saistību un lietu tiesībās paredzētos īpašuma iegūšanas gadījumos.

20. Civillikums neparedz laulāto atsevišķās mantas pastāvēšanu visas laulāto mantas šķirtības režīmā. Terminoloģija "visas laulāto mantas šķirtība" pasvītro, ka, pastāvot visas laulāto mantas šķirtības sistēmai, atsevišķa laulātā manta nav iedomājama. Ja laulātie laulības laikā slēdz visas mantas šķirtības līgumu, taču laulātajiem jau ir kopīgā īpašumā kustama vai nekustama manta, tad papildus laulības līgumam var slēgt līgumu, ar kuru laulātie sadala kopīgā īpašumā esošos objektus. Laulības līgumā pie visas laulāto mantas šķirtības nevar pastāvēt atsevišķi īpašuma objekti, kas ir laulāto kopīgs īpašums. Laulības līgumā pie visas laulāto mantas šķirtības katrs laulātais ir tiesīgs brīvi rīkoties ar sev piederošo mantu, neprasot otra laulātā piekrišanu. Pretējs noteikums ir pretrunā ar Civillikuma 117.pantu. Civillikuma nodaļa par visas laulāto mantas šķirtību būtu jāpapildina ar pantu par atsevišķās mantas statusu visas mantas šķirtības sistēmā, nosakot, ka katra laulātā manta ir viņa atsevišķa manta, taču izņēmuma gadījumā iespējams papildus konkrēts atsevišķās mantas uzskaitījums, slēdzot atsevišķu līgumu. Tāpat Civillikums būtu jāpapildina ar pantu, ka pie visas mantas šķirtības režīma, kur šķirtā manta ar noteikumu atstāta otra laulātā pārvaldībā, atsevišķā uzskaitījumā var nodibināt laulāto atsevišķo mantu. Laulātā atsevišķās mantas jēdziens pats par sevi izslēdz otra laulātā rīcību ar to, tādēļ šādā pārvaldības gadījumā manta jāmin konkrēti, neuzskaitot vispārīgi, piemēram, pēc Civillikuma 91.panta.

21. Paziņojumā par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju "Latvijas Vēstnesī" jānorāda, kādu mantisko attiecību režīmu laulātie izvēlējušies - visas mantas šķirtību vai mantas kopību. Tāpat Civillikumā būtu jānosaka termiņš, cik ilgā laikā no laulāto mantisko attiecību reģistrācijas laulāto mantisko attiecību reģistrā jādara publikācija laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" un cik ilgā laikā par nekustamu mantu, kas izdalīta kā viena laulātā atsevišķa manta, ir jāpaziņo ieraksta izdarīšanai zemesgrāmatu nodaļai. Civillikuma 115.panta otro daļu aiz vārdiem "Lai laulības līgumiem piešķirtu saistošu spēku pret trešajām personām, tie..." jāpapildina ar vārdu "nekavējoties" vai arī, minot konkrētus termiņus. Tādējādi tiktu saskaņota Civillikuma 115. un 143.pantu terminoloģija.

22. Ja notārs ir izskaidrojis laulātajiem līguma noteikumus un tā pretrunas ar Civillikumu, tas nenozīmē, ka notārs no sevis ir noņēmis amatpersonas civiltiesisko atbildību, jo notāram līguma atbilstība likumam jāpārbauda no publiskā viedokļa, nevis no pušu interešu viedokļa, un laulātajiem paliek tiesības un ir iespēja prasības kārtībā piedzīt no notāra līguma darbības radīto seku rezultātā nodarītos zaudējumus. Ja notārs pieļāvis klienta tiesību aizskārumu un tā sekas ir kāds zaudējums, klientam ir tiesības prasīt apmierinājumu no zvērināta notāra, ciktāl viņu par šo aizskārumu var vainot. Notāra profesijā nav pieļaujama likumu nezināšana vai nepietiekama zināšana un, ja notārs ir apliecinājis tādu dokumentu, kura kaitīgums laulātajiem vai trešajām personām nevarēja un nedrīkstēja palikt notāram nezināmi, tad notāra nodarīto zaudējumu vainas pakāpe ir kvalificējama kā rupja neuzmanība. Ja notārs zin

par Civillikuma un līguma pretrunām, un informē laulātos par to, viņa civiltiesiskā atbildība nepāriet uz laulātajiem, jo tikai ar notāra apliecinājumu šis līgums ir ieguvis publiska dokumenta spēku, kas pildāms kā pašiem laulātajiem, tā trešajām personām. Šajā gadījumā notāra nodarīto zaudējumu vainas pakāpe ir kvalificējama kā ļauns nolūks vai rupja neuzmanība.

Ja notārs zin par Civillikuma un līguma pretrunām, un neinformē laulātos par to, jo uzskata, ka tādu noteikumu iekļaušana līgumā ir līgumslēdzēju pušu brīva griba, tad šajā gadījumā notāra nodarīto zaudējumu vainas pakāpe ir kvalificējama kā rupja neuzmanība.

Apliecinot ar Civillikumu pretrunā esošu laulāto mantiskās attiecības regulējošu līgumu, notāra darbība ietver sevī gan prettiesisku darbību (notārs nav tiesīgs apliecināt aktus, kas ir pretrunā ar likumu), gan sekas, gan cēlonisko sakaru starp prettiesisku darbību un sekām, gan vainu. Tātad, pastāv visi nepieciešamie priekšnoteikumi, lai varētu prasīt zaudējumu atlīdzību. Ja zaudējumi radušies notāram tīši, ar nodomu pārkāpjot amata pienākumus vai pieļaujot rupju neuzmanību, tad apdrošinātājam nav pienākums notāra radītos zaudējumus segt no notāra civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas summas. Šos zaudējumus notāram jāsedz no saviem personīgiem līdzekļiem.

Laulības institūta pamatā ir divu personu brīvprātīgas apvienošanās līgums, kas leģitīmēts valsts institūcijās vai baznīcā, un kas rada laulātajiem mantiskas tiesības un saistības, no kurām nevar atteikties un kuras nevar izbeigt, izņemot kā šķirot laulību. Laulības institūta saturs ir laulāto attiecības - kā personiskās, tā mantiskās.

Mantisko attiecību regulējumam tiesību aktos ir jābūt skaidram, vienkāršam un nepārprotamam. Pašlaik tas tāds nav. Šis promocijas darbs vērsts uz to, lai sakārtotu šo tik būtisko tiesisko attiecību sfēru, kur procentuālā ziņā ir iesaistīti lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju – sastāvēt laulībā un iegūstot savā īpašumā nekustamu mantu.

Ja šis promocijas darbs palīdzēs viest skaidrību laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā un aizsardzībā, veicinās Civillikuma sakārtošanu jautājumos, kas attiecas uz laulāto mantiskajām attiecībām, un skaidru un viendabīgu tiesu praksi, tad promocijas darba autors būs sasniedzis ar šo darbu savu iecerēto mērķi.

ANOTĀCIJA

Promocijas darbā tiek apskatītas un analizētas nekustamā īpašuma tiesiskā regulējuma problēmas laulāto likumiskajās un līgumiskajās mantiskajās attiecībās ar mērķi - izdarīt secinājumus par Civillikuma prasībām laulāto mantisko attiecību tiesiskajā regulēšanā jautājumos, kas attiecas uz nekustamajiem īpašumiem, un ieteikt optimālākos risinājumus tiesību normu piemērošanas praksē un nepieciešamos grozījumus Civillikuma Ģimenes tiesību daļā, lai atrisinātu laulāto mantisko attiecību tiesiskā regulējuma problēmas saistībā ar nekustamajiem īpašumiem, tā kā pašlaik Civillikums nepietiekami aizsargā laulāto mantiskās tiesības un vienam vai abiem laulātajiem jau piederošos nekustamos īpašumus vai arī tikai nākotnē iegūstamos nekustamos īpašumus kā laulāto likumisko tā līgumisko mantisko attiecību sistēmā.

Promocijas darba uzdevumi ir apskatīt laulāto mantisko attiecību attīstību dažādos vēstures periodos Latvijā un noteikt atšķirības laulāto likumiskajās un līgumiskajās mantiskajās attiecībās, apskatīt arī ārvalstu pieredzi, un meklēt un ieteikt iespējamus risinājumus laulāto mantisko attiecību juridiskā sakārtošanā un noformēšanā saistībā ar nekustamajiem īpašumiem un, apskatīt iespējamus problēmu risinājumus gadījumos, ja laulāto mantas statusa vai laulāto mantisko attiecību regulējošos līgumos (laulības līgumos) noteiktais ir pretrunā ar Civillikumu.

Promocijas darba pirmajā nodaļā tiek apskatīts laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskais regulējums Latvijā dažādos vēstures periodos līdz pat mūsu dienām, dažādu līgumu slēgšanas iespējas laulāto starpā, pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, nekustamā īpašuma dažādi statusa veidi laulāto likumiskajās attiecībās, kā arī tiek apskatīta laulāto ģimenes un mājsaimniecības izdevumu segšanas kārtība, un laulāto un šķirto laulāto tiesības uz uzturlīdzekļiem tiesiskais regulējums.

Promocijas darba otrajā nodaļā tiek apskatīts laulāto līgumisko mantisko attiecību tiesiskais regulējums Latvijā un nekustamā īpašuma iespējamie statusa veidi laulāto līgumiskajās mantiskajās attiecībās, tiek interpretēts Civillikums, lai izsecinātu tā prasības attiecībā uz laulības līgumu saturu, objektu un regulēšanas priekšmetu, prasības attiecībā uz nekustamā īpašuma statusa noformēšanu laulības līgumos.

Promocijas darba trešajā nodaļā tiek apskatīta citu valstu pieredze laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā, ar mērķi - konstatēt ārvalstu likumos atšķirības no Civillikuma un izvērtēt iespējas iekļaut šīs atšķirības Civillikumā, lai sakārtotu laulāto mantisko attiecību likumisko un līgumisko regulējumu, kas ļautu sakārtot un atrisināt arī nekustamā īpašuma tiesiskā regulējuma problēmas.

Promocijas darba ceturtajā nodaļā tiek analizēti laulāto mantiskās attiecības regulējošie līgumi, norādot uz biežāk sastopamajām juridiskajām kļūdām un pretrunām ar Civillikumu, kā arī tiek analizēta zvērinātu notāru civiltiesiskā atbildība par šo līgumu atbilstību Civillikumam, un iespējamās sekas līguma neatbilstības Civillikumam gadījumā.

Promocijas darba kopsavilkumā izvirzīti priekšlikumi laulāto likumisko un līgumisko mantisko attiecību sakārtošanai, nekustamā īpašuma piederības jautājumu sakārtošanai un laulāto mantisko attiecību aizsardzībai likumiskajā un līgumiskajā mantisko attiecību sistēmā, kā arī izteikti konkrēti priekšlikumi attiecīgu grozījumu izdarīšanai Civillikumā.

Promocijas darbā izmantoti 19.gs., 20.gs. 30.gadu un mūsdienu Latvijas un ārvalstu autoru darbi, publikācijas no žurnāliem un laikrakstiem, materiāli no Interneta tīkla: galvenokārt ārvalstu likumu izpētē, kā arī tiesu prakses materiāli, likumi un citi tiesību un normatīvie akti.

ANNOTATION

The Doctor Thesis discusses and analyses legal and contractual property relations between spouses and Real Estate. The objective is draw conclusions the Civil Law provisions in the area of spouses' property relation legal regulation, and to recommend Draft Amendments to the Family Rights part of the Civil Law. The purpose is to solve the problems of legal regulation of property relations of married couples and of legal regulation Real Estate, since the current Civil Law does not provide a sufficient protection.

The main task of the Thesis is to provide an outline of property relations of married couples through various periods of Latvian history, and to identify the differences between the legal and contractual property relations of spouses. It also intends to give a review of international practices in the field of regulating spouses' ownership relations. The aim also is to seek for the possible solutions for legal alignment of the said relations, and to discuss the possible solutions in case the contracts regulating property relations between spouses or marital contracts turn out to be contradictory to Civil Law.

Chapter 1 provides a survey of developments of spouses property relation legal regulation over different periods in Latvian history, up to nowadays. The options of different types of contracts have been reviewed. The chapter also deals with the procedure for covering household and family costs, as well as with the regulation of married couples' and divorced individuals' rights to means of subsistence.

Chapter 2 provides a survey of developments of spouses property relation contractual regulation over different periods in history of Latvia, up to nowadays. The author offers interpretations of Civil Law, with the purpose to draw conclusions as to the requirements for marital contract contents, object, and subject of regulation.

Chapter 3 presents an overview of legal regulation of spouses' legal and contractual property relations in other jurisdictions. The objective is to identify differences with the Latvian Civil Law, and to assess the possibility to incorporate these differences into Latvian Civil Law.

Chapter 4 analyses contracts regulating ownership relations between spouses, pointing out the most common legal mistakes and contradictions with Civil Law. The responsibility of Notaries Public for the compliance of the said contracts with Civil Law is discussed, and the possible consequences of non-compliance are analysed. Conclusions present a short summary of the analysis done as a part of the study.

Concrete recommendations are provided for aligning the legal and contractual property rights of spouses, as well as for amendments to the Civil Law.

The sources used in Doctor Thesis include: authors of the 19th century; 30-ies of the 20th century; contemporary authors (Latvian and foreign); publications in magazines and newspapers. Internet was used as an additional source of reference: mainly for legislation in other countries, for reviews of court cases, laws and other legal acts.

ANNOTATION

Die Eheschließung begründet zwischen den Ehegatten nicht nur persönliche, sondern auch vermögensrechtliche Beziehungen. Das Lettlands Zivilgesetzbuch kennt heute nur drei Güterstände: den gesetzlichen Güterstand der Zugewinnngemeinschaft und die vertraglichen Güterstände der Gütertrennung und der Gütergemeinschaft. Die Ehegatten leben im Güterstand der Zugewinnngemeinschaft, wenn sie nichts anderes vereinbaren. Statt dieses gesetzlichen Güterstands können sie in einem formbedürftigen Ehevertrag die Gütertrennung oder die Gütergemeinschaft wählen.

Das Zivilgesetzbuch geht davon aus, dass die Ehegatten normalerweise im gesetzlichen Güterstand der Zugewinnngemeinschaft leben. Ist der gesetzliche Güterstand ausgeschlossen oder geändert worden, so können die Ehegatten hieraus einem Dritten gegenüber Einwendungen gegen ein Rechtsgeschäft nur herleiten, wenn diese vom gesetzlichen Güterstand abweichenden güterrechtlichen Vereinbarungen zur Zeit der Vorname des Rechtsgeschäfts im Güterrechtsregister eingetragen oder dem Dritten bekannt waren.

Der erste Abteilung des Promotionsarbeit beschreibt das unbewegliche Vermögen im gesetzlichen Güterstand der Zugewinnngemeinschaft. Der Ausdruck „Zugewinnngemeinschaft“ ist allerdings ungenau, denn es entsteht an dem vor oder während der Ehe erworbenen Vermögen der Ehegatten gerade keine Vermögensgemeinschaft. Die Vermögen bleiben vielmehr getrennt. Jeder Ehegatte verwaltet sein Vermögen selbständig. Der gesetzliche Güterstand der Zugewinnngemeinschaft erhält seine eigentliche Bedeutung bei seiner Beendigung. In diesem Zeitpunkt wird der Zugewinn regelmäßig ausgeglichen, den die Ehegatten in der Ehe erzielt haben.

Die Problemen gibt es mit der unbeweglichen Vermögen, der im Ehe gekauft sind. Die Eigentumslage an Vermögen, der während der Ehe mit Mitteln des einen oder beider Ehegatte erworben sind, ist schwer aufklärbar. Für Miteigentum beider spricht zunächst die Vermutung, daß beide Ehegatte Mitbesitz an der Sache gehabt haben. Derjenige, der für sich Alleineigentum beansprucht, hat diese Vermutung zu widerlegen. Aber es gibts Schwierigkeiten mit diesen Sachen ins Gericht. Das Lettlands Zivilgesetzbuch spricht, das die Ehegatte Miteigentum sind die – der 1) ins Ehezeit zusammen gekauft ist oder – 2) das ist von einem Ehegatte gekauft aber – auch mit Mitteln des anderen Ehegatte oder 3) mit der Hilfe des anderen Ehegatte. Meistens Schwierigkeiten gibt es nur die letzte – „mit der Hilfe des anderen Ehegatte“. Diese Gesetznorme interpretiert man sehr verschiedene. Dazu muß man sagen, daß „mit der Hilfe“ ist nur solche Hilfe gemeint, welches kann man mit Dokumenten bezeichnen.

Vom Gesamtgut ist das Vorbehaltsgut ausgeschlossen. Jeder Ehegatte verwaltet sein Vorbehaltsgut selbständig für eigene Rechnung; deshalb gebühren ihm, die Nutzungen allein. Er hat allein die Lasten zu tragen. Die Gegenstände des Vorbehaltsguts sind in § 91 Lettlands Zivilgesetzbuch abschließend aufgezählt. Aber mit diesem Regelung gibt es auch die Problemen. Dazu gehören nicht die Mitteln, die ein Ehegatte während der Ehe verdient. Aber diese Mitteln, die ein Ehegatte während der Ehe verdient, gehören nicht auch zum Gesamtgut (nach § 89 Abs.2 Lettlands Zivilgesetzbuch). Und jetzt entsteht man die Situation, daß diese Mitteln, die ein Ehegatte während der Ehe verdient, sind man überhaupt nicht im Lettlands Zivilgesetzbuch geregelt. Man kann nicht früher wissen, zu welche Vermögensmasse diese Vermögen gehört. In BGB ist diese Situation geregelt – es gibt Vorbehaltsgut und gibt auch Sondergut.

Der zweite Abteilung des Promotionsarbeit beschreibt das unbewegliche Vermögen in der vertraglichen Güterstände der Gütertrennung und der Gütergemeinschaft.

Das Lettlands Zivilgesetzbuch kennt nur zwei vertraglichen Güterstände der Gütertrennung und der Gütergemeinschaft. Nach der Legaldefinition ist unter einem Ehevertrag nur die Regelung der güterrechtlichen Verhältnisse durch Vertrag zu verstehen. Eheverträge können während, aber auch schon vor der Ehe geschlossen werden. Die Erklärungen müssen bei gleichzeitiger

Anwesenheit beider Teile zur Niederschrift eines Notars abgegeben werden. Auch für den Ehevertrag gilt grundsätzlich Vertragsfreiheit. Völlig frei sind die Ehegatten in ihrer Entscheidung, ob sie überhaupt einen Ehevertrag abschließen wollen (Abschlussfreiheit). Weniger frei sind sie hingegen bei der inhaltlichen Gestaltung des Vertrages (Gestaltungsfreiheit). Sie haben hier zunächst die allgemeinen Grenzen der Privatautonomie einzuhalten.

Der Güterstand der Gütertrennung ist dadurch gekennzeichnet, dass zwischen den Ehegatten jegliche güterrechtlichen Beziehungen fehlen. Die Ehegatten stehen sich vermögensrechtlich wie Unverheiratete gegenüber. Jeder Ehegatte verwaltet sein Vermögen allein und kann darüber unbeschränkt verfügen. Jeder Ehegatte haftet nur für seine Schulden. Der Güterstand der Gütertrennung wird im Normalfall dadurch begründet, dass die Ehegatten inh ausdrücklich in einem formbedürftigen Ehevertrag vereinbaren.

Weiter schreibt man über die wichtigsten Problemen in diesem Bezirk. Mit Ehevertrag kann man nicht das Vermögen dem anderen Ehegatte übergehen, z.B., wenn das Vermögen früher dem Mann gehört hat, so nach dem Ehevertrag kann dieses Vermögen nicht weiter der Frau gehören. Dann ist das kein Ehevertrag, sondern das Schenkungsvertrag. Solches Ehevertrag steht nicht ins Kraft und kann ins Gericht zu widerlegen.

In dem Ehevertrag kann man nicht auch das Vorbehaltsgut beschreiben. Alle Gegenstände, die im gesetzlichen Güterstand zu dem Vorbehaltsgut gehören, im Güterstand der Gütertrennung gehört jedem Ehegatte getrennt.

Der Güterstand der Gütertrennung erweist sich dann als wenig befriedigend, wenn ein Ehegatte durch Einsatz seiner Arbeitskraft oder durch finanzielle Zuwendungen an den anderen maßgeblich dazu beitragen hat, dessen Vermögen zu vermehren. Da ein güterrechtlicher Ausgleich, wie er im gesetzlichen Güterstand stattfindet, hier ausscheidet, hat die Rechtspraxis auf verschiedenen Wegen versucht, den Ehegatten an dem Vermögenzuwachs des anderen zu beteiligen.

Der Güterstand der Gütertrennung endet wie jeder Güterstand mit der Beendigung der Ehe oder durch die Vereinbarung eines anderen Güterstands für die Zukunft. Wird das Güterstand der Gütertrennung aufgehoben, ohne dass gleichzeitig ein neuer Güterstand vereinbart wird, so tritt der gesetzliche Güterstand der Zugewinnngemeinschaft ein.

Der Güterstand der Gütergemeinschaft. Die Gütergemeinschaft beruht auf dem Gedanken, dass zur Ehe als Lebensgemeinschaft auch die Einheit des Vermögens der Ehegatten gehört: Das Vermögen beider Ehegatten soll im Regelfall gesamthänderisch gebundenes Gesamtgut werden, das entweder vom Mann und Frau allein oder aber von beiden Ehegatten gemeinschaftlich verwaltet sind. Daneben kennt das Gesetz in dem Vorbehaltsgut Vermögensmasse, die dem einzelnen Ehegatten als nicht gesamthänderisch gebundenes Privatvermögen vorbehalten bleiben. Das Gesetz geht davon aus, dass das Gesamtgut im Normalfall für die Schulden des Mannes und der Frau haftet. Im einzelnen ist die Regelung der Haftung kompliziert. Daneben enthält das Gesetz Normen über die Pflichten des verwaltenden Ehegatten gegenüber dem anderen, über das Verhältnis der unterschiedlichen Vermögensmassen zueinander, die Verwendung der Erträge sowie die Beendigung der Gütergemeinschaft und ihre Auseinandersetzung.

Die Gütergemeinschaft kann von den Ehegatten nur durch einen Ehevertrag begründet werden. Durch die Gütergemeinschaft wird das gesamte Vermögen des Mannes und der Frau – mit Ausnahme des Vorbehaltsguts-, das ihnen bei der Begründung des Güterstands zusteht oder von ihnen während der Gütergemeinschaft erworben wird, kraft Gesetzes gemeinschaftliches Vermögen beider Ehegatten (Gesamtgut), ohne dass es einer rechtsgeschäftlichen Übertragung bedarf.

Das vom Gesamtgut ausgeschlossene Vorbehaltsgut besteht aus den Gegenständen, die durch Ehevertrag zum Vorbehaltsgut eines Ehegatten erklärt sind. Jeder Ehegatte verwaltet sein Vorbehaltsgut selbständig für eigene Rechnung. Deshalb fallen die Nutzungen des Vorbehaltsguts dem Gesamtgut zu; das Gesamtgut trägt auch die Lasten des Vorbehaltsguts.

Die Problemfragen sind solche: zu dem gesamten Vermögen des Mannes und der Frau gehört auch die Vermögen, die vor der Ehe gekauft sind, sondern nicht die ins Ehezeit gekaufte Vermögen. Das Vorbehaltsgut muß aus konkreten Gegenständen bestehen, man kann nicht, z.B., schreiben, daß zu Vorbehaltsgut werden die Gegenstände zählen, die ein Ehegatte von Todes wegen oder durch unentgeltliche Zuwendung einer Dritten erworben wird. Solche Gegenstände werden automatisch zu dem Gesamtgut gezählt.

Der Güterstand der Gütergemeinschaft endet durch Ehevertrag, durch Gestalturteil und mit Auflösung der Ehe (durch Scheidung, Nichtigkeitserklärung, Aufhebung der Ehe oder den Tod eines Ehegatten).

Die Ehegatten können aber in einem Ehevertrag vereinbaren, dass die Gütergemeinschaft nach dem Tod eines Ehegatten zwischen dem überlebenden Ehegatten und den gemeinschaftlichen Abkömmlingen fortgesetzt wird, um zu verhindern, dass das einheitliche Familienvermögen durch den Tod eines Ehegatten zerschlagen wird. Diese sogenannte fortgesetzte Gütergemeinschaft bezieht sich nur auf den Gesamtgutsanteil des verstorbenen Ehegatten, der dann nicht zum Nachlass gehört. Das Vorbehaltsgut wird nach erbrechtlichen Grundsätzen vererbt.

Im Zusammensetzung sind die Problemenfragen ausgesetzt. Das Lettlands Zivilgesetzbuch kennt nur drei Güterstände: den gesetzlichen Güterstand der Zugewinnngemeinschaft und die verträglichen Güterstände der Gütertrennung und der Gütergemeinschaft. Das bedeutet, dass jede Vertrag, der nicht diese genannte drei stimmt, wird ins Kraft nicht sein und kann ins Gericht zu widerlegen.

Die verträglichen Güterstände der Gütertrennung und der Gütergemeinschaft brauchen bestimmte Form.

Im gesetzlichen Güterstand der Zugewinnngemeinschaft § 89 Abs.2. „mit der Hilfe des anderen Ehegatte“ ist nur solche Hilfe gemeint, welches kann man mit Dokumenten bezeichnen.

Die Mitteln, die ein Ehegatte während der Ehe verdient, sind man nicht im Lettlands Zivilgesetzbuch geregelt. Das ist das Sondergut, dessen kennt man im BGB.

Mit Ehevertrag der Gütertrennung kann man nicht das Vermögen dem anderen Ehegatte übergehen, dann ist das kein Ehevertrag, sondern das Schenkungsvertrag.

In dem Ehevertrag der Gütertrennung kann man nicht das Vorbehaltsgut beschreiben. Alle Gegenstände, die im gesetzlichen Güterstand zu dem Vorbehaltsgut gehören, im Güterstand der Gütertrennung gehört jedem Ehegatte getrennt.

In dem Ehevertrag der Gütergemeinschaft zu dem gesamten Vermögen des Mannes und der Frau gehört auch die Vermögen, die vor der Ehe gekauft sind, sondern nicht die ins Ehezeit gekaufte Vermögen.

In dem Ehevertrag der Gütergemeinschaft das Vorbehaltsgut muß aus konkreten Gegenständen bestehen, man kann nicht schreiben, das, z.b., die Vermögen, der Mann nach dem Ehevertragsabschluss gekauft wird, werden das Vorbehaltsgut des Mannes. Solche Vermögen werden das Gesamtgut beiden Ehegatten.

АННОТАЦИЯ

В работе доктора рассмотрены и проанализированы законные и договорные имущественные отношения супругов, с целью - сделать выводы о требованиях Гражданского Закона в правовом регулировании имущественных отношений супругов и предложить оптимальный проект изменения части Семейных прав Гражданского Закона Латвийской Республики, чтобы разрешить проблемы правового регулирования имущественных отношений супругов в соответствии с недвижимом имуществом, так как в настоящее время Гражданский Закон недостаточно защищает имущественные отношения супругов.

Главная задача докторской работы - рассмотреть развитие имущественных отношений супругов в различные исторические периоды Латвии и установить различия законных и договорных обоюдных имущественных отношений супругов, рассмотреть опыт других государств в регулировании имущественных отношений супругов, а так же изыскать возможные решения в юридическом упорядочении и оформлении этих отношений, и рассмотреть возможные решения проблемы в случаях, когда договоры, регулирующие имущественные отношения супругов или брачные договоры находятся в противоречии с Гражданским Законом.

В первом разделе работы доктора рассмотрено правовое регулирование законных имущественных отношений супругов в Латвии на различных исторических этапах до наших дней, возможность заключения различных договоров между супругами, при законных имущественных отношениях, а так же рассмотрен порядок несения семейных и хозяйственных расходов, и правовое регулирование прав супруга и разведённого супруга на средства на содержание.

Во втором разделе работы доктора рассмотрено правовое регулирование договорных имущественных отношений супругов в Латвии на различных исторических этапах до наших дней, интерпретируя Гражданский Закон, чтобы сделать выводы о требованиях Гражданского Закона в отношении содержания, объекта и предмета регулирования брачных договоров.

В третьем разделе работы доктора рассмотрен опыт других государств в правовом регулировании законных и договорных имущественных отношений супругов, с целью - констатировать отличия законов зарубежных стран от Гражданского Закона Латвийской Республики и оценить возможность включения этих различий в Гражданский Закон Латвии.

В четвёртом разделе работы доктора проанализированы договоры, регулирующие имущественные отношения супругов, с указанием на распространённые юридические ошибки и противоречия с Гражданским Законом, а так же проанализирована гражданско - правовая ответственность присяжных нотариусов за соответствие этих договоров Гражданскому Закону и возможные последствия в случае несоответствия договора Гражданскому Закону.

В выводах работы доктора обобщено всё, проанализированное в работе, выдвигая конкретные предложения по упорядочению законных и договорных имущественных отношений супругов, а так же внесению соответствующих изменений в Гражданский Закон.

В работе доктора использованы работы Латвийских и зарубежных авторов 19-ого столетия, 30-х годов 20-ого столетия, и наших дней, а так же публикации из журналов и газет. Дополнительно использованы материалы из сети Интернета: в основном исследование зарубежных законов, а так же материалы судебной практики, законы и другие нормативные акты.

IZMANTOTO AVOTU RĀDĪTĀJS

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Akmens J. Ģimene. Rīga. Valters un Rapa. 1940.
2. Alliks A. Laulības līgums// Mans Īpašums, 1994, Nr.12.
3. Āls T. Laba ticība – civiltiesiskās dzīves pamats// Mūsu Īpašums, 1940, Nr.15.
4. Balodis R. Par problēmām ar laulību slēgšanu// Latvijas Vēstnesis, 18.06.1998., Nr.180./181.
5. Berents B. Jaunas tendences ārzemju likumdošanā attiecībā uz laulības šķiršanu// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1937, Nr.2.
6. Bērziņš G. Tuvinieku līgumiskās attiecības// Pašvaldības Darbs, 1938, Nr.2.
7. Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, 1938, Nr.46.
8. Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, 1938, Nr.47.
9. Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, 1938, Nr.48.
10. Brīvmanis V. Laulāto mantiskās tiesības// Mūsu Īpašums, 1938, Nr.49.
11. Būmanis A. Ģimenes locekļu mantiskās attiecības pēc jaunā Civillikuma// Prezidenta Ulmaņa Civillikums. Rakstu krājums. Rīga, 1938.

12. Būmanis A. Jaunā Civillikuma apskats. 1937.
13. Civillikuma noteikumi par laulāto mantiskām tiesībām// Mūsu Īpašums, 1937, Nr.25.
14. Civilprocesa likuma komentāri. Papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna un M.Dudeļa vispārīgā zinātniskā redakcijā. TNA, Rīga, 2001.
15. Drande J. Civillikumu piemērojot dzīvē// Pašvaldības Darbs, 1938, Nr.2.
16. Drande J. Civillikumu piemērojot dzīvē// Pašvaldības Darbs, 1938, Nr.7.
17. Drande J. Civillikumu piemērojot dzīvē// Pašvaldības Darbs, 1938, Nr.10.
18. Ducmanis K. No saskaldītas pagātnes uz vienoto tagadni Latvijas civillikumos// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1938, Nr.1.
19. Dzelme J. Par laulāto atsevišķās mantas tiesisko stāvokli Latvijas Civillikumā// Latvijas Vēstnesis, 25.02.1999., Nr.54.
20. Dzīvokļa remontā iztērēto naudu piedzīs no Eihmaņa pensijas// Diena, 27.20.2002.
21. Fridrihsons I. Laulāto līgumiskās mantiskās attiecības un laulāto mantisko attiecību reģistrs// Latvijas Tiesību aktuālās problēmas. Biznesa institūta RIMPAK Livonija II zinātniskās konferences materiāli. Rīga, 1996.
22. Fridrihsons I. Par pārmaiņām ģimenes tiesiskajās attiecībās// Latvijas Vēstnesis, 23.07.1996., Nr.123.
23. Fridrihsons I. Uzturlīdzekļi: kam tiesības saņemt un kam pienākums dot// Mans Īpašums, 2001, Nr.4 (134).
24. Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. A/S "Rota", 1938.
25. Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. A/S "Rota", 1940.
26. Gencs Z. Kaut arī mantas šķirtība, manto pārdzīvojušais laulātais// Mans Īpašums, 1997, Nr.3.
27. Gencs Z. Laulātie un nekustamais īpašums// Mans Īpašums, 1999, Nr.8.
28. Grīnbergs J. Par jaunā nolūka jēdzienu CL 1641.pantā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1937, Nr.3.
29. Grūtups A. Kopīpašuma dalīšana: domājamās un reālās daļās// Mans Īpašums, 1997, Nr.1.
30. Grūtups A. Kopmanta: kā to sadalīt// Mans Īpašums, 1996, Nr.7.
31. Hūns E. Laulāto atsevišķa manta Prezidenta Ulmaņa civillikumā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.4., 1939.
32. Instrukcija miertiesniešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju// Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.215.
33. Jaunā Civillikuma apskats. Rīga. Valsts tipogrāfija, 1937, 2.izdevums. Daugavpils, 1937.
34. Kalniņa I. Laulāto kopīpašuma reģistrācija zemesgrāmatā// Privatizācija. Zeme. Nekustamais īpašums, 2001, Nr.1 (105).
35. Kalniņa I. Nekustamais īpašums: zemes un ēku nedalāmības princips un izņēmumi// Mans Īpašums, 1997, Nr.9.
36. Kalniņš E. Par laulāto kopmantas prezumpcijām// Latvijas Vēstnesis, 09.07.1998., Nr.201./204.
37. Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Zvaigzne, Rīga, 1977.
38. Kalnpūrs A. Pēdējie papildinājumi un pārgrozījumi Civilprocesa likumā un Civillikumā pagasttiesu darbībā// Pašvaldības Darbs, 1938, Nr.3.
39. Kalnpūrs A. Pēdējie papildinājumi un pārgrozījumi Civilprocesa likumā un Civillikumā pagasttiesu darbībā// Pašvaldības Darbs, 1938, Nr.7.
40. Krastiņa I. Par ģimenes tiesību normu pilnveidošanu// Latvijas Vēstnesis, 09.01.1998., Nr.7.
41. Krastiņš O. Ģimene 1937.gada Civillikumā// Lauku Avīze, 17.07.1992.
42. Krauze R. Laulības līgums// Praktiskais latvietis, 1997, Nr.18.
43. Krauze R. Par zemesgrāmatu ierakstu publiskuma principu// Mans Īpašums, 2001, Nr.11 (141).
44. Krauze R. Pārdzīvojušais laulātais un nekustamais īpašums// Mans Īpašums, 2000, Nr.12.
45. Krauze R. Pirmslaulības īpašums. Laulības šķiršana. Īpašuma dalīšana// Mans Īpašums, 2000, Nr.10 (128).
46. Krūmiņa Sk. Dzīvokļa reģistrācija zemesgrāmatā un notārs// Mans Īpašums, 2001, Nr.5 (135).
47. Krūmiņa Sk. Laulāto mantiskās attiecības un laulības līgums// Mans Īpašums, 1994, Nr.2.
48. Krūmiņa Sk. Laulības līgums: kas tas ir?// Lauku Avīze, 11.03.1997.
49. Krūmiņa Sk. Laulības līgums - mazs cinītis ar lielu vezumu// Mans Īpašums, Nr.8., 2001.
50. Krūmiņa Sk. Nekustamais īpašums un zemesgāmata: daži klupšanas akmeņi// Mans Īpašums, 2000, Nr.6 (124).
51. Krūmiņa Sk. Notariālie dokumenti un civiltiesiskās attiecības// Latvijas Vēstnesis, 21.02.1996, Nr.33.
52. Krūmiņa Sk. Notāra profesija - uzticība un atbildība// Latvijas Vēstnesis, 04.03.1999., Nr.62./63.
53. Krūmiņa Sk. Par Latvijas notariātu jaunajā gadsimtā// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 2001, Nr.228.
54. Krūmiņa Sk. Par notāriem savā valstī un Eiropā// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 2001, Nr.194.
55. Krūmiņš J. Tiesu prakse strīdos par laulāto mantas dalīšanu// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds.24.02.2004, Nr.7 (312).
56. Latuņina A. Par 1937.gada Civillikuma attīstību// Latvijas Vēstnesis, 15.12.1995., Nr.195.

57. Laulāto mantiskās attiecības pēc Civillikuma// Mūsu Īpašums, Nr.40., 1937.
58. Laulāto mantiskās attiecības pēc Civillikuma// Mūsu Īpašums, Nr.41., 1937.
59. Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga, Avots, 1985.
60. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. Jānis Vēbers. Rīga, 2000.
61. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Īpašums. Sastādījis A.Grūtups. Rīga, 1996.
62. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga, 1998.
63. Linde V. Īpašuma aprobežojums - nedalāmais kopīpašums// Latvijas Vēstnesis, 31.10.1996, Nr.183.
64. Līcis A. Civillikumā noteiktā zaudējumu atlīdzināšanas pienākuma izpratne tiesu praksē// Likums un Tiesības, 2001, Nr.8.
65. Melnace B. Laulības līgums vieš skaidrību/ Tirgus Diena, 25.03.1999.
66. Notāru jaunā takse// Mūsu Īpašums, 1940, Nr.6.
67. Ozoliņš O. Senāta Civīldepartamenta prakse 1939.gadā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1940, Nr.2.
68. Paļčikova M. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības un to risinājums// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 2000, Nr.36.
69. Paļčikova M. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības un to risinājums// Latvijas Vēstnesis, Jurista vārds, 2000, Nr.37.
70. Prezidenta Ulmaņa Civīllikums. Rakstu krājums, 1938.
71. Ragulskīte R. Markovs P. Lietuvai ir jauns Civīlkodekss// Latvijas Vēstnesis. Jurista vārds, 2002, Nr.2.
72. Raids J. Igaunijas tieslietu viceministrs. Īss vispārīgo noteikumu apskats Igaunijas jaunā civīllikuma projektā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1940, Nr.2.
73. Raksti par prezidenta K.Ulmaņa civīllikumu. Rīga, Tieslietu ministrija, 1939, Tieslietu ministrijas Vēstneša 1939.gada I.burtnīcas pielikums.
74. Role E. Laulāto atsevišķa manta. A/S "Rota" III spiestuve, Rīga, 1940.
75. Rozenfelds J. Lietu tiesības. Rīga, Zvaigzne ABC, 2000.
76. Rūsis A. Internacionālo privāttiesību pamatprincipi jaunā Civīllikuma gaismā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1939, Nr.1.
77. Sinaiskis V. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās// Jurists, 1937, Nr.7/8.
78. Sinaiskis V. Civīllikuma principi un ģimenes tiesības// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.1., Rīga, 1938.
79. Strelerts T. Bezlaulības kopdzīve no procesuālo likumu viedokļa// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, Nr.3., 1939.
80. Šķerbergs R. Kopīpašuma lietošana un dalīšana// Neatkarīgā Rīta Avīze. Likumi un Konsultācijas, 12.09.2001.
81. Švābe A. Jaunais civīllikums latvju tiesību vēstures gaismā// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1937.
82. Tieslietu ministra paskaidrojums pie likuma par Civīllikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1938, Nr.4.
83. Veinbergs Ā. Sievas tiesība prasīt, laulībai pastāvēt, no vīra uzturu. Rīga, 1937.
84. Vēbers J. Laulību līgumi// Latvijas Vēstnesis, 08.03.1996, Nr.43/44.
85. Virko E. Vai nostiprinājuma lūgumam ir jābūt divpusējam? (Zemesgāmatu likuma 57. un 61.pants)// Likums un Tiesības, 2000, Nr.5.
86. Višņakova G. Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām// Latvijas Vēstnesis, 20.08.1999.
87. буковский В. Сводъ гражданских узаконений губерний прибалтийских. Рига, 1914.
88. Германское право. Часть первая. Международный центр финансово - экономического развития. Москва, 1996.
89. Семейный Кодекс Российской Федераций с кратким комментарием. Издательство БЕК. Москва, 1996.
90. Arndts Lehrbuch der Pandekten, 1879.
91. Blaese H. Lettlands neues Zivilgesetzbuch. Riga, 1940.
92. Blaese H. Mende S. Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28 Januar 1937. Bd.2/2., Riga, 1940.
93. Christian Friedrich Glück, Ausführliche Erläuterung der Pandecten.
94. Das heutige Römische Recht. Vierter Band, Berlin, Bei Veit und Comp., 1841.
95. Das heutige Römische Recht. Fünfter Band, Berlin, Bei Veit und Comp., 1841.
96. Das Privatrecht. Das heutige Römische Recht, von C.G.Bruns, Berlin, 1888.
97. Dr.C.Erdmann. System des Privatrechts I.Band.
94. Grundnisse des Rechts. Dieter Schwab „Familienrecht“, 8.Auflage, München 1995.
95. Lehrbuch des Pandektenrechts. Frankfurt a.M., Literarische Anhalt, 1887.
96. Lettlands Gesetze und Verordnungen Zivilgesetzbuch vom 28 Januar 1937. Rīga, Tieslietu ministrija, 1937.

97. Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28. Januar 1937. Rīga, Tieslietu ministrija, 1937.
98. Schlüter W. BGB-Familienrecht. 10., neu bearbeitete Auflage. schwerpunkte. 2003 C.F. Müller Verlag, Hüthig GmbH & Co. KG, Heidelberg
99. <http://www.familienrecht.de/Inhalt2.html>
100. <http://www.fuerimmer.com/informationen/index.html?suche=01.02.01.05&textnr=66>
101. <http://www.fuerimmer.com/informationen/index.html?suche=01.02.01.05&textnr=25>
102. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb.index.html>
103. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1361.html>
104. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1363.html>
105. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1365.html>
106. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1366.html>
107. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1368.html>
108. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1369.html>
109. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1375.html>
110. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1408.html>
111. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1413.html>
112. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1417.html>
113. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1418.html>
114. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1419.html>
115. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1434.html>
116. <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb/p1446.html>
117. <http://www.ur.gov.lv/index.php?t=3&a=5&v=lv>

TIESĪBU AKTI

1. Civillikums. Kodifikācijas nodaļas 1937.gada izdevums. Trešais iespaidums. Rīgā, 1938.
2. Eiropas Padomes regula (EK) Nr. 1347/2000.
3. Eiropas Padomes atbilstoši regula (EK) Nr. 2201/2003.
4. Finanšu ministrijas 13.02.1995 noteikumi "Par zvērinātu notāru profesionālās darbības civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas noteikumiem"// NAIS (oficiāli nav publicēti).
5. Instrukcija miertiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju// Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.215.
6. Latgales Civillikums, X sējums. I.daļa.
7. Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidija 27.03.1980 dekrēts// Latvijas PSR AP un Valdības Ziņotājs, 1980, 14.nr.
8. Latvijas Republikas Civillikums, Rīga, 1998.
9. Likums "Par apdrošināšanas līgumu"// Latvijas Vēstnesis, 1998, Nr.188./189.
10. Likums "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību"// LR Augstākās padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.22.
11. Likums "Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību"// LR Augstākās padomes un Valdības Ziņotājs, 1992, Nr.29.
12. Likums par Civillikuma spēkā stāšanās laiku un pārejas laika noteikumiem// Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.213.
13. Likums "Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās"// Latvijas Vēstnesis, 1997, Nr.52.
14. Ministru kabineta 23.01.2001 noteikumi Nr.28 "Noteikumi par valsts nodevu par notariālo darbību izpildi un īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā"// Latvijas Vēstnesis, 2001, Nr.15.
15. Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.403 "Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127.
16. Ministru kabineta 03.09.2002 noteikumi Nr.404 "Noteikumi par laulāto mantisko attiecību reģistrācijas valsts nodevu"// Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002, nr.127.

17. Ministru kabineta 05.04.2005. noteikumi Nr.227 "Noteikumi par minimālo apdrošinājuma summu zvērīnātu notāru individuālajam apdrošināšanas līgumam un grupas apdrošināšanas līgumam, kā arī par apdrošināšanas līguma obligātajiem noteikumiem"// Latvijas Vēstnesis, 2005, Nr.56.
18. Notariāta likums// Latvijas Republikas Augstākās padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, Nr.26/27.
19. Pagaidu noteikumi par laulības līgumu reģistrāciju// Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs, 1999.
20. Personu apliecināšanu dokumentu likums// Pieņemts Saeimā 23.05.2002., spēkā no 01.07.2002.09.2002., Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs., 11.07.2002., nr.13.
21. Šveices Civillkodekss.
22. Tieslietu ministrijas 17.02.1998. ieteikumi "Atbildības takse par zvērīnātu notāru sniegto juridisko palīdzību"// Latvijas Vēstnesis, 1998, Nr.120.
23. Tieslietu ministra Instrukcija mirtiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistra vešanas kārtību// Tieslietu ministrijas Vēstnesis, 1937, Nr.4.
24. Vietējo civillikumu kopojums.
25. Zemesgrāmatu likums// Likumu un noteikumu krājums, Nr.38, 30.12.1937.
26. Bürgerliches Gesetzbuch // <http://www.compuserve.de/recht/gesetze/bgb.index.html>
27. Lettlands Civilgesetzbuch. Herderinstitut zu Riga, 1938.
28. буковский В. Сводъ гражданских узаконений губерний прибалтийских. Рига, 1914.
29. Германский Гражданский процессуальный кодекс. Sammlung deutscher Gesetze ir russischer Sprache. Zivilprozessordnung. Auszüge. Bonn, den 11.Juli 1994.
30. Семейный Кодекс Российской Федераций.
31. Закон о семье Эстонской Республики.

TIESU NOLĒMUMI

1. Cvingmaņa spriedumu krājums III.
2. Cvingmaņa spriedumu krājums VII, Nr.1235.
3. Cvingmaņa spriedumu krājums IV.
4. Cvingmaņa III sējums. Spriedums Nr. 287.
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 23.10.2001. spriedums C 04189300 lietā Nr.PAC-666 2001.gads.
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 31.01.2002. spriedums Nr. C04165801 lietā Nr.PAC-78 2002.g.
7. LR Augstākās tiesas Plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmums Nr.13 "Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām".
8. LR Augstākās tiesas Senāta 08.05.2002. spriedums lietā Nr. SKC- 264 2002.gads.
9. LR Augstākās tiesas Senāta 29.03.2000. spriedums lietā Nr.SKC-122.
10. Augstākās tiesas Senāta 05.10.2005. spriedums lietā Nr. SKC-543.
11. Augstākās tiesas Senāta.03.03.2004. lēmums lietā Nr.SKC-193.
12. Latvijas Senāta CKD spriedums Nr.823, 1931.g., Izv. X.
13. Latvijas Senāta CKD spriedums Nr.478, 1932, Izv.VIII.
14. Latvijas Senāta CKD spriedums Nr.427, 1936, Izv.XII.
15. Latvijas Senāta CKD spriedums Nr.304, 1938, Izv.XIV.
16. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/8, 1939.
17. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/47, 1939.
18. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/60, 1939.
19. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/127, 1939.
20. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/134, 1939.
21. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/540, 1939.
22. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/868, 1939.
23. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/1011, 1939.

24. Latvijas Senāta CKD kopsēdes 39/1130, 1939.
25. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 10.11.1998 spriedums lietā Nr.C-693/12.
26. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 11.01.2001 spriedums lietā Nr.C-04212100, C-1162/01.
27. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 23.02.2001 spriedums lietā Nr. C04222500, C-1260/01.
28. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 23.02.2001 spriedums lietā Nr. C04226500, C-1298/01.
29. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 11.04.2001 spriedums lietā Nr. C-04212100, C-1162/01.
30. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 21.05.2001 spriedums lietā Nr. C04189300, C-979/01.
31. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 05.09.2001 spriedums C04188099 lietā Nr.C-549/10 05/09.2001.
32. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 29.01.2002 spriedums C30272600 lietā Nr.C-937/4, 2002.
33. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 05.02.2002 spriedums C04168201 lietā Nr.C-1101 2002.g.
34. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 21.02.2002 spriedums J.Eihmaņa lietā.
35. Rīgas rajona tiesas 23.09.1999 spriedums lietā Nr.2-1968/1.
36. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 06.11.2001 spriedums lietā Nr.C0501410034/01.
37. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 12.01.2000 spriedums lietā Nr. C-51/9.
38. Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 17.09.1999 spriedums lietā Nr.2-207/13.
39. Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 18.10.2001 spriedums lietā Nr. C 06024301-13.

Ingmara Bergmane

2006.gada
